

०५३ युनीटाल काशीनाथ

~~CONFIDENTIAL~~

महिला मर्यादा.

(२१५ ६६ २३५५५५)

કેમલ ૩૫૩

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાસિટ વિભાગ]

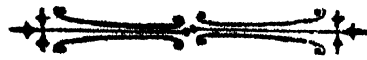
અનુક્રમાંક ૧૮૨૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ આદુલા મર્યોદા

વિષયક ૩૩૫૦૧૨

महिला-मर्यादा.

रचयनार

०यास युनीलाल काशीनाथ

नदाने सुद्धतेनारी नोपवाससतैरपी
नतिर्य सेवयातद्वत भर्तुपादोदकैर्यथा.

छपावी प्रसिद्ध करनार

शा. षडोरदास भाणिकलाल

शेडलु लवण अवीयणवाणा.

दशीभीत्र ओन्शन प्रीन्टींग वर्कस-सुरत.

संवत् १९६३.

संन १९०७.

कीमत ३. १.

અનુક્રમણીકા.

નામ

પૃષ્ઠ

સતિવ્રંદા.....	૧
સતિરૂઝિમણી.....	૩૨
દક્ષયજ્ઞ.....	૪૮
શવાસ્વયંવર.....	૬૧
સનિદમયંતિ.....	૮૪
સતિસુકંઠ્યા.....	૧૨૩
સતિડાયા યાને અનિરૂધ હરણુ.....	૧૩૫

સર્વસ્વયંવર
૧૮૨૮
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

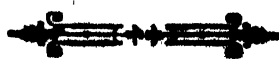

અર્પણ પત્રિકા

રા. રા. શેઠ ભગુભાઈ દ્વારકાદાશ

આપની સ્વદેશીયો તેમજ અન્ય જનો પ્રત્યેની મમતા માયાળુ
પાણું તેમજ વિવેક નમ્રતા અને પ્રમાણીક પાણું જગ જાહેર
છે, પ્રસંગોપાત સર્વજનો ઉપર સ્નેહ ભાવ દરશાવવોએ
આપનો સણુગાર છે, સુરતની સમસ્ત પ્રજા તરફથી “મ-
હાજનના શેઠ” એ શબ્દ સંઘળાના કર્ણને આનંદ ઉ-
પજવનાર થઈ રહ્યો છે, એજ આપના સદ્ગુણ
ની નીશાની છે, વિશેષમાં મારા ઉપર આપનો
તેમજ આપના સ્નેહીઓનો ઉપકાર અ-
ગણીત છે તેનાં બદલામાં આ
માહિલા મર્યાદનું લઘુ પુસ્તક
આપને અર્પણ કરી આ-
પનું નામ આ પુસ્તકમાં
અમર કરું છું

મનન કરીને માનુની તજે અવર વિવાદ
મન મોહનની મહેરથી રહે, માહિલા મર્યાદ.

લી૦

હું હું આપનો આભારી—કર્તા.

અનિ વીવેકા વાણીઆ, શદ્યુણના શણગાર
 બલાઈ કેરા સ્થંભ છે...સ્વધર્મ રક્ષણ હાર
 સ્વધર્મ રક્ષણ હાર...વળી રહી કીરતી ગાજી
 મંદાજન કેરા શેઠ, શબ્દ કહેતાં થઈ રાજી
 ખાનદાન ખુબીવાંત છે...પુર્વ પુન્ય પરતાપથી
 જામી કીરતી જગમટી...મર્યાદ રાખી માપથી
 વડા વિવેકા જાણીયા...સુરત મંદાજન શેઠ
 ગરીબ પ્રગ્નની પીડને...ધરતા દીલમા નેટ
 ધરતા દીલમાં નેટ...દેશહિત મંત્ર વીચારી
 કર્યા સુધારા ઘણાં, જગત રહી તે શંભારી
 અમરકીર્તી ધારણ કરી, સકુળને પ્રીય થઈ ઘણાં
 ચતુરાઈ પુરી દાખવી, મર્યાદામાં નહીં મળ્યાં
 પરમારથમાં પહેલ કરે છે એવું જાણી
 અરપુ સ્નેહે આજ કૃતિમ કીધેલી વાણી
 કૃતિમ કીધેલી વાણી...જાણી મન પ્રમાણી
 બુલચુક કરશે માફ...રહેમ દીલ માંહે આણી
 મમ પુસ્તકની માંય...નામ અમર કરૂં આપનું
 મહીલા મર્યાદા ગ્રહે...એ છે આપને ઠાજતું

લી૦

કર્તા

પ્રસ્તાવના.

મારાં સુજ બંધુઓ, અને આર્ય બાળાઓ, પ્રાચિન કાળની દ્રઢ પ્રતિજ્ઞત ધારણ કરનારી મહિલાઓ એવી ઉત્સુક, અને પ્રેમીઓ હતી કે, પોતાપર અનેક સંકટોના વાદળો ચઢી આવતાં છતાં પોતાના દ્રઢીભુત વિચારના પવનથી તેને વીખેરી નાખવા શક્તિ ધરાવનાર હતાં.

પોતાના પ્રાણેશના ઉપર તનમનથી પ્રીતી રાખવી એજ, પોતાનો ખરો ધર્મ સમજતાં હતા. તેમજ પોતાના કુટુંબના મનુષ્યો દાસ દાસીઓ સાથે શુદ્ધ વર્તન રાખી પોતાપર અગાધ પ્રેમ મેળવતાં હતાં એવાં આર્ય મહિલાઓ જગતમાં પોતાની કિર્તિરૂપી ધ્વજ્જા હજી ફરકતી કાયમ રાખી ગયા છે. જેની પ્રાર્ત્તિમાંથી જેમ સમુદ્રમાં એક ચંચુજળ લીધાથી તેમાંથી ઓછું જણાતું નથી તેમ મારી અલ્પમતિથી સાદશ કરી પવિત્ર પતિવ્રતને ધારણ કરનારી મહાન સતિઓની અખંડ કિર્તિમાંથી યથા મતિએ શાર ગૃહણ કર્યો છે.

દીન પ્રતિદીન નાટ્ય રંગ પ્રસરતો જવાથી, વૃદ્ધ યૌવન શબ્દજાનું રદ્ય તેમાં સમાયલા ગુણોનું અવલોકન કરવા આકર્શાય છે.

માટે આ મારાં લઘુ પુસ્તકમાં કેટલાક પ્રખ્યાત નાટકકારોના રાહ ઉપર ધ્યાન આપી કેટલાંક ગાયનો મુકવામાં આવ્યા છે. વળી બાળકને પણ ઔપધ પાતું હોય ત્યારે શાકરના અનુપાનમાં આપવાથી તે હર્ષથી પીજાય છે. તેમજ આ પુસ્તકમાં પ્રથમ સતિવ્રંદા, સતિ રૂકિમણી, સતિ પાર્વતિ, સિતા સ્વયંવર, સતિ દમયંતિ, સતિ સુંદરન્યા અને સતિ ઉપા, એઓના પ્રખ્યાત ગુણોમાંથી મારી અલ્પમતિએ સારરૂપ ગ્રહણ કરી તેને કેટલાએક નાટકોમાં શૃંગારી તથા વયમાં દ્રષ્ટાંતરૂપે પ્રસ્તાવીક શ્લોકો વિધ્વજ્જનો નારચેલાં પુસ્તકોમાંથી ગ્રહણ કરી આ પુસ્તકને શણગારવામાં આવ્યું છે. આજ કાલ નાટકોમાં બાળાઓ પણ અવલોકન કરવાને ઘણી ઉત્સુક હોય છે એટલા માટેજ આ ‘મહિલા મર્યાદ’ નામના પુસ્તકમાં મહિલાઓએ

પોતાના પતિવ્રતને અશક્ય સંકટો પડવા છતાં, જંગલોમાં બચકું કચુલ કરી, સ્વામીની પ્રીતિ મેળવવા તથા અએલા-ઓના દ્રષ્ટાંત રૂપ હાખલ કીધાં છે.

વિપશમાં આ પુસ્તકમાં શુભારશ, વીરરશ, કરણારશ વીગરે સમાવી મારી સુઝ બહેનોના મનને આનંદ આપવા તથા ખીજાં પુસ્તકો જેમાં પોતાના ધર્મને લગતાં બ્યાનો ન હોય એવાં તથા પોતાના ગૃહકાર્યથી પરવારી ખાલી ગપાટા મારી વખતને શુભાવવા કરતાં જ્ઞાન સાથે ગમ્મત નેમજ દાશ્વરી પ્રતાપ અને સત્તાને પણ સતિઓ શામાં થવા શક્તી માન છે તેનો આબેહુબ ચીતાર બતાવવામાં આવ્યો છે.

વિષેમાં આ પુસ્તક વૃદ્ધયૌવન અને બાળકો સઘળાને વાંચવા લાયક છે તેમાં વધારેમાં સુઝ બેનો વાંચી પોતાના પતિવ્રતપર ખાશ બ્યાન આપનારાં થાય એવી મારી પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થ છે.

સુઝ કવીશ્વરો વિધ્વજનો અને આર્યબંધુ પ્રત્યે મારી એક માંગણી કચુલ રાખવા કૃપાવંત થશો. એવી આસ્થા રાખું છું.

આ પુસ્તકમાં મારી અલ્પમતિએ રહેલી અપાર ભુક્ષોને માટે કૃપાવંત થઇ લખી જણાવશો જેથી ખીજી આવૃત્તી સુધારાય તેને માટે હું સજ્જનોને ઉપકારી થઇશ.

વળી વાંચતાં રસ્વ દીર્ઘ સમાહી લઇ ક્ષેત્રોમાં આપશો. કેમકે હું કોઈ કવી નથી યોજક નથી, તેમ વિદ્વાન નથી. પરંતુ મારા ધંધાને લગતી બાબત જાણી આસાહશ કર્યું છે તેને માટે કૃપાવંત થશો.

લી.

શંવત ૧૯૬૩

કૃપા કાંક્ષી.

પૌષ સુક્લ એકાદશી

} વ્યાસ. સુનીલાલ કાશીનાથ

મહિલા મર્યાદ.

આર્ય મહિલા સતિવૃંદાખ્યાન.

શ્રી. ગણેશાયનમા:

શ્રી રામરામ રઘુનંદન રામરામ
શ્રી રામરામ ભરતાગ્રજ રામરામ
શ્રી રામરામ રણકર્કશ રામરામ
શ્રી રામરામ શરણંભવ રામરામ

સ્તુતિ

નમન નમન ચરણ ગવરિનાથ (૨)
દક્ષદમન.....દક્ષદમન.....નમન
ભસ્મઅંગ, શિશગંગ, સર્વઅંગ, છે ભુજંગ
ડાકડમરસાથ, પિનાક ગૃહયું હાથ
વિશ્વપાલ, હૃદયાળ, દિનતાનું દુખટાળ
વિનવીએઓ નાથ, સર્વ મળી સાથ—નમન.

એક સમય કૈલાશમાં, શદ્દાગ્રિવને પ્રાતકાળમાં
શાલીગ્રામનું પુજન કરતા જોઈ; કાર્તિક સ્વામી પુછવા
લાગ્યા. પિતાજી; આપ સર્વજ્ઞ છો, સર્વમાં શ્રેષ્ઠ છો,
તથાપિ આશૈલ સ્વરૂપ પ્રતિમાનું પુજન આપ સા
માટે કરો છો; એ શું વસ્તુ છે; ?

શંકર—કાર્તિક સ્વામિ, આશૈલ નથી, પરંતુ પરમપુણ્ય
વિશ્વવંદ્ય, અખિલેશ શ્રી વિષ્ણુ મહારાજની પ્રતિમા છે. આજે
પત એમના ઉપર ચઢાવવામાં આવે છે, તેનું નામ તુળસિ છે.

કાર્તિક—તાતજી જ્યારે શાલિમામ વિષયું સ્વરૂપે છે, તો તેમને શૈલ રૂપ કેમ થયું પડ્યું ? અને આ વનસ્પતિ અતિપ્રિયકર સાથી થઈ ? પિતાજી કૃપા કરી મારો સંદેહ મટે એવું કરો.

નેમિષારણ્યમાં સુતપુરાણિ શૈલકને કહે છે કે આમ પિતાપુત્રનો સંવાદ થયો છે તેજ કથા હું તમોને કહું છું.

એકવાર ઈંદ્ર રાજ પોતાના મદમાં ભૂલી, કૈલાશમાં આવ્યા, શંકરે સત્કાર કરી પુછ્યું, મધવા આજ કેમ પધારવું થયું ?

ઈંદ્ર— દક્ષીણી સાખી

શંકર આવ્યો યાચવા તમને, અંગે બળ નવ માગે
ત્રિલોક સરવે ત્રાસે મુજથી, યોધ્યો ન મળે ક્યાંયે
કોણ યુદ્ધ કરે.....હું સા, મો થઈને લડે.

ભોળા, અંગમાં બળ મા તું નથી, તણે લોકમાં ક્યો પણ
મારા સામુ લઢનાર કોઈ શૂરવિર જણાતો નથી, મારા ભૂજ-
નુ અસલ્ય બળ ક્યાં બતાવું ? મારે કૃપા કરી કોઈ મારા
સામે લઢનાર બતાવો.

શંકર—ઈંદ્ર, સુખમાં બેઠાં છતાં હાથે રહી દુઃખ સા
માટે માગે છે ? અંગ બળના અહંકારમાં હજારો રણીઆ
રોલાઈ ગયા, મદમાં, ક્રોધમાં, લોભમાં મોહમાં, માત્ર સપડા-
વાથી પોતાનું સુખ ખોઈને ઉલટું દુઃખ હોરવા જેવું થાય છે.

ઈંદ્ર—ભોળા, એ જ્ઞાનિ હમણા જરૂર નથી માત્ર યોધ્યો
બતાવો, નહિં તો આ કૈલાશ ઉખેડી ઉમાને ઉપાડી જઈશ.

કપાલિને ક્રોધ ચઢ્યો, નેત્ર ફરકવા માંડ્યાં ઈંદ્ર સામુ
દ્રષ્ટિ કરી વધ્યા.

જઈ શુભાવી આવ્યા. લાજ ખરી—એ રાહ.

શંકર—

એક યોધ્યો પ્રગટ થાસે એવો, સહુ સરને સંહારે તેવો
તાહારે લઢી રણમાં લાહવો. લેવો, હવે દોષ દૈવને શું દેવો
ઈન્દ્રાસન તારું જાણે, આવ્યો તું ઉમિયાની આસે.

તુંજ દેવ સકળરણુ રોળાસે, અધુના દુખડાં નહીં રહેવાસે—એક
વૃત્તિ થઈ તહારી હંકારી, નિર્લજ્જ થઈ બેઠો અવિચારી
રણુધા પડસે જ્યારે કારી, પાછગ પસ્તાસે સંભારી—એક

જા, ઈંદ્ર એક યોધ્યો એવો ઉત્પન્ન થસે કે તારા દેવ
સકળને ત્રાસ પમાડી તારૂં ઈન્દ્રાસન ઉજડ કરસે.

(ઈંદ્ર નિસ્તેજ થઈ ચાલી ગયા.)

શંકરને ક્રોધ ચંદવાથી પરસ્વેદ થયો, જેતું એક બિંદુ
પાસે રહેલા કમંડળમાં પડ્યું. કંઈક સમય જતાં તે બિંદુ
ગોળાકાર વજ્રમય જેવું થયું. જેને કમંડળમાંથી કહાડી કું-
ડમાં નાંખ્યું, ત્યાં પ્રૌઢ થવાથી સમુદ્રમાં નાંખ્યું, કેટલેક સ-
મયે તે બિંદુ વૃદ્ધિને પામી, માંહેથી પ્રચંડ સૂરવિર પુરૂષ, દિવ્ય
દેહ ધારણુ કરી સમુદ્રમાં પ્રગટ થયો. અને સમુદ્રના જળમાં
નીવાસ કરી માંહે રહેલા મોટા મગર મત્સ્યાદિનો નાસ કરવા
લાગ્યો, સમુદ્રના જળને યોગમ ઉરાડવા લાગ્યો, આથી સ-
મુદ્ર કાયર થઈ બ્રહ્મણુનું સ્વરૂપ લઈ અંહા પાસે આવ્યાં.

અંહલોકમાં પ્રજાપતિ જ્યાં ચતુર્મુખે વેદ અધ્યયન કરી રહ્યા
છે, ત્યાં સમુદ્રે આવી સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યાં.

અંહા—કહો મહારાજ આપનું આવાગમનસાકારણુ
થયું છે?

સંમુદ્ર—

ગીતી

સૂરકો પ્રગટ્યો જળમાં, અતિબળ ધારી પ્રચંડ છે કાયા.
જળચરને વણુસાડે, જળને ત્રાડે કરી બહુ માયા.

મારા સ્થાનમાં, કોઈ મહાવિર ભરાઈ રહ્યો છે. જેના
અબળથી ત્રાસ પામી હું તમારે સર્ણે આવ્યો છઉં. એ પુરૂષ
કોણુ છે ! અને કઈ સૃષ્ટિમાં ઉત્પન્ન થએલ છે ?

અંહા—ઉદ્ધિ, મહારી સૃષ્ટિમાનો એ પુરૂષ નથી, પણ
આપણે સધળાં ત્યાં જઈને એને જોઈએ, ઈંદ્રાદિ દેવોને સાથે
લઈ અંહા સમુદ્રનાં કિનારા ઉપર આવી સભા કરી સર્વ દેવ
સાથે બેસી, અને વિર પુરૂષને હાંક મારી શબ્દ સાંભળતાની
સાથે મહા મર્જના કરતો બહાર આવી અંહાનાં સામું ઉભો.

અંહા—હે વિર આપ કોણ છો ? કોના તંન છો ? આ ઉદધિમાં આપે શા કારણે વાસ કર્યો છે ?

વિરપુરુષ—મહારાજ મારા માત પિતા આ જળધિ છે. મારું સ્થાન આજ છે. મારું નામ આપ ધારણ કરાવો તેજ ખરું ! અંહા એ જ્ઞાન દ્રષ્ટિથી જોયું. શંકરના પરસ્વેદ થકી કૃત્તન થએલા વિરને ઝોળખી કહેવા લાગ્યા.

અંહા—હે વિર તું મહા બળવાન થઈ આ સમુદ્રનાં જળમાં નાહક બળ કરવાં કરતાં, તું બહાર નિકળી તારાં પ્રાક્રમ બતાવી દુનીયામાં વિજ્ય મેળવતું, જળમાં પ્રગટ થયો જેથી તારું નામ (જલધર) હું ધરું છું. આ સ્થાનને છોડી તું મથુરા નગર તરફ જ ત્યાં કૌચક નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે, જેને વૃંદા નામની એક પવિત્ર કન્યા છે. તે રાજા તારા બળ ઉપર મોહીત થઈ તને પોતાની કન્યા અને રાજ્ય આપશે.

અંહાના ઉપદેશથી જલધર તેજ ક્ષણે સમુદ્ર છોડી મથુરા નગરી તરફ વલ્યો, અંહાદી દેવોએ પોતાને સ્થાને ગમન કર્યું.

જલધરગિરિ ગુફા અને જંગલોમાં પ્રવેશી પોતાના પ્રચંડ બાહુ વડે અને બળ વડે મથુરા નગરની ભાગજો આવ્યો.

રાજા કૌચકને જાણ થતાં સામાં આવી પોતાની કન્યા આપવાનું કબુલ કરી જલધરને નગ્રમાં તેડી કન્યાદાન આપી રાજ્ય અરપ્યું.

વૃંદા સાથે અગાધ પ્રિતી મેળવી, સ્વસુર પક્ષનું રાજ્ય મજબુત કરવાં રાક્ષસી સૈન્યભેળું કરી દિગ્વીજ્ય કર્યો.

એક દીવસે જલધર પોતાની રાજ્ય સભામાં મંત્રિઓ સાથે મળી આનંદમાં ખેડો હતો એવામાં એક ધડ વિનાનું મુસ્તક સભામાં હાસ્ય કરતું આવ્યું.

જલધર—(વિસ્મય થઈને) અહો, આપ કોણ છો ? ન-મારું ધડ ક્યાં છે ? આ સ્થળે શા કારણે આવવું પડ્યું ? કૃપા કરી આપતું વૃતાંત કહો.

રાહુ—રાજન, પૂર્વના પ્રિતિએ આકર્ષણ કરવાથી હું તમારી સાથે મિલાઈકરવા આવ્યો છું. મારું નામ અને

કામ આપને નિવેદન કરું છું.

જાલંધર—બહુજ ખુશીથી હું આપની મિત્રાઈ કરવા તૈયાર છું. પરંતુ આપનું વૃતાંત ત્વરાથી કહો.

રાહુ—પ્રિયમિત્ર, સદ્ગુણો જ્યાં સુધી માતા પિતાનું સંરક્ષણ કરતા નથી, તેમજ વૃધ્ધોપાર્જીત દ્રવ્ય બીજાઓ લઈ સુખ ભોગવે અને તેનાં પુત્રો બળવાન થઈ તે તરફ નજર ન કરે તો તેનું બળ શા કામનું ?

જાલંધર—મિત્ર આપ કહો છો તે યથાસ્થિત છે. પુત્રોએ પોતાના તિર્થનું રક્ષણ કરવું જોઈએ.

રાહુ—જો આવુંજ આપ સમજો છો, તો, તમારા વૃધ્ધો પાર્જીત અમુલ્ય રત્નો, કેટલાંએ ચોરાઈ ગયાં તેનું ચિંતન આપને લેશ પણ જણાતું નથી.

જાલંધર—પ્રિયમિત્ર આપના કહેવામાં મને શંકા છે ! મારાં વૃધ્ધો કોણ ?

રાહુ—(હાસ્ય કરીને) ડીક, જે સમુદ્રમાં આપ ઉત્પન્ન થયાં તે તમારાં વૃધ્ધો !! તે સમુદ્રનું મંથન દેવો એ મળી મંદ્રાચળ પર્વતનો રવૈયો બતાવી; નાગનાં નેતાં કરી, દેવ અને દાનવ બેડુએ મળી, સમુદ્ર મંથનમાંથી ચૈાદ અમુલ્ય રત્નો મેળવી પરસ્પર ચોરી ગયાં છે.

જાલંધર—મિત્ર તે રત્નો કહ્યાં ? અને કોની પાસે છે ?

રાહુ—

શ્લોક

લક્ષ્મી કૌસ્તુભ પારિજાતિ કસૂરા । ઘનવંતરીશ્વંદ્રમાં
ગાવકા મધુગા સૂરેશ્વર ગજો । રંભાસુદેવાંગના
અશ્વસન્ત મુલો સુધાહરીજનો સંલોભિ સંચાં બુજૈ
રત્નાનીચ ચતુર્દશ પ્રતિદીનં । કુર્યાતસદા મંગલં

આ ચૈાદ રત્નોનાં પૃથક ભાગ પાડી, શંખ, લક્ષ્મિ, કૌસ્તુભ, સારીંગ, એ ચાર શ્રીકૃષ્ણે લીધાં. પારિજાતનું વૃક્ષ કામધેનુ ગાય, મદીરા, ચૈરાવત હાથી, અને રંભા, એ પાંચ ઈંદ્રે લીધા, અશ્વ મુખનો અશ્વ સુર્યે લીધો, મુધા કુંભસેપની ચોક્કીમાં રાખ્યો, વિષ અને ચંદ્રમાં, શંકરે લીધાં, અને ઘનવંત

રીવેધરાજને સધળા દેવોએ મળી રાખ્યા.

તે સમયપર હું પણ ત્યાંજ હતો, જ્યારે અન્નિતનું પાન કરવા સધળા દેવોએ વીચાર કર્યો ત્યારે,

દક્ષીણી સાખી

દહીત દાળ્યાં મન માંહે, હર્યો કુંભ તે ઠારે
મોહિનિ રૂપ ધરી મોહનજી, છલ્યાં સર્વતે વારે
કુંભ લીધો હરી... ગયા છેતરી છગ કરી

પ્રિય મિત્ર આમ કપટ કરી દેવો એકલાં અમર થવા
એક સ્થાને મળ્યાં, ત્યારે હું પણ દેવશ્વવરૂપ ધરી તેમાં મળી
ગયો, સર્વને વહેંચતાં મને પણ અંજળી મળી, જેવો હું
મુખમાં મુકુ છું તેવાંજ !

સૂર્ય ચંદ્ર બે મળીને ઉઠ્યા, ચેતાવ્યા જુગદિશ
અન્નિત મુખમાં મેલતામાં, છેદ્યું કૃપણું મુજ સીશ
શિશ અમ્મર થયું...મુજ ધડ તવ દુર રહ્યું.
રાહુ નામ ધર્યું મુસ્તકનું; ધડ મુજ કેતુ શોય
એપેર સંપતિ લુટાઇ તાતની, લ્યો પાછી બળદોય.
બળીઆ થઇને...દેવોને દંડ દઇને
રાહુના સંકેતથી જાલંધરનું મન ડગ્યું

જાલંધર—મિત્ર રાહુ, આપને મુખેથી સમાચાર જાણી
મારું ચિત્ત દેવો સાથે વેર લેવા પુર્ણ આકર્શાયું છે. ઇંદ્રાદિ
દેવો પાસેથી મારા તાતનું ચોરેલું દ્રવ્ય લઇશ. એટલુંજ નહીં,
પણ સર્વને હરાવી ઇંદ્ર પદ ધારણ કરીશ એ મારો નિશ્ચય છે.

રાહુ—જ્યારે તમારા જેવા અતુલિત બળવાન બળ
કરવા તૈયાર છે, તો મારી બનતી મદદ હું પણ આપીશ.

જાલંધર—સામંતો આપણા પ્રચંડ બાહુનું બળ દેવતા-
ઓને બતાવી, સમગ્ર રાજ્ય આપણે સ્વાધિન થાય, એવી
મારી ઇચ્છા છે. માટે આપણા ગુરુ શુક્રાચાર્યને બોલાવો શુક્ર
જી શબ્દમાં આવ્યા, જાલંધરે ઉભા થઇ માન્ય આપી પો-
તાની હકીકત જણાવી,

શુક્ર—જાલંધર હું ઘનવ કુળનો ગુરુ છઉં, તો મારે
તમારું શ્રેય કરવામાં તત્પર થવું જોઇએ ! તો હું પણ ત-

મારા સૈન્યમાં સાથે રહી મારી સંજીવિની વિદ્યાથી તમારું મૃત્યુ પામતું સૈન્ય બચાવીશ.

બલધર—સરદારો આપણું સૈન્ય તૈયાર કરો ગુરૂ આ-
જ્ઞાથી શુભ મુહૂર્તમાં પ્રયાણ કરવા તૈયાર થાવ, કહી કચેરી-
માંથી ઉડી પોતાની પ્રીયરાણી વૃંદા પાસે આવ્યા, સ્વામીને
આવતા જોઈ!

વૃંદા—પ્રાણેશ, આજ આમ ઉતાવળા ધસમરયા એકદમ
આપનું કેમ પધારવું થયું?

બલધર—પ્રીયા.

નક્ટનીર્લજ એરાહ.

સત્વર તત્પર સૈન્ય સકળ કરી, આવ્યો પ્રિયા તુને મળવા અહીં
દેવો છડ્યા તેની ટેવ ભુલાવાને, સધ્ય હું બલકું યુધ્ધે સહી.
તાત મારાનું મંથન કીધું, દ્રવ્ય સકળ ત્યાંથી ચોરીને લીધું
છેક વૃત્તિઓ અધર્મી થઈ સત્વર.

રણે ગમી પાછું દ્રવ્ય હું લાવું, હાથ શૂરાના દેવોછે બતાવું
છેક ચક્ષાં શું એ છાકે તહીં સત્વર.

વૃંદા—નાથ માનો મારું કૃપા કરીને, ખેસો ધીમા થઈ ધીરધરીને
દ્રવ્ય તણી ખોટ આપણે નહીં. સત્વર

દેવો સાથે શીદ બાખડી બાંધો, હાથે રહી વેરનું મળ સાધો
કપટી કલ્યામાં કદી આવે નહીં સત્વર.

બહાલા, દેવો મહા બળદ છે, તે સાથે શ્રીકૃષ્ણજી કપટ કર-
વામાં કુશળ છે, અમરો સાથે વેર બાંધી, દ્રવ્ય લેવાની લા-
લસા છોડો તો સારું પ્રાણેશ, આપણે દ્રવ્યની શી ખોટ છે?
જૂઓ, આપણું વધારે છે આપણને હજી કાંઈ સંતતિ નથી
આપણું વાપરીશું એટલે બસ છે. કેમકે

મનસા ચિંતિતં કાર્યદૈવં મયન્યત્ર ચિંતયેત

આપણે શું ધાર્યું છે, અને દૈવ શું ધારતા હશે? બહાલા, દા-
સીનું કહ્યું દીક્ષમાં ધરી યુધ્ધે જવું માંડી વાળો તો સારું?

બલધર—પ્રિયા, બ્યારે શૂરાઓ ડરીને ધરમાં બરાબ
રહેશે ત્યારે બાહુનું બળ કાણ બાળશે? દેવથી ડરવા જેવું
શું છે? મારું સૈન્ય સબળ છે સાથે શુક મહારાજ આવે છે,

તે સાથે તારા જોવી સતી પતિવ્રતા સ્ત્રિના સસના પ્રતાપથી
નિશ્ચયે રણુ છતાંશે.

વૃદ્ધા સહિયર સરદપુનમનીરાત—એ રાત.

મારા ગુણિયલ, નણુદલ બ્રાંત, વસો મુજ સાથ,
મારારાજ, માનોમાનો મારાં નાથ-
ધાર પ્રેમ, પ્રિતમ દીલ સાથ, માનો મુજ વાત;
મારારાજ માનોમાનો મારાનાથ.

સાખી

પ્રિતમ પરવસ કાંકરો...રઝળાવો શું આમ
અંતર આગ દહી રહી...નમજે તંન આરામ.
મારાં તનમનના આધાર, વિચારો વાત,
મારારાજ, માનોમાનો મારાનાથ.
અધિરી, છેક થઈ આ વાર, થશે મુજ વ્રાત,
મારારાજ માનોમાનો મારાનાથ.

સાખી

કપટી કાગા કૃષ્ણજી...તમથી નવ છતાય,
દગો થશે કંઈ રણુ વિષે...લાગે અંતર લાય.
કરશે કપટ, ઝપટમાં લાંચ, ભીડો શું બાથ,
મારારાજ, માનોમાનો મારાનાથ.
માદું દીલકું વ્યાકુળ થાય હૈયે દહાં લાય,
મારારાજ, માનોમાનો મારાનાથ.

પ્રાણુનાથ, આપનું સાહસ નિશ્ચયે પ્રશ્નાતાપ કરનાર થઈ પડ-
શે, બહાલા, હું રાકડીની શી દશા ! સતિ સ્ત્રીઓ પતિધિનાનો
ક્ષણુવાર વિયોગ સહન કરવા અશક્ય છે. મારું કલ્પું મોની
આ કાર્ય પડતું મુકાતો સારું બીજા દેવો કરતાં મને, શ્રીકૃ-
ષ્ણનો ધાક વધારે લાગે છે, એઓનું કપટ તમારા જાણુવા-
માં પણ નહીં આવે.

જાલંધર—સુંદરી, ભાવીપદાર્થને મિથ્યા કરનાર કૃષ્ણ

પણ નથી. આ સમય મારો વિનયનો છે. માટે જોમ બને તેમ જલ્દી રજા આપ. પણ મારું એક વાક્ય તારા રહ્યમાં યાદ રાખજો, તારું પતિવ્રત તારા પ્રાણથી વીશેસ ગણી સમાલજો, જે શિયળવંતી સ્ત્રી હોય છે, તેનો પતિ સર્વ સુખ મેળવવા સમર્થ થાય છે. દેવાધિ દેવ સતિયોનાં સત્યથી ડરે છે, તેના પતિનો વાંકો વાળ કરવા શક્તિમાન નથી. જોને! સાવિત્રિના સત્યથી સત્યવાનનાં પ્રાણ યમ રાગને પાછાં છોડવાં પડ્યાં, અનુસુયાનાં સત્યથી હરિહર બ્રહ્માને પુત્ર રૂપ થવું પડ્યું, પ્રીયા, શિયળ શિવાય સ્ત્રીનો બીજો કોઈ પરમ ધર્મ નથી, પરંતુ કુલટા સ્ત્રીઓ વિષય વાસનામાં રચીપચી રહેલીઓ પોતાનો તેમજ પતિનો ભવ બાળે છે વિશેષ કરી રૂપવાન સ્ત્રી, જે પુરૂષને છે, તો, તેને શત્રુની શી જરૂર છે ! તેજ વેરી રૂપ છે. કેમકે,

શ્લોક.

ક્રળ કર્તા પિતાસત્રુ । માતાચ વ્યભિચારિણી
માર્યા રુપવતિ સત્રુ પુત્ર સત્રુ રપંડિતઃ

પુત્રના ઉપર દેવું મૂકી જે તાત મરી જાય છે, તે શત્રુ સમાન ગરજ સારે છે. પોતાની જનેતાનું કલંક રહ્યમાં ભાલા સમાન ધા કરનારું થાય છે. તેમજ રૂપવતિ સ્ત્રી ઉપર અવર પુરૂષોની દ્રષ્ટિ વીશેષ થાય છે. જેથી દુશ્મનો કાંઈ સોધવા પડતા નથી. તેમજ પોતાનો પુત્ર અવિદ્વાન હોય તો તે પણ કોઈ વાર શત્રુની ગરજ સારે છે.

પ્રીયા, તારું અતુલિત રૂપ છે, માટે કોઈ પણ રીતે તારાં શિયળનો ભંગ થવા દધશ નહીં.

વૃંદા—પ્રાણેશ, આપ મારા પ્રભુ છો, આપ મારું સરવસ્વ છો, હું બીજી સ્ત્રીઓ જેવી નથી, મારાનાથ, મારો પ્રાણ કદી દેહથી જુદો પડે તથાપી તમારી દાસી શિયળભંગ કરશે નહીં.

બલદંધર—રમા, તારું કહેવું સત્ય છે, પણ કામદેવના શસ્ત્રો હજી તારા ઉપર ઉપડ્યા નથી, તેનું સેન્ય જ્યારે અ-

હી આવી રહ્ય હિલાપર મનવેગ રાગને ઘેરી લેછે એટલે કશું ચાલતું નથી.

વૃંદા—પ્રિયતમ, મારે શિયળ ભંગ કરનાર હું કોઈ નેતી નથી મારા શલ્યની નીશાની આપની સાથેજ આફુંછું.

આ મારા હાથની ગુથેલી પુષ્પની માળા, આપને કંઠે આરો-પુંછું. એજ મારે શિયળ છે. જ્યાં સુધી એ પુષ્પો ચિમળાય નહીં; ત્યાં સુધી જાણુજે કે તમારી વૃંદા વિહવળ થઈ નથી, બહાક્ષા, મારા શિયળની પરિક્ષા આપવા મારો આ સમય આવ્યો છે તો, હું ખુશીથી કહું છું કે આપ, વિજયે પધારો, દેવો આપને કશું કરી શકનાર નથી. મારે શિ-યળ ભંગ થયું નથી, ત્યાં સુધી, ત્રણ લોકમાં આપને કોઈ જીતી શકનાર નથી. મારા પ્રભુ, સિધારો વિજય કરી સઘ પધારજો.

(જલધરને પુષ્પ માળા પહેરાવી નમસ્કાર કરી વીદાય આપી.)

જલધર પોતાનું અસૂરી સૈન્ય લઈ ઈદ્ર રાજા ઉપર ચડત કરવા મહા વેગથી નીકળ્યો. સચિપતિને ઘેરવા યો-ગરદમ સૈન્ય વિટયું ઈદ્રાદી દેવોને ખબર પડતાં પોતાનું સૈન્ય તૈયાર કરી સામું લડવા આવ્યા.

ગીતી.

ઈદ્ર ધસીને આવ્યા, સિંધુ સુતના સામા મિટ માંડી,
દેવ દાનવ રણ ચઢીયા. ઉભા સૂરધરી સર્વ શસ્ત્ર કાઢી.

જલધરના સામા દેવતાઓ પોતાનાં હથીઆરો લઈ સંગ્રામમાં ઉતર્યા, ત્રંબાળુઓ ગગડાવતાં, અસૂરો પોતાનાં પ્રચંડ બળ વડે સામે આવી પુર જોસથી યુધ કરવા માંડ્યા, દેવતા ઓએ અસૂરોનો સંહાર કરવા માંડ્યો, એટલે શુક્રાચાર્ય પો-તાની સંજીવિનિ વિદ્યાથી મુએલા અસૂરોને ઉઠાડવા માંડ્યા જેથી દેવતાઓ પાછા ડગ્યા.

ઈદ્રે મહા બળવાળી પોતાની સાંગ જલધરના ઉપર ફેંકા યજ્ઞ વૃંદાના વૃત્તનાં પ્રભાવે, કોઈ શસ્ત્ર તેના અંગ ઉપર લાગતું નથી., જેથી દેવતાઓ અકળાયા અને અસૂરો

બળમાં વધ્યા, ઇંદ્રાદિ દેવો સૈન્ય લઈ નાશવા લાગ્યા, અંતમાં દેવ સૈન્ય નાડું અને અસુરોએ વિજય કર્યો.

દેવો પોતાના પરીવાર સહીત સંતાવા લાગ્યા, કાંઈ પોતાના સ્થાનો છોડી નાસી જવા લાગ્યા, સારે ઈન્દ્રે શયિને ગુપ્ત સ્થાનમાં રાખી, કેટલાક દેવો સાથે જાંઘા પાસે આવી કરગરવા લાગ્યા.

ઈંદ્ર

દીંડી.

કૃપા નિધાન સુણીએ અર્જ મહારી,
અસુર સૈન્ય આવી બળ કરે છે ભારી;
તેને જીતવા ન વૃત્તિ પહોંચે મારી,
આવ્યો સર્ણમાં લ્યો આજતો ઉગારી.

જાંઘા—ઈંદ્ર, જેવું તાર ધર ઉજડ કર્યું એવું બીજાનું કરવું ધારે છે? એમાં મારાં એકલાનું કામ નથી, ચાલો આપણે શ્રી કૃષ્ણજી પાસે જઈએ.

સધના મળી પુણ્ય પુરષોત્તમ મહારાજની પાસે આવ્યાં અને નમન કર્યું.

કૃષ્ણ—આજ સધના સાથે મળી દેવોનું આસ્થળમાં કેમ આગમ ન થયું છે?

ઈંદ્ર—કૃષ્ણજી, સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થયેલો જલધર પોતાનું અસુરી સૈન્ય લઈ ચઢી આવ્યો છે, સગળા દેવનું બળ તેના આગળ ગણત્રીમાં નથી, મારું સ્થાન સર્વ ઘેરી લીધું છે. કૃપા કરી મારી પક્ષ ધરી ઉગરવાનો રસ્તો બતાવો.

કૃષ્ણ—ઈંદ્ર, સિંધુ સુત એવો પ્રાકૃમી છે? એ કાંઈથી જીતાતોજ નથી? ચાલો હું તમારી સાથે આવું છું. ગરડપર સ્વારી કરી સાથે ઉઠ્યા.

જલધર—(કૃષ્ણને જોઈને) ધન્ય છે કૃષ્ણજી, આપ જે કાર્યમાં આગેવાન થયાછો તે આપને ઘટતું નથી, કેમકે હું તમારો સગો છઉં તમારે મારોજ પક્ષ ધરી મને મદદ કરવી જોઈએ, તેના બદલામાં મારા સામું આપ લઢવા ચઢ્યા એ ઘટતું નથી.

કૃષ્ણ—તારા બોલવા ઉપરથી સમજાય છે કે તું લડત

કરવામાં હીંમત હાર્યો છે. સગાં છીએ તો શું થયું, ધાડી સગાઇ તને મારું શુદ્ધસન સીદ્ધ કરી આપસે.

જલધર—ઠીક છે જોજો હવે રણુથી વિમુખ થસો નહીં, માત્ર મારા સંબંધી ધારીને આપને ચેતાવ્યાં હતાં, હવે તમારે લઢવું છે તો આવો સામાં હથીઆર લ્યો.

મઝા દેતે હુયં કયા આર...એ રાહ

અસૂરો ગાળ્યાં બાળ્યાં જ્યાંય...પૃથ્વી થરકારી મુકી ત્યાંયે કરે ત્રંબાળુનાં નાદ...પાડે છે મોટા સાદ
આવી કરતાં સામાં વાદ...અરિપર રીસધરી મનમાંયે—
અસૂરો.

વળી દેતાં રણુમાં દોટ...નવ ચુકે સા,મી ચોટ
મરડે છે ઝાલી કોટ...અસૂર ઉલ્લાશ ધરીને ત્યાંયે—અસૂરો
એમ મચ્યું બહુ રમખાંણુ...લેછે યોદ્ધાનાં પ્રાણુ
તવ થયું કૃષ્ણુને જાણુ...મા,રાશુર સહુ ચગદાયે—અસૂરો.
કોધેથી ચક્ર લઇ હાથ...મેલ્યું છે દીના નાથ.
અથડાઇ અસૂરની સાથ...પડ્યું નિસ્ફળ થઇ પૃથ્વી માંય—
અસૂરો.

જ્યારે, શુદ્ધસર્શન ચક્ર અંગપર ન લાગ્યું. અને પાછું પડ્યું, ત્યારે કૃષ્ણુ કોધ કરી બીજીવાર મેલ્યું, તે પણુ અંગપર અડકી પાછું ધ્રુવું, ત્યારે કૃષ્ણુજી વીચારમાં પડ્યા.

જલધર—કૃષ્ણુજી, એમ પરાજય નહીં થાય; આજ દેવની પક્ષે આવ્યાછો તો જીવો હવે લડત બતાવું છું.

ગીતી.

કરીયોઝટ હોકારો...અસૂર કોખ્યા મેલી છે દોટ
દુંદભી ત્યાં ગડગડીયાં...નવ ચુકે કોઇ સામસામી ચોટ

જલધરનો હોકારો થતાં અસૂર સૈન્ય બળમાં ચડ્યું, દેવતાઓ ઉપર અતિથય શર વૃષ્ટી કરવા માંડી, છુટા પથરા ફેંકવા માંડ્યા આકાસ ગામીઓ અંત્રીક્ષમાં ચઢી અનેક પ્રકારનો મારો ચલાવવા માંડ્યાં. આથી દેવોની પાછી પાની થઇ,

દેવ નાહા. તેની પછાડી જલધરે દોટ મેલી, દેવતાઓ નાસી તંબુમાં સધળા ભરાઇ પેઠા.

(તંબુમાં શભા કરી વિચાર કરવા લાગ્યાં)

કૃષ્ણ—દેવતાઓ કેમ કરવું? આ પુરૂષ આપણાથી શી રીતે જીતાય? જ્યાં સુધી શંકર આપણી સાથે રહ્યાં ઉતરે નહીં, ત્યાં સુધી જીતવું અશક્ય છે.

આલો, આપણે કૈલાશ તરફ જઈએ, કરીને વૈભવોમાં ચઢી શંકર પાસે આવ્યા.

શંકર—અહો દેવો, આજ કેમ પધારવું થયું?

કૃષ્ણ—ભોળા, જલધર નામનો અસૂર એવો બળવાન થયો છે કે, જેને જીતવા હમે સધળાં હિંમત હાર્યા છીએ માટે, કૃપા કરી દેવ પક્ષે યુદ્ધમાં પધારો.

શંકર—કૃષ્ણજી, ઇંદ્રરાજ મહા બળવાન છે, એના જેવો લડવૈયો કોઈ નથી, એના બાહુબળમાં તું નથી, તો એને જીતતાં શીવાર? (ઇંદ્રે સરમાઈ નીચું જોયું)

જલધરની સભામાં નારદજી આવ્યા, તેને જોઈ જલધરે ઉભા થઈ રૂપિને માન આપ્યું, પધારો ભુદેવ, આપનું આગમન કેમ થયું?

નારદ—રાજન, તારા બળ ઉપર, તારા રૂપ ઉપર, કોણ મોહ નથી પામતું? ધન્ય છે તારા બળને, આજ હું તને એક સંદેશો કહેવા આવ્યો છું.

નારદ— **દક્ષીણી સાખી.**

કૈલાશમાં છે બાળ સ્વરૂપે...શંકરની ધરનારી
તુજ પર મોહ પામીએ પ્રેમદા...વેઠે સંકટ ભારી
મળવા તુજને...મોકલ્યો છે અહીં મુજને

જલધર સમાચાર સાંભળી વિચારમાં પડ્યો, નારદજી? એ બાળાને મેળવવા શા ઉપાય કરવા જોઈએ?

નારદ—બળવાન પુરૂષને કોઈ ચીજ મેળવવી અશક્ય નથી. તું કોઈ ગણ સાથે શંકરને સંદેશો કહાવ, કે તમારી પાર્વતી

મારે સ્વામી ન કરો, છતાં ન આપે તો યુધ્ધમાં શંકરને રો-
ળીને એ અબળાને સંકટમાંથી મુક્ત કરવી જોઈએ.

જલધર—પ્રિય મીત્ર રાહુ, મારું આટલું કામ કરો, શં-
કરને જઈને કહો, કે અલ્યા જટીલ, તારે સ્મસાનમાં રહેવું,
ખૂત ભૈરવાદિ સાથે મિત્રાઈ, અને તને આવી સુરપ સ્ત્રી નહીં
છાજે. માટે જો અચવું હોય તો પાર્વતિ હમને આપી શરણુ થાવ.

રાહુને સમજવી મોકળ્યો, પણ કૈલાશમાં દેવોને મળેલા
જોઈ પાછો વળ્યો. પાછો આવ્યો જાણી જલધરે તીરસ્કાર
કરી ખીજી વાર મોકળ્યો, રાહુએ આવી શંકરને જલધરનો
સંદેસો કહ્યો.

સંભળી કપાળીને ક્રોધ ચઢ્યો. ?

શંકર—રાહુ, જઈને જલધરને કહે, કે તારી માતાના
ઉપર તારી પ્રિય થઈ તો હવે થોડા વખતમાંજ તારો કાળ
છે. (રાહુ નિસ્તેજ થઈ પાછો વળ્યો) બોળા, દેવોના સમુહમાં
જેના થઈ સંગ્રામે ચઢ્યાં, જલધરના સામું શકળ સૈન્ય શંકરનું
દેવો સહીત આવી ફરી યુદ્ધ માંડ્યું.

ગુજરી

દેવ દૈત્ય બ્રાહ્મણ લઢવાને...કરતાં અદકું જોરે
શંકર આવ્યા ક્રોધ કરીને...પાપી કરવા ઠોરે
જલધર આયુદ્ધ ગ્રહીને...સામે આવ્યો ન્યાંયરે
દુંદભી લાગ્યા ગાજવાને...શોર ધણા સંભળાયરે
બાલાગીલોલા ગોદ્રણગોળા...તીરસ્કરને કટારરે
સજ થઈ ચોદ્યાઓ ઉલટયા...કરે જાલી તલવારરે
ક્યોકય મુસ્તક છેદાવાં...લાગ્યા રણ મોઝારરે
શંકરના નંદી પર માર્યા...બળીયે બાણુ અપારરે
નંદી નાઠો મહા ભય પામી...રણે મચ્યું રમખાણુરે
ચોદ્યા નાસાનાસ કરે છે...બચાવા રણમાં પ્રાણુરે
સતપંચ બાહ્ય મુક્યા ગરૂપર...કૃષ્ણજી હાલ્યા ધરણુરે
દેવ સકળ લાઈ નાસી પેડા...તંબુએ શ્યામ વરણુરે
એકલા રણમાં ધુમી રલા છે...શંકર તેણી વારરે
કેંક શસ્ત્ર મેળ્યાં છે રણમાં...અસુરપર નીર ધારરે

અંગે એક હથીયાર ન લાગે...પડે નીરુદ્ધ થઇ સાંચરે
છેવટ મેલ્યું ત્રીશુળ બોળાયે...રીશ કરી મન માંધરે
ત્રીશુળ પડીયું પાછું રણમાં...કર્ણું નહીં કાંઇ કામરે
શંકર જોઇને વિસ્મય પામ્યાં...છુટી ગઇ છે હામરે
અસૂર કોપી કેડે પડીયો...શંકરની તે વારરે
નંદી લઇ નાસી પેઠા છે...તંબુની મોજારરે...

બચ પામી દેવ સધળા તંબુમાં ભરાઈ પેઠાં.

શંકર—કૃષ્ણજી, આપણું સૈન્ય મરાયું જાય છે, અને
અસૂરોનું સૈન્ય ઘટતું નથી.

કૃષ્ણ—ભોળા, બ્રહ્મ રૂપી એના સૈન્યમાં સાથે છે, તેઓએનાં
મૃત્યુ પામતાં યોદ્ધાને સજીવન કરેછે. જ્યાં સુધી બ્રહ્મ રૂપી દુર
થાય નહીં ત્યાં સુધી જીતાવો અધરો છે.

શંકર—તો આપણે ભૂગુ રૂપીનું હાજું કરીએ

ગીતી

કોધે કૃત્યા બનાવી...જલધરને રણુ પ્રેરી સાંચે
શુક હરીને લાવો...ક્ષણું માત્રમાં વાર નહીં થાયે

દક્ષીણી સાખી

કૃત્યાએ આવીને રણમાં...ભૂગુ ઉપાડ્યાં જ્યારે
ભગમાં ધાત્રી ભૂગુ છુપાવ્યા...કીધા-ભૂષ્ઠ તે વારે
જુઓ ત્રિપુરારી.....દેવ કાજ કરી ખ્વારી
ભૂગુની જોળ રણમાં થવા માંડી, છતાં ગુરનો પ-તો લા-
ગ્યો નહી.

શંકર—કૃષ્ણજી આ અસૂરને કોઇ હથીયાર કેમ લાગતું
નથી.

કૃષ્ણ—શંકરા, એજ આશ્રય જેવું છે. એજ ચિંતા
મારા મનમાં પણ છે. છતાં આજે એક કામ કરું છું અને
એનું મૃત્યું જોણી કાઢું છું.

ગરુડ, તું દારિકા જઇ લક્ષ્મીને તેડી, જલદી પાછો આવ.
તેજ વખતે ગરુડ ઉડી દારિકામાં આવી માતાને પ્રણામ કર્યાં.

ગરૂડ—માડી, પ્રભુનીઆજ્ઞાથી આપને તેડવા આવ્યો છું પરમાત્મા આપને તેડે છે માટે સત્વર પધારો,

લક્ષ્મી—ગરૂડ, સંગ્રામમાં પ્રભુ ગયાં છે ત્યાં મારી શી જરૂર પડી ?

ગરૂડ—માતાજી આપ ત્યાં પધારસો એટલે સઘળું જળાશો. લક્ષ્મીજી તરત ઉડીવસ્ત્રાદિ પરીધાન કરી ગરૂડપર સ્વારી કરી, ગરૂડ પ્રચંડ પાંખના બળથી ઉડી પ્રભુની પાસે લક્ષ્મીને લાવી મુક્યાં.

લક્ષ્મી—(અધીરાં બની હરિને ચરણે નમી બોલ્યાં) નાથ, ગરૂડ સાથે એકદમ તેડાવાનું પ્રયોજન શું છે ? કૃપાકરી કહો કે મારો આત્માસ્થીર થાય,

કૃષ્ણ—પ્રાણુવલ્લભે, કાર્યતો બીજું શું, પણ તારો પ્રેમમારાથી એક ક્ષણુ વીસરાતો નથી, તારો વિયોગ મને દુષ્પદાઇ થઈ પડે છે, મૃગાક્ષી, તારાં નેત્ર મારાથી દુર થતાં મારો પ્રાણુ અધીરો બને છે. પ્રેમદા, શોળસહસ્ત્ર સુંદરીમાં, તું, મને અતિપ્રીયકર છે. તારૂંલવણ્ય, તારો વિવેક, તારો પ્રેમ, મારાં રહ્યમાંથી લે-સપણુદુર થતો નથી. મને તારા જેવી સુંદરી મળવાથી મારું જીવીત ધન્યવાદ ગણું છું.

લક્ષ્મી—પ્રાણેશ, આટલાં બધાં માન્યનેલાયક હું નથી, હુંતો આપના ચરણુની તાબેદાર દાસીછઉં બહાલા, બપૈયો વરસાદને માટે ચકોર ચંદ્રને માટે, જેમ અધીરાબને છે. તેમજ આપનો વિયોગથતાં, મારાપ્રાણુ સદૈવ અધીરા બની જાય છે. પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ પોતાનાપતીને ક્ષણુવાર દેખતીનથીતો, તેના અધીરાં જીવની શો દશા થાય છે તે આપને શી રીતે સમજવું.

કૃષ્ણ—કોમળાંગિ, આ તારૂંડહાપણુ જ્ઞેધને, તારૂંચદ્રસમાનમુખ નિહાળીને, આજ મારા હૃદયમાં શોકાગ્ની પ્રગટી રહ્યો છે.

લક્ષ્મી—મારાપ્રભુજી, મારો કોઇ અપરાધથયો છે ? આપને મારાતરફથી સોકથવાનું કારણુશું છે ?

કૃષ્ણ—વનિતા, તારો અપરાધ કસોનથી, અપરાધીહું પોતે છઉં, કેમકે વિના કારણુ તને તજવા મારું ચિત્ત ચાહી રહ્યું છે.

લક્ષ્મી—અરેરે, આહું શું સાંભળુ છું !! નાથ, વિના પ્રયોજને આપ સાથી મને તજશે ?

કૃષ્ણ—સુંદરી, સૃષ્ટિમા જે પુરૂષને અપમાન સહન કરવું પડે તેનાં કરતાં, નીરજન વનમાં જઈ સંસાર સુખને છોડી, એક પરબ્રહ્મનું ધ્યાન કરી, પોતાનો સમય વ્યતિત કરવો સારો છે.

લક્ષ્મી—પ્રાણેશ, આપનું અપમાન શું આદાસી થી થયું છે ?

કૃષ્ણ—થયું નથી પણ કરશે.

લક્ષ્મી—બહાલા, સુર્યચંદ્રની શાંક્ષિ એ કહું છું કે, મારો પ્રેમ આપના ઉપર અચળ છે- આપની એક પણ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવા હું શક્તિવાન નથી, નાથજી, હું તો આપની સાથે પ્રેમના બંધનથી બંધાઈ છું. આપ જે કહો તે કરું, વેચો ત્યાં વેચાઉં, કહો ત્યાં જાઉં, મારા નાથ, મારા પ્રેમની કસોટી આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરી જુઓ, મારા તરફથી આપને કદી અપમાન થાયજ નહીં.

કૃષ્ણ—જીના વાક્યમાંજ મીઠાસ છે. તેનાપર પામર પુરૂષો મોહપામી જાય છે, જેવી વાક્યમાં મીઠાસ છે, તેવુંજ હૃદય વિપસમાન હોય છે, મોટેથી મધુરાં વચનો વદી પુરૂષને પ્રેમપાસમાં બાંધી લે છે, પણ ધારણાતે પોતાનીજ પુરી પાડે છે.

લક્ષ્મી—શું, મારું હૃદય આપ વિષ જેવુંજ ગણો છો ? આજ આપના આવાં માર્મિક વચનો સાથી નીકળે છે. એ કાંઈ સમજતું નથી, મારા નાથ !

કૃષ્ણ—જ્યારે તારું હૃદય શુદ્ધ છે તો, હું કહીશ તે સું તું કરી સકસે ? જે કરે તોજ તારો અને મારો તેમા શ્રેય છે.

લક્ષ્મી—આપ જે કહો તે શીર સાટે કરવા તૈયાર છઉ.

કૃષ્ણ—ઠીક તારે સાંભળ, આ જલ્લધરને તું ઓળખે છે ? એ તારો ભાઈ થાય છે. કેમકે, સમુદ્રમાંથી તારો અને એનો જન્મ છે. પણ હું દેવોની સહાય કરવાં સંત્રામે ચઢ્યો છઉ એ તું જાણે છે, એ બળવાન હમારાથી જીતાતો નથી, માટે તું એની પાસે જઈ સાંકડી સગાઈ જણાવી એનું મોત સીરી તે થાય. તે પુછી આવે તો હું જાણું કે તારો પ્રેમ મારા ઉપર અચળ છે.

લક્ષ્મી—(રોમાંચ થઈને) નાથજી, આ કેળના ઉપર સમ

શેરના ધા જેવાં વાક્યો, મારા હૃદયમાં બાલાની અણી પેરેસાલી રહ્યા છે, દેવોની અત થઇ કહેવડાવા સાર માફ પીયેર આપ ઉજડ કરવા ધારો છો? મારો વાતનો વીસામો ભાંગવા આપ સા માટે તૈયાર થયા છો ? મારા ભાઇએ આપનો કોઇ અપરાધ કર્યો હોય તો હું તેને કહીને આપને ચાલું નમાવું, પરંતુ પારકા વૈરમાં માફ રાંકડીનું વીર રત્ન શું કરવા ખોવરાવો છો ? એવી કઇ અભાગણી બહેન હશે કે પોતાના બંધુ નુવિના કારણે ભુંડું કરે !

કૃષ્ણ—ચાલો બહુ થયું. તમારા ડાહ્યાપણ ભરેલા વચનોની હમણાં જરૂર નથી.

સ્ત્રી કોઇની થઇ નથી, અને થનાર નથી, એતો જાણ્યો તમારો પ્રેમ, સ્વામી મરી જાય તો ભલે, કદાચ બીજો મળશે. બાઈ કંઈ બીજાને કહેવાય ?

લક્ષ્મી—(લજ્જત થઇને) આપ આ શું કહો છો ? નાથ માફ હૃદય વીંધાઇ જાય છે. તમારા સખ્દો તરવારના ધા જેવા લાગે છે.

કૃષ્ણ—હવે એ તો જાણ્યું ? ડાહ્યાપણ રહેવા ધ્યે. એટલેથી ખોલવું બંધ કરો (ગરડ) નારદને ખોલાવ.

નારદ—હરિનો જય થાવ.

કૃષ્ણ—નારદજી મારે સન્યસ્ત લેવું છે, માટે આપ મને ઉપદેશ કરો.

પરજ

જાઉં આજે જંગલમાં, જોગી બની

જોગી બની... પહેરી કફની...જાઉં

ખપ્ખર ખાંડું પાના પોથી...ફંદમાળ લાવો જપની...જાઉં

ચલમ ચીપીયો દૂંડક મંડળ...આપાં શીંગીઆણી ખંપની..જાઉં

લક્ષ્મી—નારદજી આપ આ શું કરો છો ? માફ ધર ભાંગવાં તમે ક્યાં તૈયાર થયા છો ? તમે ઉપદેશ કરશો નહીં.

કૃષ્ણ—નારદ વાર લાગે છે, લાવો વિશુતી ચોળીલઈ (વિશુતી ચોળતા પ્રભુના હાથ જાણી.)

લક્ષ્મી—

થયાછારે

શું થાસે, હરી હરી હવે મારું...વિપમ દશા મારી,
નાથ નમેરા થઈને આજ શું...જસો જંગલ માંચ...હાં.
કરી ભગવા...ખેઠા ઠગવાં...મુને રગવા...દીલ ડગવા
હાય અરે નવ સુજે કાંઈ મને આફતશિરમારી...સુંથાસે
જહાલા, વેગ કરો નહીં હમણાં...જાઉં બ્રાત છે ત્યાંચ...હા.
ઝટ જાવું...ભાળ લાવું...પુછીઆવું...હું શિધાવું—
ક્ષમાં ક્ષમાં કરો સ્યામ હવે, તો...હિંમત હું હારી...સુંથાસે
પ્રાણનાથ, આપ આમ હઠીલાઈ શું કરો છો ! નારદજી
તમે કૃપા કરી આ સધળું અહીંથી પાછું લઈ જાઓ, પ્રભુ
પ્રભુ મને ક્ષમા કરો.

કૃષ્ણ—અથે લક્ષ્મી, તમારે હવે વધારે વાત કરવી નહીં.
મારો સમય વ્યતિત થાય છે માટે, મને, ન રોકતાં મારું કામ
કરવા દ્યો.

લક્ષ્મી—પ્રભુ, તમારા કહ્યા પ્રમાણે હું મારા બંધુ પાસે
જઈ તેનું મોત પુછી આવું છઉં, જરા થોભો ક્ષણમાં હું
પાછી આવીશ.

કૃષ્ણ—ત્રલના, શું કરવા લોભાવી મારા વીચારથી પાછો
ફરવો છો ! સ્ત્રીઓ ખોલે છે કંઈ અને સમય જતાં, પાછાં
બદલાતાં વાર લાગતી નથી. માટે બસ મને તો સન્યસ્ત
લેવાદે નાહક ખોટી ન કર.

લક્ષ્મી—મારા પ્રભુ, જરા થોભો, તમારા કરતાં મારે
ખીણું શું વધારે છે? તમારા જવાથી મારું સરવસ્વ જશે.
એ હું સમજુ છું. ક્ષણવાર રહો અને મને મારા બાઈના
તંબુએ પહોંચાડો.

કૃષ્ણ—સતિ, તારા ઉપર મને બહુ દયા આવે છે, જેથી જરા
થોભુંછઉં, જાઓ ગરૂજી, લક્ષ્મીને જલધરને તંબુએ તેડી
જાવ, ગરૂજી માતાને લઈ અસુરને તંબુએ આવ્યાં, અનુચરને
કહું તમારા સ્વામીને કહેડે તમારું બેન મળવા આવે છે.

જલધરને ખબર મળતાં તરત હિડી સામો આવ્યો.

જલધર—બેની, આજ આ રૂંક બાઈ ઉપર ઠીક દયા કરી

લક્ષ્મી—વિરા, તને મળવાને મારૂં ચિત્ત અધીરું થઈ રહ્યું હતું, પણ જોને ગૃહકાર્યમાં, રોકાઈ જવાથી આવી શકી નહીં. બધું તેં આ શું કરવા માંડ્યું છે ? આપણે દેવ સાથે બાબડી બાંધવાનું કાંઈ કામ નથી, વિરા, આપણા પીતા પાસે દ્રવ્યની શી, કમીના છે? દેવ સગળા દગો કરનાર છે, બધું, મારૂં રાંકડીનું જીવન તું છે.

બલધર—બગીનિ, તારૂં કહેવું ખરૂં છે, પણ કહે મારા બનેલીનું મેં શું બગાડ્યું છે ? તેઓ મારા સાથે શું કરવા વૈર રાખતા હશે ! મેં ઘણી પ્રણિપત કરી છતાં પોતે જરાએ ડગતાં નથી, મારા પર એમણે દયા કરી મારો પક્ષ કરવો જોઈએ, તેને બદલે મારા સામું થયા છે ! હશે. એમને ગમે તે ખરૂં.

લક્ષ્મી—એઓ કદી તારા સાથે વૈર રાખે એવા નથી, પણ દેવતાઓ એમને તેડી લાવ્યા છે, છતાં હું સમજીશ, અને તારી સાથે મિત્રાઈ રાખવા બલામણુ કરીશ, પણ વિરા તારૂં સાહસ જોઈને મને બહુ ચિંતા થાય છે. કદાચ દેવોના કપટમાં તું ફસાયો તો !! વિરાજી, મારૂં પ્રંયી કોણ ? તારો મમત છોડી દે. અને તું પાછો જા, એમા આપણી મર્યાદા જોઈ થનાર નથી,

બલધર—એની, તું મારા મોતને માટે શીકર કરતી હોય તો તે ચિંતા છોડી દે, કેમકે કોઈ પ્રકારે મારૂં મોત થનાર નથી.

લક્ષ્મી—વિરા, મારી શી ખાત્રી, મારૂં અધીરૂં હૃદય કેમ માને ?

બલધર—જો, આ પુષ્પની માળા મારા કંઠમાં છે, એ તારી બાબીના સલની એધાણી છે, તે જ્યાં સુધી પતિવૃત્ત તજે નહીં ત્યાં સુધી મારૂં મોત કોઈથી થનાર નથી તું ધીરજ રાખ

લક્ષ્મી—વિરાજી આવિશ્વાસ ખોટો છે, કેમકે

શ્લોક

અનુચિતકર્મારંભો સ્વજનવિરોધોબલીયસીસ્પર્ધા
ત્રેમદાજનવિશ્વાસો મૃત્યુદ્ધારાણી ચત્વારીવપુસા

જે કામ કરવું હોય તો નથી તે કરવાથી, સ્વજનો સાથે, અને પોતાનાથી બળવાન સાથે, વિરૂદ્ધ થઈ સરખામણી કરવાથી, તેમજ પ્રેમદાનાઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી, જરૂર મૃત્યુના ધ્વારની નજીક ગયા જેવું થાય છે. મારાં બાબી સદા પવિત્ર છે, પણ આખરે સ્ત્રી છે, તેનાપર બરોંસો રાખી તું મહા સંગ્રામમાં ઉતરી પડ્યો છે એ કાંઈ ઠીક નથી.

જલધર—એન, જ્યાં સુધી સુર્ય ચંદ્ર તપે છે ત્યાં સુધી તારી બાબી સત્ય ચુકસે નહીં,

લક્ષ્મી—ભલે તને જે વિશ્વાસ હોય તો ! પણ યુધને માઠી વાળેતો સારું !

જલધર—એન, તમો શીકર ન કરો, માત્ર મારા બનેવી મારી પક્ષે જે આવે તો મને બીજા કોઈની દરકાર નથી.

લક્ષ્મી—ઠીક, તારે હવે હું તો જઈશ, તારા બનેવીને તારા પક્ષે આવવા વિનવીશ,

જલધર—ભગીનિ, તમારો મોટો ઉપકાર થયો માનીશ, આ મારી રંકની ભેટ કબ્બુલ કરો કહી કેટલાક શણગાર આપ્યા.

બંધુને છોડીને જતાં નેત્ર સજળ થયાં, ગરૂપર સ્વારી કરી હરીપાસે આવ્યાં.

કૃષ્ણ—સુંદરી, શા સમાચાર લાવ્યાં ?

લક્ષ્મી—નાથજી, મારા બાઈએ આપને નમસ્કાર કહ્યા છે, આપને મળવા ને તે આતુર છે, આપ ત્યાં પધારો તો સારું.

કૃષ્ણ—ઠીક; સંકેત કરીને આવ્યા છો ને ! હું ત્યાં જઈ એટલે પ્રાણુ વગરનો થાજી. યુક્તી સારી રચી આવ્યાં.

લક્ષ્મી—આપના હૃદયમાં જેવું કપટ છે, તેવાજ બધાને આપ સમજો છો. તે બીચારાની બનેવીનુસ્મર્ણ કરતાં જીભ સુકાઈ ચાલી તે તમારા ક્યાં હિસાબમાં છે.

કૃષ્ણ—હવે જાણ્યું ! જે કામે મોકલ્યાં હતાં તેનું શું કર્યું તે કહોને.

લક્ષ્મી—હું આપને કહું છઉં પણ મારાપર કૃપા કરી મારા બંધુને ઉગારો.

કૃષ્ણ—નારદજી, હાવો વિભુતી, સ્ત્રીઓનો ભરોસોજ ખોટો હોય છે નારદ તરત વિભુતી લાવ્યા.

લક્ષ્મી—(ચક્રીત થઈને) જરા સમુર કરો, હું કહું છઉં, તમારા કરતાં મારે શું વધારે છે ? હ્યો કહી દઉં, મારી બાબી વૃંદા જ્યાં સુધી પતિવ્રત ચુકસે નહી, ત્યાં સુધી એનું મૃત્યુ થનાર નથી. પ્રભુ, મારા બાઈએ આપનું કાંઈ બચાડ્યું નથી માટે બચાવો તો સારું.

કૃષ્ણ—ગરૂડજી લક્ષ્મીને દારીકા મુકી આવો ગરૂડજી તેડી ગયા, ભોળા નાથ, શો વિચાર હું વૃંદાને છળવા જાઉં છું તમો રણે ચઢો.

શંકર—તમો લઢવા જાઓ હું છળવા જાઉં છઉં.

કૃષ્ણ—શંભુજી, એ કામ તમારું નથી, એતો કર્યું હોય તેનાથીજ થાય.

શંકર—એમાં શું મોટું કામ છે ?

કૃષ્ણ—પધારો ત્યારે, સાચવજો કામ બગડે નહીં. શંકર જાલંધરનું સ્વરૂપ લઈ ગણપતિનું કૃતિમ મુસ્તક હાથમાં લઈ મથુરા આવ્યા, નગ્નજનો રાજાને જોઈ આનંદ કરવા લાગ્યા,

લક્ષ્મી સાખી.

મહેલ નીચે આવીને શંકરે...કરી ગર્જના ત્યાં
નંદા આવી અટારી માંહે...જેયા રાયને જ્યાં
ધાઈને ચાલી.....જઈ વધામણી આલી

નંદા—માઈ સાહેબ, મહારાજા વિજય કરી પધાર્યા

વૃંદા—બેલી સખી, એ મારા રાજા નથી. વૃંદા ઉડી-
ઝરખામાં આવી શંકરને ઓળખી કહેવા લાગી.

સાખી.

ધન્ય જગતના તાતજી...ડીક કરો છો કાજ

ડીક સજ થઈને આવીયા...લેવા પુત્રીની લાજ...સિયાવર
વાહવા, ભોળાનાથ, તમો જ્યારે આવાં કૃત્ય કરશો, ત્યારે

સૃષ્ટિ કોને આધારે આલસે ? બોળા સર્માઈ નીચું જોઈ ચાલવા માંડ્યું.

નારદજી જલધર પાસે આવી કહેવા લાગ્યા, અલ્યા, શંકર તારી વૃંદાને છળવા ગયા છે, સાંભળી અસૂરે શંકરનું રૂપ લઈ જલધરનું કૃતીમ મુસ્તક હાથમાં લઈ નંદીપર ખેંચી કૈલાસમાં આવ્યો.

જયા, વિજયા શંકર રૂપ દેખી પાર્વતિને ખબર કરી.

પાર્વતી—એ શંકર નથી, જુઓ હું પારખું બતાવું, એક કૃતીમ પાર્વતી ઉત્પન્ન કરી જલધર સામું જયા સાથે મોકલી તેને જોઈ અસૂર મોહ પામ્યો.

પાર્વતી— દક્ષણી સાખી

પાપી પાપા ચરણમાં ધુમે...પસ્તાસે કોવાર
માતની લાજ તું લેવા આવ્યો...સરમ નાવી લગાર
જા, હજુ સાંખું.....નહીતો બાળી નાંખુ

જલધર લજવાઈ પાછો ફર્યો.

શંકરે આવી કહ્યું વિશુ વૃદ્ધાવસ્થામાં હાથે રહી ઇજત ગુમાવી.

કૃષ્ણ—ના કહયાં છતાં, આપ શું કરવા ગયા, હવે તમે રણમાં જાઓ હું જઈ હમણા છળી આવું છું.

શંકર—એ નહીં છળાય, મને એણે શી રીતે ઓળખી કાઢ્યો ? કંઈ સમજતું નથી.

કૃષ્ણ—તમે રણમાં ઉભા રહેજો હું વીજ્ય કરી આવું છઉં.

કૃષ્ણજી ગરૂડને સાથે લઈ મથુરા નગરથી એક યોજન દુર જંગલમાં આવી, પોતાની માયાથી એક બગીચો બનાવ્યો, જેમાં હરાડ બાર વનસ્પતિ ઉપજાવી, અનેક પ્રકારનાં પશુ પક્ષીઓ, તેમાં નિઃવૈરી થઈ ક્રીડા કરવા લાગ્યાં. પોતે ગુરૂ બની ગરૂડને શીખ્ય બનાવ્યો.

વૃંદાને મધ્ય રાત્રીએ પોતાના સ્વામીના માઠા સમાચારનું સ્વપ્ન આપ્યું, વૃંદા જાગી ફાળ ભરી સ્વામીને મળવાને આ તુર થઈ, નંદા પાસે રથ જોડાવી, તરત નીકળી, માર્ગમાં અપ

શુકન થતાં, ઉલટો પરીતાપ થવા લાગ્યો, પ્રાતકાળ થતાં બગીચાની લગભગ આવી પહોંચી. ત્યારે કૃષ્ણે એક કળા કરી. એક સગર્ભા મૃગલીને વાધે મારી, તેને અંજળી છાંટી સજ્જન કરી. આ જોઇ વૃંદાનું ચીત આકર્ષાયું, નંદાને તે તરફ જવા સંકેત કર્યો, રથમાંથી ઉતરી ગુરૂ પાસે જઇ પ્રણામ કર્યા.

ગુરૂ—અય ચેલા, એ માઇલોક કૌનહૈ, અપને તપશ્ચિ-
ઓંકે સ્થાનમે માંઇઓંકા ક્યા કામ હૈ. નીકાલ દે યહાંસે.

વૃંદા—મહારાજ આપ સંત છો, આપના તપના પ્રભા-
વથી આખું જગત ચાલી રહ્યું છે, આપ હમારે ઇશ્વર રૂપ
છો, હમારા ઉપર કૃપા કરી વિનંતી શાંભજો.

ગુરૂ—અરે માઈ, હમારે સ્ત્રી લોકસેં ક્યા કામ હૈ, હમ
સ્ત્રીઓંસેં કબી ખાત કરતે નહીં હૈ, હમારા તપમે ભંગ હો
જતા હૈ, યહાંસે ઉઠકે એકદમ ચલે જાઓ, ચેલા, ક્યા દેખ
રહાહે, લલકાર દે યહાંસેં.

ચેલા—માઇ યહાંસેં ચલે જાઓ, હમારે ગુરૂકે ક્રોધસે
તુમારે લીયે સારી જગત કા કામ ખીગડ જાયગા.

વૃંદા—મહારાજ કૃપા કરો, હમારા તરફથી, ગુરૂની પ્રા-
ર્થના કરો, હમો આપનો આભાર માનીશું.

ચેલા—ગુરૂ મહારાજ કૃપા કરકે, એ માઇલોકકા સમા-
ધાન કરો, આપ જૈસે દયાલુ માહાત્મા દયા નહીં કરેંગેતો,
દુનીયા કીસતરહ ચલેગી.

ગુરૂ—ચેલા, એતેરી આજીજસેં, હમારા દીક્ષ પીગલ
રહાહે.

કહીએ માઇ તુમારા, ક્યા કામ હૈ ?

વૃંદા—મહારાજ, મારા સ્વામિ સંગ્રામે ચઢ્યા છે; તેમાં
ગઇ રાત્રે મને બયંકર સ્વપ્ન થયાં, જેથી મારું હૃદય અધીરું
બન્યું છે, માટે મારા નાથના સમાચાર જાણવા માગું છું.

ગુરૂ—બેઠો. હમ સમાધી ચહડાકે દેખતે હય, ગુરૂએ
સમાધી ચઢવાનો ડોળ કરી, થોડીવારે શ્વાસ છોડી, વીલે
મોઢે નિસ્વાસ મેલ્યો.

વૃંદા—કૃપાળુ, શા સમાચાર છે ?

ગુરૂ—દેખ માઇ કીસીકા આત્માકો કષ્ટ દેના; એ હમા-

રા કામ નહીં હૈ, લેકીન સમાચાર જુરે હય. તેરા સ્વામીર-
નમે ગીરાહે.

વૃંદા—મહારાજ, હું મારું શિયળ સાચવી રહી છું,
તથાપ માન પતિનો કાળ કેમ થાય ?

ગુરુ—દેખ, તેરેકો ઈતખારનહીંહે ? હમારી બિ-
ધ્યા કે જોરસેં તેરેકોહમ બતાતે હય.

કરીને ઉચું જોયું, એટલે એક ક્તિમ હાથ જાલંધરના
જેવી મુદ્રીકા વાળો આવી પડ્યો. વૃંદા પોતાના પ્રાણેશનો કર
જોઈ ચક્રીત બની, એટલે એક પક્ષી એક અંગના કકડા
આવી પડવા લાગ્યાં, છેવટે, કુંડળ મુગુટ સહીત મુસ્તક આ-
વીને પડતાં, હાહાકાર કરી વૃંદાએ રડવા માંડ્યું.

વૃંદા— પંડીતાર્થ પળમાં ચાલી જાય છે. એ રાહ.

પ્રાણનાથ પ્રગટ્યું પાપ આ સમે...પુર્વ તણું—પ્રાણનાથ.

આ ભવે કરેલાં પુન્ય ગયાં...એજે માહયરાં !

કષ્ટ વેડી દેહ દમી છે હમે...પુર્વ તણું.

પતિવૃત પાળતાં છતાં શું દોષ લાગીયો

નાથને વિડાર્યા છે કમે કમે...પુર્વતણું

સ્વામીના રદ્યમાં પેડો...અણભરોશો માહયરો

હું બતાવું સલ ક્યાંછોરે તમે...પુર્વતણું.

જ્યાં છો ત્યાં સખુર કરો આવી મળું છું હવે

તમ વિના સંસાર મને ના ગમે...પુર્વતણું.

વૃંદા કલ્પાંત કરતાં, ગુરના ચરણ વંદી, બોલી મહારાજ,
મારા સ્વામીનું મૃત્યુ થતાં, મારા શિયળને દોષ લાગ્યો, પરમ
કૃપાળુ ગુર, મારાં દેખતાં આપે હમણા મૃગલીને સજીવન
કરી, આપની અદ્ભુત સત્તા, મેં મારી નજરે જોઈ છે, તો
મૃગલી કરતાં આ જીવ વધારે મુલ્યવાન છે. કૃપા કરી મારા
સ્વામીને સજીવન કરો. આપ તો પરમાત્મા રૂપ છો. દયા કરો.

એલો—ગુર મહારાજ, કૃપા કરકે એ માછકા સ્વામી કેા
સજીવન કરો. કયું કે ઇનકાબિલાપસેં અપના સારા આશ્રમ
રોરહાહે. હમારે ઉપર કૃપા કરકે સજીવન કરો.

ગુરુ—તુમ સખ લોક હમારે પીછે લગે હો, દુનીઆમે અયસે દુખી લોક બહોત હે. એહ બાતકી ઓર લોકોકોં ખબર પડનેસે યહાં એસી ઠઠ હોબયગી કે, અમના તપ કરનેકા વખત નીકલ જમગા. કયા કરના તુમારી આજીજીસે ઈનકોજીન્દા કરતા હું. એક જળકાપ્યાલા લાવ.

ગુરુ એ જળની અંજળી છાંટી કે, તમામ અંગો એક એકની સાથે જોડાઈ ગયાં અને અંગમાંપરમાત્માએ પ્રવેશ કર્યો કે જલધરતું પડેલું સખ સજીવન થઇ નેત્ર ખોલ્યાં.

વૃંદા—મારા બહાલાનાથ, તમારી શી દશા ?

જા. લા—અરે સુંદરી, આ સ્થળ એકાંત છે, ત્યાં તું કેમ આવી છે ? આ સાધુઓ સાથે સા માટે વાત કરે છે ? એ કાંઈ સમજતું નથી. અફસોસ છે ! સ્ત્રીઓના ઉપર વિશ્વાસ રાખનારને, પ્રિયા તારે જરોંસે સંગ્રામમાં ચઢ્યો. અંતમાં તું કામને આધીન થઇ, મારું શું થશે તે ન વીચારતાં સાધુઓનાં સંગમાં આવેલી જણાઇ. આખરે મારું મુસ્તક છેદાયું. શરમ છે તારાં કર્મને.

વૃંદા—પ્રાણેશ, હું કોઇકુટ્યને માટે નીકળી નથી, મારા સત્યની પરિક્ષા આપને શી રીતે આપું. આપ કહો તે કરવા તૈયાર છું. કહો તો બળતો અગ્ની હાથમાં લઉં, કહો તો તેલ કઢામાં પડવું કમ્બલ કરું, આપ કહો તેવી પ્રતિજ્ઞા કરું, મારી વૃત્તિ બદલાઇ નથી છતાં, પુર્વના કોઈ પ્રાયશ્ચિતથી આપનું મુસ્તકરણમાં પડ્યું. બહાલા, હવે તો ઘેર પધારો. હવે લઢવા જવું નથી, દેવના કપટ આગળ આપનું નહીં ચાલે.

જા. લા—ઠીક છે હાલ તો તારા સાથે આવું છું, પછી મારું કપટથી મુસ્તક છેદનારની ખબર લઉં છું.

વૃંદાના સાથે વનમાંથી જલધરના રૂપમાં રથમાં બેસી નગ્રમાં પધાર્યા જન સમુહ મહારાજ આબ્યાની વાત જાણી આખા નગ્રમાં ઉત્સવ કરવા લાગ્યા.

વૃંદા—સખી નંદા, સ્વામીને માટે અંગોળની તૈયારી કર. નંદા કેટલીક દાસીઓ સાથે તેલ પુલેલ તૈયાર કરી સ્નાન કરવા ઉબ્બુ જળ લાવી, એક સુવર્ણનો બાજક લાવી માંડ્યો.

જલધર રૂપે ભગવાન મહેલમાં જઈ, જ્યાં અસુર વસ્ત્ર-
હથીઆર મુકતો હતો ત્યાં પોતે મુક્યાં, વસ્ત્ર બદલી સ્ના-
ન કરવા આવતાં પોતાના દાસ દાસીઓને બોલાવા માંડ્યા,
વૃંદાએ બત્રીસી રસોઈ તૈયાર કરી સ્વામીની રાહ જોવા લાગી.

જલધર સ્નાન કરી, ઇશ્વર સ્તવન કરી, જાણે આખા
ધરનાં જાણીતા હોય તેમ રસોડામાં આવી ભોજને બીરાજ્યા,
વૃંદાએ પુર્ણપ્રેમથી પતિને પીરસવા માંડ્યું, જલધરને ભોજન
કરતાં પહેલાં જળ પીવાની ટેવ હતી તેજ પ્રમાણે પ્રથમ જળ
પીધું. વૃંદા સાથે બેસી ભોજન કર્યું મુખવાસ લઈ પોતે શયન
ભુવનમાં પધાર્યા.

વૃંદા પાછળથી સોજે શ્રાવણ સજી, સયન ભુવનમાં આવી,
પોતાની આજ્ઞાનુસાર, દાસદાસીઓએ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી
શયન ભુવનને સોભાવી રાખ્યું હતું પલંગના ઉપર પ્રભુ પોઢ્યા
છે ત્યાં વૃંદા બાજુમાં ઊભી રહી અને બોલી.

વૃંદા— આવો આવો કુમકુમને પગલે

પ્રિતમજી મારા પ્યારા...છો પ્રાણુતણાં આધારા
વિનવી પુછે આ દારા...વદો સત્ય નાથજી મારાં
દેવ તણાં કપટેથી ડરીને...પુછું પ્રણમિ આજ
રખે કોઈ વેપધારી આવીને...લુટે મારી લાજ
વિકળ થઈછું હું મનની માંહે...ચિંતા બહુ મુજને થાયે
ખંડે શું છે નવ સમજાયે...પાછળ પસ્તાવો થાયે
સત્ય વદોને બહાલા મારાં...રખે ધરો મન રીશ
કોઈ તણો ડર મુજને નથી...પણુ રખે આવે જીગદીશ
કૃષ્ણજી કપટ કરે નીરધારે...છેતરાવું તેણીવારે
એ ચિંતા મુજને ભારે...માઈ હૃદય દ્રવે આવારે

ભ. જી.—સુંદરી ધન્ય છે, તારા સત્યને, પ્રથમ પુછી ખા-
તરી કરવીજ જોઈએ. બહાલી, તને મારી બાંતી પડે છે ? પણુ
તેવું નથી, જો તને આપણી એક શુભ વાત કહું, તેનું સ્મરણુ
કર, બેલી જ્યારે રણે રમવા હું નીકળ્યો, ત્યારે તે બહુ પ્રકારે
ના કહી, છતાં હું તૈમાર થયો અને ન માન્યું, ત્યારે તે મને
પુણ્પત્ની માળા પહેરાવતાં અધર ચુંબન લીધું હતું તે યાદ છે ?

વૃદ્ધા—મારા બહાલા, હવે મને સંકા નથી, આપની મર્યાદ લોખી આપની સામું પુછપરછ કરી તે માટે મને માફી આપો.

ભ.—જા.—મારા હૃદયના શણુગાર, તને સદાયે માફી આપી ચુક્યો છઉં, તેના સાથે વૃદ્ધાએ હર્ષાસ્તુ સહીત પોતાના પ્રાણેશ માની આર્ક્ષીગન આપ્યું.

સુવર્ણના પલંગ પર પુષ્પની શય્યામાં પતિ રૂપ ધારી શંગે શયન કર્યું, કપટ જળમાં ફસાવી વૃદ્ધાને શિયળ ભંગકરી.

હરી હરી, રણુ સંગ્રામમાં જલધર અતુલીત બળથી શંકર ઈંદ્રાદી દેવો સાથે સમર્થ યુધ કરી રહ્યા છે, ત્યાં પોતાની પડતી થવા લાગી, કંઠમાં પહેરેલી પુષ્પની માળા તન્દ્ર નજર કરીતો, કરમાયેલી જણાઇ, મહા પસ્તાવો કરવા લાગ્યો, ધિક્કાર ધિક્કાર સ્ત્રી જાતને, આહા, આખરે નારી કામને આધિન થઇ શિયળ ભંગ કરી, શિવ શિવ, હવે શું કરું, નારીઓને બરોસે હજારો નરો દુનીયામાં રવડી મુઝ્યાં, અહા, સ્ત્રીઓ તમારા મોહમાં કેટલા ધરખાર તજી જોગી થઇ જંગલમાં ભટકતાં થયાં, તો કેટલા આત્મધાત કરી મુવા કોઇ પુરૂષો સ્ત્રીના વિશ્વાસમાં, બચવા પામ્યા નહી. અયી, વૃદ્ધા ધિક્કાર છે તને, કામને આધીન થઇ આજ રણુમાં મારો વિજય અટકાવ્યો, જલધરને ક્ષીણ થયેલો જોઇ મહાદેવ સમજી ગયા.

શંકર—અરે દેવો શું જુઓ છો ? કહેતામાં સઘળા સાથે તુટ્યા, અગણિત હથીઆરો જલધર ઉપર આવી અંગને છેદવા લાગ્યા, દેવતાઓ શુરપર આવી જઇ સંગ્રામમાં વધ્યા, શંકરે મહાજનબલ્ય માન ત્રિશુળ જલધર ઉપર કોપ કરી મુક્યું, તેનાં સાથેજ બળીપટ પોદ્ધાનું મુસ્તક કપાયું રણુ સંગ્રામમાં દેવો જીત્યા, અસુરોનો નાસ કરી નાખ્યો.

જલધરનું મુસ્તક રણુમાંથી ઉછળી ન્યાં વૃદ્ધા અને કૃષ્ણ સુખ સૈયામાં પોઢ્યા છે. ત્યાં પલંગપર આવી પડ્યું.

કૃષ્ણ ચમક્યા, અરે શંકરે આશું કર્યું ? મારા ગયા પછી મારતાં શું થયું ? વૃદ્ધા મુસ્તક આવીને પડતાં ચક્રીત થઇ ગાત્ર ધ્રુજી ઉઠ્યાં, કોધમાં બરાઇ પલંગપરથી નીચે આવી

પોતાના પ્રણેશના મુસ્તકને હાથમાં લઈ કૃષ્ણજીબ્યાં પોઢ્યા છે તેના સામુ આવી.

વૃંદા—અરે કપડી પુરૂપ તું કોણ છે ? તારે મારા સાથે કલ્પા જન્મનું વેર હતું. સત્ય કહે તું કોણ છે. નહીં તો આપ દઈ બાળીને ભસ્મ કરી દઈશ.

કૃષ્ણજીબ આપના ડરથી ધુજતા ઉઠ્યા, હવે શું કરવું, વૃંદાને શાંત શી રીતે કરવી, તરતજ અત્રુભુજ શ્વરૂપ ધારણ કરી શંખ, ચક્ર, ગદા, પદ્મ, વનમાળા વિભુષિત મહારાજ ઉભા થયાં, વૃંદા સ્વરૂપ જોઈ લજ્જત થઈ.

વૃંદા—ધન્ય પ્રભુ, આપને લાજ કેમ ન આવી આવાં કૃત્ય કરતાં, પરદારાને ભોગવતાં, અખળાના શિયળને કલંક દેતા, આપનું હૃદય નહોર કેમ થયું. આપની વૃત્તિ વજ્ર જેવી કેમ થઈ ? હવે તમને તો બીજું શું કહું પણ આપ પૃથ્વીમાં પાપાણુ રૂપ થઈને પડો,

કૃષ્ણ—સતિ, આ તમને ઘટે છે ? મને આપ દઈ પાપાણુ રૂપખનાવ્યો; એટલે દુનિયાના લોક મારા પર વસ્ત્ર ધોસે તે જોઈ તમો શું હાસ્ય કરશો ? જાઓ તમો પણ જંગલમાં વનસ્પતિરૂપ વૃક્ષ થજો કે જેના કાપ્ટ લોકો સુલામાં બાળે.

વૃંદા—હરિ હરિ, મને જેનો ભય હતો તેજ આગળ થયું, તમારા પ્રત્યે મારું કંઈ નહીં આલ્યું, હવે શું કરું ? હવે મારી શી ગતિ ? પ્રભુ હવે મને સ્વડાવશો નહીં, મેં આપને પાપાણુ થવા આપ દીધો પણ તમો શૈલ રૂપે જગતમાં પુંગ્ગશો. અને શૈલ શ્વરૂપ શાક્ષીઆમનુ પુજન સ્તવન કરનાર મનુષ્ય મોક્ષને પામસે. હવે મને આપ શાંન્તિનુસ્થાન આપો.

ગરબી

મારા ગુણીયલ છો ધન સ્યામરે. મોહન મને મુકશોમાં
મારા સ્યામજી સ્ત્રી રૂપ મને ગણીરે
તેવી રાખજો સદાય, હૃદયમાંયરે. મોહન
મારા તન મન ધન તમો ધણીરે.
હવે છેહ નવ દેશો જગરાયરે મોહન

રફું રાંકડી સદાયલીજેસાથમારે
 એક ક્ષણ તણો વિયોગ ન ખમાયરે.   મોહન
 રાખો ચરણ શરણ નાથજી હવે તમેરે
 ચુનીલાલ ચરણ રહેતાં શાંતિ થાયરે.   મોહન

કૃષ્ણ—સતિ, તારૂં દ્રવતું હૃદય મને બહુ સાહે છે, મારી સર્વ પટરાણી કરતાં, તારા પર મારો અધિક પ્રેમ રાખીશ, જંગલમાં તું ધનસ્પતી થઈશ ખરી પણ મારી માનવંતી રાણી, તું પવિત્ર ગણાઈશ, તેમજ તારા પ્રેમની નીશાની તરીકે તારા પત્રહુંમાથે ચઢાવીશ, જ્યાં સુધી મારી થાળમાં તું ભેળી ભોજન કરવા આવીસ નહીં ત્યાં સુધી કદી હું ભોજન કરીશ નહીં, તેમજ કલીયુગનાં મનુષ્યો કોઈ પણ વસ્તુ કૃષ્ણાર્પણ કરશે તેના ઉપર જ્યાંસુધી તારૂં પત્રહશે નહીં ત્યાં સુધી હું ગ્રહણકરીશ નહીં, મારી પટરાણીઓનો પ્રેમતોમારારક્ષ્યમાં રહે છે પણ તારા પ્રેમનેમારા મુસ્તક ઉપર પત્રરૂપ ચઢાવીશ.

વૃંદા—કૃપાશાગર, હવેહું આપને નમન કરજી. કૃપાકરી મારાસ્વામિ સાથેગમન કરવા આજ્ઞા આપો.

કૃષ્ણ—સુંદરી, હું તારા સાથેજ આવુંછું. તરત જલંધરનું મુસ્તક લઈ સતિ, ચીતાખડકી માહે બળીભસ્મથયાં કૃષ્ણજી ચિતાને શાંત કરી વૃંદાના દેહની ભસ્મમાં આળોટયા, જેથી ત્યાં વક્ષોઉઝ્યાં જેતું તુળશિ, નામ ધારણકરાવી પોતે ગોમતીમાં શાલીગ્રામ રૂપ થયાં જે સ્થાનપર વૃંદા સતી થયાં તે સ્થાનનું નામ વૃંદાવન પડ્યું.

કૃષ્ણજી ત્યાંથી નીકળી દેવસગળાને મળી સર્વ પોતપોતાને-સ્થાને ગયાં.

વાહ ધન્ય છે શતિવૃંદાને, કે જેના સત્યનાપ્રતાથી, પતિવ્રતના રક્ષણથી, શંકર અને કૃષ્ણસરખા ડર્યા.

ધન્ય લક્ષ્મીજીને, કે સ્વામીની આજ્ઞામાની પોતાના વહાલા બંધુનું મોત પુછી આવ્યા, અને પતિ આજ્ઞા પાળી, ધન્ય તમારી ધીરજને!

આર્ય બાળાઓ, સ્ત્રિને પતિવ્રત ધર્મ સીવાય બીજો કોયો ધર્મ વધારે છે? વહાલીએનો, પોતાના શૌભાગ્ય રૂપ સ્વામીનું ર-

ફાલુ કરનાર સુંદરી, પતિવ્રતથી બળવાનથાય છે, જેમ વૃંદા શિયળ સાચવનાર મહીલા પોતાની મર્યાદામાં રહી તેમ સ્વામીને પ્રભુરૂપ માનનાર જુગેજુગ વૃંદા સમાન માન્યને યોગ્ય ગણાશે
 શંભૂ—કાર્તિકસ્વામી આરીતે, પ્રભુ શૈલરૂપથયા છે, અને વૃંદા તુળશિરૂપથયા છે, માટે હું શાક્ષીઆમનુ પુજનકરી તુળ-શિ પત્રચઢાવું છું.

સુત—શૈનકરશીઓ આવું પવિત્ર વૃતાંતસતિનું તમારા-આગળ મેંવરણુવ્યું, સતિસમાન સૃષ્ટીમાં ચઢીઆવું બીજું કાદ નથી.

સતિ વૃંદા ખ્યાન સમાપ્ત

સતિ રક્ષિમાણી

ગીતી.

જ્ય જ્ય હે ગણનાયક, સુખદાયક સહાયક છો બહુ નામી
રીધી સિધ્ધના દાયક. વિશ્વ વિનાયક વંદુ શિર સ્વામી.

વૈદર્ભ દેશના, મહાન રાગ ભિમકને વજ્રાવતિ નામની
સુશીળ ગુણવાન પત્નિ હતા. જેની કુક્ષે પાંચ પુત્રરત્ન રક્ષિમાયો.
રક્ષમરથ, રક્ષમખાલુ, રક્ષમકેશ, રક્ષમાલી, અને કંન્યા રત્ન
રક્ષિમાણી હતાં.

એક વખતે રક્ષિમાણી, માતા પિતા પાસે આનંદમાં રમતાં
હતાં, એટલામાં અણચિંતવ્યા નારદ રૂપિ ત્યાં પધાર્યા.

ભિમક—પધારિયે ભક્તેન્દ્ર, આજ આરંકનું ધામ પાવન
કર્યું. બ્રહ્મપુત્ર આપના ચર્ણુરિવિંદ જગતને પાવન કરનાર છે.
આજ મારું મહદ ભાગ્ય બાણું છું, કેમકે.

શ્લોક.

નવિપ્રપાદોદકકર્દમાનિ....નવેદશાસ્રદ્વનિગર્જિતાનિ
સ્વાહાસ્વધાકારવિવર્જિતાનિ..સ્મસાનતુલ્યાનીગૃહાણિતાનિ

વિપ્રના ચર્ણુદકનો કાદવ જેના ધરમાં નથી, તેમ વેદ
શાસ્ત્રની ગર્જના જેનેલાં થતીનથી, પિત્રકર્મ શ્રાધ તર્પણાદિ
યજ્ઞ કર્મો જે ધરમાં થતાં નથી, તે ધર સ્મસાન સમાન છે.

નારદ—નરેન્દ્ર, તારી કિર્તિસચરાચરમાં વ્યાપી રહી છે,
તેમજ તારી રક્ષિમાણી કંન્યાના, વખાણજગ બહુર થઈ રહ્યા
છે, ધન્ય છે યજ્ઞસ્વીરાજનં !

વજ્રાવતિ રક્ષિમાણીને પાંસે બોલાવી કહેવા લાગ્યાં.

વળાવતી—એની, આપણે ત્યાં, આજ શ્રી કૃષ્ણના પ્રિય સખા નારદરૂપિ પધાર્યા છે, તેને નમન કરો.

રૂકિમણી—નાનુક શરીરે નિયાં વળી નારદના ચર્ણમાં મુસ્તક નમાવ્યું.

નારદ— દક્ષીણી સાખી.

નરોમાં નર ઉત્તમજે છે...નૃસિંહ નરહરિ નામે
હઉંઆશિસ આજે બાળાને...રૂકિમણી તે વર પામે
મન વિચારી.....વદિયા વિણા ધારી.

ભિમક—મહર્ષિ, આપનું વાક્ય માર્મિક છે, ક્યાં ચકલી અને ગરૂડ, ક્યાં હિરે અને પાપાણુ, ક્યાં તારા અને ચંદ્ર, તેમ ક્યાં મારી રંકની બાળા રૂકિમણી અને જુગદાધાર જુગજીવન ! તમારું વાક્ય સત્ય થાવ.

નારદજી ત્યાંથી નીકળી પોતાને સ્થાને ગમન કૃત્યું. બાળા રૂકિમણી મોહોટાં થવા લાગ્યાં, અનેક પ્રકારની સદ્વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી, પોતાની કુંવરીને વરવરવાયોગ્યથએલાં જોઈ રાજ ભિમકે પોતાના પુત્રોને બોલાવી પુછવા માંડ્યું.

ભિમક—કુમારો, આપણી રૂકિમણી વરવા યોગ્ય થયાછે. માટે, એનું વેહેવિશાળ ક્યાં જોડીએ ?

રૂકમૈયો—તાતજી, તમે હમારા શિર છત્રછો, માટેઆપે. જે વિચાર કર્યો હશે તે યોગ્યજ હશે !

ભિમક—વત્સ, નારદરૂપિ રૂકિમણીને આશિરવચન કહી ગયા છે કે, તું ચદુકુળનંદન શ્રીકૃષ્ણજીને વરસે. જેથી આપણે તેઓને કન્યાદાન આપીએ તો કેમ ?

રૂકમૈયો—(સકોપ) પિતાજી, નારદના વચનપર, આપને વિશ્વાસ હોયતો ભલે, પણ ખજા પુરૂષો આમ તેમ બકા બીજના મનને ખેદ કરે છે, નારદના સ્વભાવથી હું અજાણ્યો નથી, માત્ર જ્યાં ત્યાં જાણ કરાવવી અને પોતાને હાસ્ય કરવું એ એનું કામ છે. કૃષ્ણનુંનામ આપને મોઢેથી સાંભળતાં મારાં રદ્યમાં કોધાગ્નિ પ્રજાળિ રહ્યો છે, શુંકરું આપ મારા તાત, છો આ ઠેકાણે બીજા કોઈએ રૂકિમણીને કૃષ્ણ સાથે

વસવા કહ્યું હોતતો, જરૂર તેને મારે યોગ્ય વિચાર કરતે કૃપણ
નું કુળ મને અગ્નિયુ નથી.

દક્ષિણી સાખી

મામા માશીને માર નારો, માખણ ચોર લુટારો
આહીરડાની સગે ભમતો, વર ખોલ્યો છે સારો
આખરવાળો, કહેવાયો કહાનકાળો

દાણી થઇને એ દામોદર, રાંકડીઓને દમતો
માંકડાં મિત્રો ભેળા કરીને, ગોપી ઘેરે ભમતો
થેઇ થેઇ નાચે, માખણ માંહે રાચે

ધન્ય છે, જમાઇતો આખરવાળો ખોલ્યો, પિતાજી, એનાં
કરતાં બળવાન રાજાઓ દુનિઆમાં બહુ છે, જુઓ એદી
દેશનો રાજા શિશુપાળ, આજ કેટલો બળવાન ગણાય છે, જેને
ઘેર પંચાણુ ક્ષોણી શેન્ય છે, મારો વિચાર તેના સાથે વેહે-
વિશાળ કસવાનો છે. બળવાન સાથે સગાઇનો સંબંધ થશે તો
કોઇ દીવસ કામ આવશે.

માતપિતાનું અપમાન કરી, રૂકમૈયાએ એદી દેશ પત્ર
લખી જન લઇને આવવા સુચવ્યું

આ સમાચાર સાંભળી રૂકમણી મુર્છા ખાઇ ગઇ, તરત
દાસીઓ દોડીઆવી, સાવધ કરી કહેવા લાગ્યા.

દાસી—બા, આશું કરો છો ? લગ્ન શિવાય બીજો
હસનો સમય નથી, તેવા સમયમાં આપનું મન ખેદ યુક્ત
કેમ લાગે છે ?

રૂકમણી—સખિ, મારોદુરમન મારો ભાઇ થયો છે,
જે રાજાને, જન લઇ તેડાવ્યો છે, તેના સાથે મારાં લગ્ન કર-
વાનો સમય આવશે તો જરૂર મારો દેહ પાડીશ.

અરેરે, મારા બહાલા કૃષ્ણજી, આ શું થાય છે ? મને
ઉગારો, બચાવો, તમારી જાણી શરણે લ્યો મેંતો તનમન
આપનેજ અર્પયું છે. હું શું કરું, કહા જાઉં, કોની સાથે
સંદેસો કહાવું ? સખિ, કોઇ બ્રાહ્મણને તેડી લાવ
જો જે આ વાત કોઇના જાણ્યામાં જાય નહીં.

દાસી મહેલની નીચે આવી જોવા લાગી, એક જદ બ્રાહ્મણ

લાકડી ટેકતાં, ધીમાંધીમાં ચાલ્યા જાય છે તેને આવી દાસી કહેવા લાગી, મહારાજ, જરા મારા સાથે પધારો. રૂપીને તેડી દાસી મહેલમાં આવી. રૂકિમણી વૃદ્ધ વપુના વિપ્રને જોઈ વિચાર કરવા લાગી, આ માણસ શું કામ કરી શકશે?

રૂકિમણી—રૂપીજી, આપનું નામાવિધાન શું છે?

વિપ્ર—એન, મારું નામ હરિશ્રવા છે.

રૂકિમણી—મનમાં (મારે જેનું કામ છે તેનુંજ આગળ નામ છે) ઠીક, મારે આપનું એક કામ છે

હરિશ્રવા—સુખેથી મારા સરખું કામ હોય તે કહો.

રૂકિમણી—રૂપીજી, આપ વૃદ્ધ છો, એટલે મારી ગુપ્ત વાત કહેવા હરકત નથી, જુઓ હું એક પત્ર આપું તે લઈને તમે દારિકા જઈ શ્રી કૃષ્ણ મહારાજને આપશો તો, હું આપનું દારિકા દુર કરીશ, પણ વયમાં ત્રણ દિવસ બાકી છે એટલામાં જઈને પાછા આવવું જોઈએ.

હરિશ્રવા—(દારિકા દુર થશે સાંભળી હરખમાં બોલ્યા) રૂકિમણી ત્રણ દિવસ તો શું પણ ત્રણ ઘડીકામાં તારું કામ કરીશ.

રૂકિમણી—આપના શબ્દોથી મને ધીરજવળી તેના બદલામાં આટલું દ્રવ્ય લ્યો, પણ જ્યારે મારા પ્રભુને તેડી લાવશો, ત્યારે મારાથી બનતી સેવા કરીશ એક થાળમાં કેટલુંક દ્રવ્ય, હીરા માણેક મોતી સહીત લાવી, રૂપીના સામું મેલ્યુ વિપ્ર જોઈને ચકિત થયાં, જોળીમાંથી એક વસ્ત્ર કાઢ્યું જેને શહસ્ત્ર છિદ્રોહતાં, તેમાં જળવીને બાંધી જીવની પેરે સાચવવા માડ્યું.

રૂકિમણીએ પત્ર લખવા માંડ્યો.

ગરબી.

સુખ નગરી દ્વારામતી શોભતિ,
જ્યહાં વસીયા શ્રી ધનશ્યામ, સાથે બજારામ પ્રભુજી પધારજો
ફરતો રત્નાગર અતિ ગાજતો
નાહતાં ગોમતીમાં વીસરામ, મજે જ્યાં આરામ. પ્રભુજી પધારજો
લી. રૂકિમણી આપની

તમ દાસી થવાને કાળ, અધીરી મહારાજ પ્રભુજી પધારજો
મેંતો અરધ્યું છે તનમન આપને
મારા બહાણા વાંચીને પત્ર, આવો વેગે અત્ર, પ્રભુજી પધારજો
નવ કર્શો વિલંબ હે નાથજી.

મારો જીવડો વ્યાકુળથાય...અતિ અકળાય. પ્રભુજી પધારજો
થઇને દુશ્મન લાગ્યો છે. બંધવો,

તેડાવ્યો છે શિશુપાળ, હમારો કાળ. પ્રભુજી પધારજો

તેના આવ્યા પહેલાં તમે આવજો

બેઠી જોઇ રહીછું વાટ...મટાડો ઉચાટ પ્રભુજી પધારજો

કરં કોટી પ્રણામ હું કરગરી

વપુ વિસ્વાશે રહ્યુ આજ...આવી રાખો લાજ પ્રભુજી પધારજો

પત્ર ખીડી, વિપ્રને આપ્યો, મહારાજ સાચવજો, ખોશો
નહી, દવારીકા જઇ, મારા પ્રણામ કહી, આ પત્ર આપી,
પ્રભુને સાથે તેડી સદય પધારજો.

હરીશ્રવા પત્ર લઈ, મહા કપ્ટે મહેલમાંથી નીચે ઉતર્યા, ઘેર
આવી, આત્મપત્નીને દ્રવ્ય આપી કહેવા લાગ્યાં, સતિ, મારે
દવારીકા જવું છે, ઉતાવળ કર, દ્રવ્ય જોઇ ચક્રીત થએલી
બાળાએ ભાથું બાધ્યું, હરિશ્રવા વિચાર કરવા લાગ્યા, દવારિકા
જવું છે, પ્રભુને ભેળા થવું છે, માટે સારાં સારાં વસ્ત્ર ધારણ
કરવા જોઇએ.

સારં મોટા પનાનું ઘોતીયુ નવું કહાડ્યું, ચિપીને પેહરતાં
ધુટણુની ઉપર આવી રહ્યું, સરીરપર પહેરવા રૂવેલ અંગરખું,
શોભીતું કહાડ્યું. જેના ઉપર શસ્ત્ર છીસો પડી, રૂની રૂવાંટી-
ઓ બહાર ઉડી રહી છે. પવન આવતાં આંકડાના તુરની
પેરે માહેંધી રૂ ઉડેછે. શારો શોભીતો મુગટ માથે મેલ્યો,
જેના પેંચ આમતેમ દારિકા જવાથી ઘણી મજલ થશે
જાણી ખસી રહ્યા છે,

ખાંધે ઝાળી ભેરવી, પત્રને પીછોડી સાથે લીંટી કમરે
બાંધ્યો, રૂજેઘીકાકરમાંજલી, પગમા મજાનુત ઉપાન પહેર્યા
તે એવાકે ચાલતાં, ડગલે ડગલે માંહે ધુળ ભરાઇ, પાછળથી
ઉડવા લાગી, આવા શોભીતા બની, દારિકા જવા પ્રાતકાળમાં

જપાટાખંધ ચાલવા માડ્યું, એવા ઝડપથી ચાલી રહ્યા કે, મધ્યાન થતાંમાંતો નગરની ભાગળની લગભગ આવી પહોંચ્યાં. ખપોર તપ્યા. થોડે દુર જઈ એક વૃક્ષનો છાંયડો હતો, ત્યાં આવી ઉભા વિચાર કરે છે. બહુ જલ્દી આંધ્રો તેથી સ્વાસ ભરાઈ ગયો, લાવ જરા વિશ્રામ લઉં, કરી વૃક્ષ નીચે સુતા તે ત્યાંજ ઉંઘી ગયા.

રૂકિમણી—સખી, જોને હરીશ્રવા ગયાં કે નહીં !

સખી—આઈ, તેતો ક્યારના ગયાં છે દારિકા પહોંચવા આવ્યા હશે.

કૃષ્ણજી દારિકામાં વિચાર કરે છે, હરીશ્રવા પત્ર લખને લીક આવે છે. રૂકિમણી મારે માટે ચિંતા કરે છે, અને આ બુદ્ધેવ, તો સુતા છે, ગરૂડ, વૈદ્ય નગરની બહાર એક વૃક્ષ વિપ્ર વૃક્ષ નીચે સુતા છે, તેને લાવી ગોમતીને કીનારે મુક.

ગરૂડ સાંથી ઉડી, નીંદ્રામાં પડેલા વિપ્રને ઉંચકી, ક્ષણમાં ગોમતી કીનારે સુવાડ્યા, થોડીવારમાં વિપ્ર જાગ્યા, સૂર્યના તેજથી સુવર્ણની દારિકાનો ઝળકાટ થઈ રહ્યો છે. વિપ્ર આંખો ઉઘાડે છે, અને તેજ આવેછે કે મીંચાઈ જાય છે, અરે મને આશું થાય છે ? સ્વપ્નું આવ્યું છે ? આ ઝળકાટ સાનો દેખાય છે ? મુશીબતે આંખો ઉઘાડી જોયું, વિચારમાં પડ્યા, હું ક્યાં આવ્યો છું ? ગોમતિપર જળ ભરવા આવેલી સખીયો મસ્કરી કરવા મંડી.

૧ સખી—અલી જોયું ? પણે સામું તો જો, કોઈ રહી-યાળા રાજવંશી આવી ગોમતિ કીનારે હવા ખાય છે.

૨ સખી—અલી હાહા, એના વસ્ત્ર કેવાં ઉત્તમ છે ? જો ને પવનના સપાટાથી, બંડીમાંનું કે ઉડી રહ્યું છે, તે જાણે એમનાપર પુષ્પ વૃષ્ટી થઈ રહી છે.

૩ સખી—અલી, આવતો ખરી, જરા જઈને વાત કરીયે.

બધીયો—હા ચાલો ત્યારે.

હરીશ્રવા—કહો ખેનો હું ક્યાં છું ? અને આ કહ્યું ગામ છે ?

૧ સખી—અલી આતો કહે છે કે હું ક્યાં છું ? વાહવા !

૨ સખી—મહારાજ, આતો દારિકામાં ગોમતિનો કીનારો છે.

હરિશ્ચવા.—હે હે, દવારિકામાં, શાખાસ મારા ચણી, તમે કેટલું જલદી ચાલ્યાં. કહો જેનો અહીં કૃષ્ણનો મહેલ ક્યાં છે ?

સખીયો.—આલો હમારી સાથે, બતાવીએ, હરિશ્ચવા તેની પાછળ ચાલ્યા મહેલ આવતાં, આ પેલો સામે ઝરખો દેખાય છે, એ મહેલ શ્રી કૃષ્ણનો.

રૂકમીણી.—(ચિતાં કરતાં) સખી, હજી કાંઈ સમાચાર ન આવ્યા. !

મુજ પરમ પિતા ચિત ધરજેરે, એ રાહ
હરિ ભટ ગયો ભરમે ભુલીરે. હો સખી મહારી.
દ્રવ્ય જોઈ લોભે લલચાયો. લપટાયો. આહાર
હજી ન આવ્યો તેડી સ્યામને, હવે કેટલી વારરે. હરિ
વિપ્ર થાકી શું પડ્યો વાટમાં, વૃદ્ધતનુ નીરધાર
ચર્ણુ ધૂંજી આવે લડચડીયાં, રહ્યો શુ વન મોઝરરે. હરિ
મધ્યાન્હ થયાને અરણ્ય તપ્યો છે, લાગ્યો વિપ્રને તાપ
શું છાંયામાં જઈને બેઠો, મને કરી સંતાપરે. હરિ.
હે સવિતા નારાયણ તમને, લાગું પ્રભુમીપાય.
ઉચ્ચેશવાને હજવે હાંકો દહાડો મોટો થાયરે. હરિ.
શું કામળ ખોવાઈ ગયો કે. ભુલ્યો પડ્યો વનમાંય.
કે શું રીશ ચડી પ્રીતમને, આતે શું કહેવાયરે. હરિ
ચેદી દેશ પેહેલાં પરવરીયા. વિચારીને ધનસ્યામ.
શિશુપાળને પહેલાં મારી. વળતાં વળશે આમરે. હરિ.

અરેરે પ્રભુજી, આપની રાહ, બપૈયા પાણીની રાહ જીએ,
ચક્રાર ચંદ્રની રાહ જીએ, મોરવર્ષાની રાહ જીએ તેમ જોઈ
રહી છું. હવે તો પધારી, તમારી જાણીને સર્ણું લ્યો ?

હરિશ્ચવાએ કૃષ્ણના મહેલ આગળ આમ તેમ ચક્રર
મારવા માંડ્યા, પણ મહેલમાં અવધુત પુતલાને કોણ
જવા દે ? મનમાં બહુ અકલાયા,

અરે, હું દોડી દોડીને ચાક્યો, અહીં સુધી જપાટામાં
આવ્યો, ત્યારે મહેલમાં કોઈ જવા દેતું નથી. હરિ આરીએ
આવ્યા.

કૃષ્ણ—અનુચરો, પેલા જુદા રૂકિમણી શું કહે છે ?

અનુચરો—વિપ્ર, આપ શું કરવા ફેરા ખાયા કરો છો ?
તે કહો, કૃષ્ણજીએ પુછાવ્યું છે ?

હરિશ્ચંદ્ર—(આવ્યો ખરો) ભાઈ મારે કૃષ્ણજીને એક
પત્ર આપવો છે,

કૃષ્ણજીએ નીચે આવી, બહાલી વનીતાનો પત્ર લઈ હૃદયે
આંધો, હીક મહારાજ બેસો, મહારાજને ભોજનાદી કરાવી
બેસાડયા, હરિએ જાહેવાનું શૈન્ય તૈયાર કર્યું રથમાં હરિશ્ચંદ્રને
સાથે લઈ, જવાને નીકળ્યા,

રૂકિમણી અધીરાં બની, અગાશી ઉપર ચડી, બેવા લાગ્યા.
જેવું કોઈ જણાતું નથી.

નીચે ઉતરી આવી, પ્રાર્થના કરવા માંડી.

કટાવ.

આવો આવો બહેલા જુગજીવન. તદ્દપી રહ્યું તમ
વીણુ આ તન મન.

નમો જગત પિતા નારાયણ, આદિ રૂપ ન મોપરાયણ,

વિશ્વાધારણો નર્ક નિવારણ માયાતિત પર બ્રહ્મ સરાયણ
ચાંદ લોક બ્રહ્માંડ સ્થિતિ કર, ઈંદ્રને ચંદ્રસ્તવેનિત્ય સુરનર,
હરિ વાખ્યા જગમાં સચરાચર, સ્થાવર જંગમ સેવેજળચર,
શંખા સુર મારી વેદ લાવીયા, જન સમુહને મન ભાવીયા,
સમુદ્ર મંથન કરવા આવ્યા, કમઠ રૂપ ધરી રત્નો લાવ્યા,
નૃશિંહ રૂપ ધરી નરહરીએ, હિરણ્યા કશ્યપ માર્યો પ્રિતે,

બળી યજ્ઞમાં અમર્યા હેતે

જન્યક થઈ જન્મ્યા શંકે તે, વામન રૂપ ધર્યું સચરાચર,

નથી તમ વિન કોઈ ધામ અગોચર

હંશ રૂપ દત્તાત્રય અધહર, કપીલરૂપ ધરીયું કીર્તિકર.

ગજરાજ મુકાવનહાર મુરારી, યમુનાત્રઠ મુખ મુરલિધારી,

રમ્યા રાક્ષસોગવરધન ધારી, ગોપ સંગે ગૌધિનો ચારી,

યશોદા નંદનગિરિધારી, આજ સમાવો તાપો ભારી,

વારંવાર જાઉં બહીહારી, સુનીલાલ નિજજન હિતકારી.

હરિહરિ, હવે વાર ન કરો, વળી પાછાં અમાશી ઉપર ચડી જોતાં, દુરથી રજ ઉડતી દેખાઈ રૂકિમણી ધારી ધારી ને જોવા લાગ્યાં, આવ્યા, આવ્યા, મારા નાથ આવ્યા,

કૃષ્ણજી, વૈદર્ભની ભાગોળે આવી પહોંચ્યા, હરિશ્રવા રથમાંથી ઉતરી રૂકિમણીને સમાચાર કહેવા આહ્યા,

હરિશ્રવા—એન, તારો પત્ર શ્રી કૃષ્ણજીને પહોંચાડયો, તેઓ સાથે આવ્યા છે, મારા ધરડા ગાત્રને બહુ મહેનત આપી, જેમ તેમ મારા જીવને પણ બંધાશે ન કરતાં, દોડતો દારિકા ગયો.

રૂકિમણી—મહારાજ, તમારો મારા ઉપર પુર્ણ ઉપકાર છે. કેટલુંક દ્રવ્ય આપી વિદાય કર્યાં.

ગામની ભાગળે ભીડ મચેલી જાણી, ભિમકે જાણ્યું જન આવી પહોંચી હશે, આથી સામાં આવ્યા, કૃષ્ણજીને આવેલા જોઈ, ભિમક વિચારમાં પડ્યા, પણ પ્રભુને માન આપ્યા વિના કેમ ચાલે ! પાંસે જઈ નમસ્કાર કર્યા,

કૃષ્ણ—ભિમક રાજન, હજી જન આવી નથી ? હમે મોશાળું કરવા આવ્યા છીએ.

ભિમક હરખ્યા, જનૈયા તરફના જાણી, જનો વાસામાં મુકામ આપ્યો,

રૂકમૈયાને ખબર પડતાં દોડી આવી પુછ્યું,

રૂકમૈયા—પિતાજી, શું જન આવી !

ભિમક—ના, એ તો દારિકાથી કૃષ્ણજી શિશુપાળને મોશાળું કરવા આવ્યા છે.

રૂકમૈયા—અરે, તમે એને માન કેમ આપ્યું ? એ મોશાળું કરવા નથી આવ્યા, કપટી જાદવો શિશુપાળના વેરી છે, તેનું મોકાળું કરવા આવ્યા છે, તેને જની વાસે કેમ ઉતાર્યા ?

ભિમક—કુળની રીતપ્રમાણે માન્યતો આપવુંજ પડે કેમકે

શ્લોક

આચારઃ કુલમાર્યાતી, દેશમાર્યાતી ભાષણઃ
સંપ્રમઃ સ્નેહમાર્યાતી. યઃ પુરાર્યાતી મોજઃ

કુલમાં પ્રસિધ્ધવાને કુલાચાર છે, દેશમાં પ્રસિધ્ધવાને ઉત્તમ ભાષણ છે, સ્નેહને પ્રસિધ્ધકરવાને મોહ છે, તેમજ દેહને પુંદ્રકરી પ્રસિધ્ધવાને ભોજન છે. મેં એમને માનઆપી ઉતારા આપ્યો એમાંયું ખોટું ક્યું !

રૂકમૈયો—તાત, ધરડા થયાતેમ, ગતિનેમતી બધુય જવા-એહું છે, હવે પેલા આવશે તેને ક્યાં ઉતારીશું

એટલે શિશુપાળની જનઆવી પહોચી, પંચાલુક્ષોણી શૈ-ન્યસહીત. બળિષ્ઠ રાજાએ, જનૈયા કરી સાથે લીધા છે, રૂકમૈયો સામુજ્ય શિશુપાળને કહેવા લાગ્યો.

રૂકમૈયો—શિશુપાળજી કપટી જાહેવો, મોશાળુકરવા આ-વ્યાછીએ, કહીને મારા ભોળાઆપને છેતરીને જાનીવાસામાં તેલો-કે મુકામ કર્યો છે.

શિશુપાળ—જરાસંધ, હવે શું કરવું ? જ્યાંહોય ત્યાં જન-દેવા નહે છે.

જરાસંધ—શિશુપાળ હવે જાનીવાસો ખાલી કરવાને એ લોકને કહેજો નહી કેમકે તરત તોફાનવધી પડશે. હું નથી ધારતો કે કન્યા લઈ સુખેથી હવે ઘેર જઈએ.

રૂકમૈયો—તમોતંબુઓ ઠોકી, બહાર મુકામકરો, રૂકિમણી ને અહીં લાવી પરણાવીશ. જાનીવાસામાં શિશુપાળ માટેની શામગ્રી જાહેવોએ વગર પુછે લેવા માંડી, આનંદમાં જાહેવો રહ્યા છે.

ખીચારા પરણવા આવનારા, નગરપારણે હવાખાવા રહ્યા છે. ભુખતરસ વેઠવામાંડી, રૂકિમણી મળશે કે નહીં ! આવા વીચારોમાં તદુપ બનવા માંડ્યા.

રૂકિમણી, નાથ આવ્યા જાણી શણગારસજી અંખીકા પુજન કરવા જવાની તૈયારી કરી. સખીયો સાથે ઉઠ્યા.

સખીયો— **ચાલો સાહેલી**—એ રાહ

ચાલો સહુણી, ચાલોને વેલી, આજેઉમંગે અંખીકા પુજન કરીએ.

કાર્યજથાસે. ધરિનેઆસે નેત્રેનમન કરી ગુણકૃતીએ

પ્રેમેપતિ મેળવાવા માટે, આજે પ્રથમ માને નમિયે

મંજન ચંદન ચરચિતભાજે, આજ વહાલે માને સ્મરીએ

અબિલ અર્ગજાધુપ દીપ, નૈવેદ્ય ધરી માને નમિએ. ચાલો

સાખી

સૈયર શણુગારોસજી. સજથઈસહુસાથ.
 બેનડીઓ મળીબેલડી. પુજનથાળનીજહાથ.
 સખીજયેશજી શણુગાર. ઉરઉમંગદીસે અપાર.
 પાયેઝાંઝરનોજમકાર. સોભે સુંદરી ગુણુભંડાર.
 સૈયર મળીને સરખી જોડ. હેતે માને સ્મરેરે.
 અંખા આરાધવામાં મન. લાગ્યુ છે તે સમેરે.
 ગુણિયલ ગીતાં ગાતી સહુ જય.
 અંગમાં ઉમંગ તો ન સમાય.

સાખી

જગમગી જીવતી નીકળી. અંબીકાએ જય.
 કાળ બ્રાત ત્યાં આવીયો. જોઈ લાગી. લહાય.
 રૂકિમણી—સખુર કરો ! સગલા ક્યાં જતો છો ?

જવું છે જીવડા—એ રાહ

જતો ક્યાં બેનડી શરમ તજીને. થઈને આકલાં આમ.
 શી, પડો બેન કુટેવ. સ્ત્રીને શાદેરાંદેવ.
 નિજપતિની કરીએ શેવ.
 ઘેર બેસીને સ્મરને સહુણી. સુખમે અંખાનામ જતો.

સાખી.

રામ કૃષ્ણ ચોર આવીયા, નહી કાઢો બાહર પાગ.
 કઠણુ સમો નથી જાણતી, નથી નીસાર્યાનો લાગ.
 છે નિર્લજ બને બ્રાત. કીધી મામાની ધાત,
 એ છે આહિરની જાત,
 વાત મેલી સહુ પડતી બેની, વળોને પાછાં આમ. જતો.

રૂકિમણી—

સાખી

બલિયાની હું બેનડી. કેમ ધર કૃષ્ણનો ધાક
 નામ તમારે સાંભળી. વરતે શગળે હાક

કેમ ડરી રહું ધરમાં. એ ચોર કરે અન્યાય
કરશુ વીરા શિક્ષાય.

બંધવ સા માટે બીહો છો બળિયા થઇને આમ.

સાખી

શિશુપાલ અહી આંવીયા, કોણ કરશે મુજપર હાથ
જો બહીને ધરમાં રહું. લાજે મારા બ્રાત.

મને જવા દો વીરાઆજ. બહીતાં લાજે વિરલાજ.

આજે શિદ્ધ કરવાદો કાજ.

પાપી કાજે મોડે ફરશે, ખોઇ ધરાને ધામ. જાઓ.

વિરાજ, તમારા જેવા બળીદબંધુની બેન, આહીરડાઓથી
ડરી, શું આપણી કુળદેવીનું પુજન કરશે નહીં ?

રૂકમૈયો—શાબાસ ભગિની, હું તારી હિંમત જોતોહતો,
જાઓ એક હજાર યોધધ્રાઓ સાથે રાખી પુજન કરી આવો,
કૃષ્ણ શું કરનાર છે !

વિરાને સમજાવી સખીયો સાથે નીકળી, રૂકિમણી, અં-
બીકાના મંદીરમાં આવ્યાં. દેવીનું પુજન કરી વાલમની વાટ
જેવા લાગ્યા,

કૃષ્ણજી પોતાનું શૈન્ય બહારો બહાર તૈયાર કરી, રથ લઇ
અંબીકાના દેહેરાં આગળ આવ્યાં, તેના સાથેજ રૂકિમણીજય
પ્રભુ કરતાં હાથ લંબાવ્યો.

દક્ષીણી સાખી

કરગ્રહયો કૃષ્ણ હોતેથી, રથપર લીધાં ન્યાંરે

હાહાકાર થાયે શૈન્યામાં, શું કરવું આવારે.

હિંમત હારી, રહ્યા ચોદ્ધા પોકારી,

કૃષ્ણજી રથ લઇ, પોતાના શૈન્યમાં આંવીને ઉભા રહ્યા,

રૂકમૈયાને ખબર પડતાં ક્રોધનો માર્ગો પ્રચંડ શૈન્ય લઇ

સામે લડવા આવ્યો.

હંકારી આવ્યો ગાજીને, સૂરધરીને અપારે
વિકળ બન્યો છે વાત સુણીને, તનથરકે તે ઠારે
શા માટે ડરવું, રણમાં જઈ લડવું

શિશુપાળ જરા સંધ, વિચાર કરવા લાગ્યાં, આ ગોવાળી-
યાએએ આપણું અપમાન કર્યું, લગ્ન કર્યા વિના પાછું ફરવું
એના જેવું અપમાન બીજું શું છે ! માટે આપણે રૂકમૈયાજીની
પક્ષ કરી લઢવા જવું,

પોતાનું પંચાણું ફોણી શૈન્ય લઈ, રણમાં આવ્યા, જાદ-
વોના સામાં હથીઆર ધર્યાં, બળિમદ્રજ જાદવો સહીત રણમાં
ઉતર્યા. હાથી ઘોડા ચીસો પાડતાં, યોદ્ધા બેરાડતા, એક એકની
સામુ ધસવા લાગ્યા, મારો મારોના અવાજ શંભળાવા લાગ્યા,
હથિયારોના અમકાર થવા લાગ્યા, રૂઢીરની નદીઓ વહેવા લાગી,
કૃષ્ણજીની સામું રૂકમૈયાએ આવી યુધ કરવા માંડયું.

ગીતી.

કૃષ્ણ ઉપર શર નાંખે, મહા બળ ધારી કોપ કરી ત્યાંય;
આવતાં શરને છેદે, પ્રભુજી આવ્યા ગરજરણ માંયે.

રૂકમૈયાના અનેક શર કૃષ્ણ છેદવા લાગ્યા, ગર્જના કરી
આગળ આવી માર મારવા લાગ્યા. રૂકમૈયો કોપ કરી આગળ
ધસ્યો, એવે કૃષ્ણે ચાંપ છેદી નાંખ્યું.

તેના સાથે પોતાની તરવાર પ્રભુના ઉપર છુંટી ફેંકી.
પ્રભુએ આવતી તરવાર હાથમાં પકડી લઈ, રથપરથી કુદી
પડી, રૂકમૈયાને ઝાલ્યો, શમશેરથી માથુ કાપવા જતા.

રૂકીમણી—ક્ષમાં ક્ષમાં નાથ. મારું રાંકડીનું કહ્યું માનો.
સુરખને મારવાથી શું શયદો છે ? એવાએને શિક્ષા કરવાનું
કાંઈ કારણ નથી કેમકે

શ્લોક.

શક્યો વારયિ તું જલેનદુત મુકછત્રેણ સુર્યો તપો,
નાગેંદ્રો નિશિતાં કુશેન સમદો દંડે ન ગો ગર્દ ભો,
વ્યાધિ મૈષજ સંગ્ર હૈ શ્રવિવિધૈર્મત્ર પ્રયોગે વિષં,
સર્વસ્યૌષધમસ્તિ શાસ્ત્ર વિહિતં મુર્ત્તસ્ય નાસ્ત્યૌષધમ્.

પાણીથી અગ્નિ હોલાય છે, છત્રથી સુર્ય તાપ ઓછો લાગે છે, ખિન્નવાયેલો હાથી અંકુસથી વશ થાય છે, ગાય બળદ મધેડાં દંડ (લાકડી)થી વશ કરી શકાય છે, તેમજ આંધી આપધથી વશમાં આવી શકે છે, વિષ મંત્રથી ઉતારી શકાય છે એવાં શબ્દાનાં ઇલાજ છે. પરંતુ મુર્ખને સુધારવાનું આપધ કોઈ જણાતું નથી પ્રભુજી આપ કૃપા કરી મારું વચન માનો.

ગાયન.

દીલ દયા ધરો મહારાજે, રાખો મુજ વીરની લાજે
નહી કરો અધટિત આકાજેરે, રાખો મુજ વીરની લાજે
કરો કૃપા કૃષ્ણ મહારાજ

કૃષ્ણ-શીદ રોકે સુંદરી મુજને, સમજવું જો હું તુંજને
મેં વિચારી એની મુજનેરે, સમજવું જો હું તુંજને.
મહિલા મધુરી માન.

રૂકિમણી-જેવો તેવો વીર મારો, કરી કૃપા હરિ ઉગારો.
મારું વચન રદ્યમાં ધારોરે, કરી કૃપા હરિ ઉગારો.
કરો કૃપા કૃષ્ણ મહારાજ
છંછેડેલો એ નડશે, જીવતો મુકે જોર ચડશે
કોઈ દિન અગવડમાં પડશેરે, જીવતો મુકે જોર ચડશે
મહિલા મધુરી માન

કૃષ્ણ-માનુનિ, તારાં માન્યને માટે જીવતો મુકું છું
નહી તો આજ રજો રમાડી દેતે.

રૂકિમણી-મારે માથે આપનો મોટો ઉપકાર થયો.

કૃષ્ણે ઉગામેલી શમશેરથી રૂકિમણીના શીરપરના કેશ કાપી
આંકા પાડ્યા, દાઢી મુજ એક તરફની કાપી વિરપ બનાવી,
રથની પાછળ ખેંચી બાંધ્યો.

રૂકિમણી અંધાતા શેન્યમાં ત્રાસ પડ્યો, બળીભદ્રનું જોર
ચઢવા માંડ્યું, તેના પક્ષ તરફ કૃષ્ણજીએ રથ લીધો. એટલે
શિશુપાળ આદિ ભય પામી, પાછા હઠવા લાગ્યા, રથમાં ભંગા-
થ્ય થયું, યોધાઓ ડરીને નાઠા, શેન્ય વીખેરાયું.

બળદેવ—બધું, આ પછાડી કોને બાંધ્યો છે.

કૃષ્ણ—હમારા શાળક રકમૈયાળ છે.

બળદેવ—અરે, આપણા વેવાંધને બંધાય ? માઈ વચન માની એને મુક્ત કરો, નહીં તો રકિમણીને ખોદું લાગશે, મોટાભાઈનું કહ્યું માનવું પડયું. રકમૈયાને છોડયો. વિરૂપ કરેલો જોઈ શગળા બદલો હશવા લાગ્યા.

બળદેવ—રકમૈયાળ, હાર જીત ક્ષત્રીના બાળકોની થાય છે, માટે મનમાં ક્ષોભ ન પામો.

રકમૈયો—(મનમાં) નમ્રમાં જઈ શું મોદું બતાવું, એનાં કરતાં દુર રહેવું તે સાઈ, ધારીને બીજી નમ્ર વસાવા વીચાર કર્યો.

કૃષ્ણજી બદલો સહીત આનંદ કરતાં, દારિકા તરફ ચાલ્યા નગરમાં વિજય પ્રસર્યો, જ્યજ્ઞકાર થવા લાગ્યો, રત્નાગરે વિપ્ર વેશે સામા આવી નમસ્કાર કર્યા.

કૃષ્ણ—ઉદ્ધવી, રકિમણી સાથે લગ્ન કરવા મંડપ રચવો છે માટે જગ્યા આપો.

શમુદ્ર—મહારાજ આપની આજ્ઞાને ત્રણ લોક વસ વરતી રહ્યા છે, તો હું કોણ માત્રમાં.

શમુદ્ર એક યોજન દુર ખસી જઈ, જગ્યા આપી. કૃષ્ણજીએ તેના ઉપર મંડપો અનેક પ્રકારના રચાવ્યા.

રકિમણી—નાથજી, મારા માત પિતા વગર લગ્ન થાય એ કેવું !! માટે કૃપા કરી તેઓને તેડાવો.

એક પત્ર લખી કૃષ્ણજીએ બદલ સાથે વૈદર્ભદેશ મોકલ્યો.

(લખક—પત્ર મળતાં આનંદ પામ્યાં, માઈ ધાર્યું હવે થયું કેમકે

શ્લોક

સુકુલેયોજયેત કન્યા પુત્ર વિદ્યા સુયોજયેત
વ્યસને યોજયેત છત્ર. મીઠું ધર્મેણ યોજયેત

કન્યા ઉત્તમ કુળ જોઈને આપવી. પુત્રને ઉત્તમ વિદ્યા શીખવવી.

પોતાના સતુને હંમેશા શંકટમાં નાખવો, આપણી પ્રિય વસ્તુને ધર્મને ઠેકાણે યોજવી.

કૃષ્ણ કુલમાં મારી કન્યા વરશે, કહી આનંદ કરતાં પતિ પત્ની લગ્ન મંડપમાં આવ્યાં. મંડપમાં મુકામ કરી. દેવ સભાઓ ભેળી કરી, ગર્ગાચાર્ય મહારાજને બોલાવી. વીધિવત કન્યાદાન આપ્યું.

યાદવોને શન્માન કરી પહેરામણી આપી. વસુદેવ દેવકા ને નંબી રાજા ભિમક પોતાના નમ્રમાં આવ્યા.

કૃષ્ણજી સહુ પરિવાર સાથે, દારકામાં આવી આનંદ કરવા લાગ્યા.

ધન્ય સતિ રૂકિમણી, પોતાનાપર અપાર શંકટો આવ્યા છતાં પણ ટેક સાચવી કૃષ્ણ પતિનેવર્ધા માન્યવંતી મહીલાઓ આ જગતમાં પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ પતિને અદકુ ચહાનાર રૂકિમણી સમાન માન્યને પામે છે.

સતિરૂકિમણી આખ્યાન સમાપ્ત

દક્ષ યજ્ઞ.

ગીતી.

જય શંકર ત્રિપુરારી. અધહારી ગુણગામિ વિભુમારા
અલ્પ મતિએ ચાહું, તમ ગુણ ગાવા પ્રેરો બુદ્ધિ પ્યારા
વિધિએ સૃષ્ટિ સુખાર્થે, યજ્ઞારંભ કરવા વિચાર ધરી, અનેક
રૂપિ મંડલ ભેળાં કરી, યજ્ઞ વાટિકા અનેક પ્રકારે સણગારી,
સર્વ દેવોને આમંત્રણ કરી, યજ્ઞસ્થાનમાં બોલાવી, આરંભ કર્યો
દેવ સભા મળી, અનેક સંવાદ કરવા લાગ્યા, વિપ્રો વેદ ધ્વનિ
કરવા લાગ્યા, શંકરાદી દેવો સભામાં બિરાજી આનંદ માણવા
લાગ્યા, એવે દક્ષ પ્રજા પતિ સભામાં આવ્યા.

દક્ષીણી સાખી.

અમરોએ ઝટ ઉભા થઇને, આપ્યું દક્ષ ને માન
પધારીયે મહારાજ કહીને, ઉભા જોડી દ્વિપાણુ
સહુ શિશ નામી.....રહી કીરતી જગ ઝાંખી
દક્ષ પ્રજાપતિને માન્ય આપવા સધળાં દેવો ઉઠ્યા થયા.
તેમાં શંકર અને બ્રહ્મા, બે ઉડ્યા નહીં, એ જોઇ દક્ષના મન
માં માહું લાગ્યું.

દક્ષ—(મનમાં) વિધિતો મારા તિર્થ છે, એટલે ન ઉડ્યા
તે હીક છે, તથાપિ આજટિલ શંકર મારા જ્ઞમાત્ર થાય છે,
એણે શા માટે ઉડીને માન્ય આપ્યું નહીં ?

(યા માતા દશમાં બ્રહ્મ ધરાયત્ર છે) એવું ધારી સભામાં
ઉભા થઇ શંકરનું અપમાન કરવા લાગ્યા.

બનબરો.

શું સમજ્યા મન ત્રિપુરારી. આજ મતિ મયા કેમ હારી
લોક પાળના યજ્ઞહરનાર. નથી લાજ લગોટા લગાર
અધિધર અકલ નહીં સારી... આજ.

માન તણું ભાન નહીં મનમાં. રેજ ભમવું જોડને વનમાં
સમશાન વિભુતિ ધારી... આજ.

ક્યાંથી હોય સભાનો રંગ. ભુત પ્રેતનો જોડને સંગ
મર્યાદા ભોપી મહારી... આજ

દઉં આપ હું આણીવાર. દેવ સભા માંહય નીરધાર
હવે નહીં ગણતી તમારી. આજ.

ભાગ યજ્ઞ તણો નહીં મળશે. કરેલાં કૃત્ય આવી નડશે.
હોરી હાથે હાની તમારી. આજ

ધન્યયામાત્ર, દુહિતા આપી દુસ્મન ખોલ્યા, આજ સભા-
માં સ્વસુરને અપમાન આપતાં લાજ ન આવી ? સૃષ્ટીમાં
સંબંધ થતાં પહેલાં, મીઠાં મીઠાં વાડ્યો વદી, અનેક પ્રકારનું
બહાન બતાવવામાં આવે છે, સ્વસુરો યામાત્રને જાણે નેતથી
દુર થાય નહીં તો સાર, એવું ધારી, હાવ ભાવ બતાવે છે.
પણ પાછળથી સર્વનો સ્વાર્થ પુરો થતાં, એક એકને દુસ્મન
જુએ છે. એ કેવી ખામી છે. મોટાની ભુલમાં સૌ સૌના
માનમાં, સગાંઓ પોતાનાં તાનમાં જતાં, બાપડી કુમળી કન્યા
ઓ ઝઘડામાં કચડાઈ મરે છે, તેનો કોઈને વિચાર પણ થતો
નથી. દક્ષે, આજે કોઈમાં અંધ થઈ, યામાત્રાનું અપમાન
કરવા વારે વારે ચઢ્યું ચઢ્યું બોલવા માંડ્યું. મહાદેવ સાથે
રહેલાં, નંદિધનથી પોતાના સ્વામીનું થતું અપમાન સહન
થયું નહીં, જેથી આગળ આવી ગર્જના કરી બોલવા માંડ્યું.

નંદી—

દીડી.

કેમ અંધ બન્યો દક્ષ આણીવાર. જોને ચક્ષુ તારાં
ખોલીને લગાર

શિવ સમાનનું કદી નથી થનાર. હાથે રડીને શીઠ ખુવે આપભાર.

આજ મોટે ચઢી માંગે છે શું માન. એથી આજ તો જણાયું
તારું જ્ઞાન.

ક્યાંહાં હીરાની સાથે મળે પાપાણુ. કેમ આજ બન્યો છેક
તું અગ્નણુ.

વર્ષા પુત્રિતારી પશુ પતિ ન્યારે. આવ્યો જાણુમાં લ્યા
જગતમાં તુ ત્યારે

કોઈ ગણતું નહીં લેખામાં લગારે. આજ આવડો ધરે
શું અહંકારે,

હઉં શ્રાપ આજ સભાસ્થાનમાંય. અજ શીશ હજ્જે તુજને
સદાય,

વિપ્ર થઇને શિવ જાણ્યા નહીં આંય. તારાં કુળમાં ભીખારી
સહુ થાય.

દક્ષજી, તમેને ઘટે એવી શિક્ષા હજુ થઇ નથી, હરિ,
હર, જ્ઞાના સમાન થવા જે ઇચ્છા કરો છો તે ક્યાંથી
થવાય ! જાઓ હજુ જતાં મેલું છું,

ભૂશુ—

દક્ષણી સાખી

નંદી ગરજીને શું બોલે, તજ સભાની રીત

જા, સ્વામી શિવ તાહેરોતે. રહો દિક્ષામાં નિત્ય.

વ્યશની થઇને, રહેસે સ્મસાનમાં જઇને

આમ પરસ્પર તકરાર વધવા માંડી, તેને શાન્ત કરવા
અંહાદી દેવો વચમાં પ્રડી, સર્વને શાન્ત કર્યાં, પણ દક્ષના
દિલતું વેર ગયું નહીં, યજ્ઞ પુર્ણ થયો, દેવતા પોત પોતાને
સ્થાને ગયા, ભોળા શંકર વૈર ભુલી ગયા પણ દક્ષના રદયમાં
થી વૈર ખસ્યું નહીં. કેટલો એક સમય જતાં વિધિએ દક્ષને
પ્રજ્ઞ પતિની પદવિ આપી, મંત્રાભિષેક કરી શુર સભામાં મહાન
પદવી ધારણ કરાવી, પોતાના હાથમાં સત્તા આવતાં દક્ષનું
અભિમાન વધ્યું, મારા જેવો શુર મંડળમાં હવે કોઈ નથી,
લણે લોકનો અધિપ્તાતા હવે હું થયો છું. આહા ! સભામાં
ગર્વથી શંકરે મારું અપમાન કર્યું હતું, તેનો બદલો વાળવા
હવે વખત આવ્યો છે. હું યજ્ઞારંભ કરી શંકરને શુર સભામાંથી
ટાળું, યજ્ઞનો આરંભ કરવા સામગ્રીની તૈયારી કરી દેવશકળને
નિમંત્રણ કર્યાં તેમાં શંકરને કહાવ્યું નહીં.

લાવણી.

રચિ ચન્ન વાટિકા શુશોભિત અપાર, મંડપ કેરે
કીધો છે અતિ વિસ્તાર
બાંધ્યાં છે તોરણ મુકતાફળના દ્વાર, રોપ્યા છે
ફળના સ્થંભ કરીને હાર
ચિતર્યા ચિત્રામણ અગણિત શોભાવાન, સહુ જન
જોઇ શોભાને થાય ગુલનાન
આવે છે મલપતાં દેવ બહુ ગુણવાન, આપે છે દક્ષના
દુતો આદરમાન
આવ્યા ઇંદ્રાદિદેવ ધરી હુલ્લાસ, રૂપિ મુની બંદિજન
આવે કરી મન આસ
ભરી સભા ખેડા છે દેવ સહુ ચોપાસ, બહેકે છે
અગર બરાસ ઉડતી વાસ
પધારો પધારે શબ્દ ઘણા સંભળાય, માનુની મળીને
મંગળ ગીતો ગાય
આવો આણુંદ આજે દક્ષતણે ઘેર થાય, વૈમાનો
લઇ અંતરિક્ષ દેવતા ગય

નભમાંથી વિમાનો જતાં જોઇ, ઉમિયા મનમાં અતિ
કલ્પાંત કરવા લાગ્યાં, અરેરે આ શું ? મારે તાતે આટલાં
આનંદમાં મને ક્યાં ન શંભારી ! શું મારા માતૃશ્રી પણ
મને વિસરી ગયાં ! આજ મારા પીયેરમાં કેવો આનંદ મચ્યો
હશે ! સગાં સહોદર સર્વ મળી મારી રાહ જોતાં હશે ! મારી
સૈયરો માંડે સ્મરણ કરતી હશે, અરેરે સહુ સુખ સાસરામાં
હોય પણ મહિયર જવાને મન કોને ન થાય ? સાસરાની
શહાયખી પિયરમાં વખણાય, સરખી સમાણી આગળ સ્વા-
મીનાં ગુણ ગવાય, ભોજનપ્રયો બા, બા, કહી બોલાવતાં હૃદય
હર્ષથી ઉભરાય, માંડે મન આજ અતિ ખેદ કરે છે. પિયર
પનોતિઓ ત્યાંથી પાછી ફરી શાશરે આવતાં કેવાં લાડથી
માન પામે છે ? મને એ સુખ ક્યારે મળશે ? મારા તાતનું
મેં શું બગાડ્યું, સહુ પરિવાર તેડ્યો અને હું સાંભરીજ
નહી, મારા તાત કદી ભુલે એવા નથી પણ ઘણા કામને

લીધે કદાચ વિસર્યા હોય તો ? હું ન જાઉં તે કેવું ખોટું, મારી માતાને કેવું ઓછું આવે, મારા ભાઈ ભાંડુઓ કેવાં દુભાય, માટે ત્યાં જવું એજ સારું છે. માત પિતાની ભૂલને બાળકે ગણવી ન જોઈએ, લાવ મારા પતિની આજ્ઞા લઈ જરૂર ઉમંગમાં હું પણ ભાગ લઉં.

ઉમિયા—મારા ભોળાનાથ, આજ મારા હૃદયની એક ઇચ્છા પુર્ણ કરો.

શંકર—સતિ શું છે ? આમ આકળાં કેમ બન્યા છો ? શા વિચારમાં ઉતરી પડ્યા છો ?

ઉમિયા—નાથજી, મારા તાતને ત્યાં યજ્ઞ છે, મારા પિતાજી મને તેડું કરવું ભુલી ગયાં જણાય છે, મને ત્યાં જવાની ઇચ્છા છે કૃપા કરી આજ્ઞા આપો.

શંકર—સુંદરી, આ મતિ ક્યાંથી સુજી, ખરેખર સ્ત્રીઓ તો સ્વભાવજ એવો હોય છે, જુઓ, નદીમાં ગમે તેટલું પુર ચઢે તથાપી તે સમુદ્ર તરફ જ વહે છે, સુર્ય પુર્વમાં ઉદય પામી પશ્ચિમ તરફ જ ગમન કરે છે, તેમ સ્ત્રી ગમે તેવી ચતુર હોય, સાસરામાં ગમે તેવું સુખ હોય, તોએ તેનું હૃદય પિયર તરફ જ હોય છે. સતિ તમો જરા વિચાર કરો. તમારા તાતે તમને તેડું કર્યું નથી, કોઈ સાથે કહાવ્યું નથી, તો પછી જવાનો વિચાર ક્યાં કરો છો.

ઉમિયા—કંથજી, મારા તાત કદી ભુલ્યા હશે, હું ન જાઉં તો સગામાં કેવી ચર્ચા થાય ? નાથજી મને જવા દ્યો, હું થોડા સમયમાં પાછી આવીશ.

શંકર—સતિ, આમ મમત શું કરવા કરો છો ? તમારા તાતે યજ્ઞનો આરંભ કર્યો તેનું નિમંત્રણ આપણે ત્યાં નથી, જુઓ મને દેવ પંગતિમાંથી બહાર કર્યો, તમો ત્યાં જઈને પરતાસો, તેની તમારાપર પ્રિતી નથી, તમે ત્યાં જઈ અપમાન પામશો ! જુઓ,

હાહરે

આવ નહીં આદર નહીં, નહીં નયનોમેં મેહ
ઓધર કંચુ ન જાઈએ, કંચન ખરસે મેહ

જ્યાં પ્રેમ નથી, એવાં સગાં હોય તો શું, અને ન હોય તોએ શું, તમારા મનને સાંત પાડી જવાની હડ છોડી દેયો, તમારા તાતે માફ અપમાન કર્યું છે, છતાં તમે જવાની રાદ કેમ લીધી છે ?

શ્લોક.

સકટં પંચ હસ્તેન દશ હસ્તેન વાજિનમ
હસ્તિ હસ્ત શહસ્ત્રેણ દેશ ત્યાગેન દુર્જનમ

ગાડાંથી પાંચ હાથ દુર રહેવું, ઘોડાથી દશ હાથ દુર રહેવું, હાથીથી હજાર હાથ દુર રહેવું, પણ જ્યાં દુર્જન રહેતા હોય તે સ્થાન છોડી દેવું.

તમારા તાતે શું રડું કર્યું છે, તમારા સ્વામીનું અપમાન તમારાથી કેમ સહન થાય છે.

ઉમિયા—અરેરે, જે માત પિતાએ મને ઉછેરી, મોટી કરી, મારે માટે કેટલાંએ સંકટો સહન કર્યા, અતિ પ્રેમથી મારા લગ્ન કર્યા, તે માત પિતાને ત્યાં જવા કોનું ચિત ચલાય નહીં ? કંથજી કૃપા કરી આજ્ઞા આપો.

શંકર—સુંદરી, આજે હડે ચડ્યા છો એ તમારા સતિ-ત્વને એમ લગાડે છે, સ્વામીની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવું ઘટીટ નથી. તમારું ચિત જવાને ચલાય છે, છતાં હું ના કહું છું મારાં કરતાં કંઈ તમારા માત પિતા વધારે નથી. સાસરાની શુળી સારી પણ પિયરની પાલખી ખોટી છે. તમારો મમત કંઈ વિદ્વનમાં નાંખસે, મારા શત્રુને તમારે શત્રુ ગણવા જોઈએ, મારા સ્નેહીને તમારે સ્નેહી ગણવા જોઈએ, હાથે રહીને અપમાન કરનાર મારા વેરીને ત્યાં શું કરવા જવાની હડ દેયો છો ?

ઉમિયા—વિભુ, તમારે મન વેરી પણ મારે તો મા બાપ છે ?

શંકર—સારે પધારે, તમારા બાપનું હેત જોઈ મને સંભારજો, રડતે મોઢે પાછા ન આવવું પડે તે યાદ રાખજો.

ક્રોધમાં પણ સ્વામીની આજ્ઞા મળતાં, તરતજ સતિ ઉઠ્યા શોજે શણગાર સજ્જનંદીધનને સાથે લઈ સતિ મહિયર તરફ ચાલ્યાં, માર્ગમાં ચાલતાં આનંદના ઉભરા આવવા લાગ્યા,

મારા માત પીતા મારું મુખ જોવા અધીરા બની રહ્યા હશે. બાપ બોળાઇ બલીજા સામાં તેડવા આવશે, મારી રાંકડી માતા નું હૈયું હરખાશે, અનેક વિચારના તરંગમાં ચાલતાં મહિયર માં આવી પહોંચ્યા.

દુરથી નોખતોના નાદ સંભળાવાં લાગ્યા, જય જયની ધ્વનીના પડધા વાગવા માંડ્યા, સભાસ્થાન શોભીતું થઈ રહ્યું છે. ત્યાં, ઉભિયા આવી હાથ પામતાં, નંદી ઉપરથી ઉતરી પોતાના માત પિતા દિક્ષા લઈને બેઠા છે તે તરફ ચાલ્યા.

દક્ષીણી સાખી.

તાતે દીડી દીકરીને. દાઝયો અંગો અંગ
મોહ મનનો ઉતર્યોને. થયો રંગમાં ભંગ
ઝટ મુખ મરડ્યાં. નેત્રો જોઈને થરડ્યાં
બાપે નવ બોલાવી બાળકી. અવળુ કીધું મુખ
જોઈ ઉમા થર થર કાંખ્યા છે. પ્રગટ્યું દારણુ દુખ
હવે શુંય કરે... વણ મોતે હુંય મરે.

ઉભિયા—અરે અરે ! આ હું સું જોઉં છું, મારાતાત એક ક્ષણ વાર મને જોતાં નહીં તો અધીરા બની જતાં. આજે તેજ પિતા મારા સાંમું પણ જોતાં નથી. સભામાંથી મને ટોચ બોલાવતું નથી, લાવ મારી માતા પાસે જઈ

આવી દીકરી દાઝે બળતી. માતા પાસે જ્યારે
માત ઉઠીને કામે વલગ્યાં. થઈ આશીયાળી ત્યારે
દુખે ડગ ભરતી. મુને મારગદે ધરતી.
ભગની બ્રાત બોળાઇ સર્વે. બહાલે જુએ નહીં કોય
બુઠાં પડીયાં ભામની તે. નીચું ન્યાળી રોય
ચઢી રીશ તનમાં. બહુ અકળાયાં મનમાં.
રૂંવે રૂંવે પ્રગટી છે ત્યાંહે. રામાને ઉર રીશ
બહાણું સચું હું તેને જાણું. જે છેદે મુજ શીશ
આ કાયા પાકું. મુજ તન કરે તાહાકું.

માતાજી આજ છેક નીરહ્ય કેમ થયાં છો ? હમોએ તમારું શું બગાડ્યું !

મનલ

અરે માંડી અરે માંડી. દીધું શું હેત તેં છાંડી.
હૃદયમાંથી મને કહાડી. રહ્યું રડવું હવે દહાડી. અરે
જન્મતાં શેણે ના મારી. દીધો તેં ધાવ આકારી.
આથી તો વિપ દે તે તો. થતે હું તારી ઉપકારી. અરે
દેતે કંઠ પાસ તો રડું. હવે જીવ્યું મારું ભુકું
પિયેરીયાં માંહયરાં આજે. કીધું અપમાનરે કુકું
સર્પનું જરે કંઠકિ સારું. કટારીને રડી ધારું
સગાં મારા થયાં વેરી, નથી જીવ્યાનુંરે બારું

હવે હું શું કરું, સ્વામિનાથના, ના કહયાં છતાં જ્યારે
હું નિકળી તેનું કળ મને મળ્યું. હા, હા, દૈવ આખરે સ્ત્રી
ની બુદ્ધિ પાહાનીયે તેવુંજ થયું, નાથને દુભાવ્યા, પીયેરમાં
અપમાન થયું, મારું માન્ય વિનાનું જીવતર ધુળ થયું, સ્વા
મી પાસે પાછાં જતાં સદાનું મહેણું રહેશે, મારા પિતા મને
જ બોલાવતા નથી તો પછી મારા નાથને કેમ તેડશે ! આ
સમારંભમાં મારા નાથ નહી, તો હું રહીને શું કરું ! હું તો
જાણતી હતી કે માતા પિતાને સમજાવી મારા સ્વામીને તેડા
વીશ, મારીજ સાથે નથી બોલતાં, હમે એમનું શું બગાડ્યું
અરેરે તાતજી તમને આજ અવશર મળ્યો.

કચી—

ગીતી

સગું નહીં કોઈ જગમાં. સ્વામી વિણ સુંદરીને સંસારે
પતિ આજ્ઞા નહી માને. તે નારીનેધિક ધિક અવતારે
ગુણિયત્ર ગોરી સમજી. કદી નહી કો દુભવો ભરમારે
અધિક નહીં સ્વામીથી. કંથ રીઝવે એજ ખરી નારે

આકંઠ કરતાં, આંસુ ભરતાં, ઉમિયા પાછા મંડપ તરફ
આભ્યાં, કોહી તાતના સામું જોવા લાગ્યા, મંડપમાં નજર ક

રી તો સહુ દેવનું સ્થાપન કર્યું છે, પણ રૂદ્રનું સ્થાપન જોયું ન હો, સ્વામીનું સ્થાન નષ્ટ થયેલું જાણી ક્રોધમાં આવી તાત ને કહેવા લાગ્યાં,

દક્ષીણી સાખી

ધિક છે તાત તમેને આજે. જીવિત કર્યું ધિક્કાર
જનમાત્ર સાથે જોર જણાવ્યું. ધરિ દાપી અપાર
ધટે નહીં તમને. શીદ પર હરિયાં હમને

પિતાજી, શિવસ્થાન આજે તમેએ ટાંડ્યું, દેવ પંગતીથી
શંકરને દુર કીધા તમારું બગડવા બેઠું છે, શંકર સાથે વેર
આંધ્યામાં સાર નહી નીકળે, હું આવી છતાં તમે કોઈ મારા
સાથે બોલતાં પણ નથી, મેં તમારું શું બગાડ્યું ?

સતિદત્તી આંખ સામું જોઈ નંદી ધને મહા ગર્જનાં કરી
ઉમિયાએ સામું જોઈ શાંત કર્યાં) પોતે યજ્ઞ કુંડની પાસે
આવી બેઠા, ચોધાર આસું નેત્રમાં વહેતાં શંકરનું ધ્યાન હૃદય
માં કરી સ્મરણ કરવા લાગ્યાં, અરે વિભુ, દયાળુ, મારા નાથ
હું અભાગિયણે આપનો બહુ અપરાધ કર્યો છે, સ્વામી વચન
ઉલંઘી મહીયર મહાત્રવા આવી, મારા ભોળા હું શું મોટું
બતાવું ?

દક્ષીણી સાખી.

અપરાધી હું થઈ છું તમરી. ભોળા છાંડો રીશ
લોપી મેં આજ્ઞા કંથજી કેરી. દુભવ્યા મેં શ્રીદશ
મને માફ કરો. ઉરદોષ કશેા ન ધરો

ધિક્કાર છે મારા અવતારને, સ્વામીની આજ્ઞા ન માન
તાં સ્વેચ્છાએ વરતી તેનું આ ફળ મને મળ્યું.

તાતજી, હવે તમારો યજ્ઞ પુરો કરો, સતિ ઉભાં થઈ હર
મહાદેવ કહી કુંડમાં ભુસકો માર્યો, હાહાકાર સભામાં વરતાયો,
દક્ષ દીગ મૂઠ બચ્યાં, આણુંદની હેલીમાં રૂદ્રનનો શોર મચ્યો,
મંગળમાં અમંગળ થયું, શ્રીફળને ઠેકાણે સતિએ સિશ હોમ્યું

કવાલી

દક્ષ દિલ લાજતારે,

નેત્ર વહે ધારા રૂધીર તણી. સહુ દુખીયા બની દીલ દાઝતારે.

દક્ષ—

નાત કહેરે સંકડી રઝલાવીને તું ક્યાં ગઇ
દિલ દયા ધારી નહી, તું ફર ઉરની શું થઇ. નેત્રે

માતા—

મેંતો વિચાર્યું દીકરી, રીસાઇ સાસરીયે જસે
શું બાણુ આવું લાડકીતું. દેહ તજીને દુર થસે. નેત્રે
તુંજ તાતને હું વારતે, જો બાણુતે આવું અહી
તું નો બળી શીતલ થઇ. હુંતો બળુ જીવતી રહી. નેત્રે
ભોગ્ગઈ ભગની બ્રાત તે ટોળે મળીને સહુ રહે.
સરખી સખિના ઘંટે કલ્પાંત કરતાં રહેવે. નેત્રે
સુણે શ્રવણ તે શોક પામે ત્રાહે ત્રાહે ઉચરે.

દક્ષ યજ્ઞ દીકરી મુઘ બળીનેરેઅરે નેત્રે

માઠા સમાચાર જોઇ શિવ ગણોની ધૈર્ય રહી નહી, કૈલા
શમાં હાંફતાં આવી કહેવા લાગ્યા,

નંદી—વિભુ, જીભ નથી ઉપડતી છતાં કહયાવિના છુટકો
નથી, હમારા માતાજીએ દક્ષ યજ્ઞમાં દેહ તજ્યો, સાંભળતા
ની સાથે સદા શિવને ક્રોધ ચડ્યો, રૂંવે રૂંવે
ક્રોધ વાપ્યો, ક્રોધથી જટા મુસ્તક ઉપર ઉભી થઈ ગઈ,
શિવે ક્રોધ કરી જટા પૃથ્વીપર પછાડી તેના સાથેજ માહે
થી કૃતિમ ક્રોધની મુર્તિ રૂપ મહા ભયંકર યોધો ઉભો થયો.

શંકર—અરે વિરભદ્ર અહીંથી જઇને સતિને કપ્પ પ
માડનાર દક્ષનુ મુસ્તક ચુંટી ના મ.

વિર ભદ્ર સાથે અનેક શંકર ગણા નેત્રમાંથી ક્રોધનો અ
ગ્નિ વરસાવતા દક્ષના તરફ દોડ્યા, રંગમાં ભંગ થયો વિરભદ્રે
મહા બળે ગર્જના કરી સભામાં ધસી આવતાં સહુ દેવો કંપ
વા લાગ્યાં, વિરભદ્ર આગળ ધસી દક્ષના કેશ પકડી પોતાની
શક્તિથી મુસ્તક છેદી નાખ્યું.

શંકર ગણોએ સભામાં તોફાન મચાવ્યું, રંગ મંડપ તો
ડી નાખી રૂધીરની રેલ યોગરદમ વરસાવા માંડી, કપાલી નંદી
પર સ્વાર, થઇ પોતાનું પ્રયંત્રિશુભ કરમાં ધરી, દેવ સમુદ
માં નાસ કરવા ધસ્યા, શંકરના નેત્રો મહાભયંકર દીસવા લા
ગ્યા, દેવો સહુ કંપવા લાગ્યા, વિષ્ણુ વિરચી આગળ ધસી
શંકરના સામા જઇ નમ્રતાથી શિવચરણમાં મુસ્તક નમાવી વદ
વા લાગ્યા,

દક્ષીણી સાખી

બ્રહ્મા—સ્વામી છો સર્વજ્ઞ તમે તો. શુવંદીયે હવે આજ
મહેર ધરો મહારાજ રદ્યમાં. રાખો અમરની લાજ
જયત્રિયુરારી. હ્યો અરજી ઉરધારી

વિષ્ણુ—ભોળા ભવ દુષ્પ ભંજના છો. છાંડો હૃદયની રીશ
કૃપા કરો કરુણાના સાગર. સાંત થાવ જુગદીશ
થનાર થઈ. ધરો દયા દીલમાંડી

જયશંકરા, જય ભોળાનાથ, હવે હદ થઈ, કૃપા કરો
દક્ષ શિક્ષાને પામી ચુક્યો છે ક્ષમા કરો મહારાજ, અમરોના
ઉપર મહેર દ્રષ્ટિ કરો.

બ્રહ્મા—હે કરુણા ભંડાર, દયાના સાગર, ક્ષમા, ક્ષમા,
સાંત થાવ.

વિષ્ણુ આવી શંકરને ભેટી પડ્યા, કપાળીનો ક્રોધ સમી
ગયો અમરો મળી શિવ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

અમરો—કૃપાળુ, દક્ષના વિના સૃષ્ટી કેમ ચાલશે, હવે
કરુણા કરી દક્ષને શજવન કરો મહારાજ પ્રજાપતિ વિના
પ્રજા નીભી શકશે નહીં. હવે તો દયા કરો શંકરના અતિ
કાલાવાજા કરવાથી વૈર ભુલી ગયા.

અન્નનું મુસ્તક કાપી લાવી સસરાના ધડ ઉપર ગોઠવ્યું
દક્ષને શજવન કર્યો.

દક્ષ સચેત થતાં લજવાઇ નીચે વદને સરમાઇ ઠહેવા
લાગ્યા.

દક્ષ—હરે હરે, મને હલારાને શું કરવા સજીવન કર્યો,
દુહિતાનો હલારો હું જીવિને જગતમાં શું મોઢું બતાવું?
શંકરા, હું તમારે શરણે છું, મારી અગાધ બૂલને માટે મને
મારી આપો, હું શિવ સમાન થવા મદમાં કુલ્યો, અભિમાન
માં બુલ્યો, હવે તમારા ચરણને શરણ છું મને ક્ષમાં કરો.

શંકર—દક્ષજી, થનાર વસ્તુના આગળ કોઈ કાશું નથી,
જ્ઞાની અજ્ઞાન થાય છે, વિદ્વાન મુર્ખ બને છે, તમે શું કરો.

ગીતી.

ખેદ તજીને તનનો, ભવિષ્ય કાળે થનાર સહુ થાયે;
મિથ્યા સોક શું કરવો, આપણનો નવ ચાલે ઉપાયે.

સર્વ દેવો શાંત થઈ, પોતા પોતાને સ્થાને, ગયા, શંકર
કૈલાશમાં આવ્યા.

કવી— દક્ષીણી સાખી

શિક્ષા ધરજે રૂડી હૃદયમાં, પતિ વિણ સુખ નહીં અન્ય
જે નારી સેવે છે પતિને, તેહને છે ધન્ય ધન્ય
આ જગ માંહયે, અવિચળ કિર્તિ થાયે
પર હરજે નિજ પતિને, કોહી અખળા જેહ
ઉમિયા પેરે કષ્ટ પામશે, થાશે દુખીણી દેહ
અપજશ પામે, નહી મળશે સુખ નામે

ઉમિયા સરખાં મહાન સતિ, અપાર કષ્ટ સ્વામી કોહથી
પામ્યા, આખરે પોતાનો ટેક સાચવવા આત્મહત્યા કરી,
પોતાના સ્વામી સાથે અમર્યાદ થવાથી, પાશુ મોઢું ન બતા-
વતાવતાં, પ્રાણુ ત્યાગ કર્યો. ધન્ય સતિ ઉમિયાના ટેકને કે
જેણે પોતાની બૂલને માટે પોતાને હાથેજ શિક્ષા પામ્યા,
આર્ય માનુનીઓ, આવાં શક્તિમાન ઉમિયાજી સ્વામી કોહમાં
સુખ ન પામ્યાં તો, આ સમયની પ્રેમદાઓ પોતાના પ્રાણુશ

સાથે અનેક પ્રકારના વિખવાદ કરી પોતાના માન્યની હાની કરે છે, દુનીયામાં કુલટા ગણાય છે, અપયશને પાત્ર થાય છે, જન સમુદાયમાં નિંદા ઉચરાય છે, તેના કરતાં સ્વામી આજ્ઞા માની પોતે સંસારમાં અપાર સુખ માની લેનાર જાણાને હમરો હમર ધન્યવાદ ઘટે છે.

દક્ષ યજ્ઞ સમાપ્ત

શિવા સ્વયંવર

ગીતી.

ગિરિજનનંદ હું સમરૂં, આનંદે અવિધાતા સુખ કરતા;

રિદ્ધી સિદ્ધીના દાતા, છો જગ ત્રાતા પ્રણમુ દુ મ હરતા.

ઔપધિપુરનાં, મહાન રાજ હિમાચળ પોતાની ધર્મ પત્નિ
મિના સાથે રહી અનેક પ્રકારનાં સુખો અનુભવતાં, પોતાની
પ્રજાને પ્રિય થઇ, ઇચ્છાનુસાર વર્તવા લાગ્યાં, કેટલોક સમય
જતાં પોતાની પ્રેમદા સાથે અનેક રંગ વિલાસ ભોગવતાં.
મિનારાણી ગર્ભવંતા થયાં, આ સમાચાર સાંભળી, રાજ આનંદ
દના સાગરમાં ઝેલા ખાવા લાગ્યા.

સમયક્ષેપ થતાં, પુંસવનાદિ કર્મ આચરી ગર્ભ રક્ષણને
માટે રક્ષા બંધન કરી, અનેક આહારો, ભાટચારણોને દાન
આપ્યાં, મિનારાણીના થતાં ભાવ, રાજન પુરું કરવા લાગ્યા,
દશ માસ આદ સત્તિ શીરોમણી રાણીએ ચંદ્ર શમાન કાંતી-
રૂપ બાળાને જન્મ આપ્યો.

ગીતી.

વધાઇ લઇ સંચરીયા, આવી સભામાં કરતાં જયકારે;

હર્ષિત વદને વદતાં, થયો જન્મ કુંવરીનો આવારે.

આ મંગળમય સમાચાર સાંભળતાં, મહારાજ આનંદ
પામતાં, અનેક પ્રકારે દાન કરવા લાગ્યા, પ્રજાવર્ગ ઉત્સવ
માણવા લાગ્યાં, ઢોલ નગારા શરણાધના મધુર સુરો વાગ્યા.

રૌદ્રપતિ—અનુચરો, જોશી મહારાજને બોલાવો, અનુ
ચરો રાજ્ય જોશીને બોલાવી લાવ્યા, પધારીયે જોશીરાજ
આજ અસાનંદનો દીવસ ઉદય થયો છે. મહારાણીએ બાળાનો
જન્મ આપ્યો છે, જેના જન્મભક્ષર કરવા કાળે આપને
બોલાવ્યા છે.

દશીથી સાખી

કુંડળી કાઢી જોશીએ ત્યાં, જોશ વિચારી મનમાં
ગણિત કર્યું છે જ્ઞાને કરીને, આનંદ વાધ્યો તનમાં
મન ભાવ ધરી, પત્રિકા કરી - રૂડી
પુર્વે દક્ષ તણી દીકરી એ, બળી યજ્ઞની માંહે
રાજન જન્મ થર્ષો ધર તારે, અવતરીયાં ઉમીયાં એ
ધન્ય ભાગ્ય રતી, ધરો નામજ પારવતી

જોશી—રાજન, કન્યા શુભ ચોધડીયામાં અવતરી છે,
અહો અનુકુળ છે. કુંવરી મહા ભાગ્યશાળી થઇ, શંકર સરખા
પતિને વરશે.

શૈલપતિ—ધન્ય ભાગ્ય મારું, જોશીને દક્ષણા શીરપાવ
આપી વીદાય કર્યાં.

બાળાને અનેક લાડથી ઉછેરવા માંડી, સર્વ ગુણ સંપન્ન
પાર્વતિ, સદ્વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી પોતાની સૈયરો સાથ હાસ્ય વિનો-
દમાં દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગી.

પોતાની સમાન વયની સખીયો, પાર્વતિને વર વરવા
જોગ્ય થએલા જાણી અનેક દેવ ગંધર્વની સરખામણી કરતાં
વખાણુ કરવા લાગ્યા.

૧ સખી—સૃષ્ટિમાં શંકર સમાન વર પાર્વતીને મળે તો
મહદ ભાગ્ય કહેવાય, શંકર સમાન રૂપ ગુણમાં, કાન્તીમાં,
લાવણ્યમાં, સ્વભાવમાં, દયાળુમાં, બીજું કોઇ નથી. દેવાધિ
દેવ સર્વમાં શ્રેષ્ઠ ત્રિભુવન પતિ સમાન કોઇ નથી.

પાર્વતિ આ વૃતાંત સાંભળી શંકરના ઉપર મોહિત થયાં
સહચરીઓ સાથે રાજ્ય મંદીરમાં પ્રવેશ કરી રાત્રીએ સયન
કર્યું, પોતાની ચિત્તવૃત્તિ શંકરમાં તદ્દિલન થએલી એવાં પાર્વ-
તિને સ્વપ્નામાં શંકરના દર્શન થમાં, નિદ્રામાં આનંદ ભેર
ગિરિજા રાત્રી ગુન્નરવા લાગ્યા, શંકરનું તેજસ્વી રૂપ, મહા
સકોમળ કાયા નીરખતાં, સતિનો પ્રેમ શંકરના ઉપર દ્રઢ થયો.

દક્ષણી સાખી

વેરણુ રાત્રી વિતી ગઈને, જ્યાં થયો પ્રાતકાળ
નેત્ર ઉઘાડયાં સ્વામી ન ભાળ્યા, પડી પેટમાં ફાળ
મારું સર્વ ગયું, ધારેલું ધુળ થયું

બે બાકળી મૃગલી સમાન પાર્વતિ મહેલમાં બટકવાં
લાગ્યાં, મનમાં વિભાસણુ કરવાં લાગ્યાં, હરે હરે, આપ શું
આમ તજીને ચાલ્યા ગયા ? મારા જેવી રાંકડી રામાને રત્ન
ક્યાંથી છાજે. (બાળાને ઉદાસ જોઈ)

મિના—બેટિ, આજ તારું મુખ નિસ્તેજ કેમ થયું છે ?
જહાલી શું કાંઈ ખોટું લાગ્યું છે ? મારી લાડકડી, આમ થેલી
ની માફક શું જોઈ રહી છે ? મને કહે તો ખરી આજ તારું
ચિત અવ્યવસ્થિત લાગે છે.

પાર્વતિ—જહાલી જનેતા, શું કહું, ગઈ રાત્રીએ સ્વપ્ના
માં શુળપાણીના દર્શન થયાં, મારું ચિત શંકરમાં લોભાઈ રહ્યું
છે, આ દુનિયામાં રાજાઓને વરવા કરતાં શયરાચર વ્યાપિ
રહેલા અખંડાનંદ સદા શિવ સાથે વરવા લગતી લાગી રહી
છે. માડી, દયા કરી મારી મનોવાચ્છનાં પુર્ણ કરો !

મિના—દીકરી, તારી શી ઇચ્છા છે ? તારાં મુખથી
શબ્દ નીકળતાં તારું કાર્ય કરીશ તારા મનોવિચાર દર્શાવ.

પાર્વતિ—

ગાયન

માતા જઈ હું વનમાં તપ કરવા
તપ કરવા શંકર વરવા માતા.
વનમાંજે જઈને, તપ કરીશું
શંભુ વરવા જઈ, દેહ દમીશું
આપો, આજા મુજ દીલ દરવા માતા

મિના—આ શું વદે છે, લાડકી મ્હારી
વનમાં દુખો, પડે બહુ ભારી
નથી ગતિ તારી તે સહન કરવા માતા

પાર્વતિ—માંડી, ભરેસો, લાગ્યો છે મનમાં
 શંકર હુન મચી, રહી તનમાં
 ચિતભાઈ લાગ્યું છે વન ફરવા માતા
મિના—લાડકડી કેમ દુર થવા દઉં
 વિયોગી વાતો કોને જઈ કહું

પાર્વતિ—તારું મત્ર કેમ આજ લાગ્યું ડગવા માતા
 માવડી, સા માટે તમારા મનને ખેદ કરો છો? મારું બહુ
 થાય તેમાં શું આપ રાજી નથી? દુનીયામાં કોઈ અચળ
 નથી, સગાં સંબંધી માત્ર સ્વાર્થનાં છે, માંડી, મારું ભવિષ્ય
 આપ સુધરવા ધ્યે વનમાં કદાચ સંકટો હમણાં સહન કરવાં
 પડશે પણ મન માનતા પતિ મલ્યાથી મારી જીંદગી સુખમાં
 જશે, માટે કૃપા કરી વનમાં જવા આજ્ઞા આપો.

મિના—જહાલી, આ તું શું કહે છે? તારાં ગયા પછી
 મારે કોને જોઈને મન વાળવાનું! તારાં શીવાય હમારાં
 સઘળાં સુખ વ્યર્થ છે, એવી નિર્દય માતા કોણ હશે કે પોતાની
 સુનાને હાથે રહી શંકટ ખમવાદે. ખેડી વનમાં જઈ, ઇશ
 આરાધના કરવી એ રહેલું નથી, હુધા, ત્રપા, તાપ, ટાઢ, વર્ષાદ
 જેવાં સંકટો નડશે, વાઘ વર આદી ધાતકી પશુઓ જંગલમાં
 અનેક કાઠો આપશે. અત્રે તું અનેક દાસ દાસીઓ સહીત
 વૈભવમાં રહેલી, જેથી તારું વનમાં શું થશે એની ચિંતા
 મને બહુ થાય છે,

પાર્વતિ—માંડી, તપ કરવું એ પૂર્વના સંચીતથી મજે
 છે કેમકે

શ્લોક

**જન્મજન્મન્યદંમસ્તં દાનમધ્યયનંતપ
 તેનૈયાભ્યાંસંયોગેન દેહેમભ્યસતેપુનઃ**

જન્મજન્મને વિષે જ્ઞેદાન કે અધ્યયન કીધું હોય તેને
 યોગે કરીને બીજા જન્મમાં ઇશ્વર સેવા મજે છે. વળી દુની-
 યામાં સાર વસ્તુ માત્ર બેજ છે તેમાંથી એક જોણે મેળવી
 નહીં તેનું જીવીત વૃથા જેવું છે.

સંસારકુટવૃક્ષસ્ય દ્વેકલેખમૃતોપમે સુમાપિતંચસુસ્ત્રાદુ સંગતિઃસુજનેજને

માડી, આ સંસારરૂપી કડવાં વૃક્ષને બેજડળ છે એકતો મીઠું બોલું, બીજુ સજ્જનની સંગતી. માટે આપની ચિંતા દૂર કરી સજ્જનરૂપી શંકરની સ્તુતિકરવા આજ્ઞા આપો, હું જેનું સ્મરણ કરવાં જાઉં તે જગદિશ્વર મારું રક્ષણ કરશે, આખા જગતે જેનો આધાર છે, સચરાચરમાં જે વ્યાપ્ત માન થઈ રહેલાં છે, તેજ શંકર સર્વજ્ઞ છે મને તે સ્હાય કરશે, તમારી ચિંતા દૂર કરી રજા આપો.

મિના—આપુ તાગ આગ્રહથી મારું નથી ચાલતું, બલે શંકરની આરાધનાં કરી હમને ભાગ્યશાળી કર જયા, વિજયા, આ તમારી બાળસ્નેહી વનમાં જાય છે તેની સાથે જઈ, બનતા વનથી એનું રક્ષણ કરો.

જયા—અહુ સારૂ માતાજી, હમારી બાળ સ્નેહી સાથે હમને મોકલવા આપે કૃપા કરી એથી આપના ઉપકારી થયાં છીએ.

પાર્યતિ સણુગારાદી તથા વન કુળ વસ્ત્ર પરિધાન કરી, માતા પીતાને ચરણે નમ્યાં

મિના—શૈલ—એટી, તું જેનું ચિંતવન કરે છે તે સદાયે તારું રક્ષણ કરો, કહીને મિનાએ શ્રીકુળ પુત્રીના કરમાં આપ્યું

પાર્યતિ—માતા પિતા, આપના આશીરવાદથી મારો શ્રેય થશે

શુભ સુકન જોઈ, પાર્યતિ જ્યા વિજયા સાથે ગંભીર વન માં શંકર આરાધના કરવા ચાલ્યાં.

દક્ષીણી સાખી

ગંગાતીરે આવ્યા કુમારી. સ્નાન કર્યું તે ઠારે
દેહ દમન કરી ઇચ્છીત વરને મેળવવા નીરધારે
આવી આસ બરી. શિવ સંભારે સુંદરી

જપ. વિગ્યાં પશું કુરી ખાંધી સખીનું આશાસન કરવા સાથે રહ્યાં, પાર્વતિ પદ્માસનવાળી પંચાક્ષર મંત્રનો જપ કરવા લાગ્યા, ક્રુધા, ત્રશા, નિદ્રા સર્વનો ત્યાગ કરી શંકરનું ધ્યાન કરતી રહ્યમાં શિવ મુર્તિનું સ્થાપન કર્યું. પોતાની કોમળ કાયા તપથી ક્ષીણ થવા લાગી, આવું પાર્વતિનું એકા અ ચિતથી ધ્યાન થએલું જોઈ શંકર વિચારમાં પડ્યા.

શંકર—અહો, શૈલસુતા મારે માટે અગાધ શંકટ સહન કરી રહી છે, પોતાનું વપુ વેરાન કરવા માંડ્યું છે, લાવ જાઓ સતિના તપની પરિક્ષા કરે.

જપતી પ્રીતમતી—

શુદીર વેપ ધરીને મહેપ ચાલ્યા થઈ બ્રહ્મચારી
સ્નેહ ધરીને શૈલ સુતા ભણી ચાલીયારે
ધારણ કીધા છે પંચ કેશ. ભખ્મ લલાટે ધારી. શુદીર

સાખી

પરિધાન કીધાં ભત્રાં, વન કુળ વસ્ત્ર નિધાન
માળાઓ કંડે ધરી. થઈ ચાલ્યા સાવધાન
આચમનીને, પંચ પાત્ર ગૃહયા છેરે
કીધો વૃધ વપુનો વેશ. કર જોટીકા સારી. શુદીર.

સાખી

પહેરી પગમાં પાવડી. અંગ ધુળવે ત્યાંય
ભામીની સામાં આવીને. ઉભા વૃધ્ધ શિવરાય.
ચાખડી કેરો શબ્દ, સુણતાં સતિથેરે
જગી ઉડ્યાં બાળેવેશ..જોતા લોચન માંડી શુદીર
બ્રહ્મચારી જાણી, પાર્વતિએ અર્ધ્ય પાંધ્યથી પુજા કરી આ
સને બેસાડી પ્રદક્ષીણા કરી નમસ્કાર કર્યા.

શંકર—બાળા, તારી લધુ વયમાં, તારા કોમળ શરીરને
કબ્જ કેમ આપે છે ? તું કોણ છે ? સા માટે આટલું દુઃખ
વેઠી રહી છે ?

પાર્વતિ— દક્ષીણી સાખી

અનુપમ ઔપધી પુર પતિ...મુજતાત જગત વિખ્યાત

શૈલપતિની કહાવું સુતાહું...મિના છે મુજ માત

આવી તપ કરવા.....સ્નેહે શંકર વરવા.

બ્રહ્મચારી—કુમારી, તને નિશ્ચય છે કે શંકર તને વ-
રશેજ ? તે તો તેના વ્યશનમાં કોણ જાણે ક્યાંય ભટકતાં
હશે. તેને તારા તપની જરાએ ખબર પડનાર નથી, તું ક્યાં
સુધી આમ કષ્ટ બેડીશ ?

પાર્વતિ—રશીય, મારો નિશ્ચય કદી હું ચુકનાર નથી
ભલે મારા ઉપર શંકર કૃપા નહી કરે તો આ દેહ તેઓનું
સ્મરણ કરતાં પાડીશ.

બ્રહ્મચારી—ઘેલી બાળા, તને શંકરના ઉપર સાથી મો
હ થયો છે ? તારા દેહને હાથે રહી દુષ્પમાં નાંખે છે, તું
શંકરનું સ્વરૂપ જાણે છે ? જો હું કહું.

વપુએ સદાના વૃદ્ધ છે, ગાત્રનું ઢેકાણું નથી, નથી રૂપમાં,
નથી રંગમાં, નહી લાવણ્યમાં, તેનો મોહ તને ક્યાંથી થયો ?
બાળા ! મને તારી બહુ દયા આવે છે, જેના શરીરે શૃંગાર
માં સર્પ, મરદનમાં ભસ્મ, વસ્ત્રમાં વ્યાઘ્રચર્મ, ગળામાં મનુષ્યો.
ના મુસ્તકની માળા, ભુત ભૈરવાદી જેવા જેના સંગી, શીવ
નથી એક રંગી, વાહનમાં ધરડો વૃપભ, ધરખાર સ્મશાનમાં
તારણીતું કેમ જાય છે તેના તાનમાં, સ્યામા, જરા વિચાર
કર, તને કેમ ગમ્યો છે એ વર ? તારું કોમળ તન જોઈ
મને બહુ દયા આવે છે, કહયા વૈભવને માટે શંકરને વરવા
તૈયાર થઈ છે ?

એના કરતાં બીજા રૂપવાન, ગુણવાન યશસ્વીદેવો રાગ્નઓ
બહુ છે, તું જેના સાથે કહે ભાં, તારું સંગમણુ જોડી આવું
શિવ સાથે વરવાથી મહા કષ્ટ પામીશ. સદાનશમાં ચક્રચુર,
ભાંગ ધતુરો ભરપુર, જેની નિંદા કરે છે શહુ સુર, નહી
બામ બગીચા, નહી રંગ મહેલ, નહી ધરમાં એક ધાતુ પાત્ર
આવા વક્ત્રોલ સાથે વરવા તારું ચિત કેમ ચળી રહ્યું છે ?

પાવંતિ—જયા, જયા, આ મિત્રની કડોર વાણી સાંભળી મારું હૃદય કંપી રહ્યું છે. તું એને અડીથી દુર જવા કહે.

જયા— જુઝા બોલારે

બાળી ભોળી આ અખગાને...નવ ગભરાવશોરે (૨)
મતિ તમારી ક્યાંય ધુમાવી...વઢો અછકલાં વેણુજ આવી
હવે દયાદિલ લાવી...નવ ડગાવશોરે બાળી
વિખણુ વિરંચી જેને રટે છે...મહા પાપ દર્શને કટે છે
આવા ગમન મટે છે...શિવ સંભારશોરે બાળી
સદા શંભુ છે જન હિતકારી...વઢે વેદ એમ વારંવારી
અવરના ગુણુ ઉચારી...નવ લોભાવશોરે બાળી
પ્રતાપીની પ્રભુ તાના જાણો...અવર દેવને શુંય વખાણો
દેવ દાશ સહુ જાણો...નવ અકળાવશોરે બાળી

પાવંતિ—વૃદ્ધ રૂપી મહારાજ, સત્વર આપને માર્ગે કૃપા કરી ગમન કરો, જે શંકરથી વિમુખ છે તેનું મોટું જોવા પણ હું ચહાતી નથી, શૃષ્ટીમાં સઘળાં દેવ, ગંધર્વ, યક્ષ, કીર્ત્તર, સઘળા મારા શંકરના દાસ છે, શંકર સમાન વિશ્વમાં કોઈ નથી જેને ત્યાં આખા ભુમંડળની સ્હાયખી છે, મોટા વૈભવને ભોગવનાર મારા સદાશિવના બાખારી છે, સુર્યચંદ્ર જેની આજ્ઞા માની રહ્યા છે, શિવ સમાન અભયદાતા ખીજુ કોઈ નથી.

જયા—રૂપીજી, આપની ડાગળી કાંઈ ખસી ગઈ છે ? ત્રિલોકમાં શંકર સમાન શું છે ? તમારી સાથે વાત કરવામાં કશો સાર નથી. કેમકે

શ્લોક

કિંરત્નહારંત્વલુમર્કટચય...મિષ્ટાનપાનંનતુગર્દભ્રસ્ય
અંધસ્યદિપંબધીરસ્યમાનં...મુર્ત્તસ્યર્કિધર્મકયામશંગ :

રૂપીજી, હહ છોડી ચાલ્યા જાઓ, જેને શંકર ઉપર પ્રીતિ નથી તેવાં સાથે હમારે વધારે વચન બોલવા પણ યોગ્ય નથી.

પાર્વતિ—રૂપીજી, રોગી મનુષ્યના આગળ અનેક ભોગ ભોગવવાના સાધન વધ્યા છે, ક્ષુધાતુરને મુખ સમ્યા વધ્યા છે, તમારે મન ગમે તેમ હોય પણ હું અખંડાનંદ સિવસ્વરૂપ ને વરી ચુકી છું.

અંહચારી—બાળા, હજી જરા વિચાર, હું તારું બહુ આહી કહું છું. એ વૃદ્ધ છે, તું બાળવેશ છે, એનું ગાત્ર ગળેલ છે, ડોલા ડડળેલ છે, તાર શરી સમાન મુખ શોભામાં વધેલ છે, તને શંકર સાથે શું મુખ મળશે ?

પાર્વતિ—વિન્યા, આ રૂપીને મારા આગળથી કહાડ નહીં તો મારા દેહમાં પ્રાણ હવે રહેશે નહીં. શંકરનું અપમાન મારાથી સહન થતું નથી.

જયા—એન, શું કરવા ચીડાઓ છો ચાકશે એટલે એની મેળે ઉઠીને ચાલ્યા જશે, આપણે એના તરફ ધ્યાન શું કરવા આપીયે.

અંહચારી—બાળા, તારી હઠ નથી છોડતી, બલે ત્યારે (મનમાં ધન્ય છે તારા ટેકને વાહ) ધન્ય શૈલબાળા તારું ધ્યાન તારો ટેક જોઈ મારું હૃદય આજ તારે આધીન થયું છે કહેતાંજ શંકર સ્વરૂપ પ્રગટ થયાં.

પાર્વતિ—ધન્ય મારા ભોળાનાથ, આજના શુભદીવસની શી વાત કહું ? સુર્યને જોઈને કમળ લજ્જત થતું હરખાય છે, ચંદ્રને જોઈ ચક્રો રીઝે છે, વર્ષાને જોઈ મોર આનંદ ધરે છે, અંધને આંખ મલ્યાથી હરખાય છે, બિખારીને અખુટ દ્રવ્ય મળ્યાથી જેટલો આનંદ થાય છે, તે સર્વથી અધિક હર્ષ મારા હૃદયમાં આજ રમી રહ્યો છે, જય ભોળા, રાંકડી રા-માની પરિક્ષા કરવા આટલું કષ્ટ વેઠ્યું !

ગરબો.

જ્યજ્ઞ ત્રિપુરાશી. છો અંધહારી, મુખ સાગર સંકટ હારી
જ્યજ્ઞ અમિલેન્દ્ર. જ્ય અજરામર, રમરહર શંકર મુખકારી
રશ્મનાથી વિપ્લવ વિરચીરટે સધ્યાપાપકટે જ્ય વિષ ધારી
જ્ય અગમનિગમ સર્વોત્તમ શંકર આપ સદા મંગલકારી

જ્યજ્ય જગકારણુ અધમ ઉધારણુ જ્ય જગતારણુ અસુરારી
જ્ય પાપપિડારણુ પાર ઉતારણુ ચરણુ શરણુ મીત, આવારી
જ્યભોળા, આજમારા તપનું સાર્થક થયું છે,

શંકર—બાળા, તારા તપથી હું પુર્ણપ્રસન્ન થયો
છું, તારો ઇચ્છીતવરમાગ

પાર્વતિ—

મુખડાનીમાયાલાગી

શુંહુંમાંચુ મુખચક્રીરે શંકર ભોળા
નથી અન્નણ્યુંતમોને. જાણીશુંપુછો હમેને
ચરણુ શરણુ હ્યોનેરે. શંકર ભોળા
પ્રેમેઆપો પદસેવા. જાણુ મુને મલ્યામેવા
આપછો દયાલુ દેવારે. શંકર ભોળા
અલગી નકરોમને. રાખો સદા શીવકને
ચરણું મેંતંન મંનેરે. શંકર ભોળા
વિષ્ણુમુલની હુ ઢાસી, રહી તમોને ઉપાસી
આપ સદા મુખરાસીરે. શંકર ભોળા

શંકર—ધન્ય શૈલસુતા, તમારૂં વચન હું પુર્ણ કરીશ
તમારી સખીઓના સાથે, વનવાસ તછ નગ્રમાં પધારો, વિ-
વાહ કરવા શૈલરાય પાસે હું સમરપીને મોકલીશ.

જ્યા વિજ્યા, તમારી સખીને નગ્રમાં તેડી જાઓ, શંકર
સર્ણે નમી પાર્વતિ સખીઓ સાથે ઔપધીપુરમાં આવ્યાં

જ્યા વિજ્યા, જઈ શૈલરાયને પાર્વતિ આવ્યાના સમાચાર
જાણાવ્યા, તેના સાથે મિના તથા રાજન સરિતાનુ નિર ઉછળી
જેમ સાગરને મળવાને ચહાય તેમ આનંદના ઉભરા સહીત
દોડી આવી, પોતાની પુત્રીને માતાએ હૃદય સાથે ચાંપી
મહેલમાં તેડી જઈ વનકુળ વચ્ચે ત્યાગ કરાવી, નવીન વસ્ત્ર
શણ્ણુગાર ધારણુ કરાવ્યા, ખોવાએલું વાહરડું જડતાં માય જેમ
પ્રેમથી તેને નિહાળે તેમ માતા પીતા પુત્રિના સામુ એસી,
વન દ્વારે સાંભળવા આતુરતાથી એવા લાગ્યાં.

મિના—બેટી, તારું શરીર કેવું નિસ્તેજ થયું છે, તને અપાર શંકદો વેઠવા પ્રડ્યાં, બાપુ, સઘણું કષ્ટ વેઠવા છતાં તપનું પરિણામ શું આવ્યું !

પાર્વતિ—માંડી, તમારા આશીર્વાદથી શંકરે પ્રસન્ન થઈ વરદાન આપ્યું છે. થોડા સમયમાં શિવમણી આપણા તરફ આવશે, માતા પીતાનાં મનનું સાત્વન કર્મ, પોતાની પુત્રિ વનથી અભયવર મેળવીઆવી તેની ખુસાહીમાં શૈલમહારાજે અનેક દાન કરી તે દીવસે ઉત્સવ માન્યો.

પાર્વતિ શંકરનો વાયદો વીતવા આવ્યો જાણી ચિતાતુર થયાં, શું મારા ભોળા નાથ વિસરી ગયા ? હજુ મુનિઓ કેમ ન આવ્યાં, અધિરા હૃદયથી શંકર ગણુની રાહ જોવા લાગ્યા, શું શંકરનું વચન મિથ્યા જશેકે ? તેમતો નહીં થાય.

ઢાહરો

બહોત બડાઈ બચનકી. બચન રતનકી ખાણ

તિન લોકકી સંપદા. સોરહી બચનમેં જાણુ—શીયાવર

શંકરનું વચન મિથ્યા નહીં જાય, મારા ભોળા ભૂલીગયા હશે શી રીતે યાદ કરાવું ? હા, હા, એક પલ લખી વાયુ સાથે મોકલું વાયુનું સ્મરણ કરતાં તરત પ્રગટ થયા.

પાર્વતિ—કૃપા નાથ, મારાપર કૃપાકરી આટલો પત્ર કૈલાશમાં પહોંચાડો.

પડવાની પડખીત ગતમત બુલીરે

શ્રી સુભનગર કૈલાશ, જ્યાંશિવ વસિયારે
મુજ હૈયાકેરાહાર, ચતુરદિલ હસ્ત્રિયારે
મુરતિ છે મનોહરરૂપ, ભુપછો ભારીરે
સર્વજ્ઞછો સત્યસ્વરૂપ, ઇશઅવિ કારીરે
હી. ઔશધી પુરથી, તમ દાસીરે
હીજે ગિરીજના પ્રણામ, સુખ અભિલાષીરે
દીધું વચન તમેવનમાય, ગયાંશું બુલીરે

આ દાસી દરશન કાળ, ચંદ્ર વ્યાકુળીરે
 વિત્યો દીધેલો વાયદો, જીવ ફટકેરે
 શું ભુલી ગયા શિવ રાય, મનમાં ખટકેરે
 મારા હૃદય થકી હું લેશ, ધ્યાન ન ચુકીરે
 વિણ વાંકે મને મહેપ, વિસારી મુકીરે
 નવ આવું બટે હે નાય, દયા દિલ ધારોરે
 સુણી અમળા ફેરી દાદ, પ્રાણ ઉગારોરે
 આ પત્ર વાંચીને અત્ર, રૂપી મોકલજોરે
 છોજ મારા શિર છત્ર, વચને પળજોરે
 થાશે જો હવે બહુ વાર, જીવડો જાશેરે
 હું જીવી રહી આ ઠાર, તમારી આસેરે
 મારા લક્ષ કોટી અપરાધ, દીલ નવ ધરશેરે
 કરૂં પ્રણામ વારંવાર, કમુલજ કરશેરે

પાર્વતિ—વિરા વાયુ, આ પત્ર તાકીદે કૈલાશમાં પહોંચાડો.

પત્ર લઈ વાયુ કૈલાશમાં આવી શંકર ચરણે નમી પત્ર
 આપ્યો, પત્ર વાંચી શંકર આનંદ પામ્યાં, રૂપીઓનું ધ્યાન
 કર્યું તેના સાથે પ્રગટ થયાં.

શંકર—રૂપીઓ, તમે ઐશ્વરીપુર જઈ મિનારાણીથી
 ઉત્તમ થએલાં પાર્વતિને વરવા વનમાં મેં વચન આપ્યું છે.
 માટે ત્યાં જઈ સત્વર વેહેવિશાળ જોડી આવો.

રૂપીઓ વૈમાનમાં ચઢી ઐશ્વરીપુરની શોભા નીરખતાં.
 શૈલ મહારાજની સમામાં આવ્યા.

શૈલપતિ—ધન્ય ભાગ્ય માઈ પધારીએ, આજ રંકના
 ઉપર દીક કૃપા કરી, આગતા સ્વાગતા કરી, શૈલરાયે હાથ
 જોડી રૂપી સન્મુખ ઉભા રહી પૂછ્યું દાસના સરખું કાર્ય હોય
 તે કહો.

દક્ષીણી સાખી

રૂપીઓ—પારવતિ અવતરીયાં આંહે, પુત્રી પવિત્ર તમારી
 તે શિવને અરપો શુભદાયક, જમાઈ કરો ત્રિપુરારી
 કારતી થાશે, મહિમાં ગુણ વિચરાશે

શૈલપતિ—જેવી રૂપીની આસા, શ્રીફળ મહોર રૂપીની પાસે લાવી મેલ્યાં, રૂપીઓએ પાર્વતીને ખોલાવી ટિલક કરી આશીર વચન વધ્યાં.

ટિલક કર્યું કન્યાને લલાટે, વહે રૂપી આશિશ
અખંડ હેવાત ન રહો તારૂં, સુખી બનો વરી ધણ
આનંદ મનમાં, બાળા રીજ્યાં છે તનમાં

રૂપીઓ પાર્વતીને આશીરવાદ દઇ, કૈલાશમાં જવા ઉઠ્યા.

શૈલપતિએ અનેક પ્રકારે, નમ્રમાં રચનાઓ કરાવા માંડી, મંડપો રૂડા રચાવા માંડ્યા, નમ્ર લોક જનની વાટ જોતાં, શિવ દરશન કરવા આતુર થવા લાગ્યા.

રૂપીઓ કૈલાશમાં આવી શંકર ચરણે નમી, ઔપધીપુરની સંઘળી હકીકત વિદિત કરી, ભોળા, હવે જલ્દી તૈયારી કરો, લગ્નના થોડા દીવસ બાકી રહ્યા છે.

શંકરે, નારદનું ધ્યાન કર્યું, નારદ આવી ચઢ્યું નમ્યા.

શંકર—નારદજી તમે કંકોત્રી લઈ દેવ શકળને જનમાં આવવાને આમંત્રણ કરવા શિધારો. જે જે વાર કરશે નહીં સઘળાને તેડી જહેલા પધારો.

નારદે ત્યાંથી નીકળી ઇંદ્રને આવી કહ્યું, તમે સર્વ દેવને સાથે લઈ જનમાં આવવા સાર તૈયાર થાવ. શંકરના લગ્ન છે.

બ્રહ્માને ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યા, આપ સઘળા રૂપીમંડળ ને તેડી પધારો શંકરના લગ્ન છે.

કૃષ્ણને આવી કહેવા લાગ્યા, પ્રભુજી આપ પટરાણીઓ સહિત જાહેવાને તેડી પધારો. શંકરના લગ્ન છે.

દસેદિગપાળ, યક્ષ, કિન્નર, ગાંધર્વ, યમરાજ આદિ શગળાં ને આમંત્રણ કરી નારદજી કૈલાશ બણી વહ્યા.

દેવતાઓ વૈમાનમાં ચઢી કૈલાશમાં આવવા લાગ્યા, શ્રી કૃષ્ણજી શૈલ સહસ્ર ગોપીઓ લઈ, જાહેવો સહીત આવ્યા. ઇંદ્ર સચિને લાવ્યા, બ્રહ્મા સાથે સાવિત્રી આવ્યા, યમરાજ

જવાળાને લાવ્યા, સર્વત્ર દેવો પોતાની પત્નિઓ સહીત
કૈલાશમાં આવી શંકરને નમ્યા.

કૈલાશમાં અનેક પ્રકારના મંડપો તૈયાર કરી, સર્વ દેવને
માટે અનુપમસ્થાનો યોજ્યાં, અપ્સરાઓ નૃત્ય કરવા લાગી,
બંદીજનો ગુણ ગાવા લાગ્યાં, વાદિત્રોના મધુરા સુરની ધ્વની
ઓ થવા માંડી.

શંકરને પીઠી યોજવા રત્ન જડિત બાજઠ મેલી, બરાશ
કસ્તુરી, કર્પુરાદી મેલી લક્ષ્મીજી પીઠી યોજવા શંકરને બાજઠે
બેસાડી, વનિતાઓ હાસ્યવિનોદ કરતાં પીઠી યોજવા લાગ્યા.

રઘુપતિરામ

સખિ આજે આનંદે આવોરે, સદાશિવને પ્રેમે વધાવોરે
મુખે ગીત મધુરાં ગાઓ, બલી મળી જોડ શિવને શિવાનીરે
ચોળે પીઠી ત્યાં શિવને અંગેરે, લક્ષ્મીજી ધરીને ઉમંગેરે
સાવિત્રિ ગાયે ગીત સંગે બલી.

કાપુ ટિલક શયીએ જ્યાંએરે. જોઈ હાસ્ય કરે શિવ રાએરે
જન મંડળે આનંદ થાએ. બલી.

કીર્તિ પિતાંબર પરિધાનરે. શોભે શંકર રૂપ નિધાનરે
માંહો માંહય કરે સતિ સાન. બલી.

પહેર્યાં વસ્ત્ર શોભીતાં રશાલરે. મુકયો મુગટ ઝાક ઝમાળરે
આબે ભામનિઓને વહાલ. બલી.

કંઠે ધારી છે મુક્તાનિ માલારે. લાગે કુંડળ કરણે રશાલારે
ઉઠ્યા શંકર દેવ દયાળાં. બલી.

ગીતી.

પોશ ભરી છે પ્રેમે. લક્ષ્મીએ ઉર ઉમંગ અતિ ધારી
પ્રેમે અશ્વ પસાણ્યો. ચડ્યા વરઘોડે શંકર ત્રિપુરાંરી.

હરીગીત.

શિવે પલાણ્યો અશ્વને. સાનંદથી ઉમંગમાં
નૌતમ ધરણું વસ્ત્રને. ધારણુ કર્યા નિજ અંગમાં
વાહન શકળ શેન્યાસબળ. સણુગારીયાં છે રંગમાં

હાથી ઉપર દેવો ચઢ્યા. શાંખેલા થઇ શિવ સંગમાં
 કોઈ રથ વિષે મુગટ શીશે. ધારણુ કર્યા છે ચળકતાં
 અશ્વાર થઇ કો દોડે આગળ. હેંસથી સહુ મલપતાં
 હાથી ઘોડાને ઉંટ ખચ્ચર. પાલખી મેના સહુ
 સણુગારીને વૈમાન ચાલ્યા. શિવ શંગે સુર સહુ
 વાદિત્ર વાગે રંગ જાગે. અપ્સરા નાચે જ્યહાં
 થઇ કાર શખ્દો થઇ રહ્યા. આણુંદનો અણું વત્યહાં
 ખંદી જનો ખહુ ચારણો. ચાલે છે ધારી ચપળના
 ખંમા ખમા મુખથી કહે. ચાલે ચતુર ચીત રીઝતા
 વિણ્ણું વિરંચી આવીયા. મન ભાવીયા શિવને ત્યહાં
 ચાલે છે શિવની જોડમાં. ખંમા વદે મુખથી જ્યહાં
 છડીદાર થઇને ઈંદ્ર આગળ. ચાલે શુરની સાથમાં
 આનંદ મચીયો અવનીમાં. વનિતાવળી સહુ વાતમાં
 રામણુ દીવો કરમાં ગ્રહયો. લક્ષ્મિ એ હરપી તંનમાં
 સાવિત્રીને સચિ સાથમાં. આનંદ ધરતાં મનમાં
 શણુગાર સુંદરી ચોસણ. સખી સાથ પંથે ચાલતી
 ગાયે મધુરાં ગીત રૂડી રીતે જાયે મહાલતી
 આવ્યું છે ઔષધી પુર જ્યારે. શૈલ આવ્યા તે ઘડી
 ઉતરી ગરૂડથી શ્રી હરી. વલગ્યાં છે, રાયને ખેલડી
 આપીને આદરમાન તેડી જન, વળિયાં પુરમાં
 જોવાને શિવનુ સાસરું, તદ્દપી રહ્યા સહુ ઉરમાં
 મિના ચઢ્યાં અટારીયે, જોવાને સોભા શિવતણી
 જમાત્ર તો કેવાહસે; કહેવાય ત્રિભુવન ધણી
 તેડાવીયા નારદ રૂપિ થાતાં ખુશી ઝટ આવીયાં.
 આપ્યું છે આદરમાન, મિનારાણીને, મન ભાવીયાં
 કહેાને રૂશિણ જનમાં શુર આવીયા ટાળે મળી
 એળખાવીયે કશ્ણુ કરી મીનં, ભાગે સંદેહરે વશી

ઔપધિપુરની લગભગ જન આવતાં, પોતાના જમાત્ર ને જોવાનું જેને આકરશણ થએલું છે એવાં મિનારાણી, ના રહેને ખોલાવી મહેલની અગાશી ઉપર ચઢી નાગ્દને પુછવા માડ્યું.

મિના—કહો નારદજી, આ દશ સ્થાર આગળ કોણ આવે છે ?

નારદ—એ શંકરના છઠીદાર દશ દિગ્ગાળ છે, આ સાત મુખના અશ્વપર રથ જોતરી સુર્ય આવે છે, એ શંકરને સરણાંગત છે. ચંદ્ર નક્ષત્રો સાથે આવતાં જોઇ

મિના—નારદજી આ કહયા દેવ છે ?

નારદ—એ નક્ષત્ર પતિ ચંદ્ર એ શિવના દાસ છે. જુઓ આ યમ વરણ અગ્નિ એ શિવના સેવકો છે, આ ઐરાવત હાથીપર બેસી ઈંદ્ર રાજા તેત્રીશ કોટી દેવ સહીત આવે છે, એ શંકરના હજુરી દાસ છે. જુઓ, આ ગરુડપર ચઢી કૃષ્ણજી, હપન કોટી જાદવો સહીત શ્રી શંકરના પ્રિય સખા આવે છે, આ ગંધર્વો, અપ્સરાઓ, અને કીન્નરો શંકરનું સ્તવન કરતાં આવે છે, પુઠે લક્ષ્મિજી શોળ શહસ્ર ગોપીઓ તેત્રીશ કોડ દેવયાની સહીત શંકરના લગ્નમાં, મહાલવા આવે છે,

મિના—(અરે મારી પુત્રિ સૃષ્ટિની મોટી ગાદીયે બેઠી, હવે દુનીયામાં મારા જેવી ભાગ્યશાળી કોણ હશે ? મને શંકર સરખા જમાત્ર મળવાથી શયરાચરમાં મારા જેવી ભાગ્યશાળી કોણ હશે ? મને શંકર સરખા જમાત્ર મલવાથી શયરાચરમાં મારા જેવી પુન્યશાળી બીજી કોઇ નથી. અતિ સેં ગર્વ પોતાને થતાં શંકર સાસુનો ગર્વ ઉતારવા વેશ બદલ્યો

મહા પ્રચંડ બિહામણ સ્વરૂપ બનાવ્યું, વૃદ્ધ ગાતથી નંદીપર સ્વારી કરી છે. આખે શરીરે બખ્ખ ચોળી છે, જટા માથાપર વિખરાઇ રહી છે, કંઠમાં સર્પો ફરી રહયા છે, માત્ર એકલી લંગોટી વાલી, ઉપર વ્યાઘ્ર ચર્મ ઓઢ્યું છે, ત્રિશુલાદી આયુધો કરમાં ધર્યાં છે, ભુત ભૈરવાદી તાલ મૃદંગ વગાડતાં ચીશો પાડી રહ્યા છે, આવા કુતુહળ સહિત શંકર આહ્યા આવે છે.

મિના—નારદજી આ યુથ સામેથી કોનું આવે છે ? શંકરના લગ્ન જોઈ કોઈ અસુરો મારી કન્યાનું હરણ કરવા આવે છે ? આ વૃદ્ધ ગાત્રનો બળદીયાપર બેસી કોણ આવે છે.

નારદ—એજ તમારા જમાઈ, તમારી પાર્વતીને વરનાર. મિના સાંભળી બહેન્યાકળા બન્યાં, અરેરે હવે મારું શું થાશે ? સખત રૂપી સાથે કહ્યા જન્મનું વેર હશે. શંકરના વખાણ કરી ભરમતી ભુરકી નાંખી મારી પુલ સમાન દીકરીને આવા કઠંગા સાથે વેવિશાળ જોડાવ્યું. જેને જેતાં મને ડર થાય છે, છાતી ફાટી જાય છે તો મારી સકોમળ બાળા આવા કુરૂપને કેમ અપાય !

નારદજી આ વખતે મને કોઈ વિપ લાવી પાય તો તેને ખરેખર મારું વ્હાલું જાણીશ, મારા પ્રાણ ગયે પણ, પાર્વતિ એ લંગોટા સાથે નહીં પરણાવું...

શંકર વરધોડા સહીત મંડપે પધાર્યા, શૈલ મહારાજે યોગ્ય સત્કાર કરી શગળાને મંડપમાં પધરાવ્ય, શંકર શ્રીફળ લઈ તોરણે આવી ઉભા રહ્યા પણ પહોંકવાને મિના નથી આવતાં આથી અંહા ઉઠી રાણી પાસે આવ્યા.

અંહા—સતિ સાનો વિલંબ છે ? ત્રિપુરારી તોરણે ઉભા થઈ રહ્યા છે, પહોંકવાનો વખત જાય છે, ધન્ય ભાગ્ય તમારું, અને તમારી પુત્રીનું કે જેથી દેવાધિ દેવ તમારા જમાત્ર થયાં ઉઠો હવે વાર ન કરો.

મિના—

મારી લાડકડી જોઈ બહીમરે,
જાઓ પાછાં બાળા એને નહી વરે;
જાઓ જેમ આવ્યા તેમ અહીં થકી,
એવા જમાઈનું કામ કાંઈ નથી;
એના કુરૂપને હું શું કહું કથી જાઓ.
બિહયે બાળા જટા એની જોઈને,
મરે ભુતડાં માળી સુતા રોઈને;
તેમાં થાય કહો શું કોઈને જાઓ.

જુઓ અંગે વિભુતી ચોળી છે,
 એની ખાંધે ભિક્ષાની ઝોલી છે;
 જોઈ જમાડ હયામાં હોળી છે જાઓ.
 એને દીકરી ક્યમ કરી સોંપાયે,
 નથી ઠેકાણું એમનાં જરાયે;
 એનાં સાપોલીયાં જોઈ ભય થાયે જાઓ.
 કેમ સુતાને અગ્નિમાં જાંપલાવું,
 લાગે એથી રૂડું મને વિપ આવું;
 દીપે નાં કદી જોડું બને આવું જાઓ.

અંહાનું કહું ન માન્યું ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજી શૈલપતિને સાથે
 લઈ મિનાને કહેવા લાગ્યા.

કૃષ્ણ—સતિ સાનો વિલંબ છે ? તોરણેશંભુ ઉભા થઈ રહ્યા છે.

મિના—કૃષ્ણજી, મારો પ્રાણ જશે તોયે, એ વરને હું
 પહોંચનાર નથી. શું મારી રત્ન સમાન દીકરી પથ્થરે પછાડું ?

એક માસ સુધી શિવજી ઉભા રહ્યાં પણ મિના પહોંચ-
 લા નહીંજ આગ્યા.

પાર્વતિ—(મનમાં) અહા મારા ત્રિપુરારી આપ આ
 શું કરો છો ? શું મારા ઉપર દયા નથી આવતી ? મારી
 માતા હોં બરાબ છે મારા જેવી રંકના ઉપર દયા લાવો, મારા
 શંભુજી, મને શું કરવા તલપાવો છો. કૃપા કરી મુજ સ્વરૂપમાં
 આવો.

નંદકુંવર—એ રાહ

શાહ્ય થજો શિવશંકર ભોળા, કાર્ય કૃપા કર કરજોજી
 દયા દયાળુ કરજો ભોળા, વિનતિ વામા ઉર ધરજોજી—એ.એ
 નશિય નડ્યાથી આજ શંભુજી, માયું શહાય શિવ કરજોજી
 ભોળાનાથ વિનતિ વનિતાની, કા..ને ધરી સત્વર વિચરજોજી
 મગાધર પુરી કરજો આસા, ભોળા અંતર ધરજોજી—એ.એ

મિનારક ત્યારથી કહેવાંય છે, માટે લગ્ન કરતાં નથી.

કૃષ્ણ—ભોળી, આ શું કરવા માંડ્યું છે ? સાસરામાં ફરેતો કેમ કરો છો ? તમારું રૂપ જોઈ સઘળા ડરી રહ્યા છે. લગ્નમાં વિધન પડ્યા જેવું થાય છે, એક માસ વીતી ગયો હવે તો દયા કરો, મારા ઉપર કૃપા લાવી મુજ સ્વરૂપ ધારણ કરી જન મંડળને રંજન કરો.

કૃષ્ણની પ્રાર્થનાથી શંકર હસ્યા. પ્રભુજી તમે કેમ શીકર કરો છો ? એ તો શ્વસુરી સાથે હાસ્ય થાય છે, તરતજ શંકરે મહા તેજસ્વી અંગ ધારણ કરી નવ યૌવન વધુ બનાવ્યું.

નારદ—મિના રાણી જુઓ તો ખરાં તમારા જમાવ તો બદલાઈ ગયાં, મિનાની દ્રષ્ટી પડતાં.

મિના—અહાહા મેં બુડીએ એમની માયાને જાણી નહીં જ્યા, પહોંકવાની શામઝી તૈયાર કરો રખેને જમાવ રીશાહ જાય તો પ્રી આવાં શંકર સ્વરૂપ ક્યાંથી મળે.

પહોંકણું લાવી મંડપમાં આવી, મહા હર્ષથી પહોંકવા માંડ્યા એટલે લક્ષ્મિ આદી ગોપીઓ વેવણુને ગીતો ગાવા લાગ્યા.

ગીત

વેવણુ આવી ક્યાંથી ટેવ
 ખોટીકર્યા આજ મહાદેવ-મારી નવલી વેવાણુ
 લાગ્યા જ્યારે બહીવા
 ત્યારે શીદ કર્યાંતા વિવા મારી.
 હમારા શંકર કેરું રૂપ
 જોઈ લાજ્યાં તમારાં ભુપ—મારી.
 આવો કરવો હતો, અન્યા
 ત્યારે શીદ જણીતી કન્યા—મારી
 તમારી દીકરીએ જઈ વન
 હરીયું શંકર કેરું મન—મારી.
 કેમ જવા ઘેરથી દીધી
 હવે હઠ શાને લીધી—મારી.

આવો કરશે નહીં વાંક
 આજે નીચું પડીયું નાક—મારી.
 નહોતાં પહોંકવાનાં જ્યારે
 શીદને આજ્યા આણીવારે—મારી.
 જાણ્યું તમ કન્યા રઝળશે .
 હમારા શીવને તો બહુ મળશે—મારી
 આજે શરૂં તમારું કાજ
 મળીયા જમાઈશિવ મહારાજ—મારી
 હવે દુનિયામાં જણાયા
 જમાઈ મલતાં ઓળખાયાં—મારી
 નહીં તો ઓળખતાં નહીં લેશ
 રહેતાં જંગલમાં હમેશ—મારી

જયા વીજયા— ગીત.

ઉંચી નીચી ડુંગરાની હાર મેં જાણ્યું
 વેવણ હળુ રાખીએ છે ભાર મેં જાણ્યું
 જવાદોને તમારી મોટાઈ. મેં જાણ્યું
 ભાઈ બંધાવી કરાવી સગાઈ. મેં જાણ્યું
 અંબીકા પુંજવાને ગયા નાશી. મેં જાણ્યું
 ત્યાંથી લઇને નાકા આવીનાશી. મેં જાણ્યું
 કુળ સમાઈ નથી અજાણ્યું આજે. મેં જાણ્યું
 બહુ બોલતાં રાખો જરા લાજે. મેં જાણ્યું

શંકરને પહોંકી મંડપમાં પધરાવતાં, બ્રહ્મા અને હરિ
 એ બાળુએ આવીને બેઠા. ઈંદ્રાદિ દેવો ચમર કરવા લાગ્યાં,
 પાર્વતિ સ્નાન કરી શોળે શણગાર શણ ગોત્રનું પુંજન કરી
 માંહયરાંમાં પધરાવતાં, જાણે વિજળીના ચમકાર થવા લાગ્યા,
 મંડપ શુશોભિત જણાયો ભાટ ચારણો યશ ગાવા લાગ્યાં,
 રશિઓ વેદધ્વની ઉચરવા માંડ્યા,

મંગળ ગીત.

હાંરે પરણે શિવને પાર્વતિ ત્યાંયરે,
 માનુનીઓ મળીને મંગળ ગાયરે.
 પરણ્યાની ત્યાં રૂડી વીધિઓ થાયરે,
 આનંદ વાઘ્યો જન મંડળની માંયરે.
 ત્યાંતો થાયે સમે વરતે સાવધાનરે,
 ગુણી જનો કરી રહ્યા છે ગ્યાનરે.
 સત્વર સ્વસ્તિ વાચન કીધું ત્યાંયરે,
 શિવના ચર્ણોદક લીધાછે જ્યાંયરે.
 ગુરુએ ત્યાં કર્યો છે ગોત્રોચ્ચારરે,
 ચોરી માંહે આપે આહુતી નિરધારરે.
 હાંરે ત્યાં તો પહેલું મંગળ વરતાયરે,
 હસ્તીરથો પાશખી સહીત અપાયરે.
 હાંરે ત્યાંતો બીજું મંગળ વરતાયરે,
 બીજે મંગળ ધેનુના દાન અપાયરે,
 હાંરે ત્યાં તો ત્રીજું મંગળ વરતાયરે,
 ત્રીજે ધણુ દ્રવ્ય ભંડારે લુટાયરે.
 હાંરે ત્યાં તો ચોથું મંગળ વરતાયરે,
 ચોથે મંગળ કંન્યાના દાન અપાયરે.
 એણી રીતે મંગળ વરત્યાં ચારરે,
 વર કંન્યા આરોગો કંશારરે.
 શિવ શિવા ધરીને મનમાં પ્રેમરે,
 અન્યો અન્ય રહ્યાં જમાડી એમરે.
 પાત્રવા પકડ્યો સાસુનો તેણે ઠારરે,
 આપ્યા હીરા માણેક રત્ન અપારરે.
 પરણી ઉઠ્યા શંકર શિવા ત્યાંયરે,
 સખા માંહે જય જય સખદો થાયરે.

લગ્નમાંથી પરવારી ભોજનની તૈયારી કરી જનૈયાને જમા
ડી પોતાને ત્યાં પ્રાહુણા રાખ્યા, પહેરામણીઓ સર્વ દેવને
આપી પાર્વતિને શંકર સાથે વીદાય કરતાં માતા શીખામણ
દેવા લાગ્યા.

ગીતી

પ્રાણુથી પ્યારી પુત્રિ. કરજ્ઞે સદાયે સુક્રિતિના કાળે

જગમાં જસ વિસ્તારી. વધારજ્ઞે માઆપ તણી

લાજ્ઞેએએએએએએએ વધારજ્ઞે માઆપ તણી લાજ્ઞે

પતિ પરમેશ્વર જાણી. થઇ જ્ઞાની પુત્રિ શાણી મારી

સ્વામી શેવા કરતાં. વધશે જગમાં શુભ કીર્તિ

તારીછછછછછ વધશે જગમાં શુભ કીર્તિ તારી

રથમાં, શિવ પાર્વતિને બેસાડી, દેવો સહિત વિદાયગીરા
આપી, જયા વિજયાને સાથે સેવા કરવા સોંપી, દેવ શહુ
કૈલાશે આવ્યાં, શંકરે શધળાની પ્રાહુણા આકરી યથેચ્છ કરી
વિદાય આપી. શંકર શેવા પ્રેમથી પાર્વતિ કરવા લાગ્યાં,

માનવંતી માનુનીઓ, શંકર લગ્નવેળા શ્વરપે બદલાયાં
છતાં પણ પાર્વતિનો પોતાના પતી પર અભાવ થયો નહીં,
તન મનથી શંકરને વરી ચુકી છું એના નિશ્ચય પરજ રહ્યાં,
પોતાનો ટેક જાળવ્યો, માતાં પીતાની મર્યાદામાં રહી શંકર
સમાન શ્રેષ્ઠ પતિને વરી જન મંડળમાં જસ વધાર્યો શુશિલ

બાળાઓ પોતાનો સ્વામી કુશળ હોવા છતાં, તેતેજ પરમેશ્વર
ગણુનાર બીજાના સ્વરૂપમાં, દ્રવ્યમાં, હાવ ભાવમાં લુપ્ત ન
થતાં, પુર્ણ પ્રેમ પતિપર રાખનાર બાળાઓ પાર્યતિ સમાન
જગતમાં માન્યને ધરનારી થાય છે.

શિવા સ્વયંવર સમાપ્ત.

સતિ દમયંતિ

પુરે નૈપદ દેશમાં વિરશેન નામનો દાગ્ધ રાજ્ય કરતો હતો, તેને નળ નામે પુત્ર હતો. બીજો ભાઈ સુરશેન હતો, જેને પુષ્કર નામે પુત્ર હતો. એ બાળકો રાજ્ય ચલાવે એવાં થયાં ત્યારે વિરશેન તથા સુરશેન નળને રાજ્યાભિષેક કરી, વનમાં તપ કરવા ગયાં.

નળરાજ્યએ રાજ્યપદ ધારણ કરી, પ્રધાનપદ પુષ્કરને આપ્યું

સત્યથી, ન્યાયથી, નિતિથી, નળરાજ્ય રાજ્ય કરવા લાગ્યા, જેથી જગમા વિખ્યાતીને પામ્યાં, તે પુષ્કરથી સહન થયું નહીં જેથી વનમાં આશ્રયો ગયો.

નિષ્કંટક રાજ્ય નળરાજ્ય કરવા લાગ્યાં, એક સમય નારદજી પધાર્યાં.

નળ—પધારીએ શ્રાંત પુત્ર, આજે શેવક ઉપર મોટી કૃપા થઈ.

નારદ— પુણ્યશ્લોક, તારી કીર્તિથી ધ્વજ યોગરદમ કરકી રહી છે, તારું દિર્ઘાયુ થાવ, તારું રાજ્ય, તારી સમૃધિ જોઈ માંડે અંતઃકરાણુ આજ બહુ પ્રસન્ન થાય છે, પણ રાજન તારે સધળું છે તથાપિ રાજ્ય જીવન, રમણિ રત્ન વિના શોભવું નથી.

નળ—મહારાજ, અન્ય રાજ્યએતે ત્યાંથી, માંગા તે ઘણુંએ આવ્યા પણ મારા યોગ્ય કન્યા હું દેખતો નથી, જ્યાં રૂપ છે ત્યાં વિદ્યા નથી, જિદ્યા છે ત્યાં કુળવાન નથી, મને જ્યાં સુધી સરખી જોડ મળે નહીં, ત્યાં સુધી વરીને શું કરવું ? આપ સર્વલ ગામી છો, એટલે મારા યોગ્ય કન્યા આપની દ્રષ્ટીએ આવી હોય તો, વિદિત કરો.

નારદ—રાજન તારે યોગ્ય કન્યા બતાવું.

નારદ— દક્ષીણી સાખી

વૈદ્ય કેરા રાય ભિમકને, ભુવન છે કન્યાએક
વજાવતિએ જન્મી જેને, રૂપ ગુણમાં વિશેષ
વળી સાંત ખરે.....ભજે ભાગ્ય જે તુને વરે

આ કન્યાના સ્વરૂપનું વર્ણન શું કરવું, ઈંદ્રાદી દેવો જેને
વરવાને આતુર છે, એવિ તારણિ જે તને મળે તો તાર
અખંડ સુખ અનુભવ્યું કહેવાય.

નારદજી સમાચાર કહી ચાલ્યા ગયા, રાજા નળ પોતાના
શૈન્ય સહીત મૃગ્યા રમવા નીકળ્યો, માર્ગમાં શૈન્યથી આગળ
નીકળી જતાં, એક હંશ પોતાની નજરે ચડ્યો, નળે લઘુ
લાઘવી કરી હંશને પકડ્યો.

હંશ—(મનુષ્ય વાણીથી) સત્યવાદી રાજા, મને શું કરવા
પકડ્યો છે, કૃપા કરી છોડી દો. મારી સગર્ભા સ્ત્રીઓ મારે
વિશેષે મરશે.

નળ—હંશરાજ, તારા ઉપર મારી અગાધ પ્રિતી થઈ
છે, હું તને મારનાર નથી, તારું રૂપ અને તેના સાથે તારી
મધુરી વાણી સાંભળી મારે ચિત્ત મોહ પામ્યું છે.

હંશ—મહે, રાજા એકવાર મને મારા કુટુંબને શાંત
કરવા દો, પછી હું આપના મહેલે આવીશ, સત્યવાદી રાજા
હંશને છોડી દઈ પોતાને ભુવને આવ્યા, પાછું દમયંતિનું
સ્મરણ થયું, ઉદાસ ચિત્તે ખેસી અનેક વિચારના શાગરમાં
ડોલાં ખાવા માંડ્યા એટલામાં હંશ આવ્યો પાંખો સમારી
રાજનની પાસે બેઠો,

નળ—વન્ય છે પક્ષીરાજ, હું નહોતો ધારતો કે તું પાછો
આવીશ, તારું સત્ય જોઈ હું પ્રસન્ન થયો છું.

હંશ—રાજન. (યથા રાજા તથા પ્રજા) આપ સત્યવાદિ
છો એટલે આપને સઘળાં તેવાજ મળી આવે. મુર્ખને મુર્ખ,
સજ્જનને સજ્જન મળી આવે છે, જેવું રાજ્ય હોય છે તે
વીજ પ્રજા થાય છે, તોજ તેને બને છે. કેમકે

દ્રષ્ટાંત—એક વિપ્ર બીજા દેશમાં મુસાફરી ગયો ત્યાં એક માણસ સામું મળતાં પુછ્યું.

શ્લોક

વિપ્રાસ્મીનન ગરે મહાન કથયતાં તાલદ્રુ માણાંગણ
કો દાતા રજ કોદ દાતિ વસનં પ્રાતઃ ગૃહીત્વાનિશિ
કોદક્ષઃપરાવિત્તદાર હરણે સર્વોપિ દક્ષોજનઃ
કસ્માત્ જી વસિ હેસત્વે વિષ કૃમિન્યાયેન જીવામ્યહં

આનંદમાં કોઈ મોટું છે ? હા મોટાં તાડના ઝાડ
ધણું છે.

કોઈ દાતાર છે ? હા સવારમાં કપડાં લઈ જઈ સાંજે
પાછાં આપે છે એવો દાતાર ધોળી છે.

ત્યારે કોઈ (દક્ષ) હોંશીયાર છે? પારકી સ્ત્રીઓ અને ધન
લેવામાં બધાંજ હોંશીયાર છે.

ત્યારે આવા શહેરમાં તું કેમ છુવે છે ? વિપ્રમાંના કોટા
વિપ્રમાંજ રહે છે તેજ પ્રમાણે હું આ શહેરમાં રહું છું,

રાજન, માટે સંગતી દોષ લાગ્યા વિના રહેતો નથી.
પ્રગતને અવળે, યા સવળે મારગે ચત્રાવવા રાગનુજ વળણ
કામ આવે છે.

પુણ્યશ્લોક આપનું રદ્ય આજ સોકમાં જણાય છે !

નળ—પ્રિય હંશરાજ, મારા હૃદયની આજ ચોરી થઈ છે.
મન પારકે હાથે ગયું છે, વૈદર્ભ દેશના રાગ ભિમકની દમ-
યંતી કુમારીના રૂપનું વર્ણન સાંભળી મારું ચિત બ્યાકુળ
થયું છે.

હંશ—આજ મને જો આજ્ઞા આપો તો, દમયંતી સાથે
આપનું વેહેવિશાળ કરી આવું.

નળ—પક્ષિરાજ તારાં વચનો મારાં હૃદયને આનંદ આપે
છે, મને તારા ઉપર ભરોસો છે તારાથી જરૂર એ કાર્ય થશે.
માટે સત્વર જ.

નગની આજ્ઞા લંછ હંશ ઉડતો વૈદર્ભ દેશના અગિયામાં આવી વૃક્ષ ઉપર બેઠો, દમયંતી પોતાની સખીઓ સાથે વિનોદ કરતી અગિયામાં રમે છે, આ સમય જોઈ હંશ પોતાના શિરોમાન્ય રાજના વખાણ કરવા માંડ્યાં.

ગીતી.

ભુપ એક અવનિ માંહે, નગ રાજ સમ ખીજે નવ જાણું
કીર્તિવંત ગુણવંતો, વળી બળવંતો સદાય પરમાણું
રૂપ ગુણ લક્ષણ પુરશુ, પુણ્ય શ્લોક છે અગણિત ગુણધારી
મહા વિખ્યાતિ પામ્યો, અચળ રાજ્યપદ મેળવીયું ભારી
દમયંતિ—સખી, આ શબ્દો ક્યાંથી સંભળાય છે ?

૧ સખી—આ સાહેબ, આપણા અગિયામાં અશોક વૃક્ષ પર પેલું સ્વેત પક્ષી બેઠું છે તેનો મધુર સ્વર છે.

૨ સખી— આ, આપણે એ પક્ષીને પકડીએ તો કેવું સારું ! એનું મધુર બોલવું અને રૂપ મનોહર લાગે છે.

દમયંતિ—જહાલી સખીઓ, મારું ચિત્ત પણ એને પકડવાને આતુર છે, આ હ્યો મારું ઉપવસ્ત્ર, એના ઉપર લાખી યુક્તિથી પકડો. જો જો એ ઉડી ન જાય.

સખીઓએ આસ્તેથી વસ્ત્ર હંશ ઉપર નાંખ્યું, હંશ હાથે રાહીને પકડાઈ ગયો. દાસીઓ હર્ષ વેલી થઈ, દમયંતિના હાથમાં હંશને આપ્યો.

પ્રિય પક્ષીરાજ, તારા મધુર શબ્દથી કોનાં વખાણ કરે છે.

હંશ—હે શુભગે, મારા અંત દાતા જેના જેવા દુનિયામાં સત્યવાદિ, ધિરવિર, પરાક્રમિ, બાહુ બળી, યશસ્વી, પુણ્ય-શ્લોક, નળ રાય સમાન ખીજ કોઈ રાજ નથી.

સ્વરૂપમાં કમદેવ જેવાં, કાંતીમાં ચંદ્ર જેવા, કીર્તિમાં માંધાતા જેવા છે. તેના વખાણ હું કરું છું, સતિ તમારે તેનું શું કામ છે ?

દમયંતિ—જહાલા હંશરાજ, કહો કે તમારા શિરોમાન્ય રાજને રાણી કેવાં છે ?

હંશ—મારા મુગ્ધ મણી રાગના સમાન, કોઈ સુંદરી જગતમાં નથી કે જેની જોડ શોભાવે.

દમયંતિ—હંશરાજ, જ્યારથી તારાં મધુર સ્વરથી નળ રાગનાં વખાણ સાંભળ્યા છે, ત્યારથી મારું હૃદય હું તેમને અરપી ચુકી છું, માટે કોઈ યત્નથી મને નળરાજ મેળવી આપે તો હું તારો પાડ માનીશ.

થોડા વખતમાં અત્રે મારાં લગ્ન માટે ઇચ્છાવર સ્વયંવર થનાર છે. તેમાં તેઓને પધારવા જરૂર તું કહેજે.

હંશ—હવે મને છોડી દો, હું જઈને નળરાજને તમારી વિનંતી કહીશ. હંશને છોડતાં તરત ઉડીને નળરાજ પાસે આવી સઘળા સમાચાર વિદિત કર્યાં આપ સ્વયંવરમાં જરૂર પધારજો દમયંતિ વરમાળ આપને આરોપશે.

નળ—પક્ષિરાજ, તારો મારા ઉપર અગાધ ઉપગાર થયો છે.

દમયંતિ—પ્રિય સખીઓ, ચાલો આપણને બહુ મોટું થયું છે, ઘેર માંતાજી રાહ જોતાં હશે. સખીઓના સાથે મહેલમાં આવ્યાં, પણ પોતાને કાંઈ એન પડતું નથી. આહા, આ મને શું થાય છે ? નળરાજ તમે ક્યાં હશો ? અરે હંશ-રાજ તું ક્યાં ગયો ! મારું રહ્ય ધડકે છે તારાં કરેલાં વખાણ મારા કર્ણ હજી સુધી સાંભળ્યા કરે છે, મને નળરાજ ક્યારે મળશે ? જેના વખાણ સાંભળી મારું મન આકર્ષાયું છે તો તે જાને મળશે ત્યારે મારા જેવી ભાગ્યશાળી કોણ ? અનેક તર્ક કરતાં રાત્રે શયન કર્યું. નિંદ્રામાં પણ જાણે નળરાજ આવી સામા ઉભા હોય તેમ ઘેટી બાળા અતિશય વિરહાગ્ની માં બળવા લાગી. અતે કામજવરે ઘેરી. અતિશય તાપ ચઢ્યો આવું જોઈ દાસીઓ માંતાજીને બોલાવી લાવ્યાં

વજ્રાવતિ—મારી લાડકડી, તને શું થાય છે ? દીકરી, કહે તો ખરી.

દમયંતિ—જનેતા, મારું શું થશે ? મારી સમાજી સખીયો જોને સાસરે જાય છે, આવે છે. માતા સંસારમાં નાથ વિના સ્ત્રીને ખીણું શું છે ?

ધર કરે મળુરી કોણ, મોજ ગમતી મુકી—એરાહ

કરે કરુણા જગ ફિરતાર, પતિ મળે મન ગમતો
 પાણી પકડી ઉતારે પાર, દરિયો દીત હમતો
 જન્મ જન્મની ગાંઠો છોડે, દોરા કંકણ સાથે
 પ્રિત કરી પ્રીતમજી પ્રેમે, દરશાવે જગનાથ-પતિ.
 રૂંડો રૂંડો અકલે કંડો, મહા ગુણ મય ગંભીરે
 ગોઆહ્મણનો રક્ષક રાગ, ધનુર વિદ્યાનો ધીર-પતિ.
 સેવ્યા હોય સવિતા શંભુ, શિદ્ધિ શુદ્ધિના સ્વામીરે
 વિગળ વિરંચી પ્રેમે સેવ્યા, તે નારી વર પામી-પતિ.
 જપ તપ વ્રત જંભુ આચરીયાં, અવિનાશી ઉપવાસરે
 સર્વ ગુણ સંપન્ન હોય સ્વામી, કાષે જમના પાસ-પતિ.

વસંત તિલકા.

માત પિતા ભગનિ બ્રાત સગાં ખીજનજા
 દેરાણી જેઠ વળી દીયર લાડવાયો.
 સાસુ સ્વસુર નણદી સખી સ્યાણી સારી
 સર્વે ભલે તદપિ નાથની વાત ન્યારી-ચંદ્રાકતીકા

માંડી, આજે આપણા અગિઆમાં, એક હંશને મોઢેથી
 નળરાગ્નના વખાણ સાંભળ્યા છે. ત્યારથી ઓમાડી કોણ
 જાણે મને શું થાય છે.

વજ્રાવતિ—જહાઝી હું તારા પિતાને કહી તારા સ્વયંવરમાં
 નળરાગ્નને તેડાવીશ, રાણી પુત્રીને સાંત કરી મહારાગ્ન ભિમક
 ખાસે આવી કહેવા લાગ્યાં.

નાથજી આપણાં ધારેલાં સ્વયંવરને હજુ કેટલી વાર
 છે ? સ્વયંવર વેળા આજ કાલ વખણાતા પુણ્યક્ષેત્ર નળરાગ્ન
 ને જરૂર તેડાવજો.

લિમક—પ્રિયા, હું તેજ વિચાર કરું છું, પ્રાતઃકાળમાં રાગ્ન ઉડી, પોતાના નિત્ય કર્મથી પરવારી, સભામાં આવી. કહેવા લાગ્યા, પ્રધાનજી આપણી દમયંતિના લગ્ન જમાડે સ્વયં વરની સભાની તૈયારી કરો.

સુદેવ—અંન દાતાની જેવી આજ્ઞા, પ્રધાને કેટલાંક શિલ્પીઓનેઓલાવી, અનેક પ્રકારની સામગ્રીઓ મંગાવા માંડી, રમ્ય યુક્તિથી મનોહર સભાસ્થાન બનાવા માંડ્યું. જેમાં કરનીચરો, ગાલીચા, શિંહાસનો, દેશ દેશના રાગ્નઓ સાથે જોડવામાં આવ્યા, અનેક પ્રકારના ચિત્રા, ઓપાસ જોડવામાં. સભા તૈયાર કરી રાગ્ન રાણાઓને ઉતારો કરવા મહેલો તંત્રીઓ સણગાર્યા દેશે દેશ પત્રીઓ લખાઈ.

લિમક—પ્રધાનજી, આ એક પત્ર લઈ તમે નળરાગ્નને આમંત્રણ કરવા જાઓ, સુદેવે તૈયારી કરી નીકળવા માંડ્યું. એટલે દમયંતિ એક પત્ર લઈ પ્રધાન પાસે આવી. સુદેવજી આટલો પત્ર નૈપદપતિને આપજો.

પ્રધાન પત્ર લઈ નૈપદપુર આવી નળરાગ્નને પત્ર આપ્યા. રાગે લઈ વાંચવા માંડ્યા.

વસંત તિલકા

સ્વસ્ત શ્રી નૈપદતણા, હુપતિ વિહારી
છો પુણ્યલોક જગમાં, કીર્તિ પ્રચારી
બાહુબળી ગુણુવળી, અધિકા વસ્યા છે
સત્રુ સહુ થરથરી, દુરતો ખસ્યા છે
એવાં પ્રચંડ બળધારી, કરું પ્રણામ
સોંપુ પછી રહ્યથી, તન હું તમામ
હું દિન દાસી વિનવી, નમું નાથ મારાં
આવો નૃપા કરી તમે, દ્વારે હમારાં
હંમે કર્યા અહીં વખાણુ પ્રીયે રસાલાં
તે દીનથી નયન તલસી, રહ્યા છે વાલાં.

આરપી ચુકી સકળ દેહ પ્રીયે તમેને
આવી સ્વયંવર વિષે ગૃહીએ હમેને
જેવાર થાસે અદકી મળતાં તમેને
તો પ્રાણુ જસે ફટકી કહું જઈ હું ડોને
જહેલાવળો નણુદીના વિર દાઝ જાણી
જીવ્યું સગળ દમયંતિનું હું પ્રમાણી

નળરાજએ પત્ર વાંચી પ્રધાનને આજ્ઞા આપી, આપ પધારો, હું આવી પહોંચું છું.

નળ—મારા બહાલા હંશ, તારો ઉપકાર મારા ઉપર અનંત છે. હું શી રીતે તારો પાડ વાળીશ ?

હંશ—મહારાજ, પુર્વ જન્મનું મારે માથે રહેલું કામ મેં પૂર્ણવ્યું.

જુઓ પુર્વે તમે ભીલ્લ હતા, અને હું બ્રાહ્મણ હતો, જંગલની એક ગુફામાં તમારો મુકામ હતો, એક દીવસ અતિથી થઈ હું તમારે ત્યાં આવ્યો, તમેએ મારે શંરક્ષણ કર્યું બોજનાદી આપી ગુફામાં શયન માટે મને રાણી આપ પતિ પત્નિ બહાર સુતાં તમેને નિદ્રામાં એક અસુર મારી ગયો. જેથી તમારી સ્ત્રી અગ્ની ભક્ષણ કરતાં બોલી કે પુન જન્મમાં આજપતિ મળજે, કહી દેહ ત્યાગ કર્યો.

મેં જન્મ્યું થઈ સગલું જીવ્યું, જેથી મારો પ્રાણુ ત્યાગ કર્યો. મારાં સુખાર્થે તમારા બેના પ્રાણુ ગયા હતાં, માટે આ જન્મે, તમારું જોડું મેળવી આપવા હું હંશ રૂપ વિષ્ણુ છઉં તમારા ભીલ્લડી, રાણી દમયંતિ છે, તમેને પાછાં વેહેવિશાળ જોડી આપ્યાં હવે કૃપા કરી મને જવાની આજ્ઞા આપો.

નળ—બહાલા હંસ, તારી માયા મારાથી કેમ વીસરોય ! હવે તને કેમ જવા દઉં

હંસ—કૃપા કરી મારાં કુટુંબમાં જવા આજ્ઞા કરો, પુર્વના લેન દેનથી સહુ આવી મળે છે માટે મિથ્યા સોફ છોડી રજા આપો ? નળરાજએ હંશને રજા આપી, પોતે જનનની તૈયારી કરી વૈદર્ભદેશ તરફ આપ્યા.

ગીતી

નારદમન વિચારે, રૂંડો સ્વયંવર મન્યો પૃથ્વી માંહે
રાઠ મયે કંઈ રંગમાં ત્યારે જોવા તણી મઝા થારે
નારદછ ફરતાં ઈંદ્રની સભામાં આવ્યા,

ઈંદ્ર—પધારો ભુદેવ, હું ક્યારનો સંભારતો હતો, મારા
મનમાં એક શંકા છે તે દુર કરો કેટલાક સમયથી મનુષ્યમાનો
કોઈ, પુન્યવંત સ્વર્ગમાં આવતો નથી એ શું છે ?

નારદ—શચિપતિ, પૃથ્વીમાં એક દમયંતિ નામની સ્ત્રી
છે. તેને જોઈ દરેક મનુષ્યો મોહ પામે છે, અને તેવીજ
દશામાં મરે છે, જેથી પરસ્ત્રી ઉપર દ્રષ્ટી ન્હર્યાનું પાપ લાગે
છે તે પ્રાયશ્ચિત્તને લીધે શધળા નર્કમાં જાય છે.

ઈંદ્ર—નારદછ, એ દમયંતિ કોણુ અને ક્યાં છે ?

નારદ—વિદર્ભદેશના રાજા બિમકની એ કન્યા છે, જેને
સ્વયંવર હમણા રચાઈ રહ્યો છે હજારો રાજા ત્યાં જવાની
ઉત્કટમાં તૈયાર થઈ રહ્યા છે, ઘણું કરી નળરાજને વરશે.

ઈંદ્ર—તો રૂંડીછ આપણે પણ ત્યાં જઈએ, ઈંદ્ર, અગ્નિ,
વરુણ, અને યમ, ચારે દેવ તૈયાર થઈ, વિદર્ભ દેશમાં આવ્યા,
જુએ છે તો હજારો રાજા ત્યાં આવેલા છે, તેમાં નળરાજને
પોતાના માણસો સાથે ઉતારો કર્યો છે, ત્યાં દેવતાઓ
આવી નળને જોઈ વીશ્મયધયાં, આના રૂપ આગળ આપણે
કશા કામના નથી.

યમ—ચાલો આપણે નળનું સત્ત્વ જોઈએ

ઈંદ્ર—સત્ત્વ જોવા કરતાં દ્યોને યમપુરીમાં, પછી
કોણુ વરશે.

અગ્ની—ઈંદ્ર જ્યાં સુધી આયુરહ છે ત્યાં સુધી કેમ
મારી સકાય ચાલો આપણે વિપ્ર વેષે પરિક્ષા લઈએ. ચારે
જણુ વિપ્ર થઈને આવ્યા

નળ—પધારો ભુદેવ, આપનું આગમન શા કારણે
થયું છે ?

દેવો પોતના મુળ રૂપમાં આવી આયુધો ધરી ઉભા રહ્યા, નળ જોઈને વિસ્મય પામ્યાં,

કૃપાળુ દેવો મારા ઉપર આજે અહનદ કૃપા કરી.

ધંદ્ર—ધન્ય નળરાજ, તું સત્ય વાદી છે. તો હમારું એક કામ કર, દમયંતિ પાસે જઈ હમારા લગ્નની માંગણી કર. ચારે દેવોનાં વખાણ કરજે, જેનાં પ્રાલબ્ધમાં હશે તેને વરશે,

નળ—મારાથી એના મહેલમાં શી રીતે પ્રવેશ થાય ?

ધંદ્ર—તું જોગીના વેશમાં જ, તને કોઈ જોઈ શકશે નહીં, નળે કપ્પલ કર્યું જોગી વેશ લઈ ચાલ્યા માંડયું, દેવ-તાઓએ કૃતિમ દુત બનાવી નળનું સત્ય જોવા અદ્રસ્ય રૂપે પાછળ મોકલ્યો, નળરાજ દમયંતિના મહેલમાં આવી જોવા લાગ્યા, એક શહસ્ત્ર દાસીની વચમાં સુવર્ણના રત્ન જડીત શિંહાસન ઉપર બાળા બેસી છે, તેને જોઈને નળરાય મોહીત થયાં, દમયંતિ જોગી રૂપ જોઈ બોલ્યા.

દમયંતિ—જોગીરાજ, આપે આ સ્થળે પધારવા કેમ કૃપા કરી છે.

નળ— દક્ષીણી સાખી

દુત છડું હું દેવ તણોને. આવ્યો શંદેસો કહેવા
ધ્વજાદિક દેવો નો પ્રેર્યો. આવ્યો સમાચાર લેવા
માંડું કરવા. ધ્રિછેછે દેવ વરવા.

દમયંતિ—વિરશેન સુત સમવિણ જગમાં તોત બ્રાત હું માનું
અરપિ મહારી દેહ પેહેલાંથી. બીજી વાત નવ જાણું
વરવા માટે. નળને હુંશીર સાટે

નળ—માનુનિ, વિરશેન સુત નળ રાજાને વરી દુષ્પ
ભોગવવાં કરતાં, અમરો સાથે વરી સ્વર્ગ સુખ લ્યો.

દમયંતિ—મારો નિશ્ચય તેઓને વરવા થઈ ચુક્યો છે,
એટલે હવે દુષ્પ પડો કે સુખ મલો, પણ વરવો તો નળ
નળ અને નળ.

નળ—મહિલા, ખાલી ઘેના શું કાઢો છો, દેવતાઓને કોઈ થશે તો બળાત્કારે તમારું હર્ણ કરશે.

દમયંતિ—મારા ઉપર દેવો કોપ કરશે તો અગ્નીમાં બળી મરીશ.

નળ—ત્યારે અગ્ની તો તમને વરવા ઇચ્છેછે! તે ત્યાંથી જ ગૃહણ કરશે.

દમયંતિ—તેમ થશે તો જળમાં જપાપાત કરીશ, પ્રાણ નહીં, પણ નળ વિના બીજને નહીં વરું.

નળ—જળમાં વરણ વસે છે, તે તમને વરવા માંગે છે, ત્યાંથી તે લઈ જશે !!

દમયંતિ—જેગીરાજ, ત્યારે ફાંસો ખાઈશ, વા, વિપત્તિને મરીશ.

નળ—તારણી આત્મ ધાતના પાપથી ચમ લોક જવું પડશે, ત્યાં ચમ રાગ્ન વરશે.

દમયંતિ—હવે તો શું કરું, તપ કરી ગૃહ્ય ગુરામાં પરમાત્માનું ધ્યાન કરી દેહ છોડીશ,

નળ—ધન્ય બાળા, તપ કરવાથી સ્વર્ગ મળશે તો ત્યાં, ઇંદ્ર રાગ્ન વરશે.

દમયંતિ—જેગીરાજ, નળરાગ્નને વરીચુકાધું, છતાં દેવ બલાત્કાર કરશે તો પરસ્ત્રી ફોહનુપાપ માથે હોરશે આપ સન્યકહો તમોકોણુછો? હંશના કહયા પ્રમાણે આપ રૂપવંતછો જુદુ બોલોતો તમને આણુ છે. સમુર કરો, દમયંતિ ઉડીઆ ગળધસ્યાં એટલે નળરાગ્ન અદ્રસ્ય થયાં

નળેઆવી દેવોને સધળી વાત કહી

ઇંદ્ર—સત્યવાદિ રાગ્ન, જે એમજ છે તો હમારું ક્ષયું કષુલકર, હમોતારા શરખું રૂપધરી તારી સાથે સબામાં આવીયે. પછી જેનેવરે તેખરું

નળ—ધન્ય ભાગ્યમારું દેવ પંગતિમાં બેસવામને અધિકાર મળે છે, ભક્ષેપધારો. સત્યવાદી રાજા દેવોને પોતા સરખાનું સ્વરૂપમાં સાથે લઈ સભામાં જવા ઉઠ્યા.

ગાયન

જુઓ જુઓરે સભા મંડપ વાહ. મહા સમરથ
રાગ્નઓ આવે

જુઓ એક એકની રાહ, જુઓ
માંડયાં છે આસન ખુબ ત્યાં હારો હારે
કેળતણા બહુ સ્થંભ રોપી દીધા છે દારે
બંદીજન બહુ મળી, રાયોના ગુણુ ઉચારે
દોલ અને મદંગ, ખુબ સુરે લલકારે
કરે અપ્સરા નૃત્ય, થાય વાહવા, વા, વા, જુઓ
નેકીના પોકાર, અતિ દુરથી સંભલાયે
ખમાં ખમાં કંઈ કરે, છટી લઈ આગળ જાયે
હટો હટો દુર ખસો, સખ્દના પડધા થાયે
આવે વૃદ્ધ યૌવન, ક્ષત્રીયો સભાની માંયે
વાંચી નામ આશને, બેશતાં જલ્દીરાયે હાંહાંહાં જુઓ
મળીયાં ડાયાં જોઈ તણાં, એવાં પણ આવે
ફાફળ રાખી મુખ, જુવાની તો બતલાવે
જેશી બોલાવી કોઈ જો ત્યાહો જોવરાંવે
રખેને કંન્યા હાથ, આવેલી નાશી જાયે.

બનીકની ફફડો, સભામાં શરવે આવે હાંહાંહાં જુઓ

ગુણમાં કોઈ અધુરાં નહી, હાપણમાં પુરા બની બની
દમયંતિ વરવાની આસ્યમાં, શીખા ટીકા ને પટીકા બનાવી,

દાકથી આવી સભામાં બેસવા માંડ્યા. એક એકથી ચઢીયાતાં થવા, પોતાનાં માન્ય વધારવા લાગ્યાં, કોઈ કહે મારા જેવો કુળવાન આજ કોઈ નથી, ત્યારે ખીજો કહે તું કુળવાન ખરો પણ આજ કાલ તો રૂપવાનને માન છે, ત્રીજો કહે રૂપને શું કરવું છે, ક્ષત્રિના શુરાતનને માન છે મારા જેવો શુરો કોણ છે ? સઘળા રાજ પરસપર વખાણ કરી રહ્યા છે. એવે સભાની ખ્દાર નળ આવ્યાની હાક પડી, સમાચાર સભામાં ફેલાયા.

ગીતી

ઓ આવ્યાં ઓ આવ્યાં. વાગીલાક સહુ સભાતણી માંહ પે
લાગ્યા મન ભુપતિના. નિશ્ચય વરશે બિમકની કન્યાએ

મહાન રાજ નળ સભામાં આવી બેસતાં, તારાઓ નાયુથમાં ચંદ્ર સોભે તેમ સોભવા લાગ્યા, રાજન પધાર્યાના સમાચાર સાંભળી, દમયંતિ શોળે શણગાર સજી, સભામાં જવા તૈયાર થયાં,

દાસીયો સહીત સભામાં આવતાં, તમામ રાજ સ્તબ્ધ બની, આનુરચિતે જોવાલાગ્યાં, દમયંતિ કહે સસીયો વર માળા મારા હાથમાં આપો

વરમાળા હાથમાં લઈ, ખંતથી નળરાજને જોવા લાગી અવર રાજનો પરશુવાની આસ્થાએ ખુંખારા કરવા લાગ્યા કોઈ ઉચાં ડોકાં કરી શિહાશન ઉપર આગળ આવવા લાગ્યાં, કોઈ દાસીઓને પાંસે બોલાવી પાંચ આપવા લાગ્યાં, કોઈ કહે તારી બાઈ આગળ મારાં વખાણ કર, દમયંતિ સઘળા રાજનોનાં સામુ મુખ મરડતી, નળરાજના આસન તરફ મઠ, જઈને જુએ છે તો પાંચ નળ એક સ્વરૂપમાં દીકાં ધંકે નળ ને રૂપે, ડોકું આગળ કહાડયું, દમયંતિ વિમાંશણ કરવા લાગી, દાસી, આ શું કહેવાય તું જઈ એમના તાત તુ નામ પુછ.

દાસી—અહો ભાગ્યવંત ભુપતિઓ, આપના પિતાનું નામ શું છે? પાંચે જણા પરણવાની આસ્થાએ વિરશેન, બોલ્યા, સખીઓ હાસ્ય કરવા લાગી,

દેવતાઓ માંહોમાહય, રખેને કોઇ પરણી જશે, કરીને એક એકનાં મુખ કદરૂપાં કીધાં, જેથી નારદજી ચારે દેવોની વધુઓને સભામાં અંતરિક્ષ લાવ્યાં,

દમયંતિને સતિઓનાં દરશન થતાં, પ્રાર્થના કરવા માંડી, ધન્ય જનુની આજ મારા ઉપર કૃપા કરી દરશન દીધાં ઈંદ્રાદિ દેવો પોતાની સ્ત્રીઓને જોઇ ઝાંખા પડ્યા.

દમયંતિ—હે દેવો તમે હમારા પુનનિક છો, હમે તમારી સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છીએ, તમે દેવ સમૂહાને હું પિતા રૂપ ગણુ છું, તો આમાં નજી રાજા ખરાં કોણુ છે તે બતાવો !

દેવતાઓ નિરાશ થયાં, વરવાની આસ્થા ગઇ, પોતાના મુળ પ્વરૂપ ધારણુ કર્યાં. જેથી દમયંતિએ જયજયકાર કરતાં વરમાળા નળરાયને આરોપી,

ઈંદ્ર—પુણ્યજ્ઞોક, હું તારું સત્ય જોઇ પ્રશંન થયોછું. આક્રમણ પુણ્યની માળા તું પહેર, અને આ અશ્વમંત્ર શીખીને એમંત્રથી અશ્વો તારીસ્વેચ્છાનુ સારગતિ કરશે.

અગ્ની—રાજન, તારા સત્યથી તુલ્યો નહીં માટે હું તને વરદાન આપુછું કે તું અગ્નીથી બળીશ નહી તેમજ મને જ્યાં સ્મરશે ત્યાં આવી હાજર થઇશ.

યમ—રાજન, તારા સત્યની કથા વારતા સાંભળ નાર મનુષ્ય યમ સદન નહી પામે.

વરુણ—સત્ય વાદી, તારી દ્રષ્ટીથી સુકું વૃક્ષ નવપલ્લવ થશે, તે સાથે તું જ્યાં મને સ્મરશે ત્યાં આવી હાજર થઇશ

નળ—ધન્ય ભાગ્ય, આજ દેવોની પુર્ણ કૃપા મારા ઉપર થઇ જેથી સદાનો હું આપનો આભારીછઉ (દમયંતિ પ્રત્યે-દેવો કહેવા લાગ્યા સતિ તમારાં કરઅમૃત શ્રવીહજો) ભીમક રાજા કેન્યાદાન આપવા સભામાં તૈયારથયાં

અનેક પ્રકારના દાનો આપતાં વિધિવત્ કન્યા દાન, નળ રાજાને આપ્યું. શધળા રાજા એને માન્ય પુરવક વિદાય ગીરી આપી.

દેવતાઓ માનબ્રહ્મ થઇ દમયંતિની અતિ પુંઢલીધાથી પરતાવા લાગ્યા, કોઇ પણ પ્રકારની અતીશય પુંઢલીધામાં સાર નથી, કેમકે

**અતિરૂપેણવૈસીતા. અતિર્ગર્વેણરાવણા
અતિદાન બલીર્દત્વા. અતિ સર્વ ત્રવર્જયેત**

સિતા અતિ રૂપવતી હતાં માટે રાવણુ હરી ગયો, રાવણુને અતિ ગર્વ થયો ત્યારે તેનો નાસ થયો. બળિ રાજાએ અતિ દાન કર્યું, ત્યારે સ્થાન બ્રહ્મ થયો માટે કોઇ વાતનો અતિશય અંત લેવો નહીં.

નળ રાજા દમયંતિ સહીત પોતાના નગ્ર તરફ જવા નીકળ્યાં, એટલે સામેથી કળી નારદજીનો પ્રેરેલો દમયંતિ સાથે લગ્ન કરવા આવ્યો આવે છે.

નળરાજાને પરણેલા જાણી, ઉદાસ થઇ, પાછાં ફરી નળ રાજાની પુંઢ લીધી.

રાજાના સત્યના પ્રતાપથી કળી નગ્રમાં આવી નળને પીડી શક્યો નહીં, એક વાર રાજા શૈલ્ય જઇ આવી પાદ પ્રક્ષાલન કરતાં પગની એડીનો ભાગ કોરો રહ્યો આ અશુદ્ધિ દ્વારા કળીએ રાજાના અંગમાં પ્રવેશ કર્યો.

એક વખતે કળી અનેદ્વાપર બ્રાહ્મણનો વેપ લઇ પુષ્કર જ્યાં તપ કરે છે ત્યાં આવ્યા.

૧ વિપ્ર—ધન્ય પુન્યવંત રાજા, તું અપાર કષ્ટ શા માટે સહન કરે છે ? કરી પુષ્કરને ભેટી પડી કળીએ અંગમાં વાસ કર્યો.

૨ વિપ્ર—પુષ્કર, તારા બંધુ, દમયંતિ સરખી સ્વરૂપ વાન રાણી પરણી અપાર સુખ ભોગવી રહ્યા છે, અને તું જંગલમાં દુઃખ શા માટે વેડે છે ?

૧ વિમ્—પુષ્કર તારા બંધુની પાંસે જઈ ઘુત રમાડ હમે તને જીતાડીશું.

પુષ્કર—(કળીના ભાસથી) મિત્રો તમો મદદ કરો તો જરૂર હું મારા બંધુને ઘુત રમાડી હરાવી રાજ્યપદ ધારણ કરું.

કળી—પ્રીય સખે આ મારા રનેહી વૃષભ બની તારી સાથે આવે છે, તેને જોઈ નજ રાજ્ય લેવાની હઠ કરશે ત્યારે તારે ઘુત રમવાની માંગણી કરવી.

દક્ષીણી સાખી

પુષ્કર ચાલ્યો પોડીઓ લઇને. આવ્યો નવની માંયે બંધુને આવ્યો જાણીને. નજ સન્મુખમાં જાયે આવો વીરા...મુજ કુળતણા હીરા.

નજ—બંધુ ઘણે સમયે આપ પધાર્યા જેથી આજ મારા આનંદનો પાર રહ્યો નથી. પધારો મહેલમાં તેડી જઈ સન્કાર કરી, બે બંધુ ભોજન કરવા સાથે બેઠા.

શાંત થઈ બંને બ્રાત બેઠાં છે, ત્યારે નજ રાય કહે વીરા આ વૃષભ ક્યાંથી લાવ્યા

પુષ્કર—બંધુ એવૃષભ મહા મુલ્યવાન છે, દેવોની કૃપા થી મને મળ્યો છે.

નજ—વિરા મારૂ ચિત એને બહુ ચ્હાય છે માટે મને આપો.

પુષ્કર—ભલે, ચાહતા હો તો, આવો આપણે સરત કરી ચે, જે જીતે તે વૃષભલે !

નજ—આપણે સત્યવાદી રાજ્ય થઈ ઘુત રમીયે તો, પ્ર જીતે સાસન કોણ કરે ?

પુષ્કર—તમારે વૃષભ જીતતો હોય તો રમો, કળીએ વૃન્તિ ફેરવી સત્ય વાદી રાજ્ય ઘુત રમવા બેઠાં કળીના પ્રપંચથી રાજ પાટ સંધળું હારી ગયા.

નગ્રમાં આણુ પુષ્કરની ધરતાં નગ્ર જનો કલ્પાંત કરવા લાગ્યા, તણુ વર્ષ વનવાસ જવાનુ કમ્બુલ કર્યું છે તેથી વસ્ત્રાદી ઉતારી વન કુળ ધારણુ કર્યા.

દમયંતિ—પ્રાણુનાથ આપણી શી દશા ?

નળ—ઝહાત્રી તું પીયેર જા, થોડા દીવશ દુખના • કાસે નીકળી જશે.

દમયંતિ—નાથ સતિ સ્ત્રીઓના ઉપર અગાધ શંકટ આવે તોએ પતિ ઉપરનો પ્રેમ કદી તજતી નથી

નળ—તારું કહેવું ખરું છે પણ પ્રિતિ ક્યારે સોભે છે ?

શ્લોક

સમાને સોમતે પ્રીતી. રાજીસેવાચ શોમતે
વાળીજ્યં વ્યવહારેસુ. સ્ત્રી દિવ્યાં શોમતે ગૃહે

સરખાં હોધએ ત્યારે, પ્રીતી સોભે છે, રાજની સેવા રાજ્ય પદપર હોય ત્યારે સોભે છે વ્યવહારમાં વાણીયા સોભે છે. અને સુંદર સ્ત્રી ઘરમાંજ સોભે છે.

વનિતા, આ પ્રીતી કરાનો વખત નથી, માટે પીડયેર જાઓ જંગલમાં અપાર કષ્ટ પડશે તે સહન કરવા તમારી શક્તિ નથી મમત છોડી મારી આજ્ઞામાનો.

હાય શીયુ દશા મારી

દમયંતિ—

ધિક પતી વિણુ રહેનારી...છે દુનીયા દુખિયારી...ધિક
નાથ વિયોગે ક્ષણુ રહે નહીં. પ્રાણુ દેહની માંય
શા સુખ માટે રહેવું અહીંઆં. આવીશ જશો જ્યાંય
મન ધિરધારી ધિક.

તણુ તણી સૈયામાં સુવું. પતિ સંગાયે સારું
પતિ વિયોગે રાજ્ય સુખ સહુ. લાગે મુને અકાઈ
પડે દુખ મારી. ધિક.

મિશ્રાન પાન સ્વામી વીણુ મારે. રદ્યે વિપ સમ્મન
સ્વામી સંગે કંદમુળ ખાંતા. હું જાણીશ પકવાન
રહું વિણુ વારી. ધિક.

મારાં નેત્ર મણિ બસે જંગલમાં દુખ પડે, અથવા સુખ
ચાઓ, છતાં આપની સેવા હું કદી ચુકીશ નહીં, મારો ધર્મ
છે. નાથને સુખે સુખી, અને દુખે દુખી, મારા પ્રાણ તમે
જંગલમાં જાઓ અને હુંનગરમાં રહું તે મને શોભે નહી.

નળ—બહાલી આપણા બાળકોનું શું થશે ? આ કોમળ
બાળકો હજારો લાડમાં ઉછર્યા છે, હજારો દાસ દાસીઓ
ઉડતાં ખેસતાં ખમાં ખમાં કરતાં, તે આજે રાંકડાં થઈ
આપણી સામું જુએ છે,

દમયંતિ—પ્રાણેશ પ્રધાન સાથે બાળકોને મારે પિયેર
મોકલાવો, હું તો તમારી સાથેજ ચાલીશ સુદેવ પ્રધાન સાથે
બાળકોને વૈદ્ય દેશ મોકલવા તૈયાર કરી કહેવા લાગ્યાં

મારાં બહાલાં બાલુડાં, મારા નેત્રથી એક ક્ષણ પણ તમને
દુરકર્યા નથી. છતાં આજ દેવ રહ્યો છે. મારાં લીલાવનના
સુડાઓ, ઓળીયાઓ અવતાર તમારો આવ્યો છે.

ભવિષ્ય યોગે જોયાયતે સહન કરો, પ્રધાન સાથે બાળકો
મોકલી દીધા પતિ પત્નિ એક એક વસ્ત્ર પહેરી વનમાં ચાલ્યા

જ્યારે જંગલમાં, સત્યવાદિ રાજા ચાલ્યા જાય છે, એટલે
કળી આગળ જઈ અનેક પ્રકારના શંકટો આપવા ચુકતી
કરવા લાગ્યો.

રાયને જળની ત્રપા લાગી જ્યાં જુવે ત્યાં જળ કળનેા
નાસ કરી રાખ્યો છે, મહા કષ્ટ વેડતાં માનસરોવર આગળ આવ્યા

ગીતી.

માન સરોવર આવ્યું. જળ પીવા ધસીયા તેણી વારે
શાંત જીવને કીધો. ત્રપા ગઈ પણ ક્ષુધા વધી ત્યારે

ક્ષુધાથી જેનું ચિત્ત વ્યાકુળ થઈ રહ્યું છે, એવા પતિ પત્નિ
વૃક્ષની છાંયામાં ખેસી ઉઠાસ થવા લાગ્યાં.

નળ—સુંદરી, જરા વાર થોભ અહીં આપણને આહાર કશો મળ્યો નથી, હવે શું કરવું ? હું આ જળમાં ઉતરી મત્સ લાવું, તેણેથી પાપીણી ક્ષુધાને શાંત કરીયે.

નળરાજ જળમાં ઉતરી, મહા મહેનતે ત્રણ મત્સ પોતાને હાથ આવ્યા, તેને બહાર લાવી સતિના હાથમાં આપ્યાં,

બહાલી, આપણા બેજણની ક્ષુધા આટલાંથી કેમ શાંત થશે ! જરા થોભ હું બીજી વાર જળમાં જઈ જઈ તો બીજાં લાવું નળરાજ જળમાં ઉતર્યા એટલે કળીએ સર્પ થઈ મત્સને અરાંપરાં નસાડ્યાં, રાગના હાથમાં કશું આવ્યું નહીં.

દમયંતિ મત્સને હાથમાં લેતાં, પોતાનાં સત્યનાં પ્રતાપથી મુએલાં જીવતાં થઈ પાણીમાં ઉતરી પડ્યાં સતિ મહા સંતાપ કરવા લાગ્યાં, હું સ્વામીને શું કહીશ ! !

નળરાજ જળથી બહાર આવી કહેવા લાગ્યાં.

નળ—બહાલી વનિતા, મહાત્રમ કર્યો પણ કશું હાથ આવ્યું નહીં, લાવો પેલા મત્સ, જેનાથી જઠરને શાંત કરીએ. દમયંતિ બોલ્યાં નહીં.

સુંદરી શું તું એકલી ખાઈ ગઈ તને મારી દયા જરા ન આવી, ધિક્કાર છે તારી ક્ષુધાને જગ્ન દુષ્ટા, તારું મારી સાથે કામ નથી.

દમયંતિ—પ્રાણેશ આપ આ શું કહો છો ?

શીંહાનોકનરો

ક્રોધ તજીને હું પ્રિય મારાં. મેં નથી ખાધાં મત્સ તમારાં હું દીન દાસી કરગરી કહું છું. માનો સાચું તમો નાથજી મારાં. ક્રોધ સહુ સુખ તજી હું સંગે આવી. કેમ કરું હવે હું દુખીયારાં. ક્રોધ પ્રાણ થકી છો અધિકત મેતો. તમને તજી કયમ કરું પ્રીયહારા. ક્રોધ

નળ—

બાણી લવારી તારી વનિતા. છે દુનીયામાં દુખીયલુ દારા...કોથ સત્ય બધું મેં તારું બળ્યું. છોડી દેને તું કરવા લવારા...કોથ બહુર થાને સત્વર અહીંથી. બાણી લીધા આજ સહુ ગુણુતારા. કોથ સુંદરી તારું સત્ય બધું મેં બળ્યું, જેમ બને તેમ જલ્દી મારા નેત્રથી દુર થા. કહી ચાલવા માંડ્યું.

દમયંતિ—(પાછળ ચાલતાં) નાથજી વિષુ અપનાંધે આ શું કરો છો ? બહાલાં જરા સાંભળો તો ખરાં, આમ છેક દયાહીન કેમ થાવ છો, આ ઘાડા જંગલમાં મારું બેસી શાણુ છે ?

આ કંદ કરતાં રાયની પાછળ ચાલ્યાં.

કળી, એક બગલાનો વેશ લઈ આગળ આવી બેસે, નળરાગ્ન ક્રુધાતુર હોવાથી બગલાને પકડવા વૃત્તિ થઈ.

નળ—હ્યો આ તમારાં ખીપેરની વાટ આવી ચાલ્યા બન્યો.

દમયંતિ—નાથજી આ દેહમાં પ્રાણુ છે, ત્યાં સુધી તમને સુકી હું દુર થનાર નથી, સંસારમાં સ્વામી વિના ખીજી શું સુખ છે ? નળને દયા આવી.

નળ—(જરા થોભ પેસે બગલો વિશાળ કાયાવાન છે. તેને હું પકડું છું, સુંદરી, તું પછાડી જો મારા બાણી જો-દશ નહીં.

સત્યવાદી રાગ્ન પોતાનું પહેરેલું વસ્ત્ર તથા નગ્ન થઈ વસ્ત્ર બગલા ઉપર નાખતાં બગલું વસ્ત્ર સહીત ઉડી ગયું.

નળ—અરે દેવ, હવે મારી શી દશા ? બગલું ગયું, વસ્ત્ર ગયું, હું નિર્લજ થયો, સુંદરી, હવે તું આમ આવીશ નહીં, હે વન દેવતા, હે સવિતા નારાયણ, મારી નિર્લજતાને માફ કરો, મેં અધઠિત કૃત્ય કર્યું છે.

દમયંતિ—બહાલા, શંકટમાં ધિરજ રાખો, હ્યો આ મારાં પહેરેલાં વસ્ત્રમાંથી અડધું આપ પહેરો આપણા પ્રાણબધમાં લખ્યું હશે તે, આકંદ કર્યાથી મટનાર નથી,

નળ દમયંતિ, એક વસ્ત્ર જે જાણુ પહેરી આગળ ચાલવા માંડ્યું. રાત્રી પડતાં એક વૃક્ષ તળે ઝાડના પાંદડાં પાથરી જેડ જણા સુતાં. દમયંતિ થ્રમીત થવાથી નિંદ્રા વશ થયાં એટલે કળીએ નળરાજનું ચિત ફેરવ્યું.

નળ—સ્ત્રિઓ સદા વિશ્વાસને પાત્ર હોતી નતી, મને મેલી પોતાની ક્રુધા શાંત કરવા એકઠીએ મત્સ આધાં છે, એટલે કેવી નિંદ્રા આવી છે. મારી એને લેશ દયા આવી નહી, તો પછી મારે એનું શું કામ છે પહેરેલામાંથી અડધું વસ્ત્ર ફાડી ઉઠીને ચાલવા માંડ્યું.

અડધે વસ્ત્રે રાજા ગદનવનમાં અંધારી રાતે ચાલ્યો જાય છે ત્યાં અણુચિંતવી ખુમ સાંભળી.

કર્કોટક—

દાહરો

ધન્ય ધન્ય સત્યવાદી ખચાવ મુજને આજ

ઉપકાર કદી ભુલીશ નહી. ફરીશ રૂડું તુજ કાજ...શિયાવર

નળરાજાએ નજર કરી તો દવમાં એક નાગ બળી રહ્યો છે, તેનો અવાજ હતો, દવની પાસે જ્યાં સર્પને ઉંચકી ખાંધપર લઇ બહાર આવ્યા.

નળ—હે નાગ, મારા ખબા ઉપરથી તું નીચે ઉતર,

કર્કોટક—રાજાન દસ ડગલાં તું આગળ ચાલ, એક જે ત્રણ ગણતા દસ થાય ત્યારે કહે, જે રાજા એક જે ત્રણ ગણતાં આગળ ચાલ્યો, હે સર્પ આ નવ અને દસ, કહેતાંની સાથે નાગે ડંશ કર્યો, રાજાને વિપત્તી ગરમી ચડી, શરીર કાળું કુખડું થઇ ગયું. ગાત્ર વક્ર થઇ પાછળ ખુંધ નીકળી.

નળ—ધન્ય સર્પરાજ ઉપકાર ઠીક કર્યો !

કર્કોટક—રાજન તારા ઉપર મેં તો ઉપકારજ કર્યો છે, સાંભળ તું ન્યાયી, સત્યવાદી, પરોપકારી, થઈ તું જંગલમાં ભટકે, અને તને કોઈ ઓળખે તો કેવું ખોટું, માટે મેં તને ડંશ કરી આવું સ્વરૂપ આપ્યું છે, ત્રણ વરસ લગી તારું સ્વરૂપ આવું રહેશે, આ વસ્ત્ર તને આવું છું તે ધારણ કરતાં તારાં અસલ રૂપમાં આવીશ તારું નામ બાહુક ધારણ કરી રાજન રતુપણુંને ત્યાં આશ્રય લઈ ત્રણ વરસ રહેજે એવું કહી નામ આપ્યો ગયો.

નળ—ધન્ય વિધાતા, હજી આટલું પણ બાકી હશે ! મારે આખો સંસાર બગડવા બેઠો છે. કેમકે

શ્લોક

સંસારતાપ દગ્ધાનાં. ત્રયો વિશ્વાંતિ, હૈતય
અપત્યચકલત્રંચ સતાં સંગતિરેવચ

સંસારના તાપથી બળેલા માણસને, સુખના ત્રણ વિષય છે, સુંદર છોકરું હાસ્ય મુખી સ્ત્રી અને સતસંગતી માટે હવે મારે સજ્જન સંગતિ કરી સુખ માની લેવાનું છે, જે વિભુ કરે તે ખરું, કહી ચાલવા માંડ્યું.

દમયંતિ—(નિંદ્રામાંથી જાગતાં) અરે વિભુ, મારા પ્રાણ નાથ ક્યાં ? શું કાંઈ ભક્ષ લેવા ગયા હશે ?

(થોડી વાર થતાં) હાય, હજી નાથ કેમ ન આવ્યા ? અંધારી રાતમાં વનિતા વિમાસવા લાગી.

દક્ષણી સાખી

કાળી અંધારી જામ જીવંતિ...ભાલ્યા તેં મુજ સ્વામી
કઈ વાટે મુજ વાલમ વિચર્યા...ખોલ પુછું શિર નામી
વાહ રજની બેની.....સત્ય ખીના બને કે,ની

સતિ ઉઠી આમ તેમ ભટકવા માંડ્યું. સ્વામીની સોધ કરવા અથડાવા માંડ્યું. બહાલા માઈ શું થશે ? આ વિકેટ વનમાં માઈ કોણ છે ? આપ ક્યાં સંતાયા છો ?

કવાલી

આ અંધારી રાતે નાથ વિના માઈ..હાય હવે બેસી કોઈ નહી
મારા બહાલા વસ્યા જઈ ક્યાં વનમાં..થાય ચિંતા અરેરે આ તનમાં
અઢી રીશ શું વાલમજી મનમાં..આવો આવો હડીલા થાશે નહો
અરેહારે

મારી એકલડીની કોણ ગતિ..તમ વિના નથી સુખ મુને રતિ
આવી ધિરજ આવો ક્યાં છો પતિ..લાગે વન બિહામણું આજે
અહીં...અરેહારે

મારાં સુખ સમુળાં નાસ થયાં..ના વીદાસીની દિલમાં લેસ દયા ?
બહાલા વાલમ વામા તજી ગયાં અરેરે અરેરે દુખીયારી થઈ...
અરેહારે

ઓ મારા પ્રાણનાથ, આહા નૈષદપતિ, અરેઅરે હું શું
કરું, ક્યાં જઈ, મારા વાલમને ક્યાં મળું. મને મારા પતિનો
પતો કોણ મેળવી આવે.

વૈદરશી વનમાં વલવલે

ભટકે છે ભામિની વનમાં...ધોર જંગલ માંય
હેનાથ હેનાથ ભાખતી...ધણી દુખીણી કાય...ભટકે
હાય હવે હું ક્યાં જઈ...ક્યાં હા મળશે નાથ
હું રાંકડી રડું વનમાં...છોડ્યો મારો સાથ...ભટકે
અઢતી ડીંગાને ટેકરા...ઉતરે ગુશની માંય
અરેરે પતો નથી લાગતો...મારા નાથનો ક્યાંય...ભટકે
સર્પ રીંછ આવે ધાધમે...સતિ સામા જય
ડરીને પાછા ફરે તે સહુ રખે વન દેવી ખાય...ભટકે

પડ્યો અજગર એક વાટમાં... મુખ વકાશી જ્યાંય
પતિ ધ્યાનમાં સતિ ચાલતાં... પડ્યો મુખમાં પાય... ભટકે
જનુ લગી ગલ્યાં અજગરે... સતિ કરે ખુમરાણુ
નૈષદ નાથજી આવોને... મારા ઉગારો પ્રાણુ... ભટકે
આવ્યો પારધિ એક ધામને... માર્યો અજગર ત્યાંય
ઉગારી છે દમયંતિને..... પારધિ હરખાય... ભટકે

પારધિ—અહો રૂપાળી રાણી તમે કોણુ છો ?

દમયંતિ—મારા પ્રાણુ દાતા, નૈષદ દેશના નળરાજની
હું રાણી છું, મારા સ્વામી મધ્યનિશાએ પર હરી ચાલ્યા
ગયા છે, જેની સોધમાં ફરું છું. તમે જાણુતા હો તો ભાજ
વતાવો ?

પારધિ—(મનમાં) (ખરેખર આજ મારા ભાગ્યનો
ઉદય થયો, જેને વરવાને દેવોએ મહાં પ્રયત્ન કર્યા હતાં તો
એ નમળી, તે આજે મને સહેજમાં મળી આવી, સુંદરી.
ચાલો મારી સાથે, હું તમને અપાર સુખ આપીશ, મારે
ત્રણ સ્ત્રીઓ છે, તે તમારી દ્વાસી થશે.

દમયંતિ—આ શું બોલો છો, તમે મારા પ્રાણુ દાતા
છો એટલે મારા પિતા સમાન છો. આવાં અધઠિત વેણુ ઉ-
ચરવાં આપને ઘટતાં નથી.

પારધિ—તાં રૂપ જ્યારથી મેં જોયું છે ત્યારથી મને
કળ પડતી નથી. બસ હવે બોલવું બંધ કરી મારે સ્વાધિ-
નથા. વનિતા વિલંબ ન કર.

દક્ષીણી સાખી

હૃદય મંદીરમાં વાસ કરી રહી... મનહર મુરતિ તારી
દરશન વિન આ દરદિ દિવાનો... ભમે નેત્ર ભરીવારી
અંચળ ચિ-તે..... આવો પ્રેમદા પ્રિતે...

દમયંતિ—(સ્તબ્ધ થઈને) રશીલી નેનની રે—એ રાહ

અલખેલા આવો...જ્હારે મારી આજ

દયા ધરિ દાસી...તણી રાખો લાજ

વારન થાયે વિઠલારે.દિન દુખના દિઠલારે

દુખી દારા તણી...ધરો ઉર દાજ...અલખેલા

કાંતો મેળવો કંથજીરે.નહીં તો આણો અંતજીરે

પ્રાણુ જતાં જાણુ હું રહી સુખમાંજ...અલખેલા

અરેઅરે વિશ્વનાથ, હું સતિ છતાં મારાપર આટલું દુ-
ખ ? ! આ પાપી પારધિના હાથથી કૃપા કરી છોડાવો ?
દિન બંધુ દિન જનોનાં અનેક કાર્ય આપે કર્યાં છે તો આ
વેળા સ્થાય થાવ.

હરિહરિ, જો હું નૈપદરાય ઉપર પુર્ણ પ્રેમ રાખતી હો
ઉં, મારું અખંડ સત્ય જળવાયું હોય તો આ પાપી બળીને
ભખ્મ થાવ.

પારધિ—અરે બળું છું, બળું છું. મને કોઈ ખચાવો
જવાળા પ્રગટી તેમાં પારધિ દહન થયો.

દમયંતી મહા દુખ વેડતી, જંગલમાં ભટકતી, અનેક
શંકટમાં ઉતરતી, ચાલી જાય છે. અર્ધ વસ્ત્રે માથે છુટા કેશ,
અંગનો દુરબળ વેશ, ભમતી આવી ભાનુ મતિને દેશ. નય-
જનો અતિ દુખ દેવા લાગ્યા, કોઈ કહે ડાકણ છે, કોઈ કહે
વનદેવી છે, કોઈ કહે ધુર્ત છે, છોકરાંઓ પાછળ આવી ધુળ
કાંકરા ઉપર ફેંકવાં લાગ્યાં, આગળ ચાલતાં એક સુશોભિત
મહેલના જરખામાં ભાનુમતિ બેઠાં છે, તેણે આ બાળાને જો
ઇ દયા આવવાથી પાસે બોલાવી.

ભાનુમતિ—બાળા તું કોણ છે ! મેં તને કોઈ વાર
જોઇ છે ખરી ? (કળીને પ્રતાપે ઝાળખી શક્યાં નહીં.)

દમયંતિ—આ હમો પતિ પતિનિ તિર્થમાં નીકળ્યાં હતાં
ત્યાં મધ્ય નિશાએ વિના કારણે સ્વામી મને તજીને જતા ર-
હ્યા છે. જેથી હું મારા પતિની ખોળમાં ભસું છું.

ભાનુમતિ—તું મારે ત્યાં રહે. જેવી મારે ઈદુમતિ છે.
તેવી તુંપણુ મારી દીકરી છે.

ઇંદુમતિ સાથે દમયંતિને અતિ સ્નેહ થયો. (કળી સતિને સુખ જોઈ પાછો દાખ્યો.)

એકવાર ઇંદુમતિ સ્નાન કરવા બેઠી, સણુગાર ઉતારી દમયંતિના હાથમાં આપ્યાં, (કળીએ ત્યાં આવી મોતીની માળા લઈ ખારણાના ટોલ્લા ઉપર મેલી.)

ઇંદુ—સખિ સણુગાર લાવ દમયંતિએ આપ્યા અલિ સખિ મારો હાર ક્યાં છે.

દમયંતિ—આઈ તમારા શણુગારમાં જુઓ મેલ્યો હશે ત્યાંજ હશે.

ઇંદુ—એમાંતો નથી! આપણા બે સિવાય અહીં બીજું કોઈ નથી તો હાર ક્યાં ગયો?

દમયંતિ—આઈ ત્યારે શું મેં હાર લીધો? અહીંથી દુરતો હું ખશી. નથી?

ઇંદુ—જાણી તારી પતરાજી; અડધી રાતે સ્વામીતજી ને ચાલ્યો ગયો તે શુંકાંઈ અપરાધ વગર મારો હાર આપી દે નહીં તો મારી માતા ને કહીશ,

દમયંતિ - બેન બાપુ તારા હારને મારે શું કરવો છે? હું કશું જાણતી નથી.

ઇંદુ—માતાજી, આ સતિએ મારો હાર લીધો છે તે અપાવો.

લાનુમતિ—આઈ ઇંદુમતિનો હાર ક્યાં મુક્યો છે ? ત રખે સરખાં હાસ્ય કર્યું હોય તેની શીકર નહીં, વળી એ હાર ઇંદુના સાસરાનો છે, માટે જ્યાં મુક્યો હોય ત્યાંથી લાવી આપી દો.

દમયંતિ—માંડી, હું કશું જાણતી નથી.

લાનુમતિ—અનુચરો, બાંધો આ દાસીને ક્યારની હાર આપતી નથી.

દમયંતિ—અરે દિનાનાથ, મેં પુર્વે એવાં શું પાપ કર્યા હશે ? સ્વામીએ પરહરી, આજે હારની ચોરી ચડી હવે હું શું કરું, માડી તમે તજવીજ કરો મેં હાર નથી લીધો. માછ તમારો હાર જેની પાસે હોય તે ફાટી પડજો.

દક્ષીણી સાખી

આ પદ્દતામાં ટોલ્લો ડાટ્યો...હાર પડ્યો છે જ્યાંયે
દંદુમતિ જોઈ થઈ આશીયાણી...પડી સતિના પાંચે
મનેમા ફકરો.....અવગુણ ઉરમાં ન ધરો
સતિને શાંત કરી, પોતાની પાંસે રાખ્યા.

નળરાજ નંગલમાં ભટકતાં, રતુપર્ણની નગરીમાં આવી.
સભા આગળ જઈ રાયને પ્રણામ કર્યા, (નળને જોઈ સભા-
જનો હસવા લાગ્યા.)

રતુપર્ણ—આવો વિર પુરૂષ કેમ આવવું થયું ?

બાહુક—ઉદર નિમિત્તે તમારે ત્યાં આવ્યો છઉં, મને
અશ્વમેડણ મંત્રો આવડે છે, માટે તમારો સારથી થઈ રહીશ.

રતુપર્ણ—અશ્વમંત્ર નળરાજ અને ઈંદ્ર બે જાણે છે.
તમે ક્યાંથી શીખ્યા ?

બાહુક—હું નળનો દુત છઉં અને નળરાજને બણતાં
સાંભળી મેં શીખી લીધું છે.

રતુપર્ણ—ભલે આપ મારે ત્યાં રહો, તમે મારા મિત્ર
જેવા છો.

આમ પતિ પત્ની બેઉ વીખુટાં દાસત્વપણું કરતાં રહ્યાં.
સુદેવ સાથે બાળકો મોકલ્યાં તેને લઈ વૈદલમાં આવી, રાજ
ભિમકને વાત કરી. દીકરી જમાઈ વનમાં ગયાં જાણી મહા
કષ્ટ પામ્યાં.

વનજાવતિ—સુદેવ તમે જાઓ અને મારા જમાઈ દી-
કરીની ખોજ લાવો.

સુદેવ—માતાજી શાંત થાઓ, હું જાઉં છું. સુદેવનિર્થ-
વાસીનો વેશ ધારણ કરી જંગલોમાં ભટકવા માંડ્યું. ફરતાં
ફરતાં સુખાહુના નગ્રમાં આવ્યો. ત્યાં આજે ફિતોત્સવ હોવા-
થી અપાર મનુષ્યોની ભીડ હતી, સૌના ભેજો સુદેવ પણ
સભામાં આવ્યો.

સ્ત્રી ટંદમાં દ્રષ્ટી કરી જોવા માંડ્યું, દમયંતિને દુરથી
દેખી ઓળખી, નેત્રમાં આંસુ ભરાયાં.

દમયંતિએ સુદેવને ઓળખ્યો, ખેડના સજ્જન નેત્ર જોઈ.

ભાનુમતિ—અરે વિપ્ર, તમો કોણ છો ? અને મારી
દાસીને ક્યાંથી ઓળખો છો ?

સુદેવ— **દક્ષીણી સાખી**

ભિમક સુતા એ છે દમયંતિ...હું છઉં એનો દાસ
વજાવતિનો પ્રેર્યો આવ્યો...ફરવા એની તપાસ
આજ ભાગ્ય ભણ્યું...મારું રત્ન ગએલું મળ્યું.

ભાનુમતિ—કોણ મારી દમયંતિ ? અરે હું શું જોઉં
છું, મારી બેટી તું મારે ત્યાં દાસી થઈને રહી. અરે તને મેં
કેટલું કષ્ટ આપ્યું.

ઇંદુમતિ—મારી બહાણી બેન, તારી આ શી દશા, મેં
જુડીએ તને હારની ચોરી ચઢાવી, હાયહાય તને હારની શી
ખોટ છે ? મારા અપરાધની ક્ષમા આપ.

સુખાહુ—કુમારી, આ તેં શું કર્યું, ગાંડી મને છાંતું તો-
કહેવું હતું તારી આ દશા કેમ થઈ ?

દમયંતિ—મારાં, બંધુઓ મને કશું દુખ પડ્યું નથી, જુ
આપ કલ્યાંત શા માટે કરો છો ? મને જે થાય છે તે મારું
ભવિષ્ય કરે છે કોઈનો દોષ નથી.

સુદેવ—માતાજી હવે મને રજા આપો. ભિમક મહારા-
જ વાટ જોઈ રહ્યાં હશે ? ભાનુમતિ કલ્યાંત કરતાં ભાણેજ

નોં સત્કાર કરી, સુદેવ સાથે રથ જોડાવી, દમયંતિને વિદાય કરી.

માર્ગમાં સુદેવ સાથે દુષ્પની વાતો કરતાં, ભિમકરાયની નગરીમાં આવી પહોંચ્યાં.

સુદેવ આગળ જઈ કહેવા લાગ્યા.

સાખી

સુખનો સુર્ય ઉદય થયો...આવી તનયા આજ

મન હરખ્યું ભિમકતણું...દોડ્યા મળવા કાજ શિયાવર

સર્વને ખબર પડતાં દોડી આવ્યાં.

વજ્રાવતિ—(દોડી આવી દીકરીને હૃદયે દાખી) મારી દુષ્પીયણ દીકરી, તને આ શું થયું.

માંડી માંડી કરતાં બે બાળકો દોડી આવી દમયંતિને વળગી રડી પડ્યાં.

ભિમક—સુતા, આ તારાં વિષ્ણુટાં બાળકોને બોલાવી સ્વીરજ આપ, બેટી તું રડ નહીં પ્રભુ તને સુખનો સમય આપશે. દમયંતિને શાંત પાડી સહુ મહેલમાં આવ્યાં.

દમયંતિ સધળા પરિવારને મળી, અતિ ઉદાસ ચિત્તથી દીવશ ગાળવા માંડ્યાં. પતિના વિયોગથી શરીર સુકાવા લાગ્યું, સહુ સુખ તણ નળના નામની ભૂળા ફેરવવા માંડી.

દમયંતિ સુદેવને બોલાવી કહેવા લાગી. આપે વિના કહ્યે સત્તવાદી રાગની બોળ કરવી જોઈએ.

સુદેવ—બેન હું તેજ વિચાર કરું છું નળરાગની શોધ લેવા સુદેવે દેશે દેશ ફરી મહેલ નાંખવા માંડી. ફરતાં ફરતાં અયોધ્યામાં આવી રત્નપર્ણીની સભામાં જઈ સુદેવ બોલ્યાં.

સાખી

નિંદ્રામાં તજ સુંદરી...અર્ધ વસ્ત્રની સાથ

ખોળ ફરી કીધી નહીં...કરી બાળા અનાથ—શિયાવર

ભરણુપોષણ કરવું સદા...બંધાણા છે રાજ

સત્યાવાદી ઘટે નહીં...કરવી સુંદરી તાજ—શિયાવર

આત્મણુ પાછો વલ્લ્યો, સભામાંથી ક્રોધએ ઉતર આપ્યો
નહીં. બાહુક ખહાર આવી કહેવા લાગ્યાં.

સાખી

કુત્સીન સ્ત્રીઓ જગતમાં...પાળે ધર્મ અપાર

સુખ દુખ નવ ગણે મનમાં...સદા સ્મરે ભરથાર—શિયાવર

કિદર નિમિત્તે વસ્ત્રને...નાખ્યું પક્ષી પાસ

હરણુ ફરી ઉડી ગયું...હવે થવું શું નીરાસ—શિયાવર

સુદેવ વિચારમાં પડ્યો. આતો નળરાગ્ન નહીં હોય
પણ તેનો આવો કદરૂપો વેશ ક્યાંથી થાય !

સુદેવે પાછા ફરી વૈદર્ભમાં આવી દમયંતિને વાત કહી.

દમયંતિ વિચારમાં પડ્યાં, મારા પતિ સારથી થઇ ઓ-
શીયાળાં રહ્યાં હશે ? માતપિતાને વાત કરી ભિમકે ફરી
સ્વયંવર છે એવું કહાવી રૂપર્ણને સારથી સહીત તેડાવા ધાર્યું.

દમયંતિ—સુદેવજી તમે જઈ રૂપર્ણને કહો કે, નળ-
રાગ્ન દમયંતિને તજ આડ્યા ગયા છે, માટે ભિમક સુતાનો
સ્વયંવર ખીજવાર થાય છે, તમે કુળવંત ક્ષત્રિ છો માટે
પધારો.

સુદેવે પત્તિ લઇ અમોઘ્યામાં આપી રૂપર્ણ વાંચી આ-
નંદમાં આવ્યા.

રૂતુપર્ણ—અરે વિપ્ર, તમોએ આવતાં બહુ મોડું કર્યું હવે એક દીવશમાં મારાથી શી રીતે જવાય ? આ મોઢાને દમયંતિના હાથનો કંશાર ખાવા વખત આવ્યો ત્યારે કંકોત્રી મોડી મળી. લાવ પેલા બાહુકને બોલાવું. બાહુકે આવી ન-મજાર કર્યા.

રૂતુપર્ણ—અરે બાહુક, માંડે ચિત ચગડોળે ચડી રહ્યું છે, તું મારો મિત્ર છે માટે આટલું કામ તું જરૂર કર. મિત્ર તનયા દમયંતિનો સ્વયંવર નળરાજા તેને તજી જવાથી બીજી વાર થાય છે, માટે આજની રાતમાં મને ત્યાં સેડી જા.

બાહુક—મહારાજા સત્યવાદી નળની રાણી શું બીજી વાર વરે ?

રૂતુપર્ણ—ભાઈ હમણા બીજી વાર જવાદે, સત્વર રથ જોડ મોડું થાય છે.

બાહુક—મહારાજા, દમયંતિ વરવાતું મન તમને થાય છે તો શું બીજાને નહીં થાય ?

રૂતુપર્ણ—વીરા, આપણે એ જાણી સાથે જઈએ છીએ જેના નશીબમાં હશે તેને વરશે.

બાહુક—(મનમાં) દમયંતિને વરવાની શી ઉતાવળ થઈ રહી છે ? અલ્પજીવનને માટે રાજાઓ અનેક પ્રકારના વિદ્વત્ કર્યા કામ કરવાં તૈયાર થઈ જાય છે, પોતે વૃદ્ધ થવા આવ્યા છે, અલ્પજીવન બાકી છે છતાં લગ્નની ઉમેદ કરી રહ્યા છે. પણ એમાં એમની ભુલ નથી. ભુલ અંત્યાની છે કેમકે

શ્લોક

ગંધ સુવર્ણે ફલમિક્ષુદંડે નાકારી પુષ્પંજલુચંદનસ્ય

વિદ્વાન ધનિનોનૃપદાર્ધિર્જીવીઃ ધાતુપુરા કોષિન બુદ્ધિમેતા

સોનામાં સુગંધ, શેરડીને ફળ, સુખડના ઝાડને ફુલ, વિધવાન માણસ પૈસાવાળો રાજા ધણીવખત સુધી જીવનારો, અજ્ઞ દેવે જગતમાં આવા ગુણો કોઈને આપ્યા નથી કેમકે

ઐટલી વસ્તુઓ ઉત્પન્ન કરી ત્યારે, કોઈ સારો માણસ તેને શલાહકાર નહોતો.

બાહુક—(પ્રકાસ) મહારાજ શું ગભરાઓ છો. પ્રાત કાળ થતાંમાં તમને પહોંચાડી દહશ.

બાહુક રથ જોડવા ગયા, ઐટલે રતુપર્ણુ વસ્ત્રાદી સથ તૈયાર થઈ, ખેડ રથપર ચડ્યા. ઘોડાને મંત્રના વેગથી બાહુકે ઉરાડ્યા,

રસ્તામાં હવે ખેડતાં જોઈને, રતુપર્ણુ કહે બાહુક તારી વિદ્યા મહા ચમત્કારી છે, હું તને બીજી એક વિદ્યા શીખવું

આ ખેલેડાંના વૃક્ષના પાંદડાં નીચે પડેલાં ૧૦૧ ફળ પડે તું એકજ છે વૃક્ષની ડાળીઓ ઉપર પાંચ કરોડ પાંદડાં છે અને ખે હજાર પંચાણુ ફળ છે, તારી ખાત્રી કર.

બાહુકે રથ રાખી, વૃક્ષ કાપી ગણ્યાતો બરોબર થયાં બાહુક વિચારમાં પડ્યો.

બાહુક—આ વિદ્યા મને શીખવો હું અશ્વ મંત્ર આપને શીખવીશ. માર્ગમાં ચાલતાં ગણીત વિદ્યા તથા ઘૂત કળા બાહુક શીખ્યા, રતુપર્ણુને અશ્વમંત્ર શીખવ્યો. કળીએ નળના શરીરમાંથી વાસ છોડ્યો.

કળીને બહાર નીકળેલો જોઈ, બાહુકે ગર્જના કરતાં કળીના કંથ જાળ્યા, અરે પાપી તેં મારા દેહમાં વાસ કરી, અતિ શંકટ આપ્યું. તો આ સ્થળે હવે તને જીવતો નહીં છોડું.

કળી—ધર્મિષ્ઠ રાજા મને પ્રાણ દાન આપો,

નળ—ચાન્ડાળ તું જીવતો રહી મારા જેવા કષ્ટો અપાર જનને આપશે, માટે તને મારવાથી જગતની આશીશ મળશે.

કળી—મહારાજ, મારા અધર્મ સામું ન જુઓ, મારામાં અવગુણ અતેક છે પણ માત્ર બે ગુણ મારામાં સમાયલા છે, તે મારા તમામ અવગુણને ઢાંકે છે.

નળ—મતાવ તારાં ગુણુ અવગુણુ,

કળી—મહારાજ અવગુણુની તો સીમાજ નથી, પણ એક ગુણુતો એ છે કે શત્રુ, વ્રતા, ધ્વાપરમાં હજારો વર્ષ તપ કરતાં તો પ્રભુ દરશન થતાં નહીં, પણ મારા વારામાં છ માસ એક ચિન્તે ધ્યાન કરે તો પ્રભુ મળે.

વળી ખીજન યુગોમાં પુન્ય કરતાં એટલુંજ ફળ મળતું, પણ મારા વારામાં એક ઘણું દાન કરે તો શહસ્ત્ર ઘણું ફળ મળે છે બળીષ્ઠ રાજ્ય શઘળા અવગુણોમાં આ એ ગુણુ એક છે માટે કૃપા કરી જીવતો મુકે.

નળ—તને જીવતો મુકું છું, પણ મારી આણુ ફરે એ ટકામાં તું નહીં. તેમજ મારી કથા વારતા થાય તે જગ્યા એ તારે જીવું નહીં.

કળી—પુણ્ય ખોલ, ત્યારે મારે વસવું ક્યાં ? તમારી આણુ તો યોગરદમ ફરી રહી છે.

નળ—આ બેહેડાંનાં દુમમાં તારો સદાવાસ કર કરી કળીને મુકી દઇ રથ હાંક્યો.

પ્રાતકાળ થતાં ભિમક રાજનના નંથમાં આવ્યા, રથ છોડી રતુ પર્યુ સભા તરફ ચાલ્યા.

ભિમક—(રાયને આવતાં જોઇ) અહો બળિષ્ઠ રાજન આવતું પધારવું ક્યાંથી થયું

રતુપર્યુ આ વચન સાંભળી નિસ્તેજ થયો, સ્વયંવરની તૈયારી કાંઇ દીડી નહીં રાજન નિરાશ થઇ બોલ્યો.

રતુપર્યુ—મગયા રમવા નીકલ્યો હતો, ત્યાંથી આપને મળવા આવ્યો ભિમક રાજન સાથે મહેલમાં તેડી ગયા. હવે શાળામાં બાહુકજીએ ઉતારો કર્યો.

હમયતિ—કેશિની, માધવી, મને રથ હાંકનાર બાહુક માટે વીચાર થાય છે, માટે તું જઇ એની પરિક્ષા કર, બાહુકે ઉતારો કર્યો છે ત્યાં બેઠ સખીઓએ જળનાં ખાલી પાત્ર લાવી મુક્યાં

કેશિની—આહુકજી, આ જગ્યાએ હમોએ અમોટ કર્યો છે, માટે આપ રસોઇની તૈયારી કરો.

આહુકે ખાલી પાત્રોના સામું જોઇ વરણનું સ્મરણ કર્યું કે તરત જળ પાત્ર ભરાઇ ગયાં તેમાથી જળ લઇ સ્નાન કરવા માંડ્યું.

કેશિની—માધવિ, આજ નળરાજ્ય છે, નહીંતો ખાલી પાત્રો જળથી કેમ ભરાય !

માધવિ—આહુકજી આ કાષ્ટ મેઝ્યાં છે, અગ્નિ શળગાવો હું શામગ્રી લાવું છું.

આહુકે કાષ્ટ ગોઠવી અગ્નિનું સ્મરણ કરી ટુંક મારી તેના સાથે કાષ્ટ સળગ્યાં.

માધવિ—જેયું કેશિની આ નળરાજ્ય નહીં તો બીજું કોણ !

અંન ચુલા ઉપર ચઢાવ્યું તૈયાર થતાં હાથ વતી હલાવા માડ્યું. છતાં પોતે દાઝ્યા નહીં.

કેશિની તથા માધવિ દમયંતી પાસે આવી કહેવા લાગ્યાં આ સાહેબ એજ નળરાજ્ય છે.

દમયંતિ—કેશિની આ બાળકોને આહુક પાસે લઇજી.

બે બાળકને શણગારી તેડી લાગ્યાં, બાળકને જોતાં પોતાનાં નેત્ર શજળ થયાં, બાળકને પાસે બોલાવા માડ્યાં એટલે બાળકો જીદીને નાશવા લાગ્યાં.

કેશિની—આહુકજી આ બાળકને જોઇ તમારા નેત્રમાં પાણી કેમ આવ્યાં ?

આહુક—મારાં એવાંજ બે બાળકો હતાં, તે મને સાંભરતાં ખેદ થાય છે.

દાસીએ આવી દમયંતિને વાત કરી.

દમયંતિ—એજ પુણ્યજ્ઞોક ગુપ્ત વેશમાં છે, સતિ ઉડી પિતાજી પાસે આવી કહેવા લાગ્યાં, પિતાજી મને આહુકના

ઉપર નળરાજ્ય જેવો ભાસ થાય છે, આપની આજ્ઞા હોય તો પરિક્ષા કરું.

ગીતી

લિખક—

મુખે કરોને પરિક્ષા...કંઈ કરતા બળે ભાગ્ય આજ માંડું
સતિ સુતા તું મારી...કંઈ કરતાં બળે નળરાજ્ય વાડું

દમયંતિ—સખિ, બાહુકને આપણું મહેલમાં તેડી લાવ, આડો ચક્ર નાંખી સતિ માંહે બેઠાં.

કેશિની—બાહુકજી તમને હમારા દમયંતિ બાઈ મહેલમાં બોલાવે છે.

બાહુક—મારું શું કામ છે ? સ્ત્રીઓનો વિશ્વાસ કરવો યોગ્ય નથી, કદાચ મારા ઉપર મોહ પામી મારું બ્રહ્મચર્ય વણ શાડે સારે.

કેશિની—(મનમાં, શું રૂપવાન છે મોહ કેમ નહીં પામે) બાહુકજી માત્ર મળવાનેજ બોલાવે છે.

બાહુક—આલો સારે આવું છું. દાસીની સાથે મહેલમાં આવ્યાં, ત્યાં આસન આપ્યું.

આ અંતર શાનો બાંધ્યો છે ? એમાં કાણ બેઠું છે ?

કેશિની—હમારા બાઈ દમયંતિ બેઠાં છે, કેમકે . પર પુરુષનું મોહું તે બેતાં નથી.

બાહુક—જ્યારે મન મળ્યું, અને મને તેડાવ્યો, પછી અંતર શાનો ? પડદો ઉઘાડી નાંખો નહીં તો આ ઉડીને ચાલ્યાં.

દમયંતિ—બેસો બેસો, બાહુકજી, આમ ઉતાવળાં શું થાઓ છો. પુરુષોના હૃદય સદા કઠણ હોય છે જુઓ એક સ્ત્રીએ પોતાનાં સ્નેહી સગાં સહોદર સર્વ તજી એક નરની સંગતિ કરી પણ તે પુરુષ તેનાં થયાં નહીં, અથોર વનમાં તે સ્ત્રી સ્વામી સાથે. શંકટ વેઠતી ગઈ, માર્ગમાં સંકટ પડતાં પોતાનું અડકું વસ્ત્ર ફાડીને આપ્યું, છતાં તે કઠણ હૃદયના

પુરપને દયા નહીં આવી, મધ્ય નિશાએ નિંદ્રામાં સુંદરી તણ,
કહો બાહુકણ, પુરપોના હૈયાં કેવાં કઠણ.

બાહુક—સતિ તમોએ કહ્યું તે ખરું પણ સ્ત્રીઓને પુર
પની રીકરે હોતી નથી, એક પુરપ સ્ત્રીને વિશ્વાસે, કેટલાએ
અપવાશે પોતાને થયા હતાં અને ત્રણ મત્સ મુશીબતે મેળ
વેલાં સ્ત્રીને સોંપી બીજા લેવા જતાં, પોતાના સ્વામીનું દુખ
નહીં સંભારતાં, પોતે એકલી બક્ષ કરી ગઈ, કહો. સ્ત્રીઓના
હૃદય કઠણ નહીં ?

દમયંતિ (મનમાં) મારા નાથ વનાં આ વચનો કોણ
જાણે ? અંતર પટ ખસેડી સતિ બહાર આવી કહેવા લાગ્યાં
ગુપ્ત વેશમાં રહેલા પુણ્ય પ્લોક, તમો જુહું બોલો તો, તાત
ની આણુ છે. તમોજ નૈપદપતિ છો, બાહુક નામ ધરી આ
દુખી બાળાને શું કરવા છેતરો છો. કૃપા કરી સાચું કહો
તમો શું નજી રાજી નથી ?

બાહુક—સતિ, હું તારો હીણ કરમી પતિ નજી રાજી
છઉં આવા કદંગા વેશમાં તું મારી સાથે આવી શું કરીશ

દમયંતિ—નાથ મારે રૂપને શું કરવું છે ? કૃપા કરી
સાથે લ્યો, હું તમારી સેવા કદી ચુકીશ નહીં.

બાહુકે કઠોટકનું ધ્યાન કરી આપેલાં વસ્ત્ર પહેર્યાં તેની
સાથેજ સત્યવાદી મહારાજ પુણ્ય પ્લોક પોતાના મુજ રૂપમાં
આવ્યા.

દમયંતિ—મારા પ્રાણ નાથ અત્યારે સુધી મને છેતરી ?
દોડી કંઠે વળગી પડ્યાં, બેહુના નેત્ર શજળ થયાં દાસીઓ
દોડી ભિમક રાજાને સમાચાર કહ્યાં, મહારાજ રતુપર્ણના
સારથી બાહુક નજી રૂપ પ્રગટ થયાં છે.

સાંભળતાના સાથે, ભિમક વજાવતિ, દમન, દંતુ, દુર્દ,
તથા સુદેવ આદી સઘળા દોડી આવી, નજીરાજાને ભેટ્યા,
હર્ષના આસું સર્વને વહ્યાં.

રતુપર્ણા ઝાંખા થયાં, નળરાજ શન્મુખ આવી કહેવા લાગ્યાં,

રતુપર્ણા—

લાવણી

કીધું કામ દેવે ધરિ હામ...બહુ અવિચારી
બાહુક નીકળ્યા નળરાય...દશા શી મારી
એ પુણ્યશ્લોક મહારાજ...દાસ કરી સ્થાપ્યા.
મેં હીણુ કર્મીએ...બહુ અપમાનો આપ્યા
કરું હવે દેહની ધાત...છવીશું કરવું
હાય ખાઇ વિષ આ દાર...માહયરે મરવું
દોડી આવ્યા નળરાય...કરો શું આજે
મુજ અનદાતા છો તમે...રાખી મુજલાજે

નળ—સત્યવાદી રાજા આમ ખેદ શું કરવા કરો છો.
ભાવી પદાર્થને કોઈ મિથ્યા કરી શકતું નથી, રાયને સાંત
પાડી, દમનની પુત્રી સુલોચના રતુપર્ણા સાથે પરણાવી. આ-
ણુંદથી વીદાય કર્યા.

નળરાજ સહુ પરિવાર સાથે લઈ નૈપદપુર જવા તૈયાર થયાં
તે જોઈ.

દમયંતિ—નાથજી, ત્યાં જઈ આપણે શું કરીશું તમારા
બંધુએ આપણુ સર્વ લુટી લીધું છે

નળ—સુંદરી એ લુટેલું દ્રવ્ય એનાથી સુખે નહીં
વપરાય કેમકે

શ્લોક

અન્યાયોપાર્જિતંદ્રવ્યં....દશવર્ષાણીતિષ્ઠિતિ

પ્રાપ્તેઽકાદશેવર્ષે....સમુલંચવિનશ્યતિ

અન્યાયથી મેળવેલું ધન દશ વર્ષ સુધી તો રહી શકે
પણ અગિયારમું વર્ષ એશતાં ન્યાયથી ધન બીજુ મેળવેલું
હાય તે સહિત નાશ પામે છે.

માટે આપણે ત્યાં જઈ જોઈએ કે બંધુ શું કરે છે. કેટલુંક શૈન્ય સાથે લઈ પોતે નૈપદપુર તરફ વળ્યા નયની ભાગળે આવતાં નળરાજ પધાર્યાની વધાઈ આખા દેશમાં ફેલાઈ તેના સાથે પુષ્કરનાં અંગમાંથી કળીને અંશ નાકો જેથી વૃત્તિ નીર્મળ થઈ બંધુ આગ્યા જાણી પોતાનું મુસ્તક નમાવતો શૈન્ય સહીત સરણે ચાલ્યો નળરાજ સામેથી પુષ્કરને આવતો જોઈ રથેથી નીચે ઉતર્યા.

પુષ્કર—

નંદકુવર બંશીધર

જેટ બ્રાત મુજ અરજ સ્વિકારી બંધુ શિર કર સ્થાપોછ
દારણ દુખ દીધું મે મુરખે..આજ માફી મને આપોછ હે..એ
પવિત્ર પત્નિ બ્રાંત તણા...મુજ માત સમા હું જાણુંછ
બહુ સંતાપ્યાં માંડી તમને...જેદ હૃદયમાં આણુંછ હે...એ

દમયંતિ—

દિયેર વીરા કુળના હીરા...તમ ઉપકાર હું માનુંછ
સત્ય બતાવા વખતજ આજીયા...એ, માં જોહું શાનુંછ હે...એ

નળ—

ઉઠો વીરા નયમાં ચાલો...દુખ ધરો શિદ મનમાંછ
પૂર્વ પુન્યેસહુ પાછાં મળીયાં...ચિંતાં ન કરો તનમાંછ હે...એ

• પોતાના લઘુ બંધુની સાથે, નળરાજ આનંદ કરતા, નયમાં આવી, પ્રભુ કૃપાથી અક્ષય રાજ્ય ભોગવ્યું દમયંતિ મહા આનંદ માનવા લાગ્યાં.

ધન્ય સતિ દમયંતિ, જેણે અપાર કષ્ટો સહન કરી સ્વામી સેવામાં હાજર રહેતાં પોતાની અખંડ કિર્તિ જગતમાં

સુકી ગયાં. પવિલ આળાઓ, પતિવ્રત ધર્મથી અચળ સુખ દમયંતિને પાછાં પ્રાપ્ત થયાં, તો સુસ મહિલાઓ સુર્વ કાર્ય તથા પોતાના પ્રાણેશની મર્યાદામાં રહેા જેથી દમયંતિ સમાન. ગુણવંતા જગમાં થવાશે, કીર્તિ ઉચરાશે પતિવ્રત ઉપર પ્રેમ રાખ્યાથી અનેક સુખ અવિચળ મળશે. તથાસ્તુ.

સતિ દમયંતિ સમાપ્ત.

સતિ સુકંન્ધા

ગીતી

ગણુનાયક વરદાયક, થઈ રહાયક સુખદાયક વિભુ મારા
અંધા રંભે સ્મરતાં સુર સમુદાયક સ્મરતાં પ્રભુ પ્યારા.

પુર્યે સર્ચાતિ નામના ક્ષત્રી કુળ દિપક રાજનને, એક ર
તન સમાન, સર્વ ગુણ સંપન્ન એક સુકંન્ધા નામની બાળકી
હતી, રાજન એક સમયે પોતાના મંત્રિ વર્ગ સંહિત, પાંસેનાં
ઉપવનમાં ફરવા નીકળ્યા, બાળા સુકંન્ધા પોતાની સહચરીયો
સાથે આનંદ કરતી ફરવા લાગી,

દક્ષીણી સાખી

જાછ જુદા ચંપોને મોગરો, ગુલાબ કેવડો ખાસ
બ્રમર ગુંજરા કરી રહ્યા છે, ઉડી રહી ખુબ વાસ
સુકંન્ધા ફરતી. ધીમાં ડગલાં ભરતી.

બગીચામાં ફરતાં, અનેક પ્રકારના પુષ્પો ચુંટતાં, હાર
ગજરા ગુંથતાં, આમ તેમ રમતમાં દોડ ધામ કરવા માંડી,
ફરતાં ઉપવનની છેડે જાછ પહોંચ્યાં જ્યાં અનેક પ્રકારના પ
સુ પક્ષીઓ કીડા કરી રહ્યા છે, મેના પોપટો મધુરા સુર ઉ
ચરી રહ્યા છે, એવાં રમ્યસ્થાનમાં ફરતી આવી, જ્યાં એક
રાફડો પોતાની દ્રષ્ટિએ પડ્યો,

બાળચેષ્ટા કરતાં, રાફડામાં એ છિન્નો પડેલાં છે જેમાં
પતંગીયા જેવો ચળકાટ થઈ રહ્યો છે, એ શું હશે તે જો
વાને કંન્ધાનું મન ખેંચાયું

ગીતી

શક્તી લીધી એક કરમાં, કરી એટલો ખોશી છીકો માંહે
રધીરની ધારા નીકળી, થઈ ઓસિયાળી સુકન્યા ત્યાંહે

છિકોમાંથી રધિર નીકળતું જોઈ, બાળા દોડતી પિના
પાંસે આવી કહેવા લાગી

સુકન્યા—તાતજી, પેલો સામે રાફડો છે તેમાં એક નવા
ધ જેવું જણાય છે, બાપુ ! એમાં એ છિકો દેખાતાં હતાં,
તેનો ચળકાટ જોઈ એમાં શું હશે તે જોવાની આસાથે મેં
માંહે શળી ખોશી, તો અંદરથી કાંઈક અવાજ થયો તે તો
મારાથી સમજાયું નહીં, પણ તેમાંથી રધિર નીકળે છે એ
શું હશે ?

શર્યાતિ—એટી, તેં આ શું કયું !! એ રાફડામાં તો
મહાત્મા ચ્યવન મુનિનું સ્થાન છે, તેનો કાંઈ અપરાધ તો
થયો નથી ? ચાલો આપણે જોઈએ કહીને રાજ ત્યાંથી
સર્વ માણસો સાથે રાફડા પાંસે આવ્યાં

અનુચરોને આજ્ઞા કરી રાફડો ઉઠે લાવ્યો અને જોયું તો
ધણુંજ જીર્ણ શરીર થઈ ગયું છે, શરીરની ત્વચાઓ ખવાઈ
ગઈ છે, નેત્રોમાંથી રધિર વહી રહ્યું છે એવા વૃદ્ધ રૂપિને
જોઈ રાજ આપના ડરથી નીચો નમી પ્રણામ કરી પ્રાર્થના
કરવા લાગ્યો,

તાત શાને કરોછો, એ રાહ.

રૂપિ આજે નમિને કરું હું પ્રણામ,

આવી બાળા તમામ, કયું કુકું આ કામ

મન માશી આપો આણે ઠામ.

રમતે ચડી ગમતે ભુલ્લી, બાળ બુદ્ધિએ બગાડ્યું આમ

મન મેહર ધરો, હવે કૃપા કરો, છુટી ગઈ છે મારી

સહુ ઠામ.

છોડે કછોડે તો થાયે કદી દોષ ન ધરશે આ કામ.
આળ જાણીનેઆમ, પુરોને મન કામ સદા આપ તણો
હું ગુલામ. રૂપિ

રૂપિજી, દયા કરો મારી આળકીએ આપનો અપરાધ વિ
ના કારણે કર્યો છે, આળ બુદ્ધિએ રમત કરતાં ચેષ્ટા કરી,
જેથી આપનાં નેત્રો કુટ્યાં, આપ ક્રોધ કરશો નહીં,

અયવન—રાજન—હું કદી ક્રોધ કરતોજ નથી, પણ મને
ચિંતા થાય છે કે હવે મારું શું થશે વૃદ્ધા વસ્થામાં, મા
રાં નેત્રો ગયાં, હું અંધ થયો હવે મારાં જપ તપમાં ભ
ગાણુ થયું, મારા દેહનું સાર્થક કરવા આ સ્થાનમાં રહી
પ્રભુ સ્મરણ કરતો હતો તે અધુરું રહ્યું, હવે મારી ચાકરી
કાણુ કરશે ?

શર્યાતિ—મહાન મુનિ, આપની ચિંતા દુર કરો, હું
મારા રાજ્યનાં માણસોને આપની સેવામાં રાખી આપનાં ક
ષ્ટો દુર કરીશ, આપને જોઈતી વસ્તુઓ પુરી પાડીશ, પણ
મારી આજ્ઞા ઉપર કોપ કરશો નહીં

અયવન— દક્ષીણી સાખી

વપુ વૃદ્ધ છે મારું વનમાં, શું થાશે આ વાર.
દમ્બીન સેવા કોઈ કરે નહીં, વિણ પોતાની નાર.
કોણુ કાર્ય કરે. પીડ મોઢેરી પર હરે

રાજન, મારું વયવૃદ્ધ છે, તે સમયમાં અન્યજનો મારી
દમ્બીન સેવા કરી શકશે નહીં, આ વખતે તો પોતાની સ્ત્રી
સીવાય કોઈ કામ આવે તેવું નથી, મારું કષ્ટ બીજાથી દુર
નહીં થાય માટે જો તમારે મારા શ્રાપમાંથી બચવું હોય,
મારું તપ, પુણ્ય કરવા દેવા તમારી વૃત્તિ હોય તો તમારી
સુકન્યાનું કન્યાદાન મને આપો.

શર્યાતિ—(ખેદ પામતાં) અરે ! આ હું શું સાંભળું છું, મારી કોમળ કન્યા આ અંધ રૂપિને કેમ અપાય, મારી લાડ કડી પુત્રી અતિ લાડમાં ઉછરેલી આ જંગલમાં કેમ રહી શકે જેના ખાવા પીવા, ઓઢવા પહેરવા અનેક પદાર્થની જરૂર પડે, સખીઓ સાથે રમતાં, હાસ્ય વિનોદ કરતાં, પોતાના દિવસો જેણે ગાજેલા તે આવાં નિર્જન વનમાં કેમ રહી શકે આ કન્યા રૂપિને દુકદી અપાયજ નહીં એના લાયક પતિ મેળવી તેનેજ આપવી જેથી મારી પુત્રીની જીવંતી સુખમાં જાય (પ્રકાશ) રૂપિજી વિચાર કરી આપને યોગ્ય ઉત્તર આપીશ કહીને રાજા ઉદાસ ચિન્તે રાજ્યમાં આવ્યાં.

મંત્રિ મંડળ ભેળું કરી, વૃદ્ધ પુરૂષોને બોલાવી, પોતાના પર અચાનક પડેલા શંકટનું વર્ણન કર્યું, કહ્યું મંત્રિઓ આ કાર્યમાં આપની શી સલાહ છે ?

મંત્રિ—અનંદાતા, આ કાર્ય એવું સંદેહનું નથી કે જેનો પ્રત્યુત્તર તરતજ આપી શકાય ! પણ આપણી વિદ્વાન શકોમળ બાળકી અંધરૂપિને શી રીતે આપી શકાય. આ કાર્યમાં કાંઈ સમજણ પડતી નથી, જે કન્યા નથી આપતાં તો રૂપિનો શ્રાપ થાય છે, કન્યા આપીએ છીએ તો બાળકી દુખી થાય છે.

આવાં વીચારો મંડળ મળી કરી રહ્યા છે એવે સુકન્યા પિતા પાસે આવી બોલી.

સુકન્યા—આપુ, આજ ઉદાસ કેમ દેખાઓ છો ! શા વિચારમા છો ? રૂપિને આશ્રમેથી પાછાં ફર્યા પછી આપનું મન ચિંતાતુર જણાય છે, પણ આપુ, હું શંકાનું સમજી છું. એ મુનીનો અપરાધ મારાથી થયો છે, માટે આપ કૃપા કરી તેની સેવા કરવા મનેજ મોકલો તો સાહે, મારા અપરાધને માટે આપનું કાંઈ ખોટું થાય તે ન થવું જોઈએ.

પિતાજી મારી ચિંતા આપ કરશો નહીં, પ્રાલખ્યમાં લખેલું કોઈ મીથ્યા કરતું નથી, ખીજને દોષ દેવાથી આપણું કાર્ય કોઈ સુધરતું નથી કેમકે

શ્લોક.

પત્રનૈવયદાકરીરવીડપે દોષોવસંતસ્યકિં
નોલુફોપ્યવલોકમેયદી. દિવાસુર્યસ્યકિંદુષણમ
વર્ષાનૈવપતંતિચાતક મુલ્લેમેવસ્યકિંદુષણમ
યતપુર્વેવિધિનાલલાટ લિખિતંદૈવસ્યકિંદુષણં

વસંત રતુમાં સર્વ વનરપતિને નવાં પત્રો આવે છે, પણ કેડાના જાડને પત્ર આવતાં નથી તેમા વસંત રતુનો શો દોષ ?

સુર્યનો ઉદય થતા શયણાંને સુજે છે અને ધ્રુવડ પક્ષી દીવશના દેખી શકતું નથી તેમાં સુર્યનો શો દોષ ?

વર્ષા વર્ષા રતુમાં જળથી પ્રાણી માત્ર તૃપ્ત થાય છે પણ ચાતક પક્ષીને ગળાંમાં છીંકો હોવાથી જળ પીવાતું નથી તેમાં વર્ષાનો દોષ શો ?

એમાં કોઈનો દોષ નથી આપણે જેવાં કર્મ કર્યા છે તેવુંજ જળ ભોગવવાનું છે તે તેમાં દેવને દોષ આપવો એ યોગ્ય નથી.

તાતજી, મારાં નરીખમાં એ મુનિની સેવા કરવી સરખત હશે માટેજ મને આવી ખુદ્ધિ સુજ પડી માટે મને આ કાર્યમાં ન રોકતાં રૂપિની સેવા કરવી સોંપો

શર્યાતિ—એટી, આતું શું કહે છે, તું હજુ નાદાન છે, અંધ પતિને વર્યા પછી તારી જીંદગી કેવી રીતે જશે તેના પુરો વીચાર કરવાની શક્તિ હજુ તારામાં નથી

સુકન્યા—તાતજી, રૂપિની સેવા કરવી એવાં જેવું ઉત્તમ ખીજું શું છે ! આ શંકાર નાશવંત છે, તેમાં રહેવા કરતાં

એવા તપસ્વીઓની સેવા કરી જીંદગી પુરી કરવી એ સાફ છે, બાપુ ! મારા નિર્માહને માટે આપને ચિંતા થતી હોય તો તે કરવી ફાગટ છે કેમકે

લોક

નાહારંચિંતયેતપ્રાજ્ઞો ધર્મમેકંહિચિંતયેત

આહારોહિમનુપ્યાણાં જન્મનાસહજાયતે

બુદ્ધિવાન મનુષ્યે મારી આજીવીકા કેમ ચાલશે ? એ નો વિચાર ન કરતાં પરમેશ્વરે મને મોટી કૃપા કરી મનુષ્ય દેહ આપ્યો છે, તેથી ઇશ્વર સંતોષ પામે એવી ભક્તિ મારા થી ક્યારે થશે તેનોજ વિચાર કરવા જોઈએ મનુષ્યનાં આ કારને માટે તો જન્મથીજ પ્રભુએ મેળના કરી રાખી છે ?

બાપુ મારી રક્ષા પરમાત્મા કરશે આપ મને રૂપિની સેવા કરવા જવા દો.

શર્યાતિ—મેટી તારૂં જ્ઞાન જોઈ મારૂં હૃદય અંધ રૂપી ની સેવા કરવા તને મોકલવા પાછું હોઈ છે મને મારી ચિંતા ન થી મારૂં થનાર હશે તે થશે પણ તારે માટે તો યોગ્ય પતિ મેળવી આપીશ

સુકન્યા—તાતજી, હું ખીજા દોષને વરનાર નથી, એ અંધ રૂપિજ મારા પતિ રૂપ છે એ ઓ સાથે રહેવાથી મારી જીંદગી સુખ રૂપ ગુજરીશ, સંસાર માત્ર સ્વાર્થનો છે, મને તેઓની સેવા કરવાથી પરાપકાર કરવાનો સમય મળશે, એ રૂપિ ઉપર મારો કદી અભાવ થશેજ નહીં. એઓને પર મેશ્વર રૂપ માની સેવા કરતાં મારો જન્મ સફળ થયો જાણીશ. મારો નિશ્ચય હવે ફેરવશે નહીં

બાપુ, આપ એને વૃદ્ધ જાણી મનમાં ખેદ કરી રહ્યા છો પણ તેવું નથી એ તો તપના બળથી પ્રભુ સ્તવન કરવામાં યુવાન છે, વક્ષી એઓ અંધ નથી આ દુનિયામાં

ચર્મ ચક્ષુએ કરી સારા સાર વસ્તુઓ જોવાની તથા જ્ઞાન ચક્ષુઓ પોતાનાં ખોલી અભય સુખ મેળવવાનાં સાધન જોઈ રહ્યાં છે માટે માઈ લગ્ન એ રૂપિય સાથે કરો.

શર્ચાતિ—

ગીતી

ધન્ય ધન્ય કુંવરી તું નિતિ ધરી મન માંહે આવારે
વચન સુણીને તારાં હૃદય સંતાંતયયું માઈ આ દારે
પ્રેમ થકી પરણાવું રૂપિ સંગાથે ઇચ્છિત વરધારી
પ્રેમે કરી પદ સેવા. મેળવ અક્ષય સુખતું આવારી

ખેડી, તારો નિશ્ચય એજ છે તો, હું તને રૂપિ સાથે
પરણાવું છું, પોતાના મંત્રિ વર્ગને સાથે લઈ, રાજા વ્યવન
રૂપિના આશ્રમે આવી પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યા.

નિરંજન.

મુનિજી આપ વચન શીરધારી, સોંપું સેવામાં પુત્રિ મારી—મુનિ
સુખ ક્ષણિક છે સંસાર કરું. દુખનો દરીયો ભારી
આપ સેવાથી તાપ ટળે સહુ, વાત એ મન વીચારી...મુનિ
પુત્રિ થઈ ભાગ્યશાળી મારી, વરીઇચ્છિત વર આવારી
જન્મ સફળ થયો માહરો આજે, હું આપતણો ઉપકારી—મુનિ

રૂપિરાજ, આપના ચરણની સેવા કરવા, મારી બાળા
ભાગ્યશાળી થઈ, જેથી હું અતિ કૃતાર્થ થયો છું, માટે કૃપા
કરી, વિધીવૃત્ત કન્યાદાન ગૃહણ કરો.

રાજાએ અનેક પ્રકારનાં દાનો સહીત સુકન્યાનું કન્યાદાન
વ્યવન રૂપિને આપ્યું, રાજાએ દ્રવ્યાદિ આપવા માંડ્યું તે જોઈ

વ્યવન—રાજન, મારે દ્રવ્યને શું કરવું છે, મારે તો
માત્ર તપ કરી દેહનું સાર્થક કરવું છે તેમા તારી બાળા
મને મદદ કરશે, જેથી હમારા બેઉનું કલ્યાણ છે, પ્રભુ

તમારું ભણું કરો, રાજ શેન્ય સહીત પાછો ફરવા વિચાર કરવા માંડ્યો એટલે સુકંન્ધા આવી તાનને કહેવા લાગી.

સુકંન્ધા—

આનંદ છે. એ રાહ

આનંદથી પિતાજી, આપ પધારીયે (૨)
કાંધી મને ઉપકારી તો, આવારીયે—આનંદ
સ્વધર્મ પાળી મન વાળી હું રહું
મધ્યું છે અચળ સુખ, તાત શું કહું—આનંદ
કીર્તિ થઇ મહિ મહી, હે તાતજી
સેવા કરી કરીશ નાથની, થઈસાંતજી—આનંદ
નવ ખેદ કરશે લેશ, બાપુ આ ધડી
કૃતાર્થ કાંધી, કાર્ય તો પુરું કરી—આનંદ

શર્યાતિ—પુત્રિ છે સ્યાણી. વાણી મીઠ્ઠતા હેરી
રહો સદા સુખી, આશીષ માહેરી
પતિ પ્રભુ ગણીને મન વાળીયે
મહિલા ધરી મર્યાદ નિત્ય આલીયે—આનંદ

બેટી, સદા સુખી રહો, પરમાત્મા તમારું ભણું કરશે. -

સુકંન્ધા—તાતજી, મારું કહું માની આ વસ્ત્ર શણગારા
દી આપ પાછા લઇ જાઓ મારે હવે શણગારની જરૂર
નથી, મારા સ્વામી તપસ્વી છે, તેઓના સાથે રહેવામાં આ
અંલકારો કશા કામના નથી, હું પણ વનકુળ વસ્ત્ર ધારણું
કરી તપસ્વીની થઇ પતિ સેવા કરવામાં તત્પર રહીશ, જેથી
ત્રિલોકમાં આપની તેમજ મહારી સુકીર્તિ થશે, બાપુ, મારું
શિયળ સાચવી, સતિઓની મર્યાદા જાણી પરલોકમાં અક્ષય
સુખ મેળવવા, મારા પતિની સેવા કરી, ઘંઘા રૂકિમણી, પાવર્તિ
દયમંતી, આદી સતીઓએ પોતાનું શિયળ ભંગ થવા દીધું
નથી, તેવીજ રીતે હું પતિવ્રત ધર્મ પાળી, મારા પતિ વ્યવન

રૂપિની સેવા કરીશ બાળાનાં આવાં મધુરા વચનો સાંભળી
રાગ્ય હર્ષાશ્નુ સહિત પુત્રિને મુસ્તકે હાથ મેલી આશીરવાદ
હઠ સ્વજનો સાથે પુરમાં જવા તૈયારી કરી.

બાળાએ વહકલં વસ્ત્ર ધારણ કરી માતા પિતાની
આજ્ઞા લઈ રૂપિની સેવામાં તત્પર થઈ.

(રાગ્ય પોતાને આશ્રમે આવ્યાં.)

દક્ષીણી સાખી

પ્રેમે પતિની સેવા કરતાં, દીન ગાળે નીરધારે
ધૃષ્ટિ વસ્તુ આપે સ્વામીને, મનરીઝવેતે ઠારે
મન ભાવ ધરી.....સેવે સ્વામીને સુંદરી

પોતાના પતિને જોઈતી વસ્તુ તૈયાર કરવા, સ્વામીનાં
પહેલાં પ્રાત કાળમાં ઉઠી, સ્નાન કરી, પુજા શામશ્રી એકઠી
કરી, પતિને જગાડતી, સ્વામી દંત ધાવન કરી, સ્નાન કરી,
જ્યારે સેવામાં બેસે ત્યારે આચમની, પંચપાત્ર, ત્રિભાણુ,
ભસ્મ, જળપાત્ર, અગ્ની આદિ લાવી સ્વામીની પાસે
મુક્તી સેવામાંથી પરવારતાં પહેલાં વનમાંથી વનફળ લાવી,
સમારી ભોજનને માટે તૈયારી કરતી, રાત્રીએ શયનને માટે
મૃગચર્મ, વ્યાઘ્રચર્મ પાથરી શય્યા તૈયાર કરી સ્વામીને પોઢાડી
ચરણ તલાશતાં અનેક જ્ઞાનોની ચાતો કરતાં, સ્વામીને સુખફળ
નિદ્રામાં પોઢાડતી, આવા શદ્ગુણથી વ્યવન મુનિ મહાં પ્રશંન
થયાં, આવા સુખફળ દીવસો સુકન્યા એ પતિ સેવામાં નિર્ગ-
મન કરવા મોડયાં.

એક સમયે સુકન્યા વનમાંથી પતિને માટે પુષ્પ, ફલ
આદિ લઈને ચાલી આવતી હતી, એવામાં અશ્વિનિકુમાર
સામુંથી જતાં હતાં તેણે આ રૂપવતી બાળાને જોઈ, કાણુ હશે
એવું ધારી પાસે આવ્યા અને પુછવા લાગ્યા.

અશ્વિનિકુમાર—અહો ભાગ્યવંતિ ભામિની સધુરકર,
તુંકાણુ છે? તારાં મૃગ સમાન નેત્રો, જોઈ મારૂં ચિત

આકર્ષાયું છે, આગહન વનમાં, તું એકલી કેમ આવી છે? તારી શહયરીઓ શું તારાથી વિખુટી પડી ગઈ છે? બાળે વેશમાં વલ્કલ વસ્ત્ર શાકારણે ધારણ કર્યા છે?

હારે સતિ મુકન્ધરી એરાહ

હારે દીસે પ્રેમ મુરતિ તહારી,
ગુણીયાંલી શાણી બાળાતું—દીસે
મુરતી રૂપાળી ન્યાળી, પ્રેમે રહોધું બાળી
વા,વા કામલુગારી—પ્રેમ
શરીર શોભાવધારી, રતિને લગ્નવનારી
કામને જગાવે વારી,
પ્રિતી ઉપગ્નવનારી રિતી નીતિ જૂણુનારી
મનને લોભાવનારી—પ્રેમ

બાળા, તું કોણ છે? તારું સ્વરૂપ ખરેખર રતિ રાણીને લગ્નવેતેતું છે, તું કોઈ મહાન રાજ્યમાં મહારાણી થવાને યોગ્ય છે, તારાં કોમળ ચરણોથી પૃથ્વીપર તને ચાલતી જોઈ, મારાં મનને ખેદ થાય છે, તું દાસદાસીયો સાથે રહી અપાર સુખ ભોગવવા યોગ્ય તારો દેહ છતાં આમ શું કરવા વનમાં રખંડી રહી છે? તું કોઈ રાજ કન્યા છે? અપ્સરા છે? ધન્ય છે તારાં માતપિતાને કે જેને ઘેર આવી રત્ન સમાન દીકરી છે,

તારાં સાથે વંરતાર-પુરપનું ધન્ય ભાગ્ય સમજું છું, મુકન્ધરી ! તારું વૃતાંત સાંભળવાં હું આતુર છઉં માટે સત્ય હકીકત શું છે તે, મને જણાવ.

મુકન્ધ્યા—મહારાજ, હું સર્ચાંતિ રાજની કન્યા છઉં પરમપુણ્ય મહાત્મા વ્યવન રૂપિ મારા પતિ છે, મારા પિતા-જીએ તેઓની સાથે મારું લગ્ન કર્યું છે મારા પતિ વૃદ્ધ અને અધે છે, તેની સેવા કરવા આ વનમાં હું રહી છું.

અંધનિકુમાર—અધી લાલતા, તારે જતાંત સાંભળી
મારે મન વ્યાકુળ થાય છે સુકમારિ, ક્યાં તારે ગાર ગાત્ર
અને ક્યાં વ્યવન રૂપિ, તારાં તાતે આવાં રૂપિ સાથે કન્યા-
દાન આપતાં વીચાર ન કર્યો ?

બાળા, હમારે કહ્યું માની તું સાથે ચાલ, તને અપાર
સુખ આપીશું અનેક વૈભવ ભોગવવા મેઝી આવાં અંધપતિ-
ની સેવા કરવી કેમ સારી લાગે છે.

સુકન્યા—

મનેશાહવાયકરશે

નહીં વેણોવદો અવિચારીરે, જરા સમજી ખશોને આવારી
મતિ તમારી, લાગે છે વિકારી મને વાગે હૃદયે કટારી—નહીં
સતિપતિને વિસારે કદી, થાયે જગે નિંદાતેની ભારી
વૈભવોને ચાહું નહીં, મારો ધર્મ નથી સુકનારી —નહીં
લોભે લક્ષ્યાપે તે લક્ષના જુદી દુરખસી કરે ઉપકારી
વિનતિ ધારી વામાનીહર, રોકો નહીં પરનારી—નહીં

મહાત્માં આપના મોઢેથી આવાં વચનો નીકલતાં જોઈ
મને ખેદ થાય છે, આપ સર્વ દેવોમાં માન્યવાંતા સુર્ય પુત્રછો
તેજ સુર્ય હમણાં પ્રત્યક્ષ છે, આપ મને બીજી કુલટા સ્ત્રીઓ
જેવી જાણુશો નહીં, હું સંસાર સુખને તુચ્છ શમજુ છું,
મારાં ભાગ્ય વડે કરી મને જોપતિ મળ્યા છે તેણેથીજ હું
સંતોષ માનું છું અવર પુરૂષો રૂપવાન ગુણવાન, દ્રવ્યવાન,
હોયતો તે મારે શું અર્થના છે, મારે તો મારા વ્યવન રૂપિ
શિવાય કોઈની સેવા કરવી નથી, આપ સદગુણી થઈ આવાં
વચનો ઉચરોછોતે આપને ધટતું નથી, તમે સતિઓના
પતિવ્રત ધર્મને જાણતા હોય એવું લાગતું નથી, આપ
અહીંથી દુર ચાલ્યા જાઓ હને એક પણ વચન ઉચરશોતો

અશ્વિનિકુમાર—ધન્યપતિવ્રતા, માત્ર હમે તારી પરિ-
ક્ષા જોવા સારજ આવ્યા હતા, તારો ટેક અચળ છે, તે
જોઈ હમો પ્રશંન થયાં છીએ તારૂં સત્ય અવિચળ રહો,
હમે તારાં પતિને યૌવન વધુ આપી નેત્ર દેખતાં કરીશું,
હમો દેવતાઓના વૈધ છીએ.

અશ્વિનિકુમારના આવાં વચન શંભળી, બાળા પોતાના
પતિ પાસે આવ્યાં, સ્વામીને વ્રતાંત કહેવા લાગ્યાં.

ગીતી

સુર્યપુત્ર આ વનમાં, આવ્યા છે ફરતાં આણે ઠારે,
આજ્ઞા હોય તમારી, લાવું તેહને આશ્રમ મોજરે.

સુકન્યા—નાથજી, સુર્યપુત્ર અશ્વિનિકુમાર આપણા ઉપ
વનમાં ફરતાં આવી પહોંચ્યા છે તે આપને નેત્ર રોગ મટા-
ડવા કહે છે જો આપની આજ્ઞા હોય તો તેડી લાવું.

વ્યવન—સુંદરી, સુંખ. રૂપ તે લોકને આપણા સ્થાનમાં
તેડી લાવી સત્કાર કર પતિની આજ્ઞા મળવાથી વૈધ રાજને
તેડી લાવી યોગ્ય આસન આપી બેસાડ્યાં.

અશ્વિનિકુમાર—રૂપિજી, આપ કળ્પવાન જણાઓ છો,
હમો આપને ઔષધિ આપીએ તે ગ્રહણ કરો તો આપના
રોગથી મુક્ત થશો,

વ્યવન રૂપિને વૈધરાજે ઔષધિ ખવરાવી, જેથી વૃદ્ધવધુ
બદલાઈ જઈ, નવયૌવન શરીર પ્રાપ્ત થયું, અંધાપો દુર થયો.

વ્યવન—ધન્ય ભાગ્ય મારું, આપના ચરણના પ્રશાદથી
હું નિરોગી થઈ યૌવન શરીર પામ્યો છું, આપનો મારા
ઉપર અગાધ ઉપકાર થયો છે, તેનાં બદલામાં આપ મારી
પાસે કંઈ માંગો.

અશ્વિનિકુમાર—રૂપિણ આપનાં પાંસે હમો થું માગીયે,
પણ હમારે દેવ પંગતીમાં બેશી સોમ પાન કરવાની ઇચ્છા છે,

ગીતી

યજ્ઞ કર્યો બ્રહ્માએ, મેર પર સહુ દેવ મળી જ્યારે
વૈદ્યપણું ધિક્કારી, સોમ પાન નવ આપ્યું તે ઠારે.

મહારાજ આપનાથી બને તો આંટણું કાર્ય હમારું કરો.

વ્યવન—વૈદ્યરાજ આપતું કાર્ય હું સમય આવતાં નિ-
શ્ચય કરીશ. રૂપિની આજ્ઞા લઈ અશ્વિનિકુમાર સ્વર્ગમાં ચાલ્યા
ગયાં.

સતિ સુકન્યા પોતાના પતિને જોઈ અત્યાનંદ માની
સેવા કરવા લાગ્યા એક વખતે રાજા શર્પાતિ પોતાની પુત્રિની
બાળ લેવા રૂપિ આશ્રમ તરફ ચાલ્યા આવે છે,

દુરથી પોતાની બાળાને યૌવન વપુનાં મુનિ સાથે જોઈ
ત્રી જોઈ રાજાનાં મનમાં અનેકતર્ક થવા લાગ્યાં, અરે આ
મુનિ કોણ હશે ! મારી પુત્રિ એનાં સાથે કેમ વાતો કરતી
હશે ! અનેક વિમાસણ કરતાં પર્ણ કુટી પાસે આવ્યા, પિતાને
આવ્યા જાણી સુકન્યા દુર ખસી ગઈ.

સુકન્યા—પિતાજી આપના આશીરવાદથી મારા પતિને
અશ્વિનિકુમાર વૈદ્યરાજે ઔષધિ આપી નેત્ર રોગ દુર કરી
નવિન વપુ કર્યું છે, તાતજી મારી ચિંતા હવે આપ લેશ
પણ કરશે નહીં પ્રભુ કૃપાથી મારાં શબ્દાં કાર્ય સિદ્ધ થયાં છે.

પુત્રિનાં આવ્યા વચ્ચે સાંભળી રાજા હર્ષ પામી વ્યવન
રૂપિના ચરણમાં પડ્યો.

વ્યવન—રાજન, તમારું દિર્ઘાયુ થાવ મને અનેક સકટ-માંથી મુક્ત કરાવનાર આ તમારી બાળા છે, એના સતિત્વના બળથી વૈધરાજ પ્રસન્ન થયાં અને મારું દુષ્પ દુર કાધું મેં અશ્વિનિકુમારને દેવો સાથે સોમપાન કરાવા વચન આપ્યું છે માટે તમે એક યજ્ઞ કરો, જેમાં સહુ દેવને તેડાવી મને ઉપકારના કરનાર વૈધરાજને સોમપાન કરાવું.

શર્યાતિ—મહાત્મા આપનાં વચનને શીર માન્ય કરું છું રાજ્યમાં આવી યજ્ઞ સામગ્રી તૈયાર કરી મહાત્મા વ્યવન રૂપિને તેડાવી યજ્ઞારંભ કર્યો, સર્વે દેવોને બોલાવી પોતાના તપોબળથી સર્વનું મન સાંત કરી અશ્વિનિકુમાર વૈધરાજ ને સોમપાન કરાવ્યું.

સુકન્યાનું પતિવ્રત જોઈ દેવ મંડળી આનંદ પામવા લાગ્યા. યજ્ઞ પુર્ણ થતાં સર્વ પોતાને સ્થાને ગયા.

ધન્ય છે દ્રઢ નિશ્ચયી સુકન્યાને, પોતાના પતિઅંધ છતાં તેનાં પર કરો. અભાવ ન કરતાં તનમનથી સેવા કરી પતિને પરમેશ્વર રૂપ માન્યા જે સત્યના પ્રતાપથી પોતાના સ્વામી વૃદ્ધ અને અંધ છતાં તેઓ પાછું નવ યોવન શરીરપામ્યાં, અને અક્ષય સુખ સ્વામી સાથે ભોગવ્યું.

વિનયી વનિતાઓ, પોતાના પ્રાણબ્ધના યોગે કરી જે પતિ મર્યો તે કુરૂપ હોય, રોગી હોય તથાપિ તેનાપર અભાવ ન કરતાં પોતાના શિયળનું રક્ષણ કરનાર બાળાને અંતમાં પુર્ણ સુખ મળે છે એટલુંજ નહીં પણ જન મંડળમાં તેની કીર્તિ ઉચરાય છે. સુકન્યા સમાન માન્યને યોગ્ય થક્કય છે,

સતિ સુકન્યા સમાપ્ત.

સતિ ઉપા

ગીતી

શંભુ સુત સમરૂં હું. પાથે નમું કરજોડી પ્રભુ મારા
અંથા રંભે સ્મરતાં. શુભમતિ પ્રેરે નાથજી આવારા.

આણિત પુરમાં બાણાસુર નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, પણ પોતાને દિગ્વીજય કરી, પૃથ્વીમાં પ્રચંડ બળિષ્ઠ કહેવડાવવાની ઇચ્છા થઈ, એક સમય પોતાના ગુરુ શુકાચાર્ય ને ખોલાવી પુછ્યું.

બાણાસુર—ગુરુજી, આ દુનિયામાં કહયા દેવની આરાધના કરવાથી, પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ થાય ? સૃષ્ટિમાં જન્મ લઈ જે મનુષ્ય કોઈ પ્રકારે ઓળખાયો નહીં, તે તેનું જીવિત તથા છે. મારો વિચાર આખા ભુમંડળને તાણે કરી, શક્ય શિરોમણી રાજાઓના મુસ્તક મારાં બળથી નિચાં નમાવા માગું છું.

શુક—યશસ્વી રાજન, તારી ઇચ્છા પાર પાડનાર, શંકર શિવાય બીજું કોઈ નથી. એ ભોળા છે, કદાચ કયા કરે તો, તારૂં ધારેલું કાર્ય નિશંક પાર પડે.

ગુરુનું વચન સાંભળી, રાજ્ય પદ પ્રધાનને સોંપી, ગંગા કિનારે શંકરનું તપ કરવા નીકળી ગયો, દ્રઢ વિશ્વાસ શંકરના ઉપર રાખી, મહા કષ્ટ વેડી, દેહ કમન કરવા લાગ્યો, કેટલોક સમય વ્યતિત થતાં, જ્ઞાન દ્રષ્ટિએ શંકર પરમાત્મા, અસુરનાં તપના પ્રભાવે પ્રશન થઈ તાત્કાળ ઉભા થયાં

ઉભિયા—ભોલા, આમ એકદમ ઉઠી ક્યાં પધારે છે.

દક્ષીણી સાખી

બાણા સુર એક ભક્ત છે મારો. ધ્યાન ધરે છે મારું,
કાયા કાષ્ટવત કરી છે તેણે. જઈને કષ્ટ સંહાર
દાસ કરી સ્થાપું. વરદાન જઈ આપું

ઉભિયા સહિત શંકર નંદીપર સ્વારી કરી, બાણાસુર જ્યાં
તપ કરે છે ત્યાં આવી પહોંચ્યા, બાણાસુર ની શ્રદ્ધા, અને
ભક્તિ જોઈ શંકરે પ્રશંન થઈ મુસ્તકે હાથ મેલ્યો.

ગીતી

જગ ખેટાસત્વરતું. માગ માગ મુખ પ્રશંન છું આ વારી
નેત્ર ખોલીયાંરાયે. મહાભાગ્ય દીઠા છે ત્રિપુરારી
બાણાસુરે સાષ્ટાંગ દંડવ ન્નમસ્કાર શંકર ચર્યુમાં કર્યા.

શંકર—ઉઠ રાજન તારી શી ઇચ્છા છે ? માગ, તને
અભય વરદાન આપીશ

હે દેવા તું દાતાર એ રાહ.

બાણાસુર—શિવશંકર છો, સુખકાર

વિશ્વવંદ આખિ લેશ મુરારી, પ્રણતપાલ નમું હે ત્રિપુરારી.
તમ ચરણે ચરપું હું તનમન. કરો કાર્ય સહુ પાર. શિવ.
ચરણ કરે શિશ નામી આજે, ચરણ શરણ ભય હરવા કાળે
મયા કરો નમું હું કરી વંદન હરનિશ કરો જ્યકાર. શિવ.

બાણાસુર—શંકરા, ખરેખર જો મારા ઉપર આપ
રીઝ્યા હો તો મને એક શહાસ બુજ આપો

શંકર—તથાસ્તુ, તને હજાર હાથ થશે, તેના સાથે, આ
એક નાગપાપનું બાણ તારી પાંસે રાખ તારા વિજ્યમાં મદદ
કરશે. શંકર અંતરધ્યાન થયાં

વરદાન મળતાં વૃક્ષોને જેમ ડાળીઓ પુટે તેમ બાણાસુર ને હળરે હાથ પુટયાં, મદોન્મત થઈ પોતાના નયનાં આવી, રાજ્યપર બેઠો, દેશેદેશના રાણાઓ ઉપર ચડત કરી લડત કરવા માંડી, સર્વત્ર રાજા શરણ થયાં, દેવતાઓને મહા ક્રોધ આપવા માંડ્યું.

ભુમંડળમાં, બાણાસુરની હાક વાગી, દેવો ડરવા લાગ્યા આ યોધો શું કરશે

નારદ—દેવતાઓ તમે શું કરવા ગભરાઓ છો, હું એના હળરે હાથ છેદાઈ જાય એવો ઉપાય રચું છું નારદશ્રી દેવ સભામાંથી નીકળી, બાણા સુરને ત્યાં આવતાં સન્માન આપી બેસાડ્યા.

બાણાસુર—રશીજી કાંઈ નવા જુની સમાચાર લાગ્યા છો ? મારા સાથે લડે એવો શબ્દ યોધો કોઈ નજરે પડ્યો છે ?

નારદ—રાજન બીજું તો હમણા કાંઈ નથી પણ કૈલાશમાં તમારે માટે શંકર પાર્વતિને રાઠ મચી રહી છે, ઉમિયા, શંકરે તમને હળરે હાથ આપ્યા, તેથી કહે છે કે, સ્વામી હવે બાણાસુર તમારી સામા કદી લડવા આવશે ત્યારે ? શંકરે કહ્યું કે આવે શું, અને કદી આવે તો માથું કાપી નાખું બાણાસુર તું આવો બળવાન અને તારી પછાડી આવી વાતો થઈ રહેલી છે.

બાણાસુર— દક્ષીણી સાખી

વચન સુણીને કોધે ભરાયો. અંધ બન્યો તજી સર્મ ગુણ ઉપર અવગુણ કરવો તે, જાણું મારો ધર્મ ઉઠ્યો અનાડી. લાવું ઉમિયા ઉપાડી.

નારદજી મારાં બળ આગળ શંકર શા હીસાબમાં છે, એ મને શું મારશે. કૈલાશના મુળીયાં કબેડી નાખું.

નારદ—ધન્ય રાજા પ્રાક્રમિને શા ભાર છે.

બાણાસુર ક્રોધા વેશમાં શૈન્ય લઈ કૈલાશપર ચડત કરી, નંદી ભૂંગી દોડતાં આવી શંકરને કહેવા લાગ્યાં, મહારાજ કોઈ શબ્દ શૈન્ય કૈલાશપર ચડી આવે છે.

શંકર—ગભરાઓ નહીં એ તો મારો ભક્ત છે.

ઉભિયા—સારે એ કોણ છે ?

શંકર—સતિ જેને હજાર હાથ આપ્યા હતા તે બાણાસુર છે.

ઉભિયા—ધન્ય તમારા ભક્તને અને સાથે તમોને પણ નાથજી આંગણમાં બાવળનું ઝાડ રોપીએ તો કોઈ દીવસ આપણનેજ કાંટો વાગે છે. સર્પને દુધ પાઇને ઉછેરવાથી કોઈ દીવસ આપણને કરડે છે. આનાં અનેક અસુરોને તમે વરદાન આપ્યાં, અને તે તમારા સામુંજ થયા છે. એથી વરદાન આપો નહી તો કેવું સાહે.

શંકર—સતિ એતો આપણાં છોકરાં કહેવાય, માબાપ આગળ લાડ કરે નહી તો પછી એ છોકરાંઓના કોડ કોણ પુરા કરે ?

શંકર ઉઠી બાણાસુરની પાસે આવી કહેવા લાગ્યા, ધન્ય છે ખેટા તારા બળને, ખોલ તારી શી ઇચ્છા છે ? કહે તો ઈંદ્રાશન આપું, કહેતો કુબેરના સર્વ ભંડાર તારે સ્વાધીન કરું. કહે તો મારું કૈલાશ આપી મારા શરખો બનાવું, તારી ઇચ્છા હોય તે માગ.

બાણાસુર—શંકરા હવે તો શું માગું. મારા બાહુના પ્રચંડ બળથી સઘળી વસ્તુ મેળવવી સહેલી છે. પણ મારા સામું

કોઈ લડતું નથી, મારા અંગનું બળ ક્યાં બતાવું,
માટે હવેનો આપ મારા સાથે યુધ કરો, એટલુંજ માંગુ છું

શંકર—તારા હજાર હાથમાં બળ માતું નથી તો તે
છેદન કરનાર મળશે.

બાહ્યાસુર—ક્યારે મળશે મને કેમ બબર પડે?

શંકર—લે આ ધન લાઘન, એ ભાગી પડે એટલે
જાણુજે કે તારા હાથ છેદનાર આવ્યો છે ધન લાવી
સભામાં બાંધી નીત્ય પ્રાતકાળમાં તેનાસામું જોવા માડ્યું
હજી ભાગી નહી ક્યારે ભાગશે, લડનાર ક્યારે મળશે?
અસુરે પૃથ્વીમાં, અનેક દોષિત કાર્ય કરવા માંડ્યા, પાપાચાર
પુણ્ય પ્રસર્યો, પૃથ્વીપર પાપરૂપી જોજો વધ્યો,

પૃથ્વી મહા કબ્જ પામતાં પ્રજાપતિ પાંસે આવ્યાં,

દક્ષીણી સાખી

પૃથ્વી આવી પ્રજાપતિ પાસે. ભાગી છે કરગરવા
અસુર વૃંદ બહુ કબ્જો આપે. કૃપા કરો તેહરવા
હું શિરનામું. મારું દુખ કહાં વામું

પ્રજાપતિ પૃથ્વીને લઈ, ગૌલોકમાં આવી, શશ્વિદાનંદને
નમસ્કાર કરી, પૃથ્વીની હકીકત કહી, દેવ સભા ભેળી થઈ
વિચાર કરવા માંડ્યો,

ગૌલોકપતિ—જ્યાં સુધી આપણે પૃથ્વીપર અવતાર
ધરીશું નહીં, ત્યાં સુધી ધર્મનું સ્થાપન કદી થનાર નથી,
માટે કસ્યપ રૂપે આપ વસુદેવ થાઓ, અદિતી તમો દેવ-
કીજ થાઓ, કામ દેવ તમો પ્રદુમાન સ્વરૂપે થાઓ, શેષ

મહારાજ આપ બગીચા થાઓ, હું કૃષ્ણ સ્વરૂપે થાઉં છું, બ્રહ્માજી આપ અનિરૂદ્ધ થાઓ, શરસ્વતી આપ ઓખારૂપ થઈ શક્યાનું કાર્ય કરવા અમણી થાઓ. અનિરૂદ્ધ સાથે આપને વરતાં, બાણાસુરના સમુહનો નાસ કરવાનો સમય આવશે, વિધાતાં, તમે ચિત્ર લેહા થઈ, અસુર કુળનિકંઠન કરાવા ઉપાને સાહય કરો, અને અનીરૂદ્ધ સાથે વસવા મદદ કરો. સઘળાં એકમત થઈ પાતાળમાં, વિધાતાને બાળરૂપ બનાવી, બાણાસુર પોતાના પિતા બગીરાજના ચર્ણ પુજવા નિત્ય આવતો હતો, ત્યાં આજ શક્યા દેવ પ્રશંન થઈ રા-યને વિધાતા રૂપ બાળકી બેઠ આપી.

કૈભાંડ—અનંદાતા આપુત્રિ કૃપા કરી મને આપો તો કન્યાદાન દઈ કૃતાર્થ થાઉં.

બાણાસુર—પ્રધાનજી આ વનમાં હું એને મુકી જાઉં છું, ત્યાંથી કાલે આવી તમે લઈ જાઓ વનમાં ચિત્ર લેહા એકલી પડતાં પ્રભુનુ સ્મરણ કરવા માંડ્યું. હરી પ્રગટ થયા.

ચિત્રલેહા—મહારાજ મને ત્રિકાળ જ્ઞાન આપો, સર્વ સ્થળે જવાની સત્તા આપો, પ્રભુએ તેને જ્ઞાન આપ્યું, પાંખો આપી, બીજે દીવશે બાળાને કૈભાંડ પોતાને ત્યાં લાવી પુત્રિ રૂપ માનવા લાગ્યો.

કૈલાશમાં એક વેળા શિવે કામ આરંભ્યો, જેને કેટલોક સમય વ્યતિત થતાં, દેવતાઓ ડરવા લાગ્યા, શિવજીના અનુલિત કામથી કેવો બળવાન પુત્ર ઉત્પન્ન થશે ? એવું વિચારી દેવો એ ઉમાને શ્રાપ આપ્યો, કે તમારી કુલે સંતાન થશે નહીં, ઉમાએ જાણતાં, દેવોને શ્રાપ આપ્યો કે તમારી તેત્રિ

સ કોડથી વધારે સંખ્યા થશે નહીં. ઉમીયાજી ખેદ પામી હસ્તીણીનું સ્વરૂપ લઇ, શંકર સાથે કામ આરંભ્યો, જેથી એક સંતાન હાથી રૂપે ઉત્પન્ન થયો,

ઉમિયા—ભોળા આ આપણું સંતાન, એને દુનીયામાં કોણ માનશે ?

શંકર—સુંદરી એનું મુસ્તક સચ્ચાચરમાં પુંજીશે, કહીને શંકર તપ કરવા જવા લાગ્યાં, એટલે ઉમિયાએ આવી શંકર ને રોકી કહેવાં લાગ્યાં.

ઉમિયા— **ગીતી**

તમ શંગે વરવામાં વૃથા ગયો છે મારો જન્મારો
નિશ દીન જંગલ જાવું. દીકો ન કદીએ સુખ તણો વારો

ભોળા આપ વલી આછા વનમાં જાઓ છો ? મારે શું સુખ જોઇને ઠરવું. એક દીવશ સુખેથી સાથે બેસવા વારો આ બ્યો નહીં, ન કોઇ સારાં સાથે મિત્રાઇ કે તે કોઇ આપણે ત્યાં આવે, નહીં કંઈ સારાં વસ્ત્ર શણગાર, નહીં સારાં રાજ્ય મહેલ, ભોળા, આખિ દુનિયાથી ઉલટું તમારી પાંસે છે. લોકને રહેવા રંગ મહેલ ત્યારે તમારે સ્મશાન, લોકને જમવા મિષ્ટાંન ત્યારે તમારે ભિક્ષાન્ન અવરજનો હાથી ઘોડા સુખ પાસે કરે રંગરેલ, ત્યારે તમારે વાહનમાં યુદ્ધો બેલ, અવરને હીરા માણેક સુવર્ણના ધરેણાં, ત્યારે તમારે કંઠે વિપધરની ફેણાં, અવરને પહેરવાં વસ્ત્રાદી નવરંગ ચીર, ત્યારે તમારે બખ્ખથી વિભુષિત શરીર, નાથજી તમારી સંગે વરીને હું જગતમાં વાંઝણી કહેવાઈ, ભોળા હવે તો એક સંતાન આપી મારી ઇચ્છાપુર્ણ કરો.

શંકર—ઉમિયાજી, મારે નિરમળ જોગીને પરિવાર શો? છતાં તમારે સંતાનની ઇચ્છા હોય તો, મારી પાસે શુંમાગ્યો છો ? તમો આદ્યશક્તિ છો, તમારી માયાથી સંતાન પ્રગટ કરજો, આવું કહી સદા શિવ તપ કરવા ચાલ્યા ગયા,

ઉમિયાજી એકલાં પડતાં, પોતાને મરજન કરવાની ઇચ્છા થઇ, દક્ષણ અંગથી મેલ ઉતારી સક્તિએ માયાથી, અણુદ્વડ સ્વરૂપ બાળકનું બનાવ્યું, જેને ચાર હાથ, અનેક શણુગાર, સર્પો પવિત્ર, કમંડલું આદી પાત્ર, મોદીકનું નચ્ચેદ, આપી દ્વારની પાસે બેસાડ્યું, સજીવન મુર્તિ કરી, સ્થાપ્યા, સત્તિ વિચાર કરવા લાગ્યાં, આ બાળક એકલો છે, તેની સાથે જોડ હોય તો ઠીક બે જણાં વાતો કરતાં, રમતાં, બેસી રહેશે, એવું ધારી, વામ અંગથી મેલ ઉતારી કન્યા રૂપ બનાવી સજીવન કરી, અનેક શણુગારો પહેરાવી, બાદ બેનને રમવાને રમકડાં આપી ઉમિયા બોલ્યાં,

ઉમિયા—મારાં બહાલી બાળકો, તમો દ્વાર આગળ રમજો, હું ઘરમાં સ્નાન કરવા જઈ છું કોઇ આવે તો મને ઘરમાં આવવા દેશો નહીં, ઉમિયાજી સ્નાન શામગ્રી તૈયાર કરી, શરીરે તેલ ટુસેલ બાવનાચંદનાદી મરદન કરી વસ્ત્ર તજી સ્નાન કરવાં બેઠાં.

અંતરિક્ષથી નારદજી જતાં, કૈલાશ દ્વારે બે બાળકો ઉમિયાજીનાં બેઠેલાં દેખી, વિચાર કરવા લાગ્યાં, લાવશંકરને લંબેરી ઉમિયા સાથે જરા લઢાવું.

છપ્પા

પાવક કો જળમુદ નિવારણ...સુર્ય તાપ કો છત્ર કાપોહે
વ્યાધી કુવેદ તુરીકુંડી આમુક...ચો પગાંકું વૃક્ષ દંડ દીપોહે

હાથિ માવધ અંકુશ દીધો. ભુત પ્રેતકો મંત્ર કીધોહે
કહે સુખદેવ સખીકો ઔપધ. સ્વભાવકો ઔપધ નાહી કીધોહે

લડાઇ ખેરીયા નારદજી લાંથી નીકળી, શંકર તપમાં
બેઠા છે ત્યાં આવ્યા,

નારદ—જય ડિગંબર, મહારાજ

શંકર—આવો આવો બ્રહ્મ પુત્ર આજ તમારા પગલાં
અહીંઆં ક્યાંથી !

નારદ—ભોળા આપને મળવા આવ્યો, પણ ધરની
શી ખબર છે?

શંકર—નારદજી, માત્ર મને તો તપ વહાણું છે ઘેર શું
થાય છે તેની હાલ કંઈ ખબર નથી,

નારદ—ઠીક ઠીક તમે તપ કર્યા કરો, ઘેર પરિવાર
વધ્યા કરશે.

શંકર—નારદજી આવું કેમ બોલો છો ?

નારદ—અરે તમારે ઘેર ઉમિયાએ ઉત્પાત માંડ્યો છે,
તમો અહીંછો અને ત્યાં બે સંતાન ઉત્પન્ન થયા છે, થોડાં
વરશ આમ જશેતો છોકરાંથી આખું કૈલાશ ભરાશે.

શંકર ક્રોધમાં આવી તપમાંથી ઉઠી, કૈલાશ ભણી
આલ્યા, ધણીને દ્વારમાં પેંસવા જતાં બાળકે ઉઠી ખાલ્યાં,

બાળક—અલ્યા નેગટા ઉભો રહે, કોના ધરમાં
આલ્યો જાય છે? નેગી થયો છે અને ખુદ્ધિ કેમ બગાડી છે?

લિક્ષા માગવા આવ્યો હોય તો બારણે ઉભો રહે, શું ચોરી
કરવા આવ્યો છે? દુરજ્ઞ હમણા મારા માતાજી સ્નાન કરવા
બેઠાં છે, જા, પછી આવજે,

શંકર—છોકરા દુર રહે નહી તો તારું મોત થશે.

બાળક—હે શું તું મોત કરશે? આવીજ ત્યારે. ફરશી
લઇ નેગીના સામું ઉગામી, શંકરને મહા ક્રોધ ચડ્યો.

માહે! માહે સંત્રામ કરતાં કપાળીએ ત્રિશુળ મારી, મુસ્તક છેદી નાખ્યું, માથું ઉછળી ચંદ્રના રથમાં પડ્યું.*

શંકર ધસી ધરમાં આવ્યા, ઉપા ભાઈને મારતાં જોઈ ડર પામી, લવણુની કોટડી હતી તેમાં સંતાઈ ગઈ, શંકરને ધરમાં આવતાં જોઈ, ઉમિયાજી ચમક્યાં, વસ્ત્ર ધારણુ કરી સાંમું આવ્યા.

ઉમિયા—ભોળા હું સ્નાન કરવા બેઠી હતી, ત્યાં આપ શું ચાલ્યા આવતા હતા? બારણે જે બાળકો તો મુક્યાં હતાં

શંકર—હવે તારી હાંશીયારી જવાદે, તારૂં સતિપણું જાણ્યું, હું વનમાં હતો અને તને જે સંતાન ક્યાંથી? દીક હીમાચળનું નામ વધાર્યું. આટલા દહાડા સતિ જાણતો હતો, હવે તારા પ્રપંચ મેં નજરે દીધાં

ઉમિયા—આપ આશું કહોછો? જરા જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી જુઓતો ખરાં તપ કરવા ગયાં ત્યારે સંતાન ઉત્પન્ન કરવા આપે કહ્યું હતું, મેં શક્તિથી જે બાળકો ઉત્પન્ન કર્યા છે, નાથજી હું અપરાધી નથી, અવકૃત્ય મેં કાંઈ કર્યું નથી. શંકરને યાદ આવ્યું, ખરે મેંજ કહ્યું હતું ઉમિયા સતિ છે.

શંકર—સતિ રીશ કરશે નહીં, મને જુઠા બોલા નારદે બમાવ્યો, તારો પુત્ર બારણે હતો તેને તો મેં મારી નાખ્યો છે.

ઉમિયા—ભોળા નાથ આપને હાથે કદી અન્યાય થાય નહીં અને આજે આ શું કર્યું, મને સંતાન આપોતો ક્યાંથી પણ મારાં ઉત્પન્ન કરેલાને માર્યો, હરે હરે, દોડતાં ઉઠી બાળકનું ધડ બોળામાં લઈ સતિ રૂદન કરવા લાગ્યાં,

---

*માર્ગશીર્ષ વદિ ચોથને દીવશે મુસ્તક ચંદ્ર રથમાં પડ્યું માટે તે દીવશે ચંદ્રની પુંજ કરવામાં આવે છે.

છે નોકરી દુખનું મુળ...

મારો વૃથા કર્યો અવતાર. સુતવિણ સૌ ખોટું

હાય હાયરે સુતવિણ સૌ ખોટું

આરે જગતમાં તેજ સુખીયો. જેને હોય સંતાન

સંતાન વિનાનું જન હોય. તેને જગે મળે નહીંમાન. સુત.

સુત વગરની પડી હું સુની. કેમ નિવારું સોઠ

પાણુ અધીરાં મારા બનીયાં. મહેણા દેશે લોક...સુત.

સુત વગરના મંદીર સુના. મુજને ખાવા ધાય

લાડકડા વિણ કોને ખોલાવું. પાપી પ્રાણુ નવ જાય. સુત.

શા કાજે મારો પુત્ર મારીયો. નહોતો લીધો તમ હાથ.

સુત જીવાડો ભોળા મારો. કરીશ દેહતી ધાત. સુત.

શંકર—સતિ શું કરવા આકંઠ કરે છે ? તમારો બાળક હમણા જન્મ્યો કહું છું, નંદી ભૂંગી જાશે કુમારનું મુસ્તક. ખોલી લાવો, ગણો ધણાએ કર્યા પણમુસ્તક ન જડતાં પાછાં આવ્યા,

શંકર કહે જાશે સુકનમાં સામું મળે, તેનું માથું કાપી લાવો, દુતો પાછા કર્યા અને જતાં શંકરથી ઉત્પન્ન થએલો હાથી સામે મળ્યો, તેનું માથું કાપી લાવ્યા, શંકરે તે મુસ્તક ચોંટાડી બાળકને 'સજીવન કર્યો આંગલી જાલી મંદીરમાં આવ્યાં,

ઉમિયા—આ શું કર્યું ? આ તો ઉલટું મારું રત્ન બગાડ્યું, આ દીકરો કે દૈત, ધરમાં એકલી હોઈ તો કોઈ વાર મનેજ ખાય, આ પુત્રને શું કરે ? એને કોણ નમશે ? આ વેળા બાળ કોને અમશે ?

શંકર—સતિ એ તારો બાળક મારા ગણુનો અધિપતી મારા પેહેલો એ પુંજય, એનું સ્મરણ કર્યા વગર અન્ય દેવ તું પુજન નહીં થાય. એને પ્રથમ નમ્યાવિના કોઈ કાર્ય શિથ નહીં થાય.

ઉમિયા—એ શઘળું ખરૂં પણ જુઓને આ મોટી શુંદરી કેવું કદરૂપું જણાય છે ?

શંકર—સતિ આપણા ઘરમાં સાઈ શું છે ? આખી દુનિયાથી આવતું છે, ત્યારે મારા દીકરાને સુંઠ છે. પણ સતિ મેં તો સાંભળ્યું છે કે એ બાળકો હત્યા ? તે બીજું ક્યાં છે.

ઉમિયા—હા મારી ઉપા ક્યાં ? આખા કૈલાશમાં ખોળી વળ્યાં ત્યારે લવણ કોટડીમાંથી બાળકી જડી ધન્ય ઉપા બાંધને મરાવી સંતાવાની જગ્યા સારી ખોળી કહાડી. તારો એકલીનો જીવ બચાવ્યો, મારો સ્નાન કરતાં શંકરે દેહ નીરખ્યો, તું નાશી ગઈ માટે એક વરશ સુધી લવણમાં રહે, તારી અસુરી વૃત્તિ થઈ માટે, અસુર ઘેર અવતાર ધરજો.

ઉપા—

ગીતી

ક્ષમા કરો મમ માતા...છોરં કછોરં થયું કદી આજે

માબાપે નવ ગણવું...મોટા દીલથી કરો કૃપા કાજે

માડી, મારાથી એક વરશ સુધી લવણમાં કેમ રહેવાય ? મને ક્ષમા કરો, તમારો શ્રાપ માથે ચઢાવું છું, પણ મને બચાવો, કાંઈ અનુગ્રહકરો, જ્યારે બાળકોના ઉપર માતાઓ આવો કોપ કરશે ત્યારે દુનિયા કેમ ચાલશે ? ખેતરને જો વાડ ખાઈ જાય, ફળોને વૃક્ષ ગળી જાય, તો દુનિયામાં શું રહે ? મારા સહેજ અપરાધ સાઈ, મોટી શિક્ષા માફ કરો.

ઉમિયા—તારાં મૃદુ વચનો મને દયા ઉપજાવે છે. જ ચૈત્ર માસ એકલો મીનના સુર્ય થાય ત્યારથી રહેજો વળી ચૈત્ર માસમાં જે કોઈ અણુણું ખાશે તેને મારા આશીર્વાદથી, સંતાનાદીનું સુખ મળશે. વળી મેં તને શ્રાપ દીધો કે

અસુર કુળમાં અવતર જે, પણ એક આશીરવાદ દઉં છું કે તું કૃષ્ણ કુળમાં વરજે. ઉપા માતાને પગે લાગી ચૈત્ર માસ આવતાં લવણમાં જઈ રહ્યાં.

બાણાસુર એક દીવશે પ્રાતકાળમાં ઉડી, ખારીમાં આવી ઉભો, તેને જોઈ માર્ગમારજનકરનારીએ, સનમાર્જની આડી ધરી. આ જોઈ રાયને ક્રોધ ચડ્યો. ચંડાલીનીને પકડી મંગાવી.

બાણાસુર—અવી ચંડાલીની, પ્રાતકાળમાં મારા સામું તેં સાવરણી આડી કેમ ધરી ?

ચંડાલીની—મહારાજ અમે નીચ જાત પ્રાતકાળમાં હમાઈ મોઢું આપને શું કરવા બતાવીયે.

બાણાસુર—એવાં ખોટાં બહાના ન કર, સાચી હપ્તકત હોય તે કહે.

ચંડા—આપજી સાચું કહેતામાં અમારા ગરીબ માણસનો જીવ જશે.

બાણાસુર—હું તને છોડી દઈશ, જે ખરૂં હોય તે કહે.

ચંડા—અંત દાતા, આપને કાંઈ છોકરું નથી એટલે તમે રાજ્ય થયા તો એ શું થયું, વાંઝીયાનું મોઢું પરીઠીયામાં, જોવું ન જોઈએ, તેથી સાવરણી આડી ધરી હતી.

બાણાસુર—જા ચાલીજા અહીંથી, રાયના મનમાં મહા ખેદ થયો, મારા જેવો બળવાન, દ્રવ્યવાન કોઈ નથી, પણ એક સંતાન વગર મારી એપ્ટા થાય છે, શું કરવું રદ્યમાં ચીંતા વસી.

સાખી

ચિંતાં સેં ચતુરાઈ ઘટે...ઘટે રૂપ ઓર જ્ઞાન

ચિંતા એસી જાનીએ...એ ચિંતા ચિતા સમાન

ચિંતા ચિતા સે લડપડી...તું ક્યા મુજ સમાન

તું તો ઝારે મુદ્દેકું...મેં જીવત ઝારે પ્રાન

ઉદાસ ચિ-તે રણુવાસમાં આવી બાણસુર બેઠા.

બાણમતિ—સ્વામીનાથ, આજ આપ ઉદાસીમાં કેમ છો ?

બાણસુર—વનિતા, દુનિયામાં બળીયો કહેવાયો, રાજ્ય મેળવ્યું, ધન મેળવ્યું, પણ એક સંતાન વિના સહુ ખોટું છે. કેમકે

શ્લોક

અપુત્રસ્ય ગૃહંસુન્યં....દિશાઃ સુન્યંસ્વ વાંધવા

મુર્ત્યસ્ય હૃદયંસુન્યં....સર્વ સુન્યં દારિદ્રતા

પુત્ર વિનાનું ઘર સુનું લાગે છે, બંધુ વિના દિશાઓ સુની જણાય છે, અવિદ્યાનનું હૃદય સુનું હોય છે, દરિદ્રી માણસ સર્વ પ્રકારે સુન્યજ જણાય છે.

બાણમતિ—આપનું કહેવું ખરું છે, સંતાનની આપણને ખોટ છે, મારું હૃદય તેજ ચિંતામાં છે કેમકે

કંબુશતણી કમાણીરે

સુત વિના સંસારેરે...સઘળું ધુળ ધાણી

સંતાનથી ઘર ઉજળું જણાયે...સંતાન લીધે સગાં સહુ માયે

ખરી જગેએ કાણીરે...સઘળું

સંતાન હોય વહુ ઘેર આવે...ખોહોળાં સગાંઓનો સાથ બતાવે

સુતવિણુ આ જીંદગાનીરે...સઘળું.

ભલે આ રાજને લક્ષ્મી પણ મળી પાછળ કોણ ભોગનારે

એક દીવો ક્યાં મુંધી રહેતે, થાય હોલાતાં અધાર

બહાલાવચારોનાતે જરા મનમાં, પ્રાણ સ્મરે શુળપાણીરે—સઘળું

શંકર કેરી કરો યાચના, વિચારી દીક્ષ સાથ

કાલા વાલા કરતાં પાછા, રીઝે શંકર નાથ

અનાથ કરાં નાથ સદાએ, પ્રસન્ન કરો ત્રીપુરાર
એહ રીઝેથી ભાવટ ભાગે, સુધરે સહુ સંસાર
જઘ વદો બરથાર દીન વાણીરે...સધળું.

હાહા સંતાન વગરનું, શધળું સુખ વ્યર્થ છે, વૃક્ષનો છાંયડો
ન હોય ફળ ન આપે તો વૃક્ષ શા કામનું? ફળમાં મીઠાશ ન હોય
તો ફળ શા કામનું? શરોવરમાં જળ ન હોય તો શરોવર શા કામનું
તેમજ મનુષ્ય અવતારમાં જેને સંતાન નથી, તેનું જીવીત શા કામનું
જીવોને તમારાં આપને તમો હતા, તો કેવું રાન્ય પાટ
ભોગવોછો? તેવું તમારી પાછળ આ બળકરી મેળવેલી રાન્ય
લક્ષ્મીનો, ભોકતા કોણ થશે? તમો હજાર હાથ માગી લાવ્યા
ને કરતાં એક બાળક લાવ્યા હોતતો, આપણુ જીવ્યું સફળ
થતે માટે શંકર પાંસે જઘ ફરી યાચના કરો,

આણાસુર—પ્રિયા તારું કહેવું ખરું છે, પણ હરધડી
શંકર પાંસે જઘ, યાચવું એ શરમ જેવું છે

આણમતિ—મા આપ પાંસે છોકરાંઓએ માંગવું, એમાં
શરમ સારી!

સ્ત્રીનું કહ્યું મારી પાછો કૈલાશ તરફ ચાલ્યો, અર્થ
હોય ત્યાં લજ્જા રહેતી નથી, કેમકે

શ્લોક

કામાતુરાણાં નમયં નલજ્જા અર્થાતુરાણાં સ્વજને નબંધુ
ચિંતાતુરાણાં નમુસ્વં નર્નિદ્રા ક્ષુધાતુરાણાં નબલં નતેજા:

કામાતુર મનુષ્ય ભય કે લાજ કશું ગણતો નથી, તેમજ
સ્વાર્થ હોય ત્યારે પોતાના બંધુ ઓની પણ લાજ જળવાતી
નથી ચિંતા તુર માણસને સુખે નીંદ્રા પણ થતી નથી તેમ
ક્ષુધાતુરના શરીરમાં બળ કે તેજ કશું હોતુ નથી.

સ્વાર્થમાં અંધ બની ત્રીજી વાર કૈલાશમાં ચાલ્યો, આવતો
જોઈ શંકર વિષ્ણુમયયા વળી આ પાછો કેમ ચાલ્યો? એક

વાર હાથ આવ્યા, બીજી વાર ધન આપી, તોએ પાછો
જીવલેવા કેમ આવે છે?

બાણાસુર—(શંકર ચર્ણનમી)ભોજાનાથ હું તમારોદાસ
અને દુનીયામાં મારે માથે વાંઝીયા મેણું રહ્યું તે દુરકરી
એક સંતાન આપો.

ઉમિયા—બાણાસુર તને સંતાન ક્યાંથી આપીયે, તું
પુર્વ જન્મનો મહાં પાપી છે. તેં હજાર બ્રહ્મ હત્યા કરી છે.
તે સાથે બાળકનો તને શ્રાપ છે,

પુર્વેતું બ્રાહ્મણ હતો, એકવાર તું ભોજન કરવા બેઠો
હતો અને પડોસમાનું એક બાળક આવ્યું તેણે તારી ભોજનની
થાળીમાં હાથ નાખ્યો, એટલે તને રીશ ચડી, તેથી ભોજ-
નની થાળી પછાડી તું ઉડી ગયો, આથી તે બાળક કંપ્યું
અને શ્રાપ દીધો

બાણાસુર—માતાજી હું બ્રાહ્મણ હતો ત્યારે મારાથી
બ્રહ્મ હત્યા કેમ થઈ ?

ઉમિયા—જાતે બ્રાહ્મણ થઈને, પોતાનું નિત્ય કર્મ સુર્યો
દય પહેલાં ન કરે, અર્ધ પ્રદાનાદી, ગાયત્રિ જપ ન કરે તે
દીવસે એક બ્રહ્મ હત્યા લાગે એવી હજાર હત્યા તારાથી
થઈ છે. જેથી શંકર તને વરદાન આપવા આવ્યા ત્યારે,
તારે મોઢે હત્યા બેશી હજાર હાથ મંગાવ્યા, એ તારો બ્રહ્મ
હત્યાનો ભાર છે. બાણાસુર તું બહુ કાલાવાસા કરે છે તો
દીકરો નહીં પણ ઇચ્છા હોય તો દીકરી આપું,

બાણાસુર

દક્ષણીસાખી

દીકરાથી દીકરી ઘણું જીવો—વાંઝીયા મેણું જાશે

કંન્યાદાન પ્રિતેથી આપીશું. હજાર માત સુખ થાશે

જાયું હેત કરી.....બલે આપો માત દીકરી

ઉમિયા—ત્રે ત્યારે, એક ભાંડ પાત્ર લવણનું ભરી આપ્યું જ આમાંથી એક માશ પછી બાળકી ઉત્પન્ન થશે, ભાંડ પાત્ર લઈ બાણાસુર મહેલમાં આવ્યો, ઉમિયાના કહયા પ્રમાણે એક માશ પુરો થતાં બાળકી મહા સકોમળ ઉત્પન્ન થઈ, બાણાસુર અનેક પ્રકારનાં દાન આપવા લાગ્યો, ભાટ ચારણો આનંદ કરવા લાગ્યાં, બાણાસુર આનંદ ધરે છે એવે આકાશ વાણીથઈ.

દક્ષણી સાખી.

બાણાસુર તુજ મહેલે અવતરી. સુરપ બાળ કુમારી

ભાગ્ય વંતી એ કુંવરી થાશે. ઈચ્છાવર વરનારી

સંભાર જે વાત...થાશે લગ્ને મહા ઉત્પાત

બાણાસુર—અરે કોઈ છે ? શુક્રાચાર્યને બોલાવો, અનુચરો દોડયા ગુર પધારતાં, રાગે ઉભા થઈ માન્ય આપ્યું, ગુર જ આ આકાશવાણી થઈ તેનો ભેદ શું હશે,

શુક્ર—રાજન ભાવી પદાર્થને મિથ્યા કરનાર કોઈ નથી. કેમકે

શ્લોક

આયુર્કર્મચવિતંચ....વિદ્યાનિઘનેમવચ

પંચૈતાનિહિમૃજ્યંતે....ગર્ભસ્થસ્યૈવદેહિન

આવરદા, કર્મ દ્રવ્ય, વિદ્યા અને મરણ એ પાંચ પ્રાણી જ્યારે ગર્ભમાં હોય છે, ત્યારથી અંત દેવે નિર્માણ કર્યાં છે માટે ચિતાં કરે શું થાય,

ઉછળતા શાગરને પાળ બાંધવાથી રોકાતો નથી, કડવાં તુમડીના ફળને હળરો પટ શાકરના દેવાથી તેમાં ગળપણ આવનાર નથી, તેમ જે થવાને નિર્માણ કરેલું છે, તેને ફેરવનાર કોણ છે, તારી દીકરીના લગ્ન સમયે, તારા નગરની ધરતી રૂધીરથી સ્નાન કરશે, હળરો શુરવીરો રણના ભોગ થઈ પડશે, એને મીથ્યા કરનાર કોણ છે !

બીજામુર—ખસ, જો એવું છે તો પહેલાંથી ચેતવું કેમકે
શ્લોક

અનાગતવિધાતાચ મત્યુસન્નમતિસ્તથા
દ્રાવેતૌમુલ્લભેતે યદ્ધવિસ્યોવિનસ્યતી

હુખ આવતાં પહેલાં જો તેના ઉપાય કરે છે તે આ જગમાં
સુખ પામે છે પણ નસીબપર આધાર રાખી એસી રહેનાર
નો નાસ થાય છે.

માટે હું એ છોકરીને પરણાવું જ નહીં. પછી શું વિદ્ય
થનાર છે ?

પ્રધાનજી તમે એક સ્થંભના ઉપર એક અવાસ કરાવી
તેમાં આ બાળાને ચિત્ર લેહા સહીત રાખો, હુકમ થતાં
પ્રધાને તૈયાર કરાવા માંડ્યું.

રાજન મૃગયા રમવા નીકળી ગયાં, આ સમય જોઈ
ઓખા અને ચિત્રલેહા ભેગાં થયાં.

ઉપા—અલી સખી જોને ! મારા પિતાએ, કેવો ઉત્પતા
માંડ્યો છે ?

ચિત્રલેહા—સખી આજના જેવો વખત ફરી નહીં
આવે માટે ચાલો આપણે ઉભિયાજીનું પુજન કરવા જઈએ,
જેઉ સખીઓ પુજન પાત્રો લઈ કૈલાશમાં આવ્યાં,
અને માતાનું પુજન કરી પગે લાગ્યાં,

ઉભિયા—દીકરી તને જોઈને આજે હું બહુ પ્રશંન થઈ
છું, માટે તારી ઇચ્છા હોય તે વરદાન માગ.

ઉપા—માંડી શું માગું ? સુખ દેનાર સ્વામી આપો

ઉમા—બીજું માગ

ઉપા—વરમાંલ ધરનાર વર આપો.

ઉમા—ત્રીજું માંગ

ઉપા—માજી કોડી લેઈ કામધુગારો કંઈ આપો.

ઉમા—તથાસ્તુ, તેં ત્રણવાર એકનું એક મળ્યું, માટે તને ત્રણ પતિ થશે.

ઉપા—આપ આ શું કહો છો ? એક બાળાને ત્રણ પતિ હોય ?

ઉમા—દીકરી એકજ પતિ તને ત્રણવાર પરણશે. પણ સ્વામી જોઈએ તો ઘેર જઈ અલુણાં કરજો.

ઉપા—માતાજી, સ્વામી મળવાની એધાણી શી ?

ઉમા—અલુણા કર્યા પછી વૈશાખ સુદ દ્વાદશીને દિવસે સ્વપનામાં તને પતિ મળશે.

ઉપા ચિત્રલેહા ઘેર આવ્યાં, બાણાસુર મૃગયાથી પાછા ફરતાં દીકરીના વરદાનની વાત જાણી, મહા ક્રોધ અટ્યો, તરતજ ચિત્રલેહા અને ઉપા બેઉને એક સ્થંભા મહેલમાં ચઢાવી નીચે એક હજાર રાક્ષસની ચોકી મેલી, ખાવાપીવાનું નીચેથી આપે છે તે ઉપર ખેંચી લેછે, આવા કઠણ અવાસમાં ઉપાને રાખી.

ઉપા—સખી મારો બાપ કેવો નિર્દય છે ? આવું કર્યાથી શું સુખ મળશે ? મારી જીંદગી વૃથા કરવા બેઠા છે.

ચિત્રલેહા—બહાલી તું ગભરાઈશ નહીં, ઉમિયાજીનું વચન શું તું વિસરી ગઈ ? હવે અલુણા કરવાનો વખત આવ્યો છે, માટે હવે તું વૃતની તૈયારી કર, ચિત્રલેહાએ શ-ગળા શામચી ભેળી કરવા માંડી, જોયતી વસ્તુઓ દાસ દાસી પાસે નીચેથી માંગી લેવા માંડી,

જ્યારે ચૈત્ર માસ આવ્યો, એટલે ઉપાએ અલુણા કરવા માંડ્યા. લવણ વિનાનું જમી જમીનપર સુતાં દેહને કદ આપવા માંડ્યું, વૃત પુરૂં કર્યું.

વૈશાખ માસ બેઠો, એકાદશીનો અપવાસ કર્યો, દ્વાદશી આવી, ઉપા આનંદ કરતી મહેલમાં શણગાર સજ્જા આમ તેમ ફરવા માંડ્યું,

ચિત્ર—સખી આજ કંઈ બહુ ઉત્તમાણાં થઈ રહ્યાં છે ?

ઉપા—શું તું નથી જાણતી ? ઉમિયાણનો કહેલો દીવસ આજનો છે, આજ હવે તું વહેલી થા. મહેલને શણગાર, બેઠકો તૈયાર કરવા લાગ, મારા સુખના સાથીનો આજ મને મેલાપ થનાર છે. જોને સખી, રડ્યો આજનો દહાડો પણ કેવો મોટો થયો છે ? સુર્ય પણ આલતાં વાર કરે છે. કોણ જાણે ક્યારે સાંજ પડશે ?

ચિત્ર—ઓ, હો, હો આજ તેમાં દોડ ધામ કરી રહ્યાં છો? ગાંડી સ્વપ્નામાં વરીને ઉલટું ઝુરાવાનું છે, ખરેખરો મૃગજીવ તરસતું માર્દુ પાણી ખોળતાં, પોતાની આંખનાં ઝાંઝવાથી સામું પાણી છે એવો ભાસકરી, દોડી મરે છે પણ પાણી મલતું નથી. તેવું તારું આજનું પરણવાનું, તેમાં આટલો બધો હરખ શાનો! ઉપા (છણકોકરીને) બહુ સાફ, તમે એવુંજ કહેશો તો, બીજું શું કરવાના છો ઉપાએ એકલે હાથે મહેલ શણગાર્યો, સાંજપડી દીવા બત્તિઓ સળગાવી, શોજેશણગાર સજ્જો આખા સ્વમીની વાટ જોવા લાગી

હાથમાં વિણા લઈ ગાયન કરવા માંડ્યું, મધ્ય નિશાથવા આવી, વિણા બંધ કરી સ્વામી હમણાં આવશે, દાર ઉઘાડો કહેશે, એવે પવન આવવાથી બારી ખખડી, ઉપા ઉઠી, ઠીક, આવ્યા ખરો પણ મોડું બહુ કર્યું, પધારો બારી ઉઘાડી છે. કેમ આવતા નથી માન માંગશો ? સામાં તેડવા આવવું પડશે ! હ્યો ત્યારે આવું છું. બારીએ આવી જુએ છે તો, નીચેનો થાંભલો જણાયો તેને જોઈ ઠીક, ઠીક, હજુ તો થાંભલા પછાડી ઉભા રહ્યા છો કેમ ? કેટલુંક માન માંગશો ? ભલે આજ તમારો વખત છે, પણ મારો સમય આવે ત્યારે જોજો, સોવાર બોલાવશો તોએ નહીં બોલું.

ચિત્ર—ગાંડી સખી આ શું કરે છે ? હેઠે કોઈ સાંભળશે તો મારું કપાવશે, જરા છાની બેશ.

ઉપા—તને આમ કેમ થાય છે ? ઉંધ આવે તો સુધ જાને, તું શું કરવા જાગે છે.

ઉમીયાજી વિચાર કરવા લાગ્યા છોકરી તો માફ વચન
ધુમાવા ખેડી ધારણ મેળ્યું એટલે ઓખા ભર નિંદ્રામાં પો-
હોડી. તેના સાથેજ સ્વપ્ન લાગ્યું.

ઢાહરો

સજ્જન ખાત સતેહકી...સો પરમુખ કહ્યો ન જાય

મુંગેકો સ્વપ્નો ભયો...સમજ સમજ પરતાય

શ્રીકૃષ્ણ પુત્ર પ્રદુમાનના દીકરા અનિરૂદ્ધને સ્વપ્નામાં
દીધા, ઉપા સ્વામીને સ્વપ્નામાં ભેટી આનંદ કેલી કરવા માંડી,
પતિ સાથે હાવ ભાવ કરતી અનેક લવારા નિંદ્રામાં કરવા
માંડ્યાં, જાદવો, શ્રીકૃષ્ણ, પ્રદુમાન સહીત, જાણે જાન લા
વી, અનિરૂદ્ધ સાથે પોતાનું લગ્ન કરી ગયા છે, આનંદરૂપ
પત્ની પોતાને મળવાથી, આનંદ મચાવતી નિંદ્રામાં લવારા
કરી રહી છે,

ઉપા—(સ્વપ્નમાં) મધુરી માન

રશિલા પ્રાણુ મન મોહન મળીયાં

મોહન અરપું તનમન તમને દીલ હરીયાં...રશિલા

અધિરો પ્રાણુ નવ કરશે હવેથી

મળીયા જેથી દુખ ટળીયા દીલડાં હરીયાં...રશિલા

છપીલા છેલ આજ રમાડું રંગમાં

મહાલો મદનમાં સુખ સદનમાં દીક વળીયાં...રશિલા

જહાજા હવે કદી દુર થશે નહીં, જાઓ આ શું કરો
છો ? એહું તાંમુળ મારા ઉપર સામાટે છાંટો છો ? અરે.
ના અરે. ના રીસાશે નહી હું તો હાસ્ય કરું છું.

ચિત્ર—આ શું કરવા બેઠી છે? કોઈ સાંભળશે તો મરવાનો વખત આવશે. લાવ જમાડું, પગનો અંબુઠો મરડી, જમાડી, ગાંડી ઉપા તું શા લવારા કરે છે? તને કંઈ વિચાર થાય છે?

ઉપા—અરે તું મારી ક્યા જન્મની વેરણુ છે? મને સાસાર જમાડી? અરે ખર અમૃતના કુંડથી તેં બહાર કાઢી લાવ હવે દીવો લાવ, મારા બહાલાને ખોળવા દે, મેં ભુંડીએ ક્યાં રીશ ચઢાવી, સખી જોને પલંગ નીચે છે? ચોરડામાં છે? અરે ઓ પેલા ઉભા, હાય હાય એ નહો...ય બહાલા હવે ક્યાં મળશે? તમને ક્યાં ખોળું? આવી મસ્કરી કરવાની ટેવ કોણે પાડી ઉપા મહેલમાં બટકતી સ્વામીને ખોળવા લાગી.

માથન

મારાં તંનને મંનને ઘેલું બાનાવીને. હવે મેલી મને રોતી વસ્યા ક્યાં વાલમ ખોળતી વામાં. થાકી બહાલા ગોતી ગોતી. મારા હાવમાં ભાવમાં ભોળવી બામીની. જીવનજી ગયા ક્યાંયે ક્યાં હું ખોળું મારા હાર હૈયાના. ડગે ડગે ફરી જોતી. માર. જાણ્યાછો શાણ્યાછો ક્યારે સંતાણ્યાછો ખોલો રડી મર હાંયે પ્રિતમ પલ પલ તલસી રહીશું. વાટ જોઈ રાત ખોતી. મારાં

સખી હું ક્યાં જાઉં? મારું રાંકડીનું રતન કોણે ચોર્યું.

ચિત્ર—ગાંડી આ શું કરે છે? જરા વિચર તો કર, જો આ...એ ચોરની માફક કેદમાં પુરાયા છીયે, કોઈ ને જાણુ પડશે તો આપણું શું થશે? તું ઘેલી કેમ થઈ છે? સ્વપ્નાની વાત તું સાચીમાને છે? જરા ધીરીપડ, તારો વર કહેવો હતો તે મને કહે તો ખરી, હું તને ખોળી આપીશ. તેનું નામ શું છે? તે ક્યા દેશના રહીશ છે? તેતો કહે?

ઉષા—તેતો મેં ભુંડી એ પુછ્યું નથી, હુંતો મોહમાં એવી આંધળી બની કે કશું એ પુછ્યું નહીં છતાં નજરે દેખુંતો ઓળખું ખરી.

ચિત્ર—કહે ત્યારે રૂપે રંગે કેવા હતા?

ઉષા—

ગાયન

દીલ મારું હર્યું અહીં કોને કહું જઇ, સાચી માને કોણ વાતડી
મારા હાર હૈયાના ને ખોળી ખોળી, સખી પુરી કરી બધી રાતડી

નાણુક તન છે તેહનું મુખની છખી ભાળી રહી
તનમાં મદન મળીયું રતન, ધુમાવીયું સયા મહીં
ઝક ઝોળ છે રંગરોળ બાળે વેશ, મારા નથજી
છે સ્યામ વર્ણ શરીરનું, તેણે કર્યું ચિત હાથજી
છતાં હાથે આવેલા મેં તજ્યા, ભુંડી એ બાંધી
જરામાં બાખડી. દીલ

ઉષા—સખી કેમ કરી તને ઓળખાવું, મને તો
ચેન પડતું નથી.

સાખી

અવગુન મેરોકા પડ્યો, તુમ મુખ નદીખાવત પ્રીય
મેં દરશનકી વિયોગિની, તુમ ક્યું તરસાવ તજીય
જગરે જીયરાની કરકે, નકટ લાજ નહીં તોય
પીયુ ખીછડે નીકર્યો નહીં રહ્યો લગવન મોય

ચિત્રલેહા—તું ધીરજ રાખ જે હું તને દેશ દેશના, નામાંકીત રાજ્યો ચિત્રી બતાવું તેમાંથી ઓળખી કાઢજે, રંગો ભેળા કરી, કક્ષમ પીંછીઓ લઈ, કાગળ પર ચિત્રો આદરવા માંડ્યા ઉપા તું પાંસે ખેંચી જોયાકર, તારાથી ઓળખાય તો કહે જે.

કટાવ

ખેડાં ચીતરવા દીવો બાળી, ઉપા રહી છે સામું બાળી. માંડ્યા ચિતરવા દેવો ત્યાંહે, ચિત્રલેહા ધારી મન માંહે, સ્વર્ગ તણાં ત્યાં દેવ આદર્યા પટની માંહે, ઇંદ્ર ચિતર્યા, ચંદ્ર ચિતર્યા, વરુણ ચિતર્યા, અગ્નિને અદિત, અતિ શોભિત, ચંદ્ર નખશિખ ચિતર્યા તેણી વારે. બોહોતેર દેશનાં રાય ચિતરવા માંડ્યા જ્યાંયે, ઉપા જોઈ મન વિશ્મય થાયે, મહારાષ્ટ્ર અને શૌરાષ્ટ્ર, અંજ ને બંજ, વળી કાશ્મીર, મીરજ મુલતાન, ધણુ સુખવાન, દિશે બળવાન, રાય સૌ ચિતર્યા ત્યાંયે. તૈલંગ અને પાંચાળ, ધરી મન વહાલ, ક્ષત્રીનાબાળ, આદર્યા પટમાં જ્યાંયે હસ્તીના પુર, જ્યાં સુરા સુર, બળવાન પુર, જે ઇંદ્ર પ્રસ્તના શુરા રાજ. જગમાં માઝા, બળમાં ઝાઝા, અનેક ચિતર્યા બીજા રાજ ઉઠો ખેન તમે જુઓ આંહી. આમાં કોણુ તમ નણુદલ ભાઈ જુઓ ઉપા હરખીને ત્યાંયે. ચિત્ર જોઈ મુખ મડતી જાયે આમાં મજે નહીં મારા રાયે. તે લટકાળી આંખડી આળા. તેના ચાલા, લાગે વહાલા, છેલ ઓગાળા, નથી તે ના જેવા કોઈ આતો, સખી કરાવીશ નહીં તું વાતો.

• ચિત્રલેખા મનમાંહી વિચારે, કૃષ્ણ કુળ ચીતરું આકારે, એ શમ

• જગમાં અન્ય રૂપાળા, ક્ષત્રીબાળા, કરતાં ચળાં, પણ તેની તોલે ના આવે, રખે ઉપાના મનમાં ભાવે.

સુરશેન પ્રથમ ચિતર્યા છે ત્યાંય, હંમશેન આજ્યા પટ માંહેયે.

વસુદેવ, કૃષ્ણ બળદેવ, ચિતર્યા પટની માહયે, ઉપાને
મન લગ્યા આવે સખી એવાણી આપું તુંજને, હામ
હૈયામાં આવી મુજને, શ્રીકૃષ્ણને દીડા જ્યારે, ઓખા હરખી
મનમાં સારે, વડશશરને નમી તે કારે.

સખી આનાં કુળમાંનો કોઇ, વાટ તેહની રહીછું જોઇ
દીલ રહું છે તેને મોહી, ધીરજ ધર મન એની મારી, શાંત
ચિત કરવું આવારી, એના કુળના સહુ સંભારી, લખી
દેખાડું મન વીચારી.

પ્રભુમાન ચિતર્યા છે જ્યારે, ઓખા મનમાં આણુંદ
આપે, વારંવાર જોવાને જાયે, અનિરૂદ્ધ ચિતર્યા છે જ્યારે,
ઉપા હરખી ઉડી સારે, લાવ લાવ પટ આણે કારે, એજ
માહે રૂચિત હરનારા, વિયોગ કરી દુખના દેનારા, એજ
વસ્યા છે હૈયે મારા.

પટ એંચી રદયમાં લીધો, છાતીપર વિશામે દીધો,
ક્ષણવાર અજગો નવ કાધો, કહો હવે ક્યાં નાશી જશો,
પકડાયા છો ખાજે સાંસો, તોડ્યા દર્દ હમને વિશ્વાસો, નેત
થકી હવે દુર ન થાશો ?

ચિત્રવેખાં કહે શાંભળ બાઈ, કોના ઉપર રહી છલકાઈ,
જણાય તારી બહુ હજકાઈ

કામળીયાને શું રહી બાઝી, ગરજે ઝાઝી, ચુનીલાલ
થઈ રાજી રાજી

લીધો કાગળ પટ સંભાળી...ઓખા રહી છે
સામું મળી.

ઉપા—જહાલી સખિ તેં એમને ઓળખ્યા ? એ
ક્યાના રહીશ છે ? જોતો ખરી બીજને થેલા બનાવી જતાં
વિચાર પડ્યો ! સખિ તું એમને લાવી આપ, હું તારો
ઉપકાર માનીશ !

ચિત્ર—જરા ધીરી તો પડ, તારે તો એકદમ ઉતાવળે
કામ કરાવવું છે, અને મારે તો કેટલી મુસીબત વેઠવી પડશે.

ઉપા—ઓહો આટલું બધું માન થું માગતી હશે ! તારું કંઈ કામ આવશે તો હું તરત કરીશ.

ચિત્રલેહા—લે જાઉં છું, ધંરમાં સાયવીને રહે જો, કોઈને ખબર ન પડે, હમણા તારા રૂપાળાને લાવું છું.

ઉપા—પણ એક વાત કહું, તને રીશતોં નહીં ચટે ! જો જો કર્મ સંજોગે તમો પણ કુંવારા છો માટે રૂડો વર જોઈને વખતે.....

ચિત્રલેહા—થું વખતે, બોલની અચકાઈ કેમ ગઈ !

ઉપા—કદાચ તુંજ એને વરી લેતો !

ચિત્રલેહા—હીક હીક, તને અવિશ્વાસ છે ખરો કેમ ! પણ તને સ્વપ્નામાં વરનારને મારા બધું સમાન ગણું છું, બોલ હવે કંઈ છે,

ઉપા—સખી રીશ નહીં ચઢાવીશ તારો ઉપકાર હું કદી ભુલીશ નહીં.

ચિત્રલેહા મહેલમાંથી ઉડી, દારિકા તરફ ચાલી, નગ્નમાં જાગળા નિંદ્રામાં છે. તે જોઈ, હવે મારે થું કરવું ! કોઈની મદદ હોયતો હીક થાય, નહીતો શુદરશનની ચોકીમાં ચોરી કરવી રહેલી નથી નારદજી સામા મલ્યા. ચિત્રલેહા થું વિચાર કરે છે ?

ચિત્રલેહા—કોણ નારદજી, આવો હીક થયું, પ્રદુમાનનો પુત્ર ઉપાને સ્વપ્નામાં વરી ગયો છે, તેને લઈ જવા હું આવી છું, પણ શુદરસનચક ચોકી ફરે છે તેનો ડર લાગે છે,

નારદ—લેને ચકને હું રોકું, એટલે તું લઈ નાશી જા, જા તું પ્રભુના ધર તરફ આ ચક આવ્યું તેની પાંસે હું જાઉં છું,

કેમ શુદ્ધસનજી, હુંડા રાતને દીવસ તારે તો રવચાન કરવું, જરા બેસતો ખરું મારે કંઈ પુછવું છે !

ચક્ર—નારદજી પ્રભુ આજ્ઞાથી મારે સદેવ હારિકામાં ચોકી કરવી પડે છે,

નારદ—તે બધું ખરું પણ કહેને કૃષ્ણજી મને કોઈ વાર સંભારે છે ! નારદે ચક્રને વાતમાં નાખ્યું.

ચિત્રલેહા અનિરુદ્ધના મહેલના માણસોને ધારણ મુકી, અંદર ગઈ, દાસ દાસીઓ નિંદ્રામાં પડ્યા, અનિરુદ્ધ રત્ન જડીલ હીંગો સુવર્ણની સાંકળે બાંધ્યો છે, તેના ઉપર ગદા પાસે લઈ મુતા છે, ચિત્રલેહાએ ગદા ઉંચકી હેઠે મેલી, હીંગો સાંકળ સત્રીત કાઢી અંતરીક્ષમાંથી, ઉડીને ચાલી, નારદે તેને જતાં જોઈ, એટલે ચક્રને કહેવા લાગ્યા. અલ્યા ચક્ર વાતમાં તો બહુ વાર થઈ, જાજ ચોકીકર, પણ જો જો સવારે કંઈ ચોરી થયાની ખુશ પડે તો મારું નામ લઈશ નહીં,

ચિત્રલેહા હીંગો લઈ ઉપાના મહેલમાં આવી,

ઉષા—કોણ સખી ચિત્રલેહા

ચિત્રલેહા—હા, લે આ તારા બરથાર, હીંગો કડામાં ભેરવી દીધો, ઉષા ઉડી કંઈમાંથી, હાર કાઢી ચિત્રલેહાના ગળામાં નાખ્યો, હું તને બીજું શું આપું ! મારો વખત આવશે ત્યારે આપીશ. ઉષા અનિરુદ્ધના હીંગોના પાસે આવી, ધારી ધારીને જોવા માંડ્યું.

ઉષા—ટીક ટીક, પારકાના ચિત્તની ચોરી કરતાં, તમે શીખ્યા હતા કે ! હવે આટલી બધી નિંદ્રા કેમ આવી છે ? દુરથી આવ્યા તે ચોકી ગયા હશે ! ! નહીં ? હવે ક્યાં નાશી જશે !

ચિત્રલેહા—હવે તારી મરખડ છોડ, અહીં આવ્યા છે તે ક્યાં જનાર છે, કોઈને ઉંઘમાંથી જગાડીએ તો પાપ લાગે.

ઉષા—અને સખી, ગામને ગાંદરેથી, ડ્રોઇ ગાય વાળી
જતું હોય, સારે ન જગાડીએ તો, ઉશ્કડું પાપ લાગે, સારે
કહેની કોઈ નીંદ્રામાં હોય તેને શી રીતે જગાડીએ તો
પાપ ન લાગે !

ચિત્રલેહા—તેમના પગની સેવા કરતાં, મધુર સ્વરે ગા-
યન કરતાં, જાગે તો પાપ ન લાગે.

ઉષા—ડીક સારે મને ક્યાં ગાયન કરતા નથી આવડતું,
લેતે તેમ કરી જગાડું વિણ્યા હાથમાં લઈ ગાવા માંડયું.

રશ લય

કેમ સુતા, છો રાજકુમાર, જાગો અલખેલા જાગો
અલખેલા તમે:

મારા પ્રાણ તણા આધાર, છખીલા છેલા, છખીલા

સાખી

ખીલ્યો બાગ શરીરનો...ભમિ રહ્યા મકરંદ

માળી વીણ કોણ ચુંટશે...કદળ કુત્તનો વૃંદ.

જાગો જાગોને જીવન પ્રાણ, રશીક રંગીલા,

રશીક રંગીલા તમે...કેમ સુતા.

સાખી

કાંયા કમળમાં ઘેરીયો, મદન બ્રમર નીરધાર.

વાલ્યુ વાતાં ઉડી જશે...પકડો રાજકુમાર.

માનો માનોને મોહન પ્રાણ, ઉઠોને હડીલા,

ઉઠોને હડીલા તમે...કેમ સુતા

અનિરુદ્ધને નિંદ્રામાં સ્પન્નું આવ્યું છે, જાણે કોઈ બાળા
પોતાને ઉંચકી લાવી તેની સખી સાથે પરણાવ્યો, તેનો
આપ મને બાંધે છે, લાવ લાવ મારી ગદા એ પાપીને મારું,
કહેતાં ખરેખર બેઠો થઈ ગયો, ઉપા હસતી હસતી ઉભી
થઈ બોલવા માંડ્યું

દોહરો

ઉપા— જલમે બસે કમોદીની...ચંદા બસે આકાશ
જો જોકે હીરદે બસે...સો તાહુકી પાસ.

રાગ પ્રભાત

ભસે તમે આવ્યાને મારા મનમાં ભાવ્યારે, (૨)

મોતીડે વધાવું મારા નાથનેરે.

બાણાસુંરની નગરીમાં, વાગે દોલની સાનેરે,

અનિરુદ્ધ જગી જુએ અસુરના સાથનેરે.

ઉંચાં ઉંચાં મંદીરોને લોહ તણા છે દ્વારે,

ખુંખારા સંભળાયે અસુરની હાકનારે.

કુંવર મનવિભાસે. હું આવ્યો કોને અવાસેરે,

ન હોય ગામ કે ઘર મારાં આ દૈતનારે.

ક્યાં ગયા જુગજીવન, હું આવ્યો કોને ભુવનરે,

માત તાતને બ્રાત કોઈ બાળું નહીંરે.

કહી શંખણીએ આવી મારી દ્વારીકાં છંડાવીરે,

ભુંડી ભામનીને મનમાં શું ભાવીયુરે.

ક્યાં ગઇ ગોમતી માત આ શું થયો ઉત્પાતરે,

કોને જોઇને મન મારું વાળું અહીંરે.

મને લાવી આણે ઠાર મનમાં કર્યો નહી વીચારે,

સગું બહાણું મારું સઉ મુકાવીયુંરે.

ચિત્રલેહા—કુમાર જરા વિચારીને બોલજો, શંખણી કોને કહો છો,

આતો આણાસુર રાજનું શ્રાણીપુર નગર છે, આ તેની દીકરી ઉષા છે, તેને સ્વપ્નામાં શું કરવા વરી ગયા હતા ? હવે આવ્યા છો તો આ કન્યા પરણો.

ઉષા—સખી, સખી તું, વધારે ન બોલ, એમને રીશ ચઢસે તો પાછા જતા રહેશે !

ચિત્રલેહા—હવે તું બેશ, આવ્યા છે તે ક્યાં જનાર છે. કહો કુમાર શો જવાબ આપો છો !

અનિરુદ્ધ—(મનમાં) કન્યા તો ઠીક છે પણ લાવ જ રા મોટાઇ તો બતાવું.

હા તમે કહ્યું તે ખરું પણ એ અસુરની કન્યાને પરણી મારા કુળને કલંક લગાડું ?

ના એવું કરશો નહીં તમારા ઘરમાં તો બધી ઉંચિ કુળની કન્યાઓ આવી છે, તમારી દાદી જીવેને જાણવાનની દીકરી જાણવતી, પેલી રીછડી, પેલી કુબજ કેમ એ બધી કુળવાન, વળી તમારા દાદા આહીરડાઓમાં ઉછરી, છાશ મા ખણીની ચોરી કરી, ગોપનું એકું જમ્યાં, ગોપીઓ સાથે રં ગે રમ્યાં, વળી નાન્યા પેહરીને ચીર ચણીયા, કેમ તમારું કુળ કેવું ચઢીઆતું ?

જાઓને તમારા સુધી આ કન્યા હોય ક્યાંથી ? એ તો મારી ઉપાના મમત આમળ ચાલ્યું નહીં, નહીં તો જાત હી છા જાદવને ત્યાં કન્યા કોણુ આપે ? હજુ ખીજી ધજત બ તાવું ? અમારી કન્યા એવી છેક નથી, જુઓ એના પિતા શંકર છે, માતા ઉમિયાજી છે, તમારું ભાગ્ય ક્યાંથી કે એ કન્યા તમારી સાથે વરે ?

ઉપા—અલિ જવાદેને ? શું કરવા વધારે બોલો છે ? હમ છા રીશાઇ જસે તો હુ શું કરીશ !

બહાલા તમે રીશ ચઢાવશો નહીં, એ તો મારી સખી બહુ આકળી છે, મારા પ્રાણુ આપને અરપણુ કરી ચુકી છું, હવે દુર ચશો નહીં, હું તો તમારી દાસી થઇ ચુકી છું,

અનિરૂધ્ધ—સુંદરી તારાં મધુર વચનોએ મને વશ કર્યો છે, તારા પ્રેમ પાસથી બંધાઇ ગયો છું,

બંદા અંતરીક્ષથી મહેલમાં પ્રવેશ કરી, ગાંધર્વ પ્રયોગથી બેહુના લગ્ન કરાવી ચાલ્યા ગયા,

ઉપા અનિરૂધ્ધ કામ કેલી કરતાં, એક સ્થંભા મહેલ માં, આનંદ કરવા લાગ્યાં,

મન મમતો પતિ મળતાં ઉપા આનંદ કરવા લાગી, આ મ કેટલાક દીવસ રંગ વિલાસમાં નીકળી ગયા, એક દીવસ અનિરૂધ્ધ, મદનમાં મસ્ત થઇ પતિ સાથે મહેલમાં આમ તેમ ફરતાં તાંબુજનું ખીડું નીચે પડ્યું, જે ચોકીદારોએ લે તાં ઉંચે નજર ગઇ, કન્યારૂપ બદલાએકું જોઇ, બાણાસુરને ખબર કરી, મહારાજ મહેલમાં કોઇ પુરુશનો પ્રવેશ થએલો જણાય છે, બાણાસુર સાંભળી મહાખેદ પામ્યો, પ્રધાન સાથે મળી વીચાર કરવા લાગ્યાં શંકરની આપેલી ધ્વજ ભાંગી પ ડી, બાણાસુર ભય પામતો પ્રધાનને કહેવા લાગ્યો.

બાબુસુર—પ્રધાનજી તમે જઈ કુમારીનો માળ જુવો, જે પાપી આવ્યો હોય તેને બાંધી લાવો, કૈભાંડ કેટલુંક શેન્ય લઈ, મહેલ નીચે આવી પોકાર કર્યો ઉપાખાઈ બારીએ પધારો? ઉપાખેબાકળી બની બારીએ આવી, કેમ શું કહો છો?

કૈભાંડ—બાઈ આપનું ચિત વ્યાકુળ કેમ છે? શા ગભરાટમાં છો? માળીયામાં કોણ આવ્યું છે સાચું કહો?

ઉપા—પ્રધાનજી આપ શું વદો છો? ચિત્તભેદાં સુતી છે, મારા શરીરને સાર નથી, તેથી મોઢું ઉતરેલું લાગતું હશે, પણ આપ કહો છો કે મહેલમાં કોણ છે, તે વિચારી ને બોલજો, નહીં તો મારી માતાને કહેવું પડશે. હું તો તમને સમજી જાણતી હતી, પણ તમારી બુદ્ધી બળી મએલી જણાય છે, બોલતાં વિચાર પડે છે? કોઈને માંથે કલક ન મેલો, આકાશ કેને આધારે રહેશે, હમણા મારી માતાને કહાવી તમારી જીભ છેદન કરાવીશ. મારા માળમાં કોણ આવનાર હતું.

કૈભાંડ—બાઈ હું શું કહું? તમારા પિતાએ મને મોકલ્યો, ત્યારે મારે આવી પુછવું પડ્યું, તેમાં મારી ઉપર રીશ શું કરવા કરો છો? અનુચરો સાથે રાખને સમાચાર કહાવ્યા, રાગે કહાવ્યું માળપર ચઢીને જુઓ.

પ્રધાન કોંધ કરી કહેવા લાગ્યા. અનુચરો ઉપર ચઢી જુઓ ઉપાના માળમાં કોણ છે.

ઉપાએ રડવા માંડ્યું, નાથ હવે શું થશે? આ પાપી એ તો જોરપર આવ્યા છે, હવે મારે કેમ કરવું, તમે બોલશો નહીં, મારા બાપ બહુ જબરો છે, આપને માર્યા વિના રહેશે નહિ.

અનિરૂદ્ધ—સુંકરી હવે શા માટે ડરે છે? આખા ગામને વાત જાણીતી થઈ છે તો હવે ચોરી કેની છે? ચાલ બારીએ જઈને બેશીએ.

ગર્જના કરતો અનિરૂદ્ધ ઉપાને ઓછંગે લઇ, બારીએ આવી ખેડો.

કૌભાંડ—અલ્યા એ નિર્લજ તું કાણુ છે ?

અનિરૂદ્ધ—હજી મને ઓળખ્યો નહીં ? હું બાણાસુરનો જમાઇ છઉં.

કૌભાંડ—વિચારીને બોલ. હેઠે આવ નહીં તો આ અસુરો ઉપર આવી તારો પ્રાણુ લેશે; શિયાળવાં સિંહ હોય તો ક્યારનો ગાજી ઉઠે, ખેશી શું રહ્યો છે.

અનિરૂદ્ધ—ચિત્રલેહા, મારો હીંચકો છોડ્યો ત્યારે મારી ગદા ક્યાં મુકી હતી.

ચિત્રલેહા—દારીકામાં.

અનિરૂદ્ધ—માર્યા ! હવે હું શાથી લઢું ? બાણામાંથી લોદાની ભોગળ ખેંચી કાઢી બારીએથી કુદી આવી, અસુરોનો ઘાણુ કાઢવા માંડ્યો, અસુર શેન્યને માર મારી નશાડવા લાગ્યો.

પ્રધાન ડરીને પાછો હટ્યો, યોદ્ધાઓનું રમખાણુ નશાડી પાછો માળીયામાં ચઢ્યો.

કૌભાંડ—અંન દાતા, એક છોકરાએ હાક વરતાવી, આપણું શબ્દ શેન્ય વણસાડ્યું. હમોએ નાશીને પ્રાણુ બચાવ્યો છે,

બાણાસુર—પ્રધાનજી એવો બળવાન કુંવર કોનો આવ્યો ? હવે આપણું શું થશે ? ધ્વજ બાંગી પડી ત્યારથી માગ મન માં અનેક તર્ક થયાં કરે છે આપણું સગળું શેન્ય સાથે ચઢાવો, માળીયા ઉપર જઈ જોર બતાવી એને કેદ પકડો.

શબ્દ શેન્ય તૈયાર કરી, મહેલ તરફ મોકલાવ્યું, યોગર દમ હોકારો થવા લાગ્યા, ઉપા શબ્દો સાંભળી ડરવાં લાગી, હવે મારા સ્વામીનું શું થશે ?

ઉપા—બહાલા હવે શો વિચાર છે ? આ સ્થિતિથી ચિત્ર લેહા તમને દારિકા મુકી આવશે, માટે હવે પધારો તો સાર-કેમકે

શ્લોક

આપદર્થે ધનરક્ષેં દારાન રક્ષેદ્ધ નૈરપિ

આત્માનં સતતં રક્ષે દારૈરપી ધનૈરપિ

આપત્તિ આવશે ધારીને ધન મેળવવું પણ સ્ત્રીનો નાશ થતો હોય તો ધનવડે તેને બચાવવી પણ આપણા આત્માનો નાશ થતો હોય તો સ્ત્રી અને ધન બેઉ આપી દઇ પ્રાણ બચાવવાં, માટે કૃપા કરી તમારા આત્માને બચાવા સાર અહીંથી ચાલ્યા જાઓ તો સાર.

અનિરુદ્ધ—હેં શું કહે છે ? શું અહીંથી હું નાશી જાઉં ? શા માટે ? તારો બાપ મને શું કરશે ? એના થી હું ડરનાર નથી.

દાહરો

સુરા રણુથી નવ ડરે, દાતા ડરે ન દાન;

પાપી પાપથી નવ ડરે, ગુણીજન ડરે ન જ્ઞાન.

એનાથી ડરવાનું શું કારણ છે ? હમણા એના શૈન્યની સામું થઇ પાયેમાલ કરીશ. લાવ પેલી ભોગળ.

ઉપા—બહાલા આ શું કરો છો ! મારો પાપી બાપ આપને ડગો કરશે.

ગાયન

કરં તહીં ન્યારા, પ્યારા, પ્રાણુના આધારે

નથી બરોશો તાતનોરે, નથી લાજ એને જરા

કરશે રણુ ધાત...કર

વિલા ન મુકું વાલભારે, માની જાઓ, માની જાઓ.

આજે મારી વાત...કરું

હું રાંકડીને શીદ રડાવો, મુકીને ક્યાં જાઓ નાથ

કરો છો શું આમ...કરું

દૈતડા દાઢ ફાડી રહ્યા છે, તરૂંપી રહ્યા છે શાહવા

તમેને તમામ...કરું

અનરૂદ્ધિ-તાત શું કરશે તાહારો મુજને, શાને માટે

સંતાપે છે ખીને બાળા આમ...કરું

જો પડું પાછો યુધથીતો, જાંબુ પડે જાદવોનું

મેળવેલું નામ...કરું

છોડ હઠ તું હઠીલી આજે, જવાદેને જવાદેને

શું કરે છે આમ...કરું

કામ ફેડી કામ કરીને મારું, અસુરોને નશાડી

બતાવું મારી હામ...કરું

સુંદરી શું કરવા ગભરાય છે? એવા અસુરો તો મેં
બહુ જોયા છે. એમના મોટા ડોળાથી ડરીને આ સિંહનું
બચ્ચું કદી પાછું ફરશે નહીં. મને મુકી દે, ખહારનાં હોકારા
સાંભળી મારું રદ્ય ફાટી જાય છે.

ઉષા—પ્રાણેશ મને નથી સમજતું કે રણુ છતાંયે?
આપ આમ છેક મતીલા શું થાઓ છો? માનોની? નાહાસ
વાથી આપણું શું ખોટું થનાર છે ?

અનિરૂદ્ધ—ચાલ દુર થા જવા દે મને, ભોગળ હાથ
માં લઈ બારીમાંથી કુદી રણુમાં આવી બચકર પ્રહાર કરવા
માંડયો.

ઉપા—

પ્રીત કરંતા ખહોત સુખ, તોડંતા દુખ હોય.

નગર ઢંઢેરો ફેરવું, પ્રીત કરશે કોય.

પ્રીત કરી સુખ લેનકું, સો સુખ દીતકે માંય

જેસે સાપ છછુંદરી, પકડ પીછે પસ્તાય.

અનિરૂદ્ધ શેન્યમાં આવી, ભોગળને ઝપાટે, અસુરોના મુસ્તક ફેડવા લાગ્યો, ઠેશો મારી કેશ ઝાલી જમીનપર રગદોળવા માંડ્યા, અસુરોના હથીયાર આવતાં ભોગળથી વીખેરી નાખતો, મરણીઓ થઇ રણમાં ધુમવાં માંડ્યું. કૌભાંડ ભય પામ્યો શેન્યને પાછું હઠતું જોઇ, રાયને ખબર કરી, બાણાસુર વાત સાંભળી મહા ક્રોધમાં આવી, હજારે હાથે ધનુશ ધારણ કરી, રણમાં આવ્યો.

બાણાસુર—અયે બળવાન કુમાર તું કોણ છે? આ સ્થળે તારે સાથી આવવું પડ્યું? જે હોય તે સાચું કહે જેથી તારું માથું ઉગરે.

અનિરૂદ્ધ—બાણાસુર રાજન, તમારા કરના ભારથી ન જાણુશો કે આ બાળક ખહીએ, મારું ઓલખાણુ આપને કરાવું? મારા માતાપિતા સચરાચરમાં જાણીતાં છે. વિષ્ણુ કુળમાં હું અવતર્યો છું અનિરૂદ્ધ મારું નામ છે, તમારી ઓખાને પરણનાર આ બળવાન છે.

બાણાસુર—તારી જીભ સમાજ નહીં તો ધડથી માથું જુદું કરીશ.

અનિરૂદ્ધ—માથું જુદું કરતાં જાણુજો કે, શ્રાણીતપુર સમુદ્રમાં નાંખીશ.

બાણાસુર—(મનમાં) શું કરું છોકરો બળવાન, રૂપવાન, ગુણવાન, સઘળું સાઈ છે પણ નીચકુળ જન્મવનો દીકરો છે, એટલે મન નથી માનતું, ચાલ છોકરા સામે થઈજા.

અનિરૂદ્ધ—અહીં ક્યાં વાર છે, આ કુમાર તૈયાર છે, ચોગરદમથી શસ્ત્રો છુટવા લાગ્યાં મહા શેન્યમાં અનિરૂદ્ધને ઘેરી લીધો, બાણાસુરે પ્રચંડ બાણ મહાદેવનું આપેલું નાગ-પાશનું કહાડયું કુમાર વિચારમાં પડ્યો હવે શું કરું ? શંકરના બાણે બંધાવુંજ પડશે, નાગપાશ છુટતાં અનિરૂદ્ધ ભોગળ ફેંકી દઇ બંધાઇ ગયો, તેના સાથે અસુરો કુદાકુદ કરી ખુશી થવા લાગ્યા, બાણાસુરે મહેલમાંથી ઉષા ચિત્રલેહાને ઉતારી, મહેલમાં મોકલ્યાં અનિરૂદ્ધને બાંધી આગળ દોરી લઇ જવા લાગ્યાં,

નયજનો અનિરૂદ્ધને જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા, ઓખાને ચોગ્ય પતિ તો મળ્યો છે, પણ પાપી બાપ પરણાવે ત્યારે, અનિરૂદ્ધને કેદમાં પુરી ચોકી મેલી.

ઉષા—સખી મારે લીધે, એમણે કેટલું દુખ વેઠ્યું ? હાય હાય કૃષ્ણ કુળના દીકરાએ મારે માટે કેદ ભોગવી બંધન ખમી પરવશ પેટ ભરી રહ્યા છે.

છપ્પો

ધન બીન ધીક અતાર, નારી બીન મંદીર જેસે;

ધીક નયન બીન દેહ, સ્નેહ વીણ સજ્જન તેસે.

ધીક બધીર સુર-ગાન, ગુણ બીન ચંચળ નારી;

ધીક નીત પ્રત્યે બીખ, વંદનકું હાસ્ય વિહારી.

ધીક દાતા બીન પાત્ર, ધીક દ્યત વીણ ભોજન કરે;

ઇ-તેકો જીવતે ધીક પડ્યો, જે નીત્ય પેટ પરવસ ભરે.

મારે માટે કેટલું દુખ, વડશશરા શ્રી કૃષ્ણજી, તમારો પુત્ર મહા શંકટમાં છે, તેને છોડવો મારા પાપી તાતને તો આપનું નામ લીધે પણ ઝેર પડે છે પણ

શ્લોક.

યેમાં શ્રી મદ્ય શોદા સુત પદ કમલે નાસ્તી ભક્તિર્નરાણાં
 યેમાંમામીર કંન્યા પ્રીય ગુણ કથને નાનુરક્તા રસજ્ઞા
 યેમાં શ્રી કૃષ્ણ લીલા લલીત રસકથા સાદરં નૈવકર્ણો
 ચિકિત્તાન ચિકિત્તાન ધિગેતાં કથ યતિસતતંકિર્તનસ્થો મૃદંગ

શ્રી જસોદાના પુત્રના ચરણમાં જેની ભક્તિ નથી.
 ગોપકંન્યાઓના પ્રીય કૃષ્ણના ગુણ જેની જીભ ગાતી નથી.
 શ્રી કૃષ્ણની મનોહર લીલા જેના કાન શ્રવણ કરતા નથી તેના
 જીવતરને ધિક છે એવું કીર્તનમાંનો મૃદંગ બોલે છે.

છતાં મારા પાપી બાપને ક્યાં કૃષ્ણ નામ ઉપર પ્રીતી
 થવાની છે ? હરી હરી મારા ઉપર દયા કરો, શંકર ભોળા, મારા
 પતિને બંધનમાંથી મુકાવો, સખી તે કેવા કેદમાં કપ્પટ
 પામતા હશે ? પાપી દૈત્ય પુરં આવવાનું પણ નહીં આપે.

અનીરૂઢને નાગના બંધનથી, બળતરા થવા લાગી, દેહે
 કપ્પટ થવા માંડ્યું, ત્યારે આઘ શક્તિનુ સ્મરણ કરતાં, સચ
 રાચર વ્યાપીની, જીગદંબા પ્રગટ થઈ નાગના વિષની ગરમી
 હરણ કરી આસીરવાદ દેઈ પાછા વહ્યાં, એટલે નારદજી કેદ
 ખાનામાં આવ્યા

નારદ—કેમ ભાઈ અનીરૂઢ છત પતિની કંન્યા પરણ્યા
 છો, માટે હવે હમારી દક્ષણા લાવો.

અનીરૂઢ—નારદ કાકા, આ દક્ષણા આપવાનોજ વખત
 છે, મારો જીવ જાય છે, આ બંધન ખમાતું નથી. તેમાં ત
 મો દક્ષણા માંગો

નારદ—એમાં ડરે છે સાનો, ઘોડે ચઢશે તે પડશે, તું
 ગભરાઈશ નહીં, હું દારીકા જઈ, તને છોડાવાની યુક્તિ ક
 રું છું, નારદ ત્યાંથી નીકળી દારીકા આલ્યા,

દ્વારિકામાં અનિરૂધ્ધ ખોવાયાની ખુબ પડી રહી છે, જાદવો વ્યાકુળ થઈ રહ્યા છે, વસુદેવ ઉગ્રેશન વીગેરે કૃષ્ણ પાસે આવી કહેવા લાગ્યા પ્રભુજી કેમ બેસી રહ્યા છો ? કુમાર નથી જડતો.

કૃષ્ણ—સા માટે સૌ શીકર કરો છો ? એ તો આપણી કુળદેવીનો ચાંલ છે, જુઓની બાર વપ લગી હું ગોકુળમાં રહ્યો હતો પ્રદ્યુમાનનુ હરણ થયું તે શોળ વરસે આવ્યો, તેમ એ પણ આવશે !

આમ વાતો કરે છે એટલે નારદ આવ્યા,
લ્યોને આ છોકરાના કાકા આવ્યા, એ સર્વત્ર ગામી છે,
એટલે કંઈ પણ જાણતા હશે.

નારદજી અનિરૂધ્ધની કંઈ ખબર છે ?

નારદ—આજે પુછો છો ? જેને જાઝા દીકરા તેમથી એક ખોવાય તો ક્યાંથી યાદ યાવે મહારાજ બાળકો ઉપર તમારો ધાક નથી.

કૃષ્ણ—શમાન વયનાં છોકરાં થાય એટલે શું કહેવું જુઓને એ તો ચાલ્યુંજ આવે છે

નારદ—તમારા અનિરૂધ્ધને ઉપાની સખી ચિત્ર લેહા દ્વારિકામાં આવી ચોરી ગઈ છે.

કૃષ્ણ—મારું સુદર્શન ચોરી કરે ત્યાં ચોરી થાય નહીં.

નારદ—મારા જેવા સાધુ પુરૂષ મળે તો ચક્ર વાતો કરવા બેસે એટલે પછી શું.

કૃષ્ણ—વાહ નારદજી ત્યારે પાંસે રહીને ધર મરાવ્યું દેખાય છે.

નારદ—ધર મરાવ્યું કે મંડાવ્યું ? કન્યા આવે ત્યારે જે જે બહુ રૂપાળી છે.

કૃષ્ણ—વાર ત્યારે હમણા શી ખબર છે !

નારદ—હમણા બાણાસુરે અનિરૂધ્ધને બાંધી, કેદમાં કંધે માથે ટાંગ્યો છે. નીચે અગ્ની રાજગે છે, લીલા વાંસ ના સપાટા પડે છે, ભાગ્યમાં હશે તો છોકરો જીવશે.

કૃષ્ણ બળદેવ—અરે મારા પુત્રને કેદમાં !! ઉઠો ઉઠો જાદવો, જુઓ છો શું, છપન કોટી જાદવો હથીઆર લઈ ઉઠ્યા,

ગરડે પોતાની કાયા વધારી, તેના ઉપર જાદવો લઈ શ્રી હીત પુરની ભાગજે આવ્યા. નથને સાત ચોકીના કોટ હતા છેલ્લામાં અગ્નિ રાજગતો હતો, તેમાં ગરડે ચાંચમાં પાણી ભરી લાવી અગ્ની શાંત કર્યો.

કૃષ્ણજીએ નથ આરણે ઉતારો કર્યો, પ્રભુના આવતાની સાથે અનિરૂધ્ધના અંધન છુટી ગયા જેથી કુમારે જાણ્યું કે પ્રભુજી આવ્યા,

બાણાસુરને ખબર કહાવી કૃષ્ણજી જાન લઈને આવ્યા છે, માટે ઉપાને પરણાવતાં કેટલીવાર છે, બાણાસુરને મહા ક્રોધ ચઢ્યો. પોતાનું શેન્ય લઈ લડવા ચઢ્યો.

બાણાસુર—ઉછંકણ જાદવો, તમારા સુતે રૂડું કર્યું છે તેનો પક્ષ કરી લડવા આવતાં લાજ ન આવી.

કૃષ્ણ—વેવાઈ હમે ક્યાં લડવા આવ્યા છીએ, હમે તો જાન લાવ્યા છીએ.

બાણાસુર—શીક્ર છે જાન લાવ્યા છો તો, પહેરામણી એવી આપું કે, રાગગાને જમપુર જવું પડે.

કૃષ્ણ—જાદવો વેવાઈને માન આપો. કહેતાના સાથે હજારો હથીયાર લઈ, બાણાસુરની સામા દોડ્યા, ભાલાઓથી કવચો તોડી નાખ્યા માંડ્યા, ચોગરદમ દદામાં વાગ્યાં, રણતુરો ગાળ્યાં.

બાણાસુરે શંકરનું ધ્યાન કર્યું, એટલે ત્રિપુરાની પોતાનું શેન્ય લઈ ભક્તની વ્હારે આવ્યા, શંકરને ચરણે નમી રાય કહેવા લાગ્યો, જુઓ ભોળા પ્રદુમાનના દીકરાએ આવી મારી ઉપાને ભોળવી, તેને મેં ન મારતાં કેદમાં પુરી જીવતો રાખ્યો છે, ત્યારે આ જાદવો વગર વિચારે ઉલટા લડવા આવ્યા છે.

શંકર—જદવો સમજે છે શું, ડાકણ શાકણ હુંત ભૈરવો જદવો સામુ ધસ્યા.

અહ્યા કૃષ્ણ ગોવાળા તને આવા દીકરાની જહાર કરતાં લાજન આવી.

કૃષ્ણ—ભિક્ષાટન કરનાર, ભાંગ ગાળમાં ચકચુર રહેનાર, સ્મશાનવાશી તમે શું સમજે ?

શંકર—ન હોય આ માખણ ખાવાનું, કરતાં શંકરે કોપ કરી હથીયાર લીધાં, હરીહર સામસામા લડવા લાગ્યા, દેવતા ડરવા લાગ્યા, હવે શું થશે ? આજ પૃથ્વી રસાતાળ જશે.

ખાણાસુર હજાર હાથે ધનુષ ધરી લડવા લાગ્યો, અસુરો ઉલટયા જદવો ગભરાવા લાગ્યા.

કૃષ્ણે ક્રોધ કરી સુદર્શન ખાણાસુર ઉપર મુક્યું તેના સાથે વડના પાંદડાની પેઠે ખરખર કરતાં હાથ છેદાઇ નીચે પડવા લાગ્યા. ખાણાસુર ખરાડા પાડવા લાગ્યો, અસુર શેન્યમાં હાહા કાર વરતાયો, એટલે રાયની માતા, કોટડારણમાં આવ્યા તેને જોઇ જદવો હસવા લાગ્યા.

કોટડા—કૃષ્ણજી આ મારા શળી સરખાં છોકરાંને ઉગારો એને મારશો નહી.

જદવો વેવણુને જોઇ આનંદ પામ્યા, જુઓ અહ્યા વેવણુ આવ્યાંકેવાં એમનાં ચાળાછે, કેલી મોટી ઉચીં પહોળી છે જેનો વીચીત્ર વેશ. માથે મોટા દોરડા જેવા જડા કેશ ખરેખર આપણા વેવણુ તો રઢીયાળાં મળ્યાં છે.

ખાણાસુરના નવશે છન્નુકર છેદી ચક્ર પાછું વલ્યું, એટલે ખાણાસુર શંકર પાસે આવી કહેવા લાગ્યો, ભોળા તમારા આપેલા હાથ કૃષ્ણે છેદ્યા, તમારે વરદાન કૃષ્ણે નષ્ટ કર્યું.

શંકર—ખાણાસુર મારા આપેલા કર છેદનાર છે ક્યાં ? શકરને પાછો કોપ ચઢ્યો, નંદીપર ચઢી હરીહર પાછા મહા સંગ્રામ કરવા લાગ્યા, રૂધીરની છોળો ઉડવા માંડી, હજારો

યોધા રણમાં પરાજય પામવા લાગ્યા, હરનો કાધ વધ્યો, દી
શા સુન્ય થઈ, દીગપાળો ડોળવા લાગ્યાં, શંહાર રૂપ સૂપ્ટી
ભાશવા લાગી, ત્યારે અંહાને મહા ચીંતા થઈ તેથી બેઠની
સ્તુતી કરવા લાગ્યા,

અંહા—

લાવણી

નમુહરીહર એક સ્વરૂપ છો અંતર જામી,

સચરાચર વ્યાપક ઇશ તમે બહુ નામી.

જય જય ત્રીભુવન તાન દયાળુ દેવા

જય મન મોહન મહારાજ કરે પદ સેવા

જય જય નૈલોચન જય જય હેત્રિપુરારી

જય જય અંશીધર ગરૂડ ધ્વજ બલીહારી

જય વિષધારી મહારાજ તમે શુભપાણી

જય નારાયણ નરશિંહ વદે વેદ વાણી

તમે અગમ નિગમ સચરાચર વ્યાપક સ્વામી

બેઠ કરો કરુણા આજ હવે બહુ નામી.

જય ભોળા, જય કમળાપતી, હવે બહુ થયું.

શંહાર થઈ જશે, હવે ક્ષમા કરો, શીવે ચાંપ ફેંકી દીધું,
કે હરી હૃદે આવી ભેટી પડ્યા.

ગીતી

બાણાસુર કરગતો, ક્ષમા કરો મહારાજ રંક જાણી

કરમે કર છેદાયા, મુસ્તક સરણે રાખો બહુ નામી

પ્રેમે પુત્રી પરણાવું, જન તેડાવો વાર નથી મારે

મુસ્તકપર કર મેલ્યો, પીડા વામ્યો કર છેદાયાની ત્યારે

કૃષ્ણ—ગરડજ દારીકા જઈ આપણો પરીવાર તેડી લાવો
ગરડ જઈ શોળ હજાર એકસો આઠ ગોપી, કૃષ્ણના કુમારો
આદિને તેડી શ્રાણીતપુરમાં આવ્યા.

કારા ગૃહમાંથી અનિરૂદ્ધને છોડી લાવી સગાં સાથમાં
ગરડે મેલ્યાં.

જાહેરો—અનિરૂદ્ધ ભાઈ છાના કન્યા પરણ્યા તે જરા
ખતાવો તો ખરા, કુમારે શરમાંઈ નીચું જોયું. કૃષ્ણ કહે
શરમાય છે શાનો એતો આપણા કુળની રીત છે.

કૃષ્ણને ઉતારો આપ્યો, બાણાસુરે મોટા મંડ્યો બંધાવ્યા,
લગ્નની ધામધુમ કરવા લાગ્યા. ઉપા અનિરૂદ્ધને પીઠી ચડવા
માંડી.

લક્ષ્મીઆદી—

ગીત

આદિતની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જગો, અનિરૂદ્ધને તેલ
સંચારો, રન્યાદેવ આવજોરે.

બ્રમાની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જગો, અનિરૂદ્ધને તેલ
સંચારો. શાવિત્રી આવજોરે.

ઈંદ્રની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જગો, અનિરૂદ્ધને તેલ
સંચારો: સચી રાણી આવજોરે.

વસુદેવની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જગો, અનિરૂદ્ધને તેલ
સંચારો, દેવકીજી આવજોરે.

શ્રી કૃષ્ણની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જગો, અનિરૂદ્ધને તેલ
સંચારો કે લક્ષ્મીજી આવજોરે.

પ્રધુમાનની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જગો, અનિરૂદ્ધને તેલ
સંચારો, રતિ વહુ આવજોરે.

આણામતી પારવતી આદી—

ગણુપતિની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જાગો, ઉપાને તેલ
સંચારો, શીઘ્રી ખુદ્ધિ આવજોરે.

મહાદેવની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જાગો, ઉપાને તેલ
સંચારો, ઉમા ગંગા આવજોરે.

આણાસુરની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જાગો, ઉપાને તેલ
સંચારો આણામતિ આવજોરે.

કીર્ત્તિની ધરણી તમે નિંદ્રાથી જાગો, ઉપાને તેલ
સંચારો રૂપાવંતી આવજોરે.

અનીરૂઢ ઉપાને પીડી ચઢી, અનેક પ્રકારે આનંદ કરવા
લાગ્યા, વરઘોડાની તૈયારી કરી, કૃષ્ણ કુમારો કેટલા ઘોડે,
કે.છ હાથીએ, કે.છ પાલખીએ, કે.છ સુખપાલમાં ચઢતા,
સરખે સરખા હાસ્યવિનોદ કરતાં, વાજત્રોના સાદમાં આનંદ
કરવા લાગ્યા, અનિરૂઢને પોસ ભરી, વસ્ત્રાદી ધારણ કરાવી,
ઘોડે ચઢાવી, વરઘોડો ફરવા નીકળ્યો, નચજનો વરને જોઈને
સરખી જોડ મત્રી કહી વખાણવા લાગ્યા, વરઘોડો ફરતો
મંડપે આવ્યો પારવતી શોળે શણગાર સજ પહોંકવાને આવ્યા.

લક્ષ્મી—

ધુંશળે ના પહોંકારે ઉમીયા, ધુંસર તમારે રથપર જોઈશું
મુશળે ના પહોંકારે ઉમીયા, મુશળું તમારે ખાંડવા જોઈશું
રવૈયેના પહોંકારે ઉમીયા, રવૈ તમારે વલોવા જોઈશું
તરાકેના પહોંકારે ઉમીયા, તરાક તમારે કાંતવા જોઈશું
છડીપીડીએના પહોંકારે ઉમીયા, છડીપીડી તમારા જીતડાને જોઈશું

વરને પહોંકી મંડપમાં પધરાવ્યા, ગંગાચાર્ય મહારાજ લગ્ન
સાધના લાગ્યા માનુનીએ મલી મંગળ ગીતો સાચસામાં
ગાવાં લાગ્યાં.

ગીત

સજની આજે મંગળ દીન જાણીએ...પરણે અનિરૂદ્ધ ઉપાને
આજરે રંગીલી સજની...આજે
સજની અનિરૂદ્ધે બાણુ ઓળખાવીયા, નહોતા જાણતા કોઈ
જમમાંયરે...રંગીલી
સજની શશરાના બાર દિનરાવીયા, કેવા દીપે છે હુંકા વેવાઈરે
રંગીલી

અમારો અનિરૂદ્ધ લાડે ઉછેરીયો.

રૂડાં ખવડાવ્યા મહીને માખણુરે—રંગીલી

તમારી ઉપાને કોઈ વર નાગમ્યો.

એણે પરાણે કર્યા પરીયાણુરે.—રંગીલી

આનંદ કરતાં કન્યા માહયરામાં પધરાવી, ગોત્રો ચાર
થવા લાગ્યા. પ્રદુમાન બાણુસુરના સામાં ગણેશ પુજન કરવા
એકા, કન્યા દાનનો શંકલ્પ કરી, બાણુસુરે અનીરૂદ્ધના હાથમાં
જળ આપ્યું એટલે ઉપાએ સ્વામીને નેત્રમાં સાન કરી, એઉ
પરસ્પર હસ્યાં.

મંગળકેરા ફરી વરકન્યા કંસાર જમવા માંડયો એટલે
વેવણો ગીત ગાવા લાગ્યાં.

બાણુમતિ—

ગીત

કંસાર જમો જમોરે જમાઈ, તમારી તો રૂડી દીસે છે કમાઈરે
અનિરૂદ્ધ કાળો ને વળી કળીયો, અલ્યા તું તો શીંગની
માંહેથી સળીયોરે
જમાઈ નખ જેવડો ને વળી નાનો, તું કેમ આવ્યો છીયા અહીં
હાનોરે
હમારીરે ભોળી ઉપા બેન, અલ્યા તારાં ચોરતણાં છે ચેનરે
હમારી ઉપા ન સમજે કાંઈ, અલ્યા તેં તો હીક કરી ભવાઈરે
કેવો તને બાણુસુરે ઝાલ્યો, કેવો કાળાગૃહમાં ઘાલ્યોરે
છેરાતારા બાપનો બાપ તેડાવ્યો, તેણે આવીપાયેનમીને છોડાવ્યોરે
રૂડી મળી કન્યા મન રાચ, એકવાર હમારી આગળ નાચરે

લક્ષ્મી—

વેવણુ વીમારીને બોલો...એમાં થાય તમારો તોલરે
અમારો અનિરૂધતી ખોમરી...સ્વપ્નામાં ગયો ઉપાને વરીરે
ઉપાના મનમાં એવર ભાવ્યો...તેણે એને પમે લાગીને તેડાવ્યોરે
બંને વહુવરહળીયાને મળીયાં...જોઈખાણાસુરના ચીતખળીયાંરે
હમારા કૃષ્ણજી બ્યારે રહ્યા...તેણે વેવાઈ કીધા હુંઠારે
રણમાં રઝળ્યા રાણાના અંગુઠા...છોડી આપીને જીવતા છુટ્યારે
મોઢામાં મારીને કંન્યા લીધી...ધરવસાવાને વહુવર કીધીરે

વર કંન્યા કંશાર જમી રહ્યા, શગળાને ભોજન કરાવ્યાં,
રંગરેલ કરતાં જનીવાસે આવ્યા ખીજે દીવસે ખાણાસુર આ-
વી કૃષ્ણને કહેવા લાગ્યા મહારાજ પહેરામણીની યાદી આપો
તો સાર.

કૃષ્ણ—હા લખી મોકલશું અરે જાંખુવંતી શત્યભામાં
વેવળને લાંથી પહેરામણી માટે યાદી માગી છે માટે લખી
આપો. લક્ષ્મીએ લખાવા માંડયું. અકુરજી લખવા બેઠા.

ગીત

લક્ષ્મજી કહે છે લખોરે કાગળમાં...એક લક્ષ. માંતંગ લાવજોરે
પાંચ લક્ષ તોરંગ પાણી પંચા...સાજ સંગાથે મંગાવજોરે
રથ શુરભીઓ ઉંટને ખચ્ચર...દશ હજાર નીરધારજીરે
પાલખી મેના અને શુખપાળો...પાંચ હજાર આવારજીરે
શતભામાં કહે કશરના રાખશો...આપનાર ભોળા નાથજીરે
ફરી ફરી એ વેવાઈ થઈને નહીં આવે આપણે હાથજીરે
પામરી પટ કુળ લાવજો રૂડાં. શાડીઓ શોળ હજારજીરે
એકસો આઠ પટરાણીઓ માટે. લાવો શોલે શણગારજીરે
સુભદ્રા બેન હમારા ભોળા તેને ચંપક વરણા ચીરજીરે
અનેકરથ હાથી ઘોડા આપો તો લેશે શ્યામ શરીરજીરે
પ્રદુમાન તમારા વેવાઈ. મનાવો તેહનું મનજીરે
રતી રાણી હમારા લાડવાયા. જેની કુબે જનમ્યુ રતનજીરે
જમાઈને જે આપો તે થોડું એમા તે સાનો ઉપકારજીરે
ભુરશી દક્ષણા આપો ખાલણુને જેથી થામ જવકારજીરે

બાણા સુરને પત્ર આપતાં શંકરને નમ્યો, યથાસ્થિત પ હેરામણી કૃષ્ણજીને આપી. પંજે લાગી બોલ્યો મહારાજ આ જે અશુર કુળ પાવન કર્યું હું તમારો ઉપકારી છું, કૃષ્ણે માથે હાથ મેલ્યો. હું તારા પર પ્રશન છઉં.

શંકરજીને વીદાયગીરી આપી. બાણમતી દીકરીને જાતી સાથે દાખી કહેવા લાગ્યા બાપુડી જગતમાં લાજ વધારજે. સાસુ સસરાને, માતપીતા શ્રમાન ગણી સૌ સગાં થી સંપ રાખજે.

ચિત્રલેહા—બહાલી શખી હવે તો શાશરે ચાલ્યાં. ?

શાણી શંકુણી શાહેલી જન્યે શાશરે
રહેવું સાસુ સસરા કેરી આજ્ઞામાંય.
બહાલી વાલમ કેરી વીરુદ્ધ ના બોલવું
રહેવું શીયલ સાચવીને સદાય.
બહાલી લાડકડી શાણી તું ચાલી શાશરે
નણુદી જેઠાણીના સામાં નવ બોલીયે
રહેવાં નણુદી કેરાં રૂડા ભુંડા વેણુ.
સ્વામી કેરી આજ્ઞા કદી નવ લોપવી
રાખજે મેના વસ મનમારી બેન.—બહાલી
સર્વે સગાં ઉપર સરખો સ્નેહ રાખજે
કહેજે શર્વને હમારા નમસ્કાર.
મારી લાડકડી તું વેગે વેલી આવજે

ગાહીને નવ કહેવું પડે કોટીવાર—બહાલી.

ઉષા—મારી ચીંતા નવ કરશે વાલી બેનડી
રાખજે દાસીપર સખી અદકો ભાવ

મારી શાહેલીઓ વેણા મેં શીરે ધર્મા

ચિત્ર—મારી વાલી શખી ધીમા ધીમા જીવ.—બહાલી.

ચિત્ર—સખી રત્નાગરમાં જીવતાં, આ તારી ગરીબડી
સખીને સંભારજે, વગી માફ બોલ્યું મનમાં આણીશ નહીં,

ઉષા—મારી બહાલી સખી, તારો ઉપકાર જીવતાં સુધી
હું ભુલીશ નહીં.

રથો તૈયાર કરી વાહનો ઉપર જઈવો ચઢવા લાગ્યા વા-
દીત્રો વાગવા લાગ્યાં, વરકન્યા રથમાં ખેશી ચાલવા લાગ્યા.

પાર્વતિ બાણુમતિ— ગીત

કરતાં ગીતાં ગાતાંસોર લાખેણી લાડી લઈ ગયોરે
આવ્યો દારિકાનો ચોર લાખેણી
ચાર્યા ઇંદાવનમાં દોર-લા. એતો કહાવે નંદકીશોર-લા.
માખણુ છાશ નો પી નાર-લા. ગોપી આગળ નાયનાર-લા.
મામા માશીને મારનાર-લા. એ છે જતનો ભરવાડ-લા.
સુણી ગીત હસ્યા મોરાર-લા. વળતી ગાય જઈવની નાર-લા.
હત્યાજી ત્યા શંકર નાથ-લા. કાપ્યા બાણુસુરના હાથ-લા.
કૃષ્ણે તોડી નાખ્યો ટેક-લા. લીધી કન્યા એકની એક-લા.
અનિરૂદ્ધે વરતાવી હાક-લા. બાણુસુરનું વાહનું નાક-લા.
હમારા બળીયા સુંદીર સ્યામ-લા. તેણે રાખી તમારીમામ-લા.
ગાતાં ગાતાં છુટાં પડ્યાં, આંસુ નીહાળતા. બાણુમતિ પાછાં
વડ્યાં, વહુવર લઈ કળણુજી દ્વારીકામાં આવી, ગોત્ર દેવ્યાને
પગે લગાડ્યા, સોનાની ચાળીમાં, મોહોર વાંટીઓ, મેલી
એકી બેકી રમવા લાગ્યા, ત્યાંથી ઉડી શઘળી સાસુઓને ઉપા
પગે લાગ્યાં,

રૂક્ષમણી—ઉપાબાઈ. હમારા કુંવરને તમોએ હરણુ કરી
મંગાવ્યો પણ આખરે તમોજ હમારે ત્યાં આવ્યા સહુને પગે
લાગ્યા પણ જાણુંવતી અને રીછડીને નમ્યા નહીં, એટલે
બેઉ જણા રીસાયાં

કૃષ્ણે કાલાવાલા કરી તેઓને પગે લગાડ્યાં.

જાણુંવતી રીછડી—વહુજી હમારા આશીરવાદથી
જઈવા રથળીમાં તમારો પુત્ર વજ્રકુમાર ઉગરશે અને દારિ-
કાનુ રાજ્ય કરશે.

એ રીતે ઉપા અનિરૂદ્ધ સુખરૂપ સંસાર સુખ માણવા
લાગ્યા, તો જે સ્ત્રી પોતાના પતિ ઉપર પ્રેમ રાખવા અનેક
શંકટો સહન કરે છે તેઉપા સમાન કીર્તિ મેળવનાર થાય છે,
આર્ય બાળાઓ શઘળું સુખ પોતાના પતિથી છે, અને પતિ
વૃત્ત એજ શ્રેષ્ઠ છે.

મર્તાદેવાગુરુર્મર્તા ધર્મ તિર્થ વ્રતાનિચ
તસ્માત્ સર્વે પરિત્યજ્યપતિ, મેકં મજન્તસાતિ

હાહરા

શિવા વૃંદા રૂઝિમણી...સતિ સુકન્યા સાર.
દમયંતિને પાર્યંતિ...ઉપા સુદ્ધ સતિનાર.
સતિને પંથે આગતાં, નમજે જન અપવાદ
સુનિતિને ધાગણુ કરો, રહે મહિલા મર્યાદ
ચુકશે નદી પતિવ્રત કદી, નિરમળ રાખીમન
લાલમજે પર લોકમાં, લલના ધનજીવન
દોષન દેશોદીનને, વાંચો ધસી મન કોડ
નથી યોજક કે દુકવી માશી માયું કરજોડ
ધર્મર્થ કામ મોક્ષાણાં, યસ્યકોડ પિન વિદ્યતે.
અજાગલસ્તન સ્યેવ, તસ્ય જન્મ નિર્રથકમ.

ગરબો

સતિ સ્નેહ સાથ પતિ પંથે વિચરેજો
જેથી જગે જશ તેના ગવાયજો
સતિ પંથ પ્રેમ થકી પાલીએજો
સુદ્ધ સતિ વૃંદા જોણે સત્યે રાખ્યું માપ,
હરીએ આવી છળતાં પોતે પામ્યાં ત્યાંહે આપ.
સતિ રૂઝિમણીએ વર્યા કૃષ્ણ ટેકથીજો
ટેક કાજે બળ્યાં ઉમા યજ માયજો-સતિ
વનમાં વિચરી પાર્યંતિએ રીઝવ્યા શંકરનાથ,
કુરૂપ થયાતા ભોળા તોએ પ્રેમે જાળ્યો હાથ.
દમયંતિ કેરું દુખ દિલ ધારીનેજો
રાખો માપ સમજ આપ મનમાંયજો-સતિ

અનિરુદ્ધ ઉષાને વરતાં યદ્ય જાગી વઢવાડ,
 પ્રેમે અરખી કાયા પોતે પુરાં કીધાં લાડ.
 એવાં પ્રેમીલા જોડાંને ચિત્ત ધારેનેજો
 પંથ ખાંત રાખી વિચરે સદાયજો-સતિ

સતિ ઉષા સમાપ્ત.

મહિલા મર્યાદના અગાઉથી ત્રાહક

થઈ આશ્રય આપનારના

મુખારક નામ.

સુંરત.

- ૨૫ રા. રા. શેઠ ભગુભાઈ દુવારકાદાસ માહાજનના શેઠ
૧૧ રા. રા. નગરશેઠ બાપુભાઈ ગુલાબભાઈ
૫ શેઠ રણુછોડદાસ દાયાભાઈ વરજદાસ વીંદલદાસવાળા
૫ શેઠ જશવંતલાલ ગોરધનદાસ વેરાગીવાળા
૫ શેઠ બાપુભાઈ ઠાકોરદાસ
૫ શેઠ ભગુભાઈ જમનાદાસ મોતીરામ નરશીદાસવાળા
૫ શેઠ રતીલાલ નારણદાસ
૫ શેઠ ગંગાદાસ વરજદાસ ભરતીઆવાળા
૫ શેઠ હીરાલાલ ઠાકોરદાસ ભટ્ટઆવાળા
૫ શેઠ ભગુભાઈ રશીકદાસ શટ્ટાવાળા
૨ શેઠ મંગળભાઈ પુશ્યાળ
૨ શેઠ પ્રાણુવનદાસ દુલભરામ
૨ શેઠ ચુનીલાલ કીલાભાઈ
૨ બાવાળ પીતામખરદાસજી મનોરદાસજી
૧ શેઠ મોતીરામ સુંદરલાલ ખાંડવાળા
૧ „ છગનલાલ નાગરદાસ દલાલ
૧ „ જેકીશનદાસ હીરાચંદ પચીગર

- ૧ „ મગનલાલ નારણદાસ
- ૧ „ ચીમનલાલ ગોકળદાસ
- ૧ „ નાયુભાઈ ખુશાલદાસ હીરાગચુ
- ૨ „ મગનલાલ પરભુદાસ
- ૧ „ પરભુલાલ જમનાદાસ ઘડીઆલી
- ૧ „ મંજારામ મોતીરામ
- ૨ „ આનંદરામ ત્રિભોવનદાસ વેશભાવાળા
- ૧ „ વીરલદાસ પ્રાણજીવનદાસ વેશભાવાળા
- ૩ „ સુનીલાલ કિન્નમરામ કનશારા
- ૨ „ કાળીદાસ લાલભાઈ ઘંટીવાળા
- ૧ „ સોની નારણદાસ નાગરદાસ
- ૧ „ ગુલાબશીંગ માધવશીંગ દેશવાળા
- ૧ „ રૂપચંદ અભયંદ શીલ્પીનેગ
- ૨ „ ગુલાબદાસ દુવારકાદાસ વેરાગીવાળા
- ૧ „ ભુખણદાસ વનમાળીદાસ
- ૨ „ શાવકશા ૧૨દુનજી કાપડીઆ
- ૨ „ દાદાભાઈ નવરોજજી વાડીઆ ટેલીગ્રાફ ઇન્સ્પેક્ટર
- ૧ „ ચીમનરાવ હરીભાઈ મોહીલે
- ૧ „ નાનાભાઈ મોતીરામ યંત્રીવાળા
- ૧ „ કીલાભાઈ મુળચંદ
- ૧ „ નાનાભાઈ ભગુભાઈ શેઠીઆજી
- ૧ „ દુવારકાદાસ મોતીરામ દાદાવાળા
- ૧ „ પરમરામ મોતીરામ દીવાન
- ૧ „ દુવારકાસ પરશોતમદાસ શેઠીઆજી
- ૧ „ દાયાભાઈ લલુભાઈ દાદાવાળા

- ૧ „ છોટુભાઈ ઠાકોરભાઈ ચકાવાળા
- ૧ „ ચીમનલાલ દાયાભાઈ વેરાગીવાળા
- ૧ „ હગનલાલ ગોરધનદાસ પારેખ
- ૧ „ ચુનીલાલ હખીલદાસ કાપડીયા
- ૧ „ કીકાલાલ નગીનદાસ કાપડીયા
- ૧ „ હરીભાઈ દયારામ કીનખાખવાળા
- ૧ „ ઇશ્વરદાસ માણેકલાલ લોખંડવાળા
- ૧ „ ચુનીલાલ પરસોતમદાસ પશતાગીચ્છા
- ૧ „ ખેચરભાઈ ગણેશભાઈ
- ૧ રા૦ રા૦ વીડલદાસ નવલરામ
- ૧ રા૦ રા૦ ધીમતરામ નવલરામ
- ૧ શેઠ હગનલાલ મોતીરામ પારેખ
- ૧ „ ઠાકોરદાસ દુલભરામ તારમાસ્તર
- ૧ „ લાલભાઈ સ્ટામ્પઓફીસવાળા
- ૧ „ નગીનદાસ દુલભરામ
- ૧ „ ત્રીભોવનદાસ ભગવાનદાસ કાપડીચ્છા
- ૧ „ છોટુભાઈ દાયાભાઈ કાપડીચ્છા
- ૧ „ રશીકદાસ ઇજારામ ટીકીટમાશતર
- ૨ „ નગીનદાસ રંગીલદાસ હકકર
- ૧ „ બાહુભાઈ લાલભાઈ જમનાવેણીવાળા
- ૧ „ બાહુભાઈ પરસોતમદાસ
- ૧ „ નરોત્તમદાસ હીરાચંદ
- ૧ „ નરોત્તમદાસ ત્રીભોવનદાસ

- ૧ „ ચંદુલાલ ખુશાલચંદ મોદી
- ૨ „ ડાક્ટર ગંગારામ નરોત્તમદાસ
- ૧ „ ઠક્કર નાનાભાઈ જીવજીરામ
- ૧ „ નગીનદાસ જગનલાલ ઠક્કર
- ૧ „ ભોઈ દેવચંદ ધનજી
- ૧ „ કુબેર રંગનાથ
- ૧ શેઠ ભુખાણુદાસ શંકરદાસ
- ૧ „ નારણુ રામશા
- ૧ „ ભાઈદાસ જમનાદાસ
- ૧ „ નાથુભાઈ ઘેલાભાઈ ગાંધી
- ૧ „ ઠક્કર હીરાલાલ ચુનીલાલ
- ૧ „ હરગોવિન્દદાસ રામચંદ્ર રંગુનવાળા
- ૧ „ ડાક્ટરદાસ જમીનદાસ
- ૧ „ કલ્યાનદાસ ભુલાભાઈ
- ૧ „ મોતીરામ ભગવાનદાસ
- ૧ „ નગીનદાસ મોહનભાઈ જરીવાળા
- ૧ રાણા હરકીશન પીતામ્બર
- ૧ „ ભાણુભાઈ માણિકચંદ
- ૧ શેઠ નેમચંદ પ્રેમચંદ શક્તી
- ૧ „ ખીજલાલ હરકીશનદાસ સુખડીઆ
- ૧ „ લાલભાઈ હરકીશનદાસ સુખડીઆ
- ૧ „ દાયાભાઈ નરોત્તમદાસ

- ૧ „ મોતીરામ ભીખાભાઈ દક્ષણીપાધડીવાળા
- ૧ „ ગીરધરદાસ રણછોડદાસ
- ૧ „ ભગવાનદાસ ગંગારામ
- ૧ „ હણાભાઈ વલ્લભભાઈ
- ૧ „ હમનલાલ નાથુભાઈ
- ૧ „ મગનલાલ ભગવાનદાસ સુખડીયા
- ૧ „ ગુલાબદાસ મગનલાલ
- ૧ „ ભાઈદાસ તુળશીદાસ કાપડીયા
- ૧ „ બાહુભાઈ ચુનીલાલ ઝવેરી
- ૧ „ જોકીશનદાસ ભાઈશંકર
- ૧ „ માણેકલાલ નરશીદાસ
- ૧ „ મગનલાલ તુળમરામ
- ૧ „ હણાભાઈ ભાઈદાસ વોશીંગ કુંભવાળા
- ૧ „ ચંદુલાલ સુરજરામ મરચન્ટ
- ૧ „ નરોત્તમદાસ માણેકલાલ
- ૧ „ ઘેલાભાઈ ભગવાનદાસ ચોકસી
- ૧ „ રણછોડદાસ કશનદાસ ભાતનાવેપારી
- ૨ શેઠ મંગલદાસ મોતીરામ શનલાઈદિ ઈસ્થિયુરન્સ કંપનીના એ.
- ૧ „ ત્રીભોવનદાસ ગોરખનદાસ પોખાવાળા
- ૧ „ ઠાકોરભાઈ હમનભાઈ ડેપ્યુટી
- ૧ „ નરોત્તમદાસ પ્રાણુજીવનદાસ મુલાજી
- ૧ „ તુળશીદાસ ત્રીભોવનદાસ તાર માસ્તર

- ૫ „ ત્રીભોવનદાસ ગોવનનદાસ તારકશ
- ૨ „ હરીભાઈ દાયાભાઈ તારકશ
- ૧ „ દોલતરામ પ્રાણુજીવનદાસ તારકશ
- ૧ „ દયારામ મુળજી
- ૨ „ દામોદરદાસ માણેકલાલ ચડ કલાશ માછરોટ
- ૧ „ ગંગારામ કેવળદાસ પારેખ
- ૧ „ જ્ઞેકીશનદાસ છખીલદાસ
- ૧ „ તાપીદાસ ગોવનદાસ હાથી
- ૧ „ જડીઆ હીરાલાલ કાહાનદાસ
- ૧ „ શેઠ લલુભાઈ કશનદાસ
- ૧ „ લલુભાઈ અમીચંદ શુખડીઆ
- ૧ „ લલુભાઈ છગનલાલ પથ્થરના વેપારી
- ૧ „ રણછોડદાસ મોતીરામ જરીવાળા
- ૧ „ તુળશીદાસ દાયાભાઈ બંગાળી
- ૧ „ તાપીદાસ શીવલાલ જરમરના દાગીનાવાળા
- ૧ „ ગીરધરલાલ હરકીશનદાસ ચોકશી
- ૧ „ ધેલાભાઈ ભગવાનદાસ ચોકશી
- ૧ „ રામચંદ્ર નારણશંકર (ભરૂચ)
- ૧ „ નાથુલાલ એન્ડ છોટાલાલ
- ૧ „ ઠાકોરદાસ કાશીદાસ ગાંધી.
- ૧ „ તુનીલાલ ધ્રુકારચંદ
- ૧ „ મોતીલાલ કશનદાસ પારેક.
- ૧ „ રતનલાલ છઠારામ શાહા.
- ૧ „ દાયાભાઈ શુભાવદાસ રટેશન માસતર

- ૧ ,, ઇચ્છારામ પાણીભાઈ શુભડીઆ
 ૧ ,, લીલાભાઈ દાયાભાઈ શુભડીઆ
 ૧ ,, ભગુભાઈ ફકીરભાઈ પોસ્ટ માસતર.
 ૧ ,, ઠક્કર ગીરધરલાલ સુરજરામ
 ૧ ,, છગનલાલ કાલીદાસ
 ૧ ,, ધી વાલા હરગોવંદદાસ કેસુરદાસ
 ૧ ,, સોની જમીએતરામ જગજીવંદદાસ

મુંબાઈ

- ૨ શેઠ લાલભાઈ દામોદરદાસ
 ૫ શેઠ નાનાભાઈ નગીનદાશ શટ્ટાવાળા
 ૧ શેઠ ચુનીલાલ દયારામ બગાઈવાળા.
 ૨ ,, સપટ કા. ના માલીક વૈદ પુરશેતમ નેણશી
 ૧ ,, ઠાકોરદાસ ગોરધનદાસ બેંકવાળા
 ૧ ,, હરીભાઈ નારણદાસ જરીવાળા
 ૧ ,, મોતીરામ પરશેતમદાશ બેંકવાળા
 ૧ ,, ચુનીલાલ નારણદાસ જરીવાળા
 ૧ ,, નાનાભાઈ કશનદાસ
 ૧ ,, નગીનદાશ વરજદાશ
 ૧ ,, ભીખુભાઈ ડાહ્યાભાઈ કાપડીયા
 ૧ ,, નરોત્તમદાસ મયારામ
 ૧ ,, લલુભાઈ નરશીદાસ કાપડીયા
 ૧ ,, હીરાચંદ ખુશાલચંદ
 ૧ ,, હીરાલાલ નરોત્તમદાશ
 ૧ ,, હરકીશનદાશ મંછારામ
 ૧ ,, રણછોડદાશ લલુભાઈ
 ૧ ,, લીલાધર ચતુરભુજદાશ
 ૧ ,, મંગલદાશ લક્ષ્મીદાશ
 ૧ ,, ગોકળદાશ દેવચંદ
 ૧ ,, પંડયા જગન્નાથ શેવકરામ
 ૧ શેઠ હેમચંદ તલકચંદ

- ૧ „ વીઠલદાસ પુળભાઈ
- ૧ „ ત્રીકંભદાસ ગ્રહવજી
- ૧ „ હગનલાલ ઘેલાભાઈ જવેરી
- ૧ „ રતીલાલ નારણદાસ ભાઈશેઠવાળા
- ૧ „ દાયાભાઈ ચુનીલાલ જવેરી
- ૧ „ કશનદાસ હરીદાસ કાપડીયા
- ૧ „ વીઠલદાસ ધરમશી
- ૧ „ નગીનદાસ જવેરશા જરીવાળા
- ૧ „ નરશીલાલ માણેકલાલ
- ૧ „ અમરતલાલ લલુભાઈ જીરા ખાડિ
- ૧ „ ચુનીલાલ પરભુદાસ જવેરી.
- ૧ „ હીરાભાઈ મગનલાલ જવેરી
- ૧ „ લીલાધર કાલીદાસ જુહા
- ૧ „ મગનલાલ ભાઈદાસ
- ૧ „ ચુલાબદાસ નગીનદાસ ભગત
- ૧ „ ગંગાદાસ ભાઈદાસ
- ૧ „ મગનલાલ લાલભાઈ
- ૧ „ નરોત્તમદાસ ભગવાનદાસ
- ૧ „ અમરતલાલ મોહનલાલ ગાંધી
- ૧ „ નંદલાલ કાહાનજી
- ૧ „ મગનલાલ કકલદાસ કાપડીયા
- ૧ „ ઘેલાભાઈ નરોત્તમદાસ
- ૧ „ વલભદાસ લખમીદાસ
- ૧ „ દોલતરામ પ્રાણુશંકર નવસારી
- ૧ „ અમથાદાસ ગોકળદાસ નવસારી
- ૧ „ લલુભાઈ લાલદાસ નવસારી
- ૨ „ છોટાલાલ ભગવાનદાસ પરવટીયા મુંબાઈ
- ૫ „ ચુનીલાલ ત્રીભોવનદાસ માન્ડલા
- ૧ „ ઉત્તમરામ મુગટરામ રંજુન
- ૨ „ મગનલાલ દલપતરામ પારડી
- ૨ „ છખીશદાસ કશનદાસ માણેકચોક મીલના મેનેજર અમદાવાદ
- ૧ „ વૈષ કસનજી કલાણજી લખતર

- ૧ „ સોની મણીલાલ જગજીવનદાસ ભરૂચ
 ૧ „ પચીગર દાકોરદાસ દામોદરદાસ „
 ૧ „ કાપડીઆ મગનલાલ મથુરાદાસ સુરત.
 ૧ „ દેવશંકર ત્રંબકરામ ગોર વાગરા
 ૨ શેઠ કલ્યાણચંદ દેવચંદ
 ૧ „ પ્રેમશંકર દેવશંકર ભરૂચ
 ૨ શેઠ હગનલાલ રણુછોડદાસ ભગવાન મથુરાવાલા
 ૧ શા. મોતીરામ ભુખણદાસ.
 ૧ „ હરીભાઈ રણુછોડદાસ
 ૧ „ ચંદુલાલ જેકીશનદાસ
 ૧ „ ચીમનલાલ છખીલદાસ
 ૧ „ મંગળદાસ ગોરધનદાસ સોની
 ૧ „ પરભુદાસ રૂઢનાથદાસ સોની
 ૧ „ ગંગારામ ભાઈશંકર પચીગર
 ૧ „ નટવરલાલ છોટાલાલ જડીઆ
 ૧ „ ચીમનલાલ પરભુશંકર
 ૧ „ ચીમનલાલ ઇછારામ
 ૧ „ નાથુભાઈ ઉદેચંદ
 ૧ „ ચીમનલાલ ઇછારામ
 ૧ „ શેવકરામ કીરપારામ
 ૧ „ રંગીલદાસ પાણુભાઈ
 ૧ „ રાજ્જીરામ શીવશંકર
 ૧ „ જેકીશનદાસ ઇછારામ
 ૧ „ બાલુભાઈ વીજભુખણદાસ
 ૧ „ વરજદાસ લખમીદાસ
 ૧ „ પ્રાણુલાલ શીવલાલ
 ૧ „ કનૈયાલાલ છખીલદાસ
 ૧ „ વિઠલદાસ ડાયાભાઈ મારફતીઆ
 ૧ „ પ્રાણુશંકર કીરપાશંકર
 ૨ „ કેશવલાલ મગનલાલ પારેખ
 ૧ „ નાનાભાઈ ચુનીલાલ
 ૨ „ એક ગૃહસ્થ
 ૧ „ રંગીલદાસ નાનાભાઈ
 ૧ „ રંગીલદાસ મોરારદાસ ખાટીવાળા

શોખીનોને ખુશ ખબર.

આથી સર્વ શોખીનોને જાણાવવામાં આવે છે કે હમારા તરફથી ખાસ પ્રખ્યાત નાટકોના રાહોમાં રચેલી શ્રી સત્ય ના રાયણુની કથા સ્થારમોનિયમ તમલાં સાથે કેળવાયલા અનુભવિ સાજંદાઓ સાથે રાગ રાગણીમાં કથા કરવામાં આવે છે પોતાને ત્યાં ખાલી ગમતોમાં ખીજ ગાયનો ગાવાં કરતાં ઇશ્વર સ્મરણ સાથે ગમ્મત આપનાર થઇ પડશે સધળાને સરખો લાભ મળી શકે એટલા સાર માત્ર કથા પ્રસંગના રા. ૪ રાખ્યા છે. વધી કથા થઇ રહ્યા પછી જેને ગમ્મત કરાવા વીચાર હોય તેઓને માટે ખાસ ભજનો આદી રાગ રાગણીઓ ગાઇ શકે એવા માણસો સાથે રાખેલ છે તેના રા. ૨ જુદા પડશે,

એકલી ગમ્મત કથા કર્યા વગર સાજ તથા માણસો સાથે રા. ૪ વળી શીવાલયોમાં પંચ ધુની વીગેરે પુજા ગાવા તથા વગાડવાના રા. ૩ રાખ્યા છે !

તે શીવાય ખેડકો મીજલશોમાં તેમજ સ્કુલોમાં વગાડવા સાર જાતે મલ્યાથી યોગ્ય બંદોબસ્ત કરી આપવામાં આવશે.

વ્યાસ યુનીલાલ કાશીનાથ મુરત

બેગમપરા ત્રંબકનાથ મહાદેવ આગળ

વાંચો મેરખાની કરી પુરેપુરું વાંચશો

અનુભવી પ્રસિદ્ધ દવાઓ

ખમ્મીરે મરવારી—આ દવા જુનો તાવ, ખાંસી, દમ, ખેહોશી, સરદીની કુલ ખીમારી જેવી કે (રજ સ્વલા વખતે સ્ત્રીઓને થતાં તમામ દરદો દુર કરે છે) એ દવા ખાવામાં સ્વાદીષ્ટ અને યા કુતી છે કી. ડખી એકના રા. ૬

દવા ઉલ્લીખક—આ દવા દીલ અને દીમાગને તાકાત આપી સરદીની તમામ બીમારી દુર કરે છે, તેમજ ખાંસી, દાંતનું કળવું, સ્નાયુઓનું ખેંચાવું, ઇસ્ટીરીયા, તાણ આંકડી વીગેરે રોગને દુર કરી શકતીમાં વધારો કરે છે. કી. ૩ બી એકના ૩૧. ૫

સરખતે અંબુખાર—આ સરખત પીધાથી ટાંકી, ચાંદી, પ્રમેહ, વીશ ફોટક વીગેરે તમામ રોગને દુર કરે છે બીજી દવાઓ પીને કંટાલેલાને માટે આ સરખત અકશીર છે. કી. બાટલી એકના ૩૧. ૩

સરખતે બુફા—આ સરખત પીવાથી છાતીમાં દાહ બળવો, ગરમીનું ફુટવું વિશફોટક આદી તમામ રોગને દુર કરે છે. કી. ૩૧. ૩

ગોલી જનકરાન—આ ગોળી ખાવાથી, સંધીવા, ગડીયો વા. કમરનું દુખવું પક્ષધાત લકવા, સાંધામાં કળતર થવું વીગેરે તમામ રોગને દુર કરે છે. ૩ બી એકના ૩૧. ૧

આંખમાં આંજવાની ગોળી—આ ગોળી પાણી સાથે ઘસીને આંખમાં આંજવાથી ટુલ મોતીયો છારી લાલી ખીલ આંખમાં માંસનું વધવું જાંખ વીગેરે દરદોને દુર કરે છે. કી. ૩ બી ૧ ના ૩૧. ૧

જામરવાયુ—આ રોગ માથામાં થાય છે. તેને માટે આ દલાળ આશીરવાદ રૂપ છે. ગોળીને ઘસીને કાનમાં મુકવાથી જાદુદા અશર કરે છે. કી. ગોલી બારની ૩ બીનો ૩૧. ૧

એ શિવાય તમામ જાતના રોગની દવાઓ હમારે ત્યાંથી મળશે પરદેશના દરદીઓ પોતાની હકીકત ચોકશ લખી મોકલેથી દવા મોકલવામાં આવશે તેમજ નાડી પરિક્ષા કરી દવા આપવામાં આવશે.

વૈદ્ય. રામચંદ્ર કશીનાથ. મુનશી.
સરખતે—પાકે રહીયા.

સપ્ટ કંપનીની જગત્રસિદ્ધ દવા.

અમારી કોઇ પણ દવાથી ફાયદો

ન થાય તો પૈસા પાછા.

સપ્ટ કંપનીનું નામ દરેક દવા ઉપર વાંચી લેવું. નકલ્યાત માલથી સંભાલજો.

સરદારીકોટા સાથેનું વીગતવાર પ્રાઇસલીસ્ટ મંગાવો.

અમારી કોઇ પણ દવા મંગાવતા પહેલા દરદને લગતી વીગતવાર હકીકત લખી જણાવવાની મહેરબાની કરવી.

દુકાન નંબર ૨૫૯-૨૬૧ કાળખાદેવી રોડ, બુદ્ધિવર્ધક સ્કૂલ સામે, મુંબઇ.

સુરતના એજન્ટ-એમ. જે. ક્રીનખાખવાલા.

ઠેકાણું ચૌરાના પુલપર જરમનના વાસણની દુકાન.

પુસ્તક મળવાના ઠેકાણા

શા. ઠાકોરદાસ માણેકલાલ

ચૌરાના પુલપર ટાંકીની સામુ—સુરત.

વ્યાસ ચુનીલાલ કાશીનાથ

બેગમપરા ક-ર્તાને ત્યાંથી—સુરત.

શ્રી સપ્ટ કંપની

નંબર ૨૫૯—૨૬૧ કાળખાદેવી રોડ—મુંબઇ.

વૈદ્ય રામચંદ્ર કાશીનાથ સુનશી

પાઠેક ફલીઆ—ભરૂચ.

જસવંતલાલ ગોરધનદાસ વેરાગીવાળા

રીચીરોડ—અમદાવાદ

